

साढ़ा साहित्य

2023

संपादक

डॉ. रत्न बसोन्ना
सेहू संपादक
यशपाल निर्मल

जै एड्सो जाफ़े डमी आफ़ आट, करवार ए ड लौर्व ज़ा
ज़ाम्

SARHA SAHITYA

(Vyaktitav Ank)

Edited by
Dr. Rattan Basotra
Yashpaul Nirmal

© अकैडमी

प्रकाशक	: संचिव, जे एंड के अकैडमी ऑफ आर्ट, कल्याण एंड लैग्येज़िज, कैनाल रोड, जम्मू-180001 फोन : 2542640, 2577843, 2579576
खत-पत्तर	: सपादक डॉगरी, जे एंड के अकैडमी ऑफ आर्ट, कल्याण एंड लैग्येज़िज, कैनाल रोड, जम्मू-180001
पैहला संस्करण	: 200 प्रतियाँ
प्रकाशन वर्ष	: 2023
मुद्रक	: गवर्नमेंट एण्ड्रीय प्रेस, जम्मू
मुल्ल	: 170/-

ਖੱਧਾਵਕੀ

ਜਾਣੀ ਮਾਨਸਾ ਨਲਾਵਕ ਮਾਫ਼ਨੂ ਦੇ ਜਨਸ ਥਮਾ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਓਹਦੇ ਭਾਗ ਲਿਖੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਧਾਤਾ ਜਾ ਵਿਧਿਸਾਤਾ ਏਵ ਕਾਸ਼ ਸਾਫ਼ਨੂ ਜਨਸ ਥਨਾ ਪੈਹਲੇ ਨੇ ਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਗੈ ਤੇ ਅਸ ਗਲ੍ਹੈ—ਗਲ੍ਹੈ ਲਘਰ ਆਕਲਨੇ ਆ ਜੇ ਭਾਗ ਚ ਜੋ ਲਖਾਂ ਦਾ ਪੈ ਓਹ ਅਟਲ ਐ ਅਖੀਤ, ਓਹ ਛੋਡੀ ਗੈ ਰੀਹਗ। ਲੋਹੜੇ ਸਾਫ਼ਨੂ ਦੇ ਭਾਗ ਚ ਕੋਹ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ ਏਹ ਨਾ ਵਿਧਾਤਾ ਗੈ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਨਸ ਵੇ ਬਾਵਦ ਬਚਚਾ ਜਿਧਾ—ਜਿਧਾ ਬਚਚਾ ਫੋਨ ਲਗਦਾ ਏ ਰਾਂਝਾ—ਉਆ ਹੈ ਓਹਦੀ ਰਾਖਿ ਦਾ ਅਸੰਗੀ ਪਤਾ ਲਗਾਨ ਲਗੀ ਪਾਂਤਾ ਹੈ। ਓਹ ਬਚਚਾ ਛੋਡੀ ਕੋਹ ਕਰਨਾ ਜੀ ਫਨਨਾ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਓਹਦੇ ਲਕਖਨ ਤੁਜਦਿਧੇ ਗਤਿਧਿਧੇ ਚ ਨਜ਼ਰੀ ਝੀਨਾ ਚੁਲ੍ਹ ਹੌਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਅਸ ਫਿਲਖਨੇ ਆਂ ਜੇ ਅਸ਼ਨਪ੍ਰਾਤਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਬੁਲੈ ਬਚਚੇ ਅਗੇ ਨਾਲਿਆ ਸਾਰਿਆ ਚੀਜਾਂ ਰਕਾਈ ਦਿੱਤਿਆਂ ਜਿਦਿਆਂ ਹਿਆ ਜਿਧਾਂ ਕਲਨ ਕਤਾਬ ਕ੍ਰੇਕਾਡੀ ਅੱਕਸ—ਚਾਸਕ ਫੈਗ। ਬਚਚਾ ਜਿਨ ਚੀਜਾਂ ਗੀ ਸਮਨੇ ਰਾ ਪੈਹਲੇ ਫਲ੍ਹੇ ਲਾਦਾ ਫਾ ਓਹਦੇ ਕਾਲਾ ਏਹ ਬੰਦਾਜਾ ਲਾਧਾ ਜਦਾ ਫਾ ਜੇ ਬਚਚਾ ਛੋਡੀ ਏਹ ਬਚਚਾ ਕੋਹਦਾ ਕਲਸ ਕਰਾ। ਜੇਕਰ ਬਚਚਾ ਕਤਾਬ ਗੀ ਫਲ੍ਹੇ ਲਾਦਾ ਫਾ ਏਹ ਸੁਲੀ ਲੇਤਾ ਜਦਾ ਜੇ ਏਹ ਬਚਚਾ ਬਚਚਾ ਹਿਟਾਨ ਫੈਗ, ਕਲਸ ਗੀ ਫਲ੍ਹੇ ਲਾਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝੋਆ ਜਦਾ ਜੇ ਏਹ ਹਿਟਾਨ ਫੈਨੇ ਵੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਕਾਖਿ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਫੀ ਹੋਗ।

ਤੁਮਾਦ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਢੀ ਸਮੇ—ਸਮੇ ਉਧਰ ਏਸੇ ਹੋਮਫਾਰ ਫਲ੍ਹੇ ਜਨਸ ਲੈਂਦ ਰੈਹ ਨ ਜਿ ਨੇ ਬਚਚੇ ਛੋਡੀ ਜਾਂਨੀਤ ਜਾਹਿਤ ਤੇ ਕਲਾ ਵੇ ਖੋਲਤੇ ਚ ਨਾਂਡ ਕਮਾਧਾ ਤੇ ਅਪਨੇ ਸਾਤਾ ਪਿੱਤਾ ਵੇ ਕਾਨੰਦੇ—ਕਨੈ ਤੁਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੰਡ ਅਪਨੇ ਫੈਨੈ ਚ ਗੈ ਨੇਹੁ ਸਾਗੂਆਂ ਵਿਵਦ ਸੱਤੇ ਚ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਤੁਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚ ਰਾਹੁਗ—ਥਾਹੁਗ ਉਧਾਏ ਨੇਹ ਅਨੇਕਾ ਅਨਨਾਲ ਰੁਲ ਨ, ਜਿ ਨੇ ਬਾਰੇ ਚ ਪੂਰੇ ਤੁਸਾਰ ਪ੍ਰਠੇਸ ਗੀ ਅਵਗਤ ਕਰਾਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਸ਼ੂ ਕਰਸੀਦ ਕਲਾ ਸੱਸ਼੍ਵਤਿ ਤੈ ਭਾਲਾ ਅਕੀਡਮੀ ਨੇਹ ਨਾਦਾਬ ਫੈਰੇ ਗੀ ਤਲਾਸ ਕਹਿਯੈ ਤ ਨੰਗੀ ਸੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਹਿਯੈ ਲੋਕੇ ਕਨੈ ਰਲਕੁ ਕਰੋਝਾਂਦੀ ਰੀਹਦੀ ਹੈ। ਕਿਵ ਚਿਰ ਪੈਹਲੇ ਅਕੀਡਮੀ ਨੇ ਤੁਸ ਕਫੀ ਗੀ ਅਗੇ ਬਚਾਵ ਫੌਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਿਵ ਨੇਕ ਕਿਨ੍ਹਤਿਹ ਗੀ ਜਿ ਨੇ ਜਾਹਿਤ, ਜਾਂਨੀਤ, ਨੁਕਾਨ, ਅਸੰਨਿਯ, ਚਿਕਕਲਾ ਆਦਿ ਵੇ ਖੋਲਤੈ ਚ ਅਨੁਲਨੀਧ ਹੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤ ਵਾ ਏ, ਤੁਕ ਕਾਰੰਕਸ ਕਹਿਯੈ ਅਕੀਡਮੀ ਪਾਸੇਆ ਤ ਨੰਗੀ ਸਮਾਜਿਤ ਕਰਨੇ ਵਾ ਨਿਹਾਂ ਲੈਤਾ। ਤੁਸ ਕਾਫੀ ਚ ਅਨੇਕ ਵਿਭੂਤਿਹ ਵੇ ਜੀਵਨ ਵੂਤੂ ਉਧਰ ਪਤਤ ਸਖ਼ਾਅਏ ਹੇ ਤੇ ਤੁਕ ਜਨਾਰੋਹ ਫਾ ਅਧੀਜਨ ਕਹਿਯੈ ਤ ਨੰਗੀ ਸਮਾਜਨ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

ਜਾਹਾ ਜਾਹਿਤ ਤੋ ਏਹ ਅਕ ਉਨੇ ਗੈ ਪਤਤਰੇ ਵਾ ਤੱਕਲਨ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਕ ਗਲ੍ਹ ਬੁਝੇ ਗੈ ਦੁਖੀ ਫਿਲਦੇ ਕਨੈ ਤੁਸੰਗੀ ਸਨਾਨੀ ਪਕਾ ਕਰਦੀ ਏ ਜੇ ਕਿਨ ਸਡਾਨੁਸਾਰੇ ਪਰ ਏਹ ਪਤਤ ਅਧਾਰਤ ਨ ਰੁਂਦੇ ਚਾ ਕਿਵ ਤੁਕ ਤੁਕ ਲੋਕ ਗੀ ਛੀਡਿਧੀ ਪਰਲੋਕ ਤਥਾਈ ਗੇਵੇ ਨ। ਅਸ ਸਹਾਅਨ ਗੀ ਤੁਹੈ ਪ੍ਰਾਈਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਆ ਜੇ ਓਹ ਤ ਨੰਗੀ ਅਪਨੇ ਅੀ ਚਰਣੇ ਚ ਥਾਹੁਰ ਫੈਗ।

ਡੋ. ਰਤਨ ਬਸੀਤਾ
ਸਪਾਵਕ

ਤਰਤੀਬ

ਲੇਖ	ਲੇਖਕ	ਸਫਾ
1. ਬੀ. ਵੀ. ਰਜ਼. ਭਾਲੀ ਡਕ-ਸਾਹਿਤਧਰ	ਮਿਰਜ਼ ਠਿਕਸ	06
2. ਝੌ. ਓਮ. ਗੋਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਇੱਡੀ ਜਾਹਿਤਕ ਪਚਾਨ	ਡੀ. ਜਾਨ ਸਿੰਘ	12
3. ਪ੍ਰੀ. ਰੀਟਾ ਜਿਤੇਂਦਰ ਅਨੁ-ਕੁਲਦੀਪ ਰਾਜ	ਸੂਲ-ਪ੍ਰੀ. ਕਿਰਣ ਬਲਦੀ	20
4. ਸਰਹੂਰ-ਤਬਲਾ ਬਾਦਕ : ਛੈ. ਏਲ. ਵਰਮਾ	ਡੀ. ਪਦਮ ਦੇਵ ਸਿੰਘ	27
5. ਬਿਵਾਨ ਵਾਸ-ਕੁਡਾ ਸਹੀਤ ਦੇ ਕੇਤੇ ਥੈ ਯੋਗਦਾਨ	ਧਾਰਾਪਾਲ ਨਿਰਜ਼ਲ	35
6. ਸ. ਤਾਰਥਣ ਪ੍ਰਸਾਦ	ਪ੍ਰਮਿਲਾ ਸਚਾਲ	43
7. ਟੀ. ਕੌ. ਜਲਾਲੀ	ਕਿਤੀ ਸ਼ੋਹਨ	51
8. ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਸੀ ਵੀ. ਜੀਵਨੀ ਤੇ-ਲੱਭ	ਦਹੀਨ ਦੁਰਾਂ	60
9. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਮੀ : ਲੋਕ ਸਹੀਤ ਦਾ ਬਗਦਾ ਫਰਾਜ	ਛਕਪਾਲ	69
10. ਪਿੰਡਿਤ ਕਿਦ੍ਯਾ ਰਲਨ ਆਸੀ ਇਕ ਮਰੀਅ	ਸੂਲ ਤੁਰ੍ਹੁ-ਖਾਲਿਹ ਹੁਸੈਨ ਅਨੁਵਾਦ-ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਰਾਮੀ	73
11. ਆਜੰਦੇ ਲਹੂ-ਅਜ ਤੇ ਸਾਹਿਤਧਰ	ਸੂਲ ਤੁਰ੍ਹੁ-ਰਾਜ ਕੁਸਾਰ ਚੰਦਨ	82
12. ਝੌਗਦੀ ਦੇ ਸੱਤਮ੍ਭ : ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਲਦਾਲ	ਅਨੁਵਾਦ-ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਰਾਮੀ	
13. ਨਾਰੀ ਇਕਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ : ਝੌ. ਰੋਦ ਕੁਸਾਰੀ ਘੜੀ	ਡੀ. ਰਸ਼ਨ ਕਸ਼ਾਬੀ	88
14. ਸ਼੍ਰੀ ਜੇ.ਸੀ. ਮਾਰਤੀ : ਵਾਖਿਲਤਾ ਤੇ ਕੁਤਿਤਾ	ਡੀ. ਅੰਮ ਗੋਸ਼ਾਨੀ	97
15. ਕਾਵਿ: ਰਲਨ ਬਨਾਸ ਰਾਮਚੁ	ਰਤਨ ਕੌਰੀ	108
	ਸੌਭਗ ਸਿੰਘ	112

16. अनिला शर्मा	प्रानिला नन्हास	123
17. तं दीदार सिंह : व्यवितत्त्व ते कृतित्व	मूल— डलजीत रेना अनु— डॉ. अशु शर्मा	130
18. भीमती कृष्ण गुप्ता	मूल— डॉ. विनोद कुमार गुप्ता	140
19. राजेन्द्र कुमार रेना	अनु— उपोति शमा “एकता” मूल— डॉ. ललित गुप्ता अनु— डॉ. रत्न बसोबा	164

શ્રી બી.એસ. બાલી દ્વક શાખિસ્યત

□ નિર્મલ વિક્રમ

સાહેં જમ્મુ પ્રદેશ દી પથિત ભૂમિ ને જિત્યે ઇક પાસ્સે જ્ઞાદાર સૂરમેં રો દેશા
દી રક્ષા કરને આહલે સપાહિયે ગી પૈદા કીતા ડલ્યે ગે દૂર પાસ્સે કલા તે
સાહિત્ય જનેહી કોમલ ભાવનાએં કન્ને સરાબોર એસે-એસે કવિ, સાહિત્યકાર,
ચિત્રકાર, કલાકાર તે સંગીતકાર બી પૈદા કીતે જિ નેં અપની સુંગધ દૂરૈ-દૂરૈ તક
ફલાઈં। ડુગર પ્રદેશ દી ઇસ જરખેજ ભૂમિ ને કેઈ નામદર શાખિસ્યતાં પૈદા
કીતિયો। બેશ્વક સુમેં દે ફંડાકે/કેઈં ગી સાહે કોલા દૂર લેઈ ગે, પર ઠં'દિયાં
જહાં એસી મજબૂતી કન્ને ઇસ ઘરતી કન્ને બનકી દિયાં ન તે શાખાં ઇન્નિયાં ફેલી
ચુકી દિયાં ન જે ઠં'દે ઉપર ભાંત-સભાંતે પદ્ધતિ-પદ્ધતિ અન્જ બી અપને
આહલાં બનાદે ન। ઇનેં રૂક્ખ-બૃહટે દી છત્રછાયા હેઠ અન્જ બી કેઈ બોટ અપને
ફંધ ડુને ગિતે સુઆકા દે ન। ઇથે જનેહા ગે ઇક બણા ગે નિગાર, સંદળી
ખૂઝ્યોઈ આહલા રૂક્ખ અંબે બી સાહે આસ-પાસ મજૂદ એ જેહદી ઠંડી છાં હેઠ
કેઈ પવદુરુ બરોસ પારદે ન।

જી હાં, મે ગલ્લ કરાનો આ એસે બૃહટે દી જેહદે પનર બશ્વક ઉમરી કન્ને
પચિકયે હેઠ કિય દે ન પર અંદરો-અંદરી ઊર્જા દા પ્રવાહ અન્જ બી ઠ'ાં ગે
ઢાઠાં મારા દા એ, જિથાં અન્જ કોલા કેઈ બરે પૈહસેં હા। જિત્યે સુગામ સંગીત
દે ખેતર ચ કેઈ કલાકારે અપની ઇસ ઘરતી દા નાંડ રોશન કીતા ડલ્યે ગે શાસ્વી
સંગીત દે ખેતર ચ બી ઇથું દે કલાકારે દે યોગદાન દી કમી નેઈ એ। અન્જ
અસ એસી શાખિસ્યત દે જીવન તે કર્મ ખેતર કન્ને જુદે દે પૈહલુંં થમાં પણ્ણા
ગુહાડું, જિથે કારે મતા કિશ પતા નેઈ એ। સુંદર પૈહનાયા, જેહરે ઉપર ઇક
શાન્તિ તે સંતુષ્ટી દા ભાવ, મળ્યે ઉપર ટિકકા, હોઠેં ઉપર મુસ્કાન તે ચાલ ચ
ઠૈહરાય-જિથાં દમાકે ચ ચલારદી કુંસે ધુન કન્ને પૂરે શરીર દી તંદ જુહી દી
હોએ। એ બાહરો પરિચે એસે ઇન્સાન દા એ જિનેંગી બી, એસ, બાલી નાંડ કન્ને

ਗੀ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ਤੱਥ ਜਾਨੇਗਾ ਚੰਦਾ ਹੈ। ਤੱਥ ਪੂਰਾ ਨਾਂਡ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਹ ਬਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਸਤ, ਮਿਤਰ ਜਾਂ ਕਰੀਬੀ ਲੋਕ ਤੱਥੋਂ ਗੀ 'ਬਿਡ੍ਹੀ' ਕਹਿੰਦੀ ਕੁਆਲਦੇ ਨ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁੰਦੀ ਨਿਜੀ ਤੇ ਨਕੇਕਲੀ ਨੁਕਕਰੇ ਚ ਇਸ ਲੇਖ ਰਾਹੋਂ ਮੇਂ ਬਿੰਦ ਝਾਂਕੀ ਮਾਰਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

20. ਸਿਤਾਮਹੀਰ 1940 ਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਾਨਤਾਬਾਲੀ ਤੇ ਭ੍ਰੀ ਸੁਰੰਦਰ ਸਿੰਹ ਬਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਭ੍ਰੀ ਬੀ. ਐਸ. ਬਾਲੀ। ਰੁਝੀ-ਪੁਲਜੇ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਪਰਿਕਾਰ ਹਾ ਜਿਤਥੈ ਰੁਥੇ ਤੇ ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨੇਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦਾਤਾ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਹ ਬਾਲੀ ਹੋਰੇ ਗੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਆਸ਼ੇਅਾ ਸਰਦਾਰ ਸਦਰ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਹਾਸਲ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਓਹ ਬਾਤੀਰ ਬਿਦੇਸ਼ ਸਾਚਿਵ ਦਰਬਾਰ ਚ ਕਾਮ ਕਹਦੇ ਹੈਂ। ਦਰਬਾਰ ਚ ਆਨੇ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਕਲਾਕਾਰੇ ਜਿਂਦੇ ਚ ਤੁਲਕੋਟੀ ਦੇ ਗਾਥਕ ਹੋਂਦੇ ਹੈਂ, ਇੱਥੋਂ ਘਰ ਬੀ ਅੰਦੇ ਹੈਂ। ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮੌਜੂਲ ਤੇ ਸ਼ੀਕ ਨੈ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੱਥ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗੀ ਬੀ ਸੁਲਾਸਿਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਲਹੂਰੇ ਦੀ ਰਕਾਨੀ ਕਨੈ ਇੱਥੈ ਸ਼ੀਕ ਸਾਰੇ ਬਚੜੇ ਚ ਜਨਮ ਥਮ੍ਹਾ ਗੀ ਕੁਰਜਨ ਲਗਾ। ਬਲਣੇ-ਬਲਣੇ ਯਕੂੰ ਹੋਂਦੇ ਇੱਥੋਂ ਤੈਨੇ ਪਾਏ ਤੇ ਚੌਨੇ ਮੈਨੇ ਥੈਰੇ ਚ ਰੇਹਿਥੈ ਹੈ, ਕਿਨਾ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦੇ, ਗਾਥਨ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਚ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਲੋਈ। ਇੱਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਰ ਬੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸ਼ੀਕ ਰਖਦਿਹਾਂ ਹਿਥਾਂ, ਇੱਥੈ ਕਾਰਣ ਏ, ਜੇ ਤੱਥੋਂ ਸਾਰੇ ਬਚੜੇ ਗੀ ਅਪਨੀ-ਅਪਨੀ ਰੁਚਿ ਤੇ ਰੁਝਾਨ ਕਨੈ ਅਗੈ ਬਧਨ-ਮਠੋਨ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁੰਡਲੀ ਗਾਥਨ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪੰਡਿਤ ਭ੍ਰਾਜਲਾਲ ਥਮ੍ਹਾ ਹੁੰਦੇ ਥਮ੍ਹਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਕੂਲੀ ਦਿਨੋਂ ਚ ਗੀ ਇੱਥੋਂ ਕੇਹੀ ਕਾਰਥਕ੍ਰਮੇਂ ਚ ਹਿਸਥਾ ਲੈਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਸ਼ੇਅਾ ਗਲੇ ਚ ਐਸੀ ਮਿਠਾਸ ਥਹੋਈ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰ ਬੜੇ ਦੇ ਹੇ ਜੇ 12 ਅਤੇ 13 ਦੀ ਲੀਹਕੀ ਬਰੇਸੂ ਚ ਗੀ ਗਾਥਨ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਤਾ ਚ ਅੜਕਲ ਆਏ ਤੇ ਤਸਲੇ ਦੇ ਰਿਧਾਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਿਨਿਸਟਰ ਥੇਖਾ ਅਛੁਲਾ ਹੋਰੇ ਇੱਥੋਂ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇਇਥੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਇੱਥਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪੂ ਬੀ ਮਜਨ ਸੁਨਦਿਹਾਂ ਤੇ ਗਾਂਦਿਹਾਂ ਹਿਥਾਂ, ਇਸਲੇਹੀ ਇੱਥੋਂ ਚ ਬੀ ਮੀਰਾਂ, ਫਕੀਰ ਆਦਿ ਦੇ ਭਜਨੋਂ ਬਕਖੀ ਰੁਚਿ ਬਖਦੀ ਗੇਈ।

ਜਿ 'ਧਾ-ਜਿ 'ਧਾ ਬਹੁੰ ਹੋਨ ਲਗੇ, ਸ਼ਕੂਲੀ ਪਛਾਈ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਗਾਥਨ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਬੀ ਚਲਦੀ ਰੇਹੀ। ਧਰਾ ਚ ਬੀ ਮੌਜੂਲ ਸੰਗੀਤ ਆਹਲਾ ਹਾ, ਇਸਲੇਹੀ ਕੁਸਾ ਗੀ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ ਨੇਹਾ। Centre Basic ਸ਼ਕੂਲ ਚ ਪਛੈਨੇ ਆਹਲੇ ਛਾਤ੍ਰ ਨੈ ਸ਼ਕੂਲੀ ਦਿਨੋਂ ਚ ਗੀ ਅਪਨੀ ਟਕੋਹ੍ਹਦੀ ਪਮਛਾਨ ਬਨਾਈ ਲੈਤੀ। ਮਗਨ ਇੱਥੋਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਧੂਨਿਵਸਿੰਟੀ ਥਮ੍ਹਾ ਬੀ. ਏ. ਫਲੀ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਤੇ ਫਲੀ ਗੰਧੀਵ ਮਹਾਵਿਦਾਲਿਥ ਥਮ੍ਹਾ ਸੰਗੀਤ ਚ ਬੀ ਏਸ. ਏ. ਕੀਤੀ।

ਕਲਲੇ—ਕਲਲੇ ਇਕ-ਇਕ ਪੌਢੀ ਚਲਦੇ ਹੋਈ ਇਂਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੇਈ ਤਚਕੋਟੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤਾਂ ਗੁਰੂ ਆਏ ਜਿ ਮੈਂ ਇੱਨ੍ਹੀ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ ਗਾਧਨ ਕਿਥਾ ਦਿਧਾਂ ਬਹੀਕਿਧਾਂ ਸਮਝਾਇਆਂ। ਇਂਦੇ ਗੁਰੂ, ਚ ਪੰਡਤ ਬ੍ਰਜਲਾਲ ਸ਼ਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਇਲਾਵਾ ਪੰਡਿਤ ਰਾਮਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ, ਅੱਕਾਰ ਨਾਥ ਠਾਕੁਰ ਜੀ/ਸੰਗੀਤ ਮਹਾਮਹੀ ਤੁਪਾਧਯਾਧ ਪੇਂਦਲੀਪ ਚਨਦ ਬੇਦੀ ਜੀ ਪੰਡਤ ਬਸੰਤ ਰਾਓ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਤੇ ਸੱਭਿਨੇ ਕੋਲਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਭਾਰਤ ਰਾਜ ਕਨੈ ਸਮਾਨਿਤ ਪੰਡਿਤ ਭੀਮਸੇਨ ਜੀਸੀ ਜੀ ਜਾਪਲ ਨ। ਇੱਦੀ ਇਕ ਬਾਰੀ ਪੰਡਤ ਭੀਮਸੇਨ ਜੀਸੀ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਮਲਾਟੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇੱਨ੍ਹੇ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਤ ਮੈਂ ਗੀ ਸਮਾਰ੍ਥਿਤ ਕਰੀ ਦਿਤਾ। ਪੂਰੀ ਲਮਨ ਤੇ ਨਿਧਾ ਕਨੈ ਇੱਨ੍ਹੇ ਗੁਰੂ-ਸਿਖਾ ਦੀ ਪਰਮਾਸਾ ਗੀ ਤਾਤੇ ਨ ਭਾਧਾ। ਠੰਦਾ ਇਂਦੇ ਪੈਤੂਕ ਘਰ ਕਲਚੀ-ਛੀਨੀ ਕਾਫੀ ਔਨਾ ਜਾਨਾ ਹਾ। ਓਹ, ਜਦੂ ਕੀ ਜਮ੍ਹਾ ਅੰਦੇ, ਇਂਦੇ ਘਰ ਜ਼ਰੂਰ ਅੰਦੇ। ਇਕ ਬਾਰੀ ਤੇ ਇੱਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਭਜਨ ਸੁਨੇ ਦੀ ਖਾਹਿਸਾ ਗੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਆਸੈ ਤੰਨੇ ਦੀ ਬਾਰੀ ਅਪਨੀ (ਪਲਾਈਟ) ਕੰਸਲ ਕਰਾਈ ਹੀ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਬ ਨੇ, ਪੰਡਤ ਜੀਸੀ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲ ਬੰਗਲੋਰ ਜਾਇੰ ਕੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਔਪਚਾਰਿਕ ਸ਼ਿਕਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਠੰਦੀ ਆਜ਼ਾ ਕਨੈ ਕੇਈ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਚ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਡਿਤ ਭੀਮਸੇਨ ਜੀਸੀ ਹੁੰਦੀ ਧਰਮਧਲੀ ਜਿ ਮੈਂਗੀ ਏਹ ਗੁਰੂ ਸਾਂ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਨਾ ਇੱਨ੍ਹੇ ਠੰਦੇ ਸਮਾਨ ਤੇ ਕ੍ਰਿਦਾ ਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਰਖਦੀ ਤੇ ਜਾ ਗੇ ਤੰਨੇ ਇੱਨ੍ਹੀ ਅਪਨੀ ਸੰਤਾਨ ਕੋਲਾ ਚਹੂ ਮਨੇਅਂ। ਗੁਰੂ ਤੇ ਸ਼ਿਖ ਦੀ ਏਸੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਜੀਡੀ ਬਣੀ ਭਾਗੇ ਕਨੈ ਬਨਦੀ ਹੋ। ਇੱਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬਣੀ ਅਚਾਹੀ ਹੀ ਜੇ ਜਦੂ ਧੋਡੀ ਓਹ ਜਿੰਦਾ ਰੇਹ, ਇੱਨ੍ਹੀ ਠੰਦਾ ਆਈਵਾਦ ਪ੍ਰਾਤ ਹੋਂਦਾ ਰੇਹਾ।

ਬਾਲੀ ਸਾਹਬ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰਥ ਤੱਥ ਸੁਆਰ ਹੋਇੰ ਕੇਈ ਪੜਾਏ, ਗੀ ਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਈ ਅਗੋਂ ਬਧਾਰਦਾ ਹਾ ਜੇ ਜੀਵਨਧਾਪਨ ਆਸੈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੁਧੁਨੇ ਦਾ ਚਕਤਾ ਆਈ ਗੇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੈਰੇ ਚ ਆਰਥਿਕ ਤੀਰ ਤੱਥ ਸਮੂਛਿ ਹੀ ਪਰ ਫ਼ਹੀ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪੈਰੇ ਤੱਥ ਖਾਡੇਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਾ। ਬਣੇ ਘਟ੍ਟ ਲੋਕ ਏਹ ਜਾਨਦੇ ਨ ਜੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨੇ ਚ ਇੱਨ੍ਹੇ ਲਾਈਕ ਇਲੋਗਰੋਸ ਕਮਧਨੀ ਚ ਕੀ ਕਿਸਾ ਚਿਰੀ ਆਸੈ ਕਮਮ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਅਪਨੇ ਰੀਕ ਕੋਲਾ ਕੇਈ ਕ੍ਰਿਹ, ਦੂਰ ਏਹ ਕਮਮ ਇੱਨ੍ਹੀ ਰਾਸ ਨੀ ਆਚਾ ਤੇ ਇੱਨ੍ਹੇ ਏਹ ਨੋਕਰੀ ਲੋਡੀ ਦਿੱਤੀ। Institute of music & fine Arts ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪੰਜਿਤ ਤਸੀ ਚਲਾਨੇ ਆਸੈ ਚੋਗਧ ਅਧਿਆਪਕੇ ਦੀ ਲੋਡ ਹੀ; ਜਿਸੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਬਾਲੀ ਸਾਹਬ ਗੀ 1970 ਚ ਯਤੀਰ Vocal Instructor ਤੱਥ ਨੋਕਰੀ ਥਾਉਂਦੀ ਗੇਹੀ। ਅਪਨੀ ਮਨਪੱਧ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਗੀ ਪੂਰੀ ਤਮਦੇਹੀ ਤੇ ਨਿਧਾ ਕਨੈ ਨ ਭਾਧਾ ਤੇ Institute ਚ 1993 ਚ Head of the Institution ਬਨਾਏ ਗੇ।

ਇੰਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੋਈ ਏਸੇ ਲਿਖਣੇ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਗਾਥਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਥੀ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਇੰਦੇ ਚ ਮੁਕਖ ਤੌਰ ਤੱਥ ਹੁਨੈ-ਹੁਨੈ ਰੇਡਿਓ ਕਲਮੀਰ ਜਮ੍ਹਾ ਥਮਾਂ ਬਤੌਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਿਟਾਯਰ ਹੋਏ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਚੀ. ਕੇ ਸਮਾਲ ਹੋਰ। ਸੀਮਾ ਅਨਿਲ ਸਹਗਲ, ਕਲਿਆਨ ਕੇਸਰ ਹਰੀਸ਼ ਕੈਲਾ/ ਸੁਰਜ ਸਿੰਘ/ ਦੀਪਾਲੀਕਾਤਲ/ ਅਨੁਪਮਾ ਰਾਮਾ, ਸ਼ਰਦਾਰ ਮੰਜੀਤ ਸਿੰਹ ਤੇ ਤਾਨਿਧਾ ਗੁਪਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨ। ਸਭੈ ਅਪਨੀ-ਅਪਨੀ ਤੁਲਾ ਆਹਰਾ ਤਪਾਰ ਬੇਹਿੱਧੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੰਥਾ ਕਰਾਰਦੇ ਨ। ਇੰਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਥੀ ਕੋਈ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਨਾਂਡ ਨ, ਜੇਹਲੇ ਕੇਹੜੇ ਬੱਝੇ ਥਮਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸਾਧਨਾ ਕਗ਼ਰੇ ਨ।

1971 ਚ ਏਹ ਖਾਨਦਾਨੀ ਕਕ਼ਸੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬੀਣਾ ਕਕ਼ਸੀ ਹੁੰਦੇ ਕਿਨ੍ਹੇ ਬਾਹੁੰਤ ਚ ਬਣ੍ਹੀ ਗੇ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ-ਦੀਕਾ ਚ ਅਤਿ ਵਾਲੀ ਰੀਹਨੇ ਕਰੀ ਘਰ-ਗਿੜੀ ਦੀ ਜਿਮੰਮੇਵਾਰਿਂ ਗੀ ਏਹ ਪੂਰੀ ਬਾਲੀ ਸਮਾਂ ਨੇਹੀਂ ਦੇਈ ਸਕੇ, ਜੇਹਦੀ ਕਸਕ ਇੰਦੀ ਧਰਮਪਲੀ ਹੁੰਦੇ ਮਨਾ ਚ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਰੇਹੀ, ਪਰ ਤਾਂ ਇੰਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਹਤਵ ਗੀ ਸਮਝਾਵੇ ਹੋਈ, ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਰੋਕਟੋਕ ਨੇਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਅਦੂ ਕੋਲਾ ਲੇਡੀ ਹੁਨੈ ਥੋਡੀ ਇੰਦੇ ਥੋਰੇ ਚ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਿਕਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਲਿਖਣੇ ਦੀ ਲਾਈਨ ਲਾਗੀ ਰੀਹਦੀ ਏ, ਪਰ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਕੀ ਮਰਦਾ ਮੈਲਾ ਨੇਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤ੍ਰੈਕੇ ਬੇਟਿਆਂ ਗੀ ਚਾਲਨੇ, ਪੋਸਨੇ ਧਹਾਨੇ, ਲਖਾਨੇ ਤੇ ਅੱਛੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇਨੇ ਦੀ ਜਿਮੰਮੇਵਾਰੀ ਬੀਮਤੀ ਬੀਣਾ ਬਾਲੀ ਹੀਰੇ ਬਖੂਬੀ ਨਭਾਈ। ਤ੍ਰੈਕੇ ਇਚਾ ਦੀ ਬੇਟਿਆਂ ਅੱਛੇ ਪਰਿਵਾਰ ਚ ਢੋਈ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਮਣਾ ਚਾਂਹਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤੁਂ ਦਿਧਾਂ ਧਿਧਾਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਇਸ ਪਰਪਾਸਾ ਗੀ ਅਗੈ ਲੇਡੀ ਜਾਨ, ਬੇਸਕਕ ਦੁਕੇ ਬੇਟਿਆਂ Institute of music & fine Arts ਥਮਾਂ ਗਾਥਨ ਸ਼ਾਸ਼ਵ ਚ ਥੀ. ਏ. ਥੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਏਸਾ ਹੋਈ ਨੀ ਸਕੇਅਾ, ਜੇਹਦਾ ਤਾਂ ਨੇਂ ਗੀ ਮਲਾਲ ਏ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਮਣਾ ਅਪਨੀ ਧਰਮਪਲੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਮਾਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜ਼ਤਲਾਂਦੇ ਨ।

ਇਸਾਨ ਆਸੀਂ ਅਪਨੇ ਲੀਹਕੇ ਹਰੇ ਜੀਵਨ ਚ, ਅਪਨੇ ਖੇਤਰ ਚ ਖਾਸ ਸੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਬਡਾ ਬਡਾ ਤੇ ਮੈਹਨਤ ਆਹਲਾ ਕਮਮ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਲੀਏ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੁਝੇ ਇਸਾਨ ਦੀ ਤਪਲਥਿਵੇਂ ਗੀ ਮਾਨ-ਸਮਾਨ ਛੋਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਥਾਂ ਇਸਾਨ ਦੀ ਮੈਹਨਤ ਗੀ ਇਕ ਕਿਸਮੀ ਦਾ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੇਈ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਤੇ ਸਮਾਨ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜੇਹੜੇ ਤੰਡੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਕੀਤੀ ਦੀ ਕਠੀਰ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਦਰਸਾਉਂ ਨ। ਇਂਦੇ ਚ ਮੁਕਥਾ ਤੀਏ ਤਪਲ ਰਿਧਾਮਤਾ ਦੇ ਗਰੰਨਰ ਕੇ.ਵੀ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਾ ਰਾਓ ਹੁੰਦੇ ਥਮਾਂ ਸਟੇਟ ਅਵੌਡ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, ਦਿਲਲੀ ਦੇ ਲੈਪਟੋਨੈਟ ਗਰੰਨਰ ਡਾ. ਏ.ਏਨ. ਝਾ ਹੁੰਦੇ ਹਤਥੇ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਾ, ਇਂਦੇ ਇਲਾਵਾ Big

FM ਆਵਾਜ਼ੇਆ Big Duggar Award, Air India Award, Sagar Award ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਮਿਲਨ ਕਲੀਮਿਕਲ ਵਾਈਸ ਆਫ ਇੰਡਿਆ ਅਵਾਰਡ ਜਨੇਹ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਿਤ ਸਮਾਨ ਕੀ ਨ, ਜੇਹੜੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕੇਈ ਹੋਰ ਸਮਾਨੇਂ ਕਾਨ੍ਹੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਇਂਦੇ ਕਾਨ੍ਹੇ-ਕਾਨ੍ਹੇ ਏਹੁ ਸੰਗੀਤਕਾਰੋਂ ਤੇ ਗਾਥਕੇਂ ਦੀ ਪਰਖ ਆਸੀਂ ਬਨਾਈ ਗੇਂਦੀ ਕੇਈ ਕਮੇਟਿਵੇਂ ਦੇ ਜਨਜ਼ ਤੇ ਸਦਸ਼ਵ ਕੀ ਰੇਹ ਨ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਅਪਨੀ ਤਪਲਥਿਵੇਂ ਚ ਰਖਰ ਸ਼ਾਸ਼ਕੀ ਲਤਾਮਹੇਸ਼ਕਰ ਤੇ ਮਥੂਰ ਗਾਥਕ ਮੁਹਮਦ ਰਫੀ ਹੁੰਦੇ ਕਾਨ੍ਹੇ ਕੇਈ ਆਰੀ ਮਲਾਈ ਹੋਨੇ ਤੇ ਆਪੂ ਚੌ ਮਡਭੂਤ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਾਥਮ ਹੋਨੇ ਗੀ ਬਡੀ ਬਡੀ ਤਪਲਥਾ ਮਨਦੇ ਨ। ਏਹਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੇਈ ਅਖ਼ਬਾਰੋਂ ਚ ਤੰਡੇ ਤਪਲ ਲੇਖ ਛਾਪਨਾ ਕੀ ਬਡਾ ਬਡਾ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਲਖਾ ਦੀ ਜਾਨੀ ਮਾਨੀ ਹਾਸਿਤਿਵੇਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜਦੂ ਪ੍ਰਨਾ ਚ ਪੈਹਲੀ ਬਾਰੀ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਕ ਯਾਹ-ਯਾਹ ਕਰੀ ਡੱਢੇ।

ਇਸੈ ਚਾਲਲੀ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਓਹਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਚਲਦਾ ਰੇਹਾ। ਕੇਈ ਚੇਤਾ ਰਖਖਨੇ ਜੋਗ ਅਨੁਭਵ ਨ, ਬਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਜਿ ਭੌਗੀ ਚੇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹ ਭਾਵੁਕ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ। ਤੰਡੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੁਰਾਏ ਤੰਖੋਂ ਗੀ ਕਿਸ ਚਾਲਲੀ ਅਪਨੇ ਆਖੀਖਾਦ ਦਿਤੇ, ਤੰਡੇ ਚ ਏਹ ਰੋਮਾਂਚ ਭਰੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਆਲੀ ਸਾਹਬ ਆਸੇਆ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗੀ ਵਿਤਾ ਜਾਨੇ ਆਹਲਤ ਸਭਨੇ ਬਸਾਂ
 ਬਛੁਡਾ ਤੋਹਫਾ ਏ ਤੰਦੇ ਆਸੇਆ ਛੋਗਰੀ ਚ ਲਿਖੇ ਗੇਦੇ ਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ੀਧ ਸੰਗੀਤ ਦੀ
 ਧੁਨੋਂ ਤੱਥ ਬਨਾਏ ਗੇਦੇ ਗੀਤ, ਜਿੰਨ੍ਹੀ ਜਿਸਲੇ ਓਹ ਗਾਂਦੇ ਨ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਤੇ ਦਰੱਕ
 ਮੰਤ੍ਰਮੁਖ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਮੇਰੇ ਸ਼ਹਾਬੇ ਏਹ ਤੰਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਭਨੇ ਧਮਾਂ ਬਛੁਡੀ ਤਪਲਕੀ
 ਏ। ਸੰਗੀਤ ਗੀ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾ ਗੀ ਸੇਥਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਈ ਨਮੀ ਪੀਛੀ ਚ ਸ਼ਾਸ਼ੀਧ
 ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤਿ ਰੁਚਿ ਤੇ ਰੁਝਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਦੀ ਜੋਹਡੀ ਕੋਣਾਂ ਬਾਲੀ ਸਾਹਬ ਕਹਾਰਦੇ
 ਨ ਓਹ ਸਰਾਹਨੇ ਜੀਗ ਏ। ਕਿਵਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਆਸਟੀ ਸਖ਼ਾ ਮੈਹਨਤ ਤੇ ਗੁਰਮਕਿਤ
 ਦਾ ਜਲਜ਼ਾ ਇਕ ਧੋਗ ਗੁਰੂ ਗੈ ਭਰੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਜੇਹਦੇ ਤਨਮਨ ਚ ਸੰਗੀਤ ਬਚਦਾ
 ਹੋਏ ਜੇਹਦੇ ਸਿਰਾ ਤੱਥ ਸਾਕਾਤ ਸਰਸ਼ਵਤੀ ਦਾ ਹਤਥ ਹੋਏ, ਤੇ ਗਲੇ ਚ ਅੰਜ ਬੀ
 ਕੈਸੀ ਗੈ ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਸੋਜ਼ ਹੋਏ ਜੋਹਡਾ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਪੈਹਲੇਂ ਹਾ ਰਾਂ ਏਸੇ ਸਖ਼ਾ ਅਪਨੇ
 ਆਲੀ-ਦੁਆਲੀ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਖੁਲਿਆਂ ਖਲਾਵਦੇ ਰੋਹਦੇ ਨ, ਵੱਡਿਆਂ ਸੂਰ-ਲੈਹੁਰਿਆਂ ਸਦਾ-ਸਦਾ
 ਲੇਈ ਕਾਕ ਚ ਗੁੰਬਦਿਆਂ ਰੀਹੁਦਿਆਂ ਨ।

डॉ. ओम गोस्वामी ते इंदी साहित्यक पन्थान

□ डॉ. ज्ञान सिंह

15 अगस्त 1947 ई. गी देशवासियें आस्ते इक ऐसी खुशगाचार ते सदाब्धार घटना घटी ही जे उन्में गी अदेशी गुलामी दे कैद खाने थमां मुक्ति मिली ही। उन्मेंगी जोरे हस्तने-बोलने, मन-मर्जी दा खाने-पीने ते सौने-बौहने आदि दा खुल्ल-खालसा नसीब होआ हा। हर रुलदू-माडू, कालू-घसीटू ते फेरू-लच्छू नै उस खुशी गी गल लाई खुल्ले नाच नच्चे ते खुशी मनाई भाँगड़े पाए हे। एह खुशी मनाने दे किश गै दिने बाद जां आकड़ी लैओ जे म्हीना खांड बीतने परैत यानी सतंबर 1947 ई. गी श्री बलदेव राज हुंदे दरीआजै आई इक होर खुशी नै ढोल थाई आंडिये-गुआंडिये, आकफकरै ते रिशेदारै दियें भाषारके दे रुपै च अपने झोल फंडे हे यानी उंऐ घर इक पुरार दा जनम होआ हा। ते उस भागले मौके जनम लैने आहले जागता नै पैहली किलक मारी पह नाद चाजाई अलान कीता हा जे में ढोगरा भाशी समुंदरी चा इन्ने ते एहके-एहके मोती कहडी इस घरे दी लमारियें ते परछतियें दे अलावा नेका सरकारी ते गैर-सरकारी यानी निवी लाइब्रेरियें ते घरे च सजाने न। ओह किलक सुनने आहले लोके दी समझ थमां परे भविकखुवानी करने आहला ओह जागत डॉ० ओम गोस्वामी हुंदे अलावा होर कोई नेही हा। दिन, म्हीने जां आकड़ी लैओ जे साल छे-म्हीने दे अंदर गै उन्में उस जागता दा नां० ओम प्रकाश रक्खेआ हा।

अस अपने जीवन च जिस चालली कुसै बृहटे गी उगदे-मठोदे दिक्खने ते मसूस करने आं जे जि'यां-जि'यां ओह बृहटा उबडा-उबडा होंदा जंदा ऐ, कुदरत दी सर्सी-नर्मी जां मेहर-करोपी ची ओहदे पर बधदी जंदी ऐ ते ओह कुदरत दी उन्में सगाते गी हसदे मल्ये कबूल करी दिन कटदा ऐ ते अपने छोर दा घेरा ची बधांदा जंदा ऐ। ठीक इ'यां गै गोस्वामी होर ची जि'यां-जि'यां

ਥਖਦੇ-ਮਰੋਂਦੇ, ਘਸੂਤਡਿਆਂ ਮਾਰਦੇ, ਗਣਮਤ ਸਿਖਦੇ ਦੁਰਛਾਂ ਬਟਦੇ ਹੋ, ਇਧਾਂ-ਇਧਾਂ ਗੈ ਇੰਦੀ ਸੋਚੇਂ ਦਾ ਚੁਰਨ੍ਹ ਕੀ ਘੁਮਨ ਲਗੇਆ। ਥੈਰ ਚ ਸਾਰੇ ਥਮਾਂ ਲਾਡ-ਧਾਰ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਅਪਨੇਪਨੇ ਦੇ ਏਹਸਾਸੇਂ ਦੀ ਗੱਢੇ ਚ ਕਾਝੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਰੂਪੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਨਾਨਤੀ ਮਹੀਨੇ ਥਮਾਂ ਕੀ ਖੁਲਲਾ ਹਿਰਖ-ਧਾਰ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਕਲੰ-ਕਲੰ ਇਨੰਗੀ ਅਭਿਆਤਕ ਸੰਸਕਾਰੇ ਦੀ ਕਵਤ ਕੀ ਛਹੌਂਦੀ ਰੇਹੀ, ਜੇਹਦਾ ਅਸਰ ਇੰਦੇ ਪਰ ਅੜਜ ਤਕ ਇਧਾਂ ਛਾਏ ਦਾ ਏ ਜਿਧਾਂ ਕੁਝੀ ਗਰ੍ਮ ਨੁਹੈ ਦੇ ਕਡਾਹਟੇ ਪਰ ਮਲਾਈ ਦੀ ਤੈਹ ਜਮੀਂ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਸੰਝਾਂ-ਸਥਾਨੇ ਨਹਾਈ-ਧੋਈ ਮਲੈ ਟਿਕਕਾ ਲਾਨਾ, ਧੂਫ-ਬਤੀ ਜਗਾਨਾ ਪੂਜਾ-ਪਾਠ ਕਰਨਾ, ਮੰਦਰ ਜਾਨਾ ਜਾਂ ਮੰਦੀਰ ਦੇ ਅਗੁਆਂ ਲੰਘਦੇ ਮੌਕੇ ਹਤਥ ਜੌਲੇ ਕਰੀ ਸਿਰ ਨੁਆਨਾ ਬਗੈਰਾ ਇੰਦੇ ਸਥ ਆਚਰਣ ਇੰਦੀ ਧਾਰਮਕ ਸੋਚ ਦਾ ਗੈ ਸਥਾਨ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਇੰਦਾ ਇਅੰਧੀ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਇਨੰਖੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਕਾਰੇ ਦਾ ਇੰਦੇ ਪਰ ਇਨਾ ਮਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਾ ਜੇ ਜਦੂਂ ਕਦੇਂ ਬਚਿੰਦੇ ਕਨੈ ਖੇਡਨ ਜਦੇ ਤਾਂ ਇੰਦੇ ਪੈਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਰਥੁਨਾਥ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦੀਰ ਪਾਸੇ ਇਧਾਂ ਚਲੀ ਪੀਂਦੇ ਜਿਧਾਂ ਕੁਝੀ ਦੇਂਦੇ ਦਾ ਪਾਨੀ ਬਾਨ੍ਹ ਖੁਲਦੇ ਗੈ ਕੁਝੁਝੁ ਦੰਦੇ ਲੁਆਂਡੀ, ਛਲਲੇ ਪਰ ਛਲਲ ਰੱਡਦਾ, ਫੁਹਾਂ ਬੰਡਦਾ ਅਗਡਾ ਦੀਂਡੇ ਪੇਈ ਜੰਦਾ ਏ। ਇਨਾ ਗੈ ਨੇਹੈ ਇੰਦਾ ਏਹ ਕੀ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਜਦੂਂ ਏਹ ਸ਼ਕੂਲੀ ਚ ਕੁਝੀ ਬੇਹੁਲੀ ਵੈਂਟੀ ਦਰਾਨ ਬੈਠੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਤਾਂ ਇੰਦੀ ਤਾਡੀ ਸਮਾਧੀ ਅਪਨੇਆਪ ਇਧਾਂ ਲਾਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੀ ਜਿਧਾਂ ਕੁਝੀ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਸ਼ਕਾਨਪ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਧਤ ਹੇਠ ਦਬੋਈ ਜੰਦਾ ਏ। ਇੰਦੇ ਆਕਖਨੇ ਮ੍ਰਿਚ ਇੰਦੇ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਨੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਜੇ ਭਖਿਕਖ ਚ ਹੋਨੇ ਆਹਲੀ ਗਲਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਪੈਹੜਲੇ ਗੈ ਲਾਗੀ ਜੰਦਾ ਹਾ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਜੇ ਇਸਿਹਾਨੈ ਚ ਆਂਨੇ ਆਹਲੇ ਸੁਆਲ ਕੀ ਇੰਦੇ ਅਭਿਆਤ ਦੇ ਪਾਸ ਚ ਬੜੀ ਇਧਾਂ ਦਿਵਟੀਗੋਚਰ ਹੋਈ ਜੰਦੇ ਹੋ ਜਿਧਾਂ ਹਾਡ ਸ਼ਹੀਨੀ ਬਾਰੇ ਆਹਲਾ ਪੈਹੜਲਾ ਛਲਲਾ ਚੰਗੀ ਜਲ-ਥਲ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਸੁਆਲਿੰਦੇ ਦੇ ਦਿਵਟੀ ਗੋਚਰ ਹੋਨੇ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਇੰਦੀ ਏ.ਸ.ਸੀ. ਦੀ ਪਛਾਈ ਤਕ ਜਾਰੀ ਰੇਹਾ। ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਿਤ ਦਾ ਏਹਕਾ ਸਫਰ ਇਨੰਖੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸ਼ਕੂਲ ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਥਮਾਂ ਹੁਕੂਮ ਕਰਿਵੇ ਕਾਚਾ ਰਣਬੀਰ ਹਾਈ ਸ਼ਕੂਲ ਪ੍ਰੇਡ ਤੇ ਸਾਈਸ ਕਾਲੇਜ ਚਾ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਤਕ ਤੈਹ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਸ਼ਕੂਲ ਥਮਾਂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਤਕ ਦੇ ਖਾਡੇਂ ਚ ਮੇਹਿਸ਼ ਬਹੁਤੀ ਮਾਲਲੀ ਦੇ ਪਲੀਹਾਨ ਰੀਹਨੇ ਆਹਲੇ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰੇ ਏ.ਸ.ਸੀ. ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਇੰਗਲਿਸ ਲਿਟੇਰੇਚਰ ਤੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਦੇ ਇਸਿਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਜੇਸੀ ਲੀਹੀਂ ਦੀਲੀਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਲੀਂ ਪਾਂਗੇ ਆਸੀਂ ਕੀ ਸਫਲ ਛਟਾਨਿਥਾਂ ਕੀਤੀ ਦਿਓਂ ਨ।

ਕਵਚਪਨ ਦਰਾਨ ਹੁਲੇਲਿਆਂ ਮਾਰਨੇ, ਚੋਟੀ ਲੁਆਰੈ ਚਾਡੀ ਛੁਟਾਂ ਬਟਣੇ, ਮਨਚਿਤ ਲਾਇਂਡੇ ਕਾਚਿਆਂ ਸੁਨਦੇ ਮੌਕੇ ਛੂਰੇ ਭਰਨੇ ਤੇ ਮੁੜੀ ਲੁਆਰੈ ਚਾਡੀ ਤਾਫਿਂਦੇ ਬਗੈਰਾ ਦਾ ਤਾਲ

ਬਿਜਾਈ ਲੋਕ ਗੀਤ ਜਾਂ ਭਜਨ ਕਹੀਗ ਸੁਨਮੇ ਆਲ੍ਹਲੇ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦੇ ਸਨੈ ਚ ਲੋਕ
 ਸਾਹਿਤਿ ਦੀ ਮਠਾਸ, ਟੂਰਦਿੰਸਿਤਾ ਤੇ ਆਮ ਭਾਸਾ ਚ ਆਕਖੀ ਦਿਖੇ ਗੂਹਿਧੇਂ ਗਲਿਂ ਦੀ
 ਬਾਲ ਇਥਾਂ ਲਗੀ ਜਿਥਾਂ ਕਰਖਾ ਦਿਖਾਂ ਪੁਹਾਰਾਂ ਪੌਂਦੇ ਹੈ ਕੁਹਟੋਂ ਪਰ ਰੌਸ ਤਠੀ ਅੰਦੀ
 ਏ ਤੇ ਚਪਾਸੇ ਸੈਲਤਨ ਹੈ ਸੈਲਤਨ ਲਭਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦੀ ਏ। ਲੋਕ ਕਲਥਾਂ ਤੇ ਗੀਤ ਕਹੀਗ
 ਸੁਨਨੇ ਦੇ ਇਂਦੇ ਤਸ ਸ਼ਰੂਰ ਨੇ ਕੀ ਅਪਨੀ ਕਾਢ ਕਾਛੀ ਜੇਹਦਾ ਨਜੀਗ ਏਹ ਹੋਆ
 ਜੇ ਇਥੋਂ ਤਸ ਭਲੋਕੀ ਤਸਰੀ ਚ ਨੇ ਲੋਕ ਕਲਥੇ ਤੇ ਗੀਤੇ ਗੀ ਲਿਪਿਬ੍ਰਦਧ ਕਰੀ ਟਕਾਯਾ
 ਆਕਖੀ ਜੇ ਕੁਸੇ ਜੰਗਲੇ ਚ ਆਪਮੁਹਾਰੇ ਪਲਨੇ-ਮਠੋਨੇ ਤੇ ਚੇ-ਤਰਤੀਬ ਸ਼ਾਖਾਂ ਫਲਾਨੇ
 ਆਹਲੇ ਕੁਹਟੋਂ ਗੀ ਕਾਗੇ ਦੀ ਚਾਰ ਦਬਾਰੀ ਚ ਸਜਾਈ ਦਿਤਾ ਹੋਏ। ਫਿੀ ਕੀਤਦੇ ਸਮੇਂ
 ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਇਂਦੇ ਤਸੈਂ ਜਨੂਨ ਨੈ ਇਨੰਗੀ ਕਵਤਾ ਤੇ ਫਿੀ ਕਹਾਨੀ ਕਹੀਗ ਲਿਖਨੇ
 ਦਾ ਜੁਆਕਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਤਸੈਂ ਗਤਿ ਚ ਇਂਦੇ ਅੰਦਰੈ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਖਚਾਨਾ ਇਥਾਂ ਕਾਹਰ
 ਅੰਨ ਲਗ ਜਿਥਾਂ ਪੁਰਾਤਤਵ ਵਿਭਾਗ ਅਪਨੀ ਖੋਜ ਕਰਿਧੈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਕਤੈਨ
 ਸੁਰਾਤਨ ਸ਼ੀਲੀ ਦੀ ਵਾਸਤੁਕਲਾ ਤੇ ਸਭਿਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਖਚਾਨੇ ਗੀ ਕਾਹਰ ਕਾਛੀ ਦੁਨਿਆਂ
 ਦੇ ਸਾਮੈਂ ਧਰੀ ਟਕਾਂਦਾ ਏ। ਆਕਖੁਨੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਏ ਕੇ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਛਾਈ ਦਰਾਨ
 ਜਾਂਦੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਲਿਖਨਾ ਤੇ ਗੋਰਿਣਿਧੇਂ ਚ ਪਛਾਨ ਜੂਝ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਖਿਧੇਂ ਦੀ
 ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਤੇ ਕਾਹ ਕਾਹੀ ਨੇ ਇਂਦੀ ਏਸਾ ਹੌਸਲਾ ਬਧਾਵਾ ਜੇ ਇਂਦੇ ਆਤਮਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ
 ਸਾਗਰ ਤਾਠਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗਾ, ਸੋਚੇਂ ਵੀ ਅੰਧੀ ਨੇ ਜੋਰ ਪਕਾਉਆ, ਫਖੈਰੇ ਦੇ ਹਾਡ ਚਵੜਨ
 ਲਗੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸੋਚ ਸਿਰਜਨਾ ਦਿਖਾਂ ਪੁਸ਼ਮਾਈ ਦਿਲਿਆਂ। ਅਸ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ
 ਆਂ ਜੇ ਜਿਥਾਂ ਜੀਹੇ ਗੁਸ਼ਸਾ ਕਹਿਛਨੇ ਜਾਂ ਪਾਰ ਹਮਦਰੀ ਜਤਾਨੀ ਆਸੀਂ ਮਨਾਵਿ
 ਸ਼ਾਬਦ ਚੁਨੀ ਲੰਦੀ ਏ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ੋਹਨਸਾਹ ਅਪਨੀ ਕਹੂਮਤ ਚਲਾਨੇ ਤੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ
 ਅਪਨੇ ਕਮਮ-ਧੰਦੇ ਬਧਾਨੇ ਆਵੰਡੀ ਬਲਬੁ-ਅਕਖ ਸ਼ੋਹਬੇ ਦਾ ਨਰਮਾਨ ਕਰੀ ਸ਼ੇਈ
 ਔਹਦੇਦਾਰ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਖਿਦਮਤਗਾਰ ਆਦਿ ਬਿੰਦੇ ਤੁਪੀ-ਤਾਲੀ, ਤਾਨੰਗੀ ਥਾਹੈ-
 ਸਿਰ ਬਾਲੀ ਸੁਖੈ ਦਾ ਸਾਹ ਲੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਥਾਂ ਨੇ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਂਦੇ ਕੀ ਅਪਨੀ ਹਰ
 ਸਿਰਜਨਾ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰੀ ਸਮਾਜ ਚ ਚਲਦੇ-ਫਿਰਦੇ, ਰੋਜ ਬਾਡੀ ਮਿਲਦੇ-
 ਗਿਲਦੇ ਤੇ ਹੱਡਦੇ-ਕਰਦੇ ਰੋਹਨੇ ਆਹਲੇ ਕਾਕਫ-ਨਕਾਕ ਸਾਕ ਸਰਬਖਿਧੇਂ ਦੇ
 ਅਸਲੀ ਨਾਂਡ ਛਪਾਲੀ, ਕਾਡੀਯੰਗ, ਦੁਨਿਆਂ ਦਾਸ, ਬਾਗੀ ਮਲਲ, ਕ੍ਰਾਂਤਿਦਾਸ, ਰਲਾਗਮ,
 ਸ਼ੇਰਗਿਰ ਬਖੋਡਿਆ ਤੇ ਮਾਰੰਲ ਆਦਿ ਨਮੈ ਨਾਮਕਰਣ ਕਰੀ ਅਪਨੀ ਸਿਰਜਨਾ ਗੀ ਤੀਡੂ
 ਚਾਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰੇਹ। ਇਥੈ ਕਹਾਹ ਏ ਜੇ ਅੜਿ ਇਕ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੇ
 ਰੂਪੈ ਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦੇ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਢੋਗਰੀ ਚ ਅਦਨ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ, ਅਦਨ
 ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਤੈ ਨਾਟਕ ਸੰਗ੍ਰੰਥ, ਤੈ ਤਪਨਿਆਸ ਤੇ ਇਕ ਕਥਿਤਾ ਸੰਗ੍ਰੰਥ, ਦੇ
 ਅਲਾਵਾ ਰਾਸਟ ਭਾਸਾ ਹਿੰਦੀ ਚ ਚਾਰ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ, ਤੇ ਇਕ ਲੋਖ ਸੰਗ੍ਰੰਥ, ਧਾਨੀ ਕੁਲਲ

ਤਾਈ ਸੰਗ੍ਰੇਹ ਮੌਲਕ ਛਪੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ ਜਿੰਦੇ ਚਾ ਇੰਦੀ ਅਦਤੋਂ ਕਤਾਬੋਂ ਗੀ ਜਾਮ੍ਹ-
ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਟੇਟ ਅਕੈਡਮੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕੈਡਮੀ ਦਿਲਲੀ ਤੇ ਕੇਨ੍ਡੀਅ ਹਿੰਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ਾਲਿਯ
ਪਾਸੇਆ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ। ਸਾਹਿਤਿਕ ਲੇਖਕ ਆਦਿ ਦੇ ਤਰਕੀ-
ਆਥੇ ਆਸਟੈਂ ਕਮ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਜੇਹੀ ਰਿਧਾਸਤੀ ਸੰਸਥਾਏ ਪਾਸੇਆ ਕਿੰਨੀ ਬਾਰ ਤੇ
ਕੈਸਾ ਮਾਨ-ਸਮਾਨ ਮਿਲੇਆ ਓਹਵਾ ਇਥੋਂ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਇੰਧਾ ਗੈ ਨਾ-ਮਮਕਨ ਏ
ਜਿਥਾਂ ਕੁਝੇ ਬਹੁਟੇ ਦੇ ਡਾਹਲੇ-ਡਾਹਲਿਥਾਂ ਗਿਨਨਾ। ਆਖਦੇ ਨ ਕਰਸਾਨੈ ਗੀ ਜਿੰਨੀ
ਖੁਣੀ ਕੋਹਲੇ ਆਦਿ ਚ ਸਮਾਲਿਥੈ ਰਕਖੀ ਦੀ ਕਨਕ ਮੁੰਬੀ ਤੇ ਮਕਕਾਂ ਆਦਿ ਦਾਨੇਂ
ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਓਹਦੇ ਸ਼ਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਜੂਲਦੇ ਫਸਲੇ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਇੰ ਹੋਂਦੀ ਏ।
ਤਾਂ ਤੁਸੇਂਗੀ ਏਹ ਜਾਨਿਥੈ ਚਕਾਤ ਲਗਗ ਤੇ ਖੁਣੀ ਬੀ ਬਝੋਗ ਜੇ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਕਥ
ਅੜੇ ਧੰਡ ਤਪਨਾਸ, ਭੈ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੇਹ, ਦੀ ਨਾਟਕ ਸੰਗ੍ਰੇਹ, ਇਕ ਏਕਾਂਕੀ ਸੰਗ੍ਰੇਹ, ਦੱਸ
ਜਿਲਦੀ ਲੋਕਕਾਰੀ, ਇਕ ਭਾਗ ਲੋਕ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਤੇ ਇਕ ਭਾਗ ਡੋਗਰਾ ਲੋਕ ਸੰਸਕ੃ਤਿ
ਚ ਅਨੁਸ਼ਤਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀ ਪਤਾ ਨਿ ਕਿਨਾ ਗੈ ਕਿਥਾ ਇੰਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਸ਼ਾ ਪਰੇ
ਕਾਗਯੋਂ, ਕਾਪਿਯੋਂ, ਰੱਬਿਸਟਰੋ ਤੇ ਫਾਇਲੋਂ ਚ ਸੁਣੇ ਦਾ ਖਰਲਾਡੇ ਮਾਰਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਜਿਸੀ
ਸਥੇਰੇ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਕਿਰਨੇ ਛੈਹਦੇ-ਛੈਹਦੇ ਆਇਥੈ ਬਛਾਲਨਾ ਏ ਅਧੀਨੈ ਏਹ ਸਾਰਾ ਮਸੀਦਾ
ਛਪਿਥੈ ਸਾਮਨੇ ਜੀਨਾ ਏ।* ਵਿਦਾਨ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਮਨਨਾ ਏ ਜੇ ਕੁਝੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਚਨਾ
ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਨਾ ਬਚਵੇ ਗੀ ਜਨਮ ਦੇਨੇ ਸ਼ਤੁਲਲ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਰਚਨਾ
ਸੰਸਾਰ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਇੰ ਤੁਸ ਅੰਦਾਜਾ ਲਾਈ ਸ਼ਕਦੇ ਓਹ ਜੇ ਇੰਨ੍ਹੇ ਕਿਨ੍ਨਿਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ
ਜ਼ਰੀ ਦਿਧਾਂ ਹੋਂਡਨ। ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਧਾਰ ਬੀ ਆਵਾ ਏ, ਜੇ ਸਤੇ-ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੱਕੋ ਜਾਂ
ਤੋਂ ਰਚਨੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੀ ਤੁਹੈਂ ਗੀ ਗੈ ਅਪਨੀ ਅਜੂਨ ਪੁਤਰ ਸਮਝੀ ਕਨਾਈ ਚੁਕਕੀ
ਫੇਰਦੇ ਨ। ਤੁਹੈਂ ਮਕਾਬਲੇ ਚ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਢਾਗ ਇਨਾ ਕਿਸ਼ਾ ਲਿਖੀ ਪਾਨਾ ਸ਼ਾਬਦ
ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਪਰਮਾਨ ਏ ਜੇ ਸਾਹਿਤਿਕ-ਸਿਰਜਨੇ ਸੱਭਵਿਧੀ ਭੁਨ ਇੰਦੇ ਦਮਾਗ ਚ ਇੰਧਾਂ
ਸੁਆਰ ਹੋਈ ਦੀ ਰੀਹਦੀ ਏ ਜਿਥਾਂ ਕੁਸੇ ਓਹਵੀ ਚ ਨਮੈ ਸਿਰ ਨਮੀ ਅਨਚੂਡੁ ਕਇਵੀ
ਨਮਾਂ ਤਨ ਸਥਾਪਤ ਕਰੀ ਬਧਨੇ-ਕੈਲਨੇ ਦੀ ਸਮਰ੍ਥ ਮਜ਼ਬੂਦ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜਾਂ ਆਕਾਡੀ ਲੈਓਹ
ਜੇ ਕੁਦਰਤ ਨੈ ਐਸੀ ਬਖ਼ਾਂਸਾ ਕੁਝੇ ਗੀ ਗੈ ਬਖ਼ਾਂਸਾ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ।

ਕਥਿਤੇ ਗੀਤੋਂ, ਗਜ਼ਲੋਂ, ਕਾਹਾਨਿਯੋਂ, ਤਪਨਾਸੋਂ, ਏਕਾਂਕਿਯੋਂ, ਨਾਟਕੋਂ, ਨਿਵੰਧੋਂ ਤੇ
ਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ, ਅਲੋਚਕ, ਅਨੁਧਾਦਕ, ਲੋਕ ਚਿਰਸੇ ਦੇ ਅਧ੍ਯੇਤਾ, ਨਮੀ ਚੇਤਨਾ,
ਅੰਕਰ, ਯੋਤ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰੇਹ, ਰੀਗੁਲਾ ਡੋਗਰੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ, ਸਾਡਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਡੋਗਰੀ

* ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਏ ਗੀ ਇੰਦੇ ਢਾਗ ਲਿਖਿਆਂ ਸੇਟੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਾਹੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਨੇ ਆਹਲੀ ਸਮਾਜ ਸੰਕਾ
ਆਸਟੈਂ ਰਿਧਾਸਤੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੇਆ ਬੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ।

ਤੇ ਹਮਾਰਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਹਿੱਦੀ ਜੇਸੀ ਚਰੰਤ ਪੜਕਾਏਂ ਆਦਿ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ, ਡੋਗਰੀ-ਡੋਗਰੀ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਹਿੱਦੀ ਡਿਕਣਰੀ ਦੇ ਮੁਖਖ ਸੰਪਾਦਕ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕੈਡਮੀ ਟਿਲਲੀ ਚ ਥਾਂਹਿਰ ਕਨੌਜ ਰੇਹੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਡਾਂ. ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਲਾਈ ਬਾਗੇ ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸ਼ਬਦਿਆਂ ਜਿਸੇਕਾਰਿਂ ਵਾਂ ਗੁਤਥ ਕੀ ਕੁਟਦੇਆ ਹਾ। ਤੇ ਇਨ੍ਹੇ ਥਾਂਹਿਰ ਅਤਿਰਿਕਤ ਸਚਿਵ ਅਪਨੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਣ ਸੇਵਾ ਕੀ ਦਿੱਤੀ ਚ ਤੇ ਉਸ ਓਪਰਾ ਟਾਹਲੀ ਗੀ ਅਪਨੇ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ ਜੀ ਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਆਗੇ ਚ ਜਹਾਂ ਫਲਾਨ ਨੇਹੀਂ ਦਿੱਤਿਆ। ਇੱਦੀ ਕਹਾਨਿਵੇਂ ਦੇ ਅਨੁਕਾਦ ਹਿੱਦੀ, ਅੰਧੇਜੀ, ਕੋਂਕਣੀ, ਚੰਗਾਲੀ ਤੇ ਨਪਾਲੀ ਆਦਿ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਂ ਚ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਕਿਸ ਕਹਾਨਿਵੇਂ ਤੇ ਕਮਾਲਪੁਰ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸਿਰਲੇਖ ਆਹਲੇ ਠਪਨਾਸ ਪਰ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਛਾਗ ਸੀਰਿਵਲ ਤਾਰ ਕਰੋਆਇੱਧੈ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ।

ਮਾਧਵਗੀ ਤੇ ਗ੍ਰਾਈ ਕਾਤਾਵਰਣ ਚ ਪਲਾ-ਚਲਾ ਕਰਦੇ ਮਜ਼ੂਦਾ ਸਥਾਨ ਚ ਸ਼ੋਸ਼ਨ, ਥੈਨੈਕ ਮੇਲਿੰਗ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਲੁਦਟ-ਮਾਰ, ਮਲਾਵਟਖੋਰੀ ਤੇ ਜ਼ਮਾਖੋਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਰਥਤਬੀਜ ਰੁਧੀ ਵਾਨਿਵੇਂ ਦੇ ਭਾਹ ਕਾਨੈ ਪ੍ਰਾਹੀ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਮਲਮਾਨਸੀ ਤੇ ਹਮਦਦੀ ਗੀ ਸ਼ਹਾਹ-ਸ਼ਹਾਹ ਦੇਨੇ ਆਸਤੀ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰ ਸਮਾਜਕੇ ਦਿਵੇਂ ਸੱਜਰੀ ਸਿਖਿਤਿਵੇਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਦਿਵੇਂ ਜਿਸੇਕਾਰਿਂ ਕਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ-“ ਅਸ ਮਜ਼ਬੂਰਿਵੇਂ ਕਨੈ ਪਿਰੇ ਦੇ ਆਂ। ਇਕੀ ਸਲੱਚ ਏ ਜੇ ਕੋਈ ਕੀ ਆਦਮੀ ਅਪਨੀ ਸਿਖਿਤ ਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨੇਹੀਂ। ਕਾਰਣ ਮਤੇ ਨ। ਪਰ ਕਿਸ ਗਲਲਾ ਬਿਜਨ ਕਾਰਣੇ ਦੇ ਕੀ ਨ। ਸਾਮਾਜੀ ਸਾਧਨੇਂ ਦਾ ਮਝੀਨੀਕਰਨ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਵੇਂ ਦੀ ਸੰਕਾਂਤਿ, ਮਾਹਨੂ-ਮਾਹਨੂ ਬਖਕਾਰ ਬਖਦਾ ਆਧੰਕ ਛਿੰਡਾ, ਮਤਾ ਕਿਸ ਇਨ੍ਹੇ ਕਾਰਣੇ ਚ ਔਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹੇ ਮਤਿਵੇਂ-ਸਾਰਿਵੇਂ ਗਲਲੇਂ ਦੀ ਮਧਾਨੀ ਕਾਨੈ ਸਾਢੇ ਬਿਵਚਾਸ, ਆਸਥਾਂ, ਕਦਰਾਂ ਰਫ਼ਗੋਆ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਖੋਰ ਜਿਸ ਮਿਕਸਚਰ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਅਸ ਬੈਠੇ ਦੇ ਆਂ, ਓਹ ਰੋਜੇ ਕਿਆਮਤ ਸਾਹੀਂ ਜਲਦੀ ਨੇਹੀਂ ਔਨੇ ਆਹਲਾ। ਕੁਝੇ ਕੀ ਪੀਛੀ ਗੀ ਏਹ ਮੁਲਲ ਅਪਨੀ ਧਾਰਣਾਏਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨੇਹੀਂ ਲਈਮੈਂ ਕਰਦੇ... ਇਸ ਹਾਲਤੀ ਚ ਲੇਖਕ ਵਾ ਕੇਹ ਧਰਮ ਏ? ਕੇਹ ਓਹ ਤਸੀ ਛੂਠੇ ਸੁਖਨੇਂ ਚ ਪਲਚਾਇੱਧੈ ਪੁਲਾਈ ਰਕਖੀ ਜਾਂ ਸਟੱਟ ਤੇ ਬਿਲਰ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਮਿਲਮੇ ਚ ਪਲਚਾਇੱਧੈ ਛੋਡੀਗਾਦੀ, ਰੀਹਨਦਿਦਿਓਗਾਦੀ ਜਾਂ ਨਹਿਓਗਾਦੀ ਬਨਾਈ ਚਲੇ... ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੁਆਜ ਏ ਸਚਿਵ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਲੇਖਨ। ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਤੱਤੀ ਜੀਕਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਨੈ ਫਲਾਨ ਕਰਾਨ। ਤੱਤੀ ਮੋਹ ਭੰਗ ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬਿਘਟਨ ਗੀ ਚਿਤਰਨ।” (ਨਹੀਂ, ਵਾ ਸਮੁ. 8-9)

ਇਨ੍ਹੇ ਸਾਰੀ ਗਲਲੇ ਗੀ ਧਾਨ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਏਹ ਸਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਜਿਸਲੀ ਗਰੀਬ ਲਚਾਰ ਜਨਤਾ ਗੀ ਜ਼ਮ਼ਹਰਿਤ ਦੇ ਨਾਂਡ ਪਰ ਵਹੀ ਦੀ ਨਸੂਰੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਬ੍ਰਿਡੇ ਚਟਟਨ ਤੇ ਛੀਂਗ ਖਟਟਨ ਲਗਦੇ ਨ ਤਾਂ ਢੰਡੀ ਆਸੋ-ਮੇਂਦੇ ਦੇ ਫੰਘ

ਤੱਥੋਈ-ਥਟੋਈ ਤੇ ਝਾੜੀ ਜਦੇ ਨ। ਗੁਰਵਤ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰਿਯੇ ਦੇ ਖੋਹਥੇ ਚ ਖੁਲ੍ਹਮੀ ਤਡਕਦੇ-
 ਛਾਡਕਦੇ ਤ ਮੈਂ ਲੀਕੇ ਦੀ ਤਸ ਤਡਕਾਹਟ ਤੇ ਛਟਪਟਾਹਟ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸਮਝਥਾਨ
 ਲੀਕੇ ਦੇ ਕਨੰ ਕਥਾ ਵੀ ਲੰਘੀ ਜੰਦੀ ਏ ਜਿ ਵਾਂ ਮਸ਼ਿਆ ਵੀ ਰਾਤੀਂ ਬਿਜਲੀ ਲਿਸ਼ਾਕ
 ਮਾਰੀ ਛਪਨ ਹੋਈ ਜੰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਤੁੰਦਿਆਂ ਚੰਤਾਂ-ਝੂਰੇ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਆਸਟੀ ਹਮਦਰਦ ਦਿਵੇਂ
 ਚ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਝਕਖਾਹ ਝੂਲਲਾਨ ਲਗਦੇ ਨ ਤੇ ਓਹ ਤ ਮੈਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਲੀਕੇ ਦਿਵੇਂ ਆਸੇ-
 ਮੇਦੇ ਦੇ ਬੀਏਂ ਗੀ ਬਤਰ ਦੇ ਹੈਲੀ ਜਮੀਨ ਦੇਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਨ ਤਾਂ ਜੇ ਤੁੰਦੇ ਅੰਦਰ
 ਵੀ ਆਤਮ-ਸਮਾਨ ਕਨੰ ਹੋਨੇ-ਜੀਨੇ ਦੇ ਨਹੋਏ ਆਂਕਕ ਫੁਟਈ ਗਣਚੁੰਬੀ ਬੂਹਟੇ
 ਬਨਨ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਬੀਓ ਕੁਸੰ ਮੰਤਰੀ-ਸੰਤਰੀ ਜਾਂ ਸੇਠ-ਸਾਹੂਕਾਰ ਪੁੰਜੀਪਤਿ ਦੇ
 ਦਮਾਗਲੂਪੀ ਬਾਡੀ ਚ ਨੇਹੀਂ ਤਗੀ ਸਕਦੇ। ਐਸੇ ਬੀਏਂ ਗੀ ਤੁਗਾਇਥੈ ਬਧਾਨੇ-ਪਾਲਨੇ ਤੇ
 ਬਨਾਨੇ-ਤਨਾਨੇ ਆਸਟੀ ਲੇਖਕੋਂ-ਲਖਾਰਿਯੇ ਦੇ ਸੂਆ-ਕੂੜਾ ਰੂਪੀ ਖੇਤਰੋਂ-ਖੁਲਾਹੇਂ ਦੀ ਹੋਂਦ
 ਮੈਂ ਕਾਸ਼ ਆਂਦੀ ਏ। ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਧੁਖਿਸ਼ਟਰੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸੋਝ ਰੂਪੀ ਅੰਤਰ ਮਾਨਵ
 ਨੇ ਭਾਸੇ ਘਟੋਤ ਕਚਚੀ ਦੇਹ ਥਾਰੀ, ਭੀਮਸੰਨੀ ਜੋਰ ਕਠੇਰੀ ਤੇ ਅਰੰਨੀ ਤੀਰ ਸਾਥੀ
 ਜਾਬਰੇ ਅਲਿਆਚਾਰਿਯੇ ਦਾ ਨਾਸਾ ਕਰਨੇ ਆਸਟੀ ਜੇਹਕੇ ਸਤਾਈ-ਟਾਈ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਬਾਰ ਕੀਤੇ
 ਦੇ ਨ ਤੇ ਇਨੇ ਗੇ ਹੋਰ ਕਰਨੇ ਦੀ ਧਾਈ ਦੀ ਏ ਪਰ ਤਾਂ ਬੀ ਈਂਹੇ ਏਹ ਸਥ ਪ੍ਰਚਾਸ ਅੰਜੀ
 ਦੇ ਭਸਮਾਸੂਰੀ ਚਮਚੋਲੋਂ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਈ ਕੁਸੰ ਬਮਾਰੇ ਦੇ ਓਠ ਸੇਡੀ ਆਂਹਦੀ ਜੇਹ
 ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨੇ ਸਤੁਲਲ ਨ ਕੀ ਜੇ ਜਿਥੇ ਆਸਟੀ ਇਨੈਂ ਏਹਕਾ ਮਹਾਸੰਗਾਮ ਛੇਡੇ ਦਾ ਏ
 ਓਹ ਗੈਹਰੀ ਨੰਦਰ ਸੁਝੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਇੱਖਾ-ਫੇਂਦਾ, ਕਾਮ ਕੌਥ ਤੇ ਪ੍ਰਿਣਾ ਆਦਿ ਭਾਵ-
 ਪਿਚਾਰ ਮੰਦੀਰੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦੇ ਆਂਹਗਰ ਅਪਨਾ ਸਾਧਾ ਬਧਾਂਦੇ ਸਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਕ,
 ਸਾਂਝਕੁਤਕ, ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਜਾਤਿਧਾਰਕ ਸ਼ਾਂਕੋਂ ਗੀ ਕਵਦਿਖ ਬਾਂ ਕਵਦਿਖ ਕਸ਼ਟਾ ਕਰਦੇ ਨ।
 ਪੇਹਲਕੇ ਬਰਤਨ-ਬਿਹਾਰੋਂ ਤੇ ਮੇਲ-ਮਲਾਪੇ ਦੇ ਡਕਕੋਂ ਗੀ ਕੁਝੇਦਾਨ ਸਮਝੀ ਪੁਟੇ ਮਾਰੀ
 ਫੱਡਾ-ਤਹੋਰਾ ਕਰਦੇ ਨ।

ਅਪਨੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਈ ਬਿਦਾ ਲੈਨੇ ਆਸਟੀ ਆਖਖਨਾ ਚਾਂਹਣ ਜੇ ਏਹ
 ਸਥ ਤੁਸੇਂਗੀ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦਾ ਸਾਹਿ ਸਾਹਿਲਾਵ ਲਗਾਤਾਰ ਪਛੜੀਥੈ ਪਤਾ ਲਗੀ ਜਾਹਗ। ਮੇਰੇ
 ਆਸਟੀ ਓਹ ਸਾਰਾ ਮਸੀਦਾ ਇਨੇ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮਮਕਨ ਨੇਹੀਂ। ਤੇ ਜੇਹਕਾ
 ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਏ ਏਹ ਤੁੰਦੇ ਆਸਟੀ ਬਿਨਾ ਮਿਟਨਾ ਪਾਏ ਦੇ ਕਡਾਹ ਤੇ ਜਾਂ ਲੂਨੇ ਮਚੋਂ ਬਗੇਰਾ
 ਸਲੂਨੇ ਦਾ ਨੰਦ ਲੈਨੇ ਬਰੋਬਰ ਏ। ਇਸ ਆਸਟੀ ਖਿਮਾ ਚਾਂਹਦੇ ਹੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਰ ਆਕਖਣੁ
 ਜੇ ਬੇਈਮਾਨ ਲੋਭੀ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਭੁਕਖੀ ਨਜਰੇ ਦੇ ਬਕਾਸੂਰੇ ਦੇ ਜਾਤੋਂ ਚ ਆਪਸੀ
 ਵਿਖਾਸੇ, ਪ੍ਰੇਸ-ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਲੋਕ ਤਦਧਾਰਕ, ਊਂਤਿਕਾਰੀ
 ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਰਾਸਟ੍ਰੀਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਜ਼ੁਗੀ ਗੀ ਜੇਕਰ ਬਾਢੇਂਆ ਜਾ ਤਾਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਿਵਾਂ
 ਲੈਂਹਾਂ ਸਾਡੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਬਖਦੇ ਮਸੂਏ ਗੀ ਰੋਕੀ ਨੇਹੀਂ ਸਕਦਿਆਂ ਤੇ ਜਾਂ ਮੈਂ ਦਿਲੋਂ ਚ

ਤਠਦੀ ਨਾ-ਬਰੋਬਰੀ ਦਿਵੇਂ ਲਪਟੋਂ ਗੀ ਸ਼ਹਾਲੀ ਸਕਦਿਆਂ ਨ। ਕੀ ਜੇ ਜਿਸਨੈ ਬੀ ਚਦੁਂ ਜੁਲਮ ਕਮਾਨੇ ਦੀ ਜੋਤ ਅਕਖੀਂ ਚ ਕਾਲੀ ਤਾਂ ਜੋਹਦੇ ਗੇ ਪਾਪੇਂ ਓਹਦੀ ਰਚਾਹੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਲਿਖਨਾ ਰੰਭ ਕਰੀ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਆਸਤੈ ਆਕਥਨਾ ਜੇ ਕੈਹਮੈਂ ਦੇ ਖੁਦਸੁਰ ਗੀ ਕਛੂੰਹੀ, ਆਪਸੀ ਭਰੋਸੇ ਵੇਂ ਸ਼ਾਖੀ ਗੀ ਜੀਕਾਦਾਨ ਲੇਈ, ਬੇ-ਕਸਾਹਿਧੇਂ ਗੀ ਕੀਹਲੀ, ਅਪਨਾਪੇ ਦੀ ਫਸਲ ਰਾਹੀਂ, ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਤਲਥਾਰ ਗੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਪਾਨ ਚਾਹੀ ਅਗਡਾ ਪੈਰ ਧਰਗੇ ਓਂ ਤਾਂ ਖੁਆਹੀ ਗੇ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੋਨੀ ਏ ਕੀ ਜੇ ਕਿਸਮਤ ਬੀ ਮੋਖਾਂ ਛਾਦੋਂ ਵੇਂ ਝੁਗਦੋਂ ਵਾ ਨੈ ਸਾਥ ਦਿੰਦੀ ਜਾਈ ਏ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸਾਹਿਤ्य

1. ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਹ
2. ਅਲੋਚਨਾ
(ਵਿਕਿਤਵ-ਕੁਤਿਤਵ)
3. ਨਾਟਕ
4. ਉਪਨਿਧਾਨ
5. ਅਨੁਥਾਦ
6. ਸੰਪਾਦਨ

ਡੋਗਰੀ

1. ਨੈਂਹ ਤੇ ਪੋਟੇ 2. ਹਾਸਿਥੇ ਦੇ ਨੋਟਸ 3. ਨੌਰੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ (ਸਟੇਟ ਅਕੈਡਮੀ ਅਵਾਰਡ) 4. ਸੁਨੇ ਦੀ ਨਿਵੀ (ਸਾ. ਅਕੈ. ਅਵਾਰਡ) 5. ਨੌਰੈ ਘਿਰੀ ਵੀ ਇਕ ਪੁਲੀ 6. ਪਗਢੇਹੀ ਪਰ ਸੁਰਜ (ਸਟੇਟ ਅਕੈ. ਅਵਾਰਡ) 7. ਜਿੰਦਗੀ ਕਿਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਏ।
1. ਕਥਿ ਹਰਦਤ 2. ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਲਮਸਤ 3. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖੁਡੂਰਿਆ 4. ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪੱਤ 5. ਰਾਮਲਾਲ ਰਾਮੀ 6. ਤ੍ਰੀਮਤੀ ਪਦਮਾ ਸਚਦੇਵ 7. ਡੌ. ਚਮਾ ਰਾਮੀ 8. ਪਰਖ ਤੇ ਪਡੂਤਾਲ ਬਾਲ ਏਕਾਂਕੀ
1. ਪਲ-ਖਿਨ (ਸਟੇਟ ਅਕੈ. ਅਵਾਰਡ) 2. ਕਮਾਲਪੁਰ ਦੀ ਕਸ਼ਮਾਤ
1. ਧਾਰਾ ਤੇ ਲੋਰੇ (ਹਿਮਾਂਸ਼ੁ ਜੋਸ਼ੀ ਦੇ ਕਮਾਰ ਕੀ ਆਗ) (ਸਾ. ਅਕੈ. ਅਥਾਰਡ)
1. ਅੰਵਰ 2. ਨਮੀ ਚੇਤਨਾ 3. ਜੋਤ 4. ਸਾ. ਸਾਹਿਤਿ 1973-87 5. ਸ਼ੀਰਾਤਾ ਡੋਗਰੀ ਵੇ ਹਿੰਦੀ (ਕਿਣ. ਅੰਕ) 4. ਕਤਾਰੋਂ ਵਾ ਸਟੇਟ ਅਕੈਡਮੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕੈਡਮੀ ਲੇਈ ਸੰਪਾਦਨ?

हिंदी

1. वहानी संग्रह	1. निर्वासन 2. बारह कहानियाँ (स्टेट अफ़े, अवार्ड)
2. लेख संग्रह	3. सर्व आग (स्टेट अफ़े, अवार्ड) 4. श्री कालीबीर
3. अनुवाद	1. दायित्व (केन्द्रीय हिंदी निदेशालय पुस्कार) प्रतिनिधि डोगरी कहानियाँ

अग्रकाशत साहित्य डोगरी

1. उपन्यास=5, 2. बहानी संग्रह=3, 3. नाटक (स्टेज)=2, 4. एकांकी संग्रह, 5. लोकवार्ता = 10 जिल्हां, 6. लोक संस्कृति = 1. भाग, 7. डोगरा लोक संस्कृति च अनुशठान परंपरा।

अग्रकाशत हिंदी साहित्य

उपन्यास = 8

चायोडाटा मूजब मौलक ग्रंथ

1. डोगरी -30 2. हिन्दी -25 3. संपादित-52

प्रो. रीटा जितेन्द्र

॥ गूल- प्रो. किरण बख्खी
अनु- कुलदीप राज

सन् 1937 च पंज मार्च, दुर्गा अश्टमी आहले दिन, ब्रह्म मूर्त्य च श्री रामनाथ लंगर ते श्रीमती जनक दुलारी लंगर दे घर विस कन्या रत्न ने जनम लीता ओहदा नांड रीटा रक्खेआ गेआ। परोआर च एह कन्या दूई कुडी ही। इस आस्ती अथव्या दे भने च थोहडी उदासी छाई ही। सब किश होने ते पहऱे लिखी दे होने पर ची दूई कुडी दा जीना थोहडा अवश्यारी गेआ। मासी ने इस ज्याने दा छडा सुआगत गै नेई कोता। ओहदा भूंह दिक्षिण्यां आवखेआ हा की एहदा मिर दिक्षो किन्ना बाढ़ा ऐ। एह ते भागें आहली (विदुषी) होनी ऐ। मासी दी एह भविक्षुवाणी सच्च ची होई ते एह कुडी पिता दी रानी कुडी ची बनी गेई।

प्रो. रीटा जितेन्द्र हुंदी मुंदली शिक्षा भौंडल अकेडमी च होई ते सनातक लगर दी पढ़ाई उ नें महीला कालैज परेड थमां कीती। स्नातकोत्तर पढ़ाई दिल्ली विश्व विद्यालय थमां प्राइवेट छात्र रेहिये कीती। इ नें, हिन्दी ते संस्कृत च एम.ए. कीती ते जम्मू दे परेड कालैज च इ नें दीने विसे गी पढ़ाया। कालांतर च एह महाविद्यालय च बांग्रे प्रिंसीपल ची कार्यरत रेहिया।

आखदे न "होनहार विरवान के होत हैं चिकने पात" रीटा बचपन थमां गै असाधारण कुडी ही। केई चाल्ली दे खेळ तमाशे, नृत्य, नाटक आदि गतिविधिये च बडे चाड कन्ने भाग लैदे उ नें दससी दिला हा की उ दे च किश अलग लवखन न जेहडे उ नें गी भविक्षु च इक वक्खारी पन्डान दोआडन।

ਸਨ् 1945 ਚ ਸਤ੍ਰੋਂ ਅਦੂਠ ਬੈਂਕ ਦੀ ਤਮਰੀ ਚ ਜਿਆਨੀ ਰੀਤਾ ਨੇ ਰੇਡਿਓ ਲਈ ਦਾ ਜਿਆਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਸ਼ੀ ਆਡਿਸ਼ਨ ਟੈਸਟ ਦਿਤਾ। ਤਸੀਂ ਪਰਖਣੇ ਆਹਲੇ ਚ ਤਸ ਥੇਲਿਏ ਦੀ ਆਲ ਟਾਈਮ ਵੈਸਟ ਫ਼ਾਮਾ ਕਾਥਰੀਨ ਮੋਹਿਨੀ ਹਮੀਦ ਦੇ ਇਲਾਕਾ ਹਾਸ਼ਯ ਅਭਿਨੇਤਾ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਹੈ ਹੋ। ਟੈਸਟ ਚ ਜੋਹ ਧਾਰ ਹੋਈ ਗੇਈ ਤੇ ਰੇਡਿਓ ਲਈ ਥਮਾਂ ਤੁਹਾਂ ਗੀ ਨਿਯਮਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਛੋਨ ਲਾਗੇ। ਕਥਾਪਨ ਚ ਗੀ ਮੋਹਿਨੀ ਹਮੀਦ ਜੇਹੀ ਮੰਜ਼ੀ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਅਗੇ ਕਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਕਾਨੈ ਜੀਵਨ ਚ ਨਿਖਾਰ ਤੇ ਆਨਾ ਹੈ ਹਾ। ਰੇਡਿਓ ਕਾਨੈ ਤੋਂ 'ਦਾ ਮਨ ਤਸ ਤਮਰ ਚ ਲਗਨਾ ਸ਼ੁਕੂ ਹੋਆ ਜਿਸ ਤਮਰ ਚ ਜਿਆਨੇ ਥਥੇਦੇ ਹੋਈ ਬੋਲਦੇ ਨ। ਏਹ ਲਗਾਵ ਥੇਲਿਏ-ਥੇਲਿਏ ਕਥਦਾ ਗੇਆ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਜਨੂਨ ਬਨੀ ਗੇਆ। ਜੇਹਡਾ ਅੱਜ ਤਕ ਕਾਥਰ ਏ ਰੇਡਿਓ ਚ ਜਿਸ ਖਾਸ ਵਿਧਾ ਨੇ ਤਨੇ ਗੀ ਆਕਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹਾ ਓਹ ਏ ਨਾਟਕ।

ਇੱਦੇ ਜੀਵਨ ਚ 1951 ਦਾ ਬੈਂਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੈਂਸ ਰੇਡਿਓ ਥਮਾਂ ਇੱਦੀ ਨਾਟਕ 'ਚੁਟਾਨੇ' ਨਾਂਡ ਕਾਨੈ ਪ੍ਰਸਿੰਢ ਹੋਆ ਜੇਹਡਾ ਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਥਲ ਕੁਦਰਿਗ ਹਾਈਟਸ ਦੀ ਏਡਾਪਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਚ 14 ਬੈਂਕ ਦੀ ਵਰਸਾ ਚ ਤੁਹਾਂ ਮਾਂ ਵਾ ਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਤੇ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਾਵਾ ਹਾ। ਸਨ् 1952 ਚ ਇੱਨ੍ਹੇ ਗੀ ਰੇਡਿਓ ਫ਼ਾਮਾ ਫੈਸਟੀਵਲ ਚ Best actor ਦਾ ਇਨਸਾਮ ਛੋਆ ਹਾ।

ਤੁਹਾਨੇ ਦਿਨੋਂ ਰੇਡਿਓ ਚ ਗੀਤੋਂ ਭਰੀ ਜ਼ਹਾਨੀ ਨਾਂਡ ਕਾਨੈ ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋਂਦਾ ਹਾ ਜਿਸੀ ਸ੍ਰੀਤਾ ਬਡਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਏਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਫਿਲਮੇ ਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਸਿਨੇਮਾ ਦਾ ਏਹ ਸਮਾਂ ਇਕ ਰੋਮਾਨੀ ਦੌਰ ਹਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਚਿਰਹ ਪਰ ਬਨਾਈ ਗੇਈ ਰੋਮਾਟਿਕ ਫਿਲਮਾਂ ਸੁਰੀਲੇ ਗੀਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਕਾਨੈ ਸੜ੍ਹੀ ਦਿਵਾਂ ਹੋਂਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ। ਇੱਨ੍ਹੇ ਫਿਲਮੇ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਤੇ ਗੀਤ ਲੇਝੀਂ ਏਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਨਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾ।

ਜੇਹਦੇ ਚ ਨਾਥਕ ਦੇ ਰੋਲ ਚ ਜਿਤੇਨਦ ਰਾਮਾ ਤੇ ਨਾਥਿਕਾ ਦੇ ਰੋਲ ਚ ਰੀਤਾ ਜੀ ਹੋਂਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ। ਦਾ'ਗ, ਤਰਾਨਾ ਆਦਿ ਚੱਲਚਿੜੇ ਪਰ ਬਨਾਏ ਗੇਂਦੇ ਏਹ ਕਾਰਕ੍ਰਮ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਬਢੇ ਹੋ ਜੀਲ ਲਗਦੇ ਹੋ। ਰੀਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਜੀਵਨ ਚ ਇਸ ਕਾਰਕ੍ਰਮ ਕਾਨੈ ਕਿਸ ਹੋਰ ਕੀ ਮਤਲਬ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਹੈ। ਇਥੁੰ੍ਹ ਦਾ ਮੈ ਜਿਤੇਨਦ ਜੀ ਕਾਨੈ ਇੱਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਨਥਾਨ ਬਨਨ ਲਗੀ, ਜੇਹਡੀ ਅਗੇ ਚਲਿਵੈ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਹ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ।

1951 ਚ ਜਾਮ੍ਹੂ ਚ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਵਿਧੇਟਰ ਦਾ ਆਨਾ ਹੋਆ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਸਿੰਢ-ਨਾਟਕ ਆਹੁਤਿ, ਦੀਵਾਰ, ਪਟਾਨ ਤੇ ਸਾਂਕੁਤਲਾ ਖੋਡੇ ਗੇ। ਜਾਮ੍ਹੂ ਚ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰੇਮਿਯੇ ਆਸ਼ੀ ਏਹ ਕੁਸੈ ਤਲਥ ਕੌਲਾ ਘਟਾ ਨੇਹੈ ਹਾ। ਲੋਕ ਕੇਈ ਦਿਨੋਂ ਤਕਰ ਨਾਂਡ ਲੰਦੇ ਰੇਹ ਹੋ। ਰੀਤਾ

ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨਾਟਕੇ ਕਥਾ ਬਡਾ ਕਿਸ ਸਿਖਿਬੇਅ। 'ਜੋਹੁ ਸਹਗਲ' ਜੇਹੜੀ ਇਸ ਗੁਪ ਚ ਹੀ। ਤਸੀ ਬਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਅਵਾਜ ਗੀ ਰਹੇਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨੇ ਦੀ ਏਹ ਇਕ ਕਾਰੋਬਾਰਾ ਹੀ। ਤੁਸੇ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਦੀ ਰੇਹੀ। ਏਹਦੇ ਚ 1955 ਚ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਲ ਦਾ ਪਾਲਾਰ ਸਾਥਾਤ ਹੋਈ।

ਭਾਰਤ ਚ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਨੇ ਦੀ ਆਹਨ ਹੀ ਏਹ। ਟ੍ਰਾਈਸ ਦੇ ਤੀਰ ਤੱਤ ਇਕ ਨਾਟਕ ਦਾ ਮੰਚਨ ਹੋਆ ਜੇਹਦੇ ਚ ਤਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾਕਾਰ ਪੁਣਾ ਹੁੰਸ, ਬਿਨੋਦ ਸ਼ਾਮਾਂ, ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਨਾਥ ਦੇ ਕਨੈ ਰੀਤਾ ਲੰਗਰ ਗੀ ਕੀ ਮੂਮਿਕਾ ਦਿਤੀ ਗੇਈ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਪਰ ਏਹ ਪੈਹੜੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੀ।

ਸਨ् 1958 ਚ ਏਹ ਕਾਲੇਜ ਲੇਕਚਰਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਤੇ 1960 ਚ ਏਹ ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਚਲੀ ਗੇਇਆਂ ਜਿਥੋਂ ਤਨ੍ਹੋਂ ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਕਲਾਬ ਦੇ ਪਾਸੇਅਾ ਬਡੇ ਜਧਾਂ ਨਾਟਕੇ ਚ ਭਾਗ ਲੈਤਾ ਹਾ ਜੇਹਦਾ ਮੰਚਨ ਨਿਛੋਜ ਚ ਹੋਆ ਰਹਦਾ ਹਾ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਗੀ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਸੌਰ, ਸੀਮਨਾਥ ਸਾਖੂ ਤੇ ਪੁਣਕਰ ਮਾਨ, ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਤੇ ਢਾਖਰੇਕਟ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਏਸ.ਡੀ., ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਰਿਆ ਸ਼ਵਧੰ ਇਸ ਮੰਚਨ ਨੇ ਸਕਿਥ ਰੂਪ ਕਨੈ ਜੁੜੇ ਦੇ ਰੀਹਦੇ ਹੋ।

1961 ਚ ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਚ ਅਟਰ ਮੈਈ ਦੇ ਦਿਨ ਟੈਂਗੇਰ ਹਾਲ ਚ ਤਦ੍ਭਾਟਨ ਸਮਾਰੋਹ ਹੋਆ। ਇਸ ਹਾਲ ਚ ਜੇਹੜਾ ਪੈਹੁਲਾ ਨਾਟਕ ਖੇਡੇਅਾ ਗੇਆ। ਏਹਦਾ ਨਾਂਡ ਹਾ "ਖਾਲੂਜਸ ਕਾ ਖ਼ਵਾਬ" ਪ੍ਰੋ. ਰੀਤਾ ਨੇ ਇਸ ਚ ਬਡੇ ਜਨਾਦ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤੇ ਦੇ ਹੋ। ਇਸੀ ਸ਼ਵ. ਅਲੀ ਸੁਹਮਮਦ ਲੋਨ ਨੇ ਲਿਖੇਅਾ ਹਾ।

1962 ਚ ਰੀਤਾ ਲੰਗਰ ਰੀਤਾ ਜਿਤੋਨ੍ਦ ਬਨੀ ਗੇਇਆ। ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜਿਮੈਦਾਰਿਵੇ ਤੇ ਮੋਕਦੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਾਕਜੂਦ ਕੀ ਤੋਂ "ਦਾ ਲਗਾਡ ਰੇਡਿਓ ਤੇ ਨਾਟਕ ਕਨੈ ਘਟ ਨੇਹੈ ਹੋਆ ਹਾ। ਕਲਿਕ ਜਿਤੋਨ੍ਦ ਜੀ ਦੇ ਸਾਨਿਧ ਕਨੈ ਓਹੂਦੇ ਚ ਨਿਖਾਰ ਆਇਆ ਹਾ। ਸਨ् 1962 ਚ ਇਕ ਹੋਰ ਤਪਲਿਖ ਹੋਈ। ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਨੇ ਕੇਨਿਦਰ ਸਤਰ ਪਰ ਚਾਰ ਝਾਮਾ ਕਲਾਕਾਰੇ ਗੀ Out Standing ਏਕਦਰ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਏਹ ਚਾਰ ਲੋਕ ਹੇ ਓਮ ਸ਼ਿਵਪੂਰੀ, ਸੁਧਾ ਸ਼ਿਵਪੂਰੀ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਜੁਤਸੀ ਤੇ ਇਕ ਰੀਤਾ ਜਿਤੋਨ੍ਦ। ਤਨ੍ਹੋਂ ਦਿਨੋਂ ਅਫੀਸ਼ਨ ਦਾ ਚਲਨ ਨੇਹੈ ਹਾ। ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਕਮਮ ਦਿਕਿਖਾਵੈ ਐਕਿਟਿਂਗ (ਰੇਟਿੰਗ) ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੀ।

ਇਸ ਲੇਹਾਜ ਕਨੈ ਏਹ ਬਡੀ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਹੀ। 1971 ਚ ਤੁਰਚ ਸ਼ਿਕਸਾ ਵਿਭਾਗ ਆਸੇਅਾ ਨਮਾਂ ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਇਕ ਨਾਟਕ ਦੇ ਮੰਚਨ ਦੀ ਜਿਮੈਦਾਰੀ ਸੀਧੀ ਗੇਈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੰਚਨ ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਚ ਹੋਆ। ਏਹ ਇਕ ਛਾਤਾ ਨਾਟਕ ਹਾ ਤੇ ਏਹਦੇ ਚ ਰੀਤਾ ਜੀ ਸੁਤ੍ਰਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੋਲਾ ਅਤ ਤਕਰ ਅਪਜੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਭਾਂਦਿਆਂ ਰੇਹਿਯਾਂ। ਏਹ ਇਕ ਅਨੁਠਾ ਅਨੁਭਵ ਹਾ ਦਸ਼ਾਂਕੇ ਆਸੈ।

ਇਸੀ ਬਡੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਿਲੀ। ਤਕਨੀਕੀ ਲੇਹਾਜ ਕਨੈ ਇਕ ਕਠਨ ਕਮਮ ਹਾ ਜਿਸੀ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਕਾ ਨੇ ਕਥਕੁਕੀ ਨਭਾਵਾ। ਕਾਲੇਜ ਚ ਰੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੇਸ਼ੁਪਾਰ ਨਾਟਕੋਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕੇਈ ਕੇਈ ਤਕਰ ਤੱਤੇ ਆਸੇਆ ਤਾਂਤਰ ਕਰਾਏ ਗੇਂਦੇ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਚ ਪ੍ਰਥਮ ਆਂਦੇ ਰੇਹ। ਏਹਦੇ ਚ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਅਨਾਰ ਕਲੀ ਨਾਟਕ ਦਾਂਕੇ ਵੀ ਫਰਮਾਈਸਾ ਪਰ ਦੀ ਆਰੀ ਮੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਚ ਪੋਥ ਚਾਲ੍ਹਕ ਵੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬੀ ਬਡੀ ਰੀਲ ਢੰਗੀ ਕਨੈ ਨਭਾਈ ਹੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਾਟਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਾਂਕੁ ਦਾ ਬੀ ਮੰਚਨ ਕਾਲੇਜ ਥਮਾਂ ਹੋਆ। ਏਹਦੇ ਚ ਦਾਂਕੇ ਵੀ ਬੀ ਭੂਮਿਕਾ ਰੇਹੀ। ਏਹ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀ ਸਫਲ ਰੇਹਾ ਹਾ। ਇਸੈ ਦੀਰ ਚ 'ਰੋਟੀ ਤੇ ਬੇਟੀ' ਦਾ ਬੀ ਮੰਚਨ ਹੋਆ। ਏਹ ਨਾਟਕ ਤਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕੇਨਿਧ ਸ਼ਿਕਾ ਮੰਗੀ ਏਮ.ਸੀ. ਛਾਗਲਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਮੁਖ ਖੇਡੇਆ ਗੇਆ। ਏਹਦੀ ਬਡੀ ਮਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੋਈ। ਅਚੂਕਾ ਪੰਚਨਦਾ ਗੀ ਅਭਿਨਿਧ ਦਾ ਸਰਵਕ੍ਰਿਤ ਅਵਾਰਡ ਥੋਆ।

ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਰੇਡਿਓ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਰੀਤਾ ਜਿਤੋਨਦ ਨੇ ਬੇਦਰਾਹੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਨਾਟਕ (ਏਹ ਪਕੱਤ ਮੇਰੇ ਨੇਹੈ) ਚ ਯਾਦਗਾਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਭਾਈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਣ ਕਿਰੋਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਛਾਮਾ ਜੇਹੜਾ ਬਡਾ ਦਿਕਲਿਆ ਤੇ ਸਹਾਹੇਆ। ਓਹਦਾ ਨਾਂਡ ਐ (ਏਹ ਨਾਟਕ ਨੇਹੈ) ਏਹ ਗਾਂਧੀ ਨਗਰ ਕਾਲੇਜ ਚ ਖੇਡੇਆ ਗੇਆ। ਤਤਕਾਲੀਨ ਗਰੰਨਰ ਕੀ ਜਗਸ਼ਾਹਨ ਜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿ ਕਨੈ ਇਨੇ ਪ੍ਰਭਾਕਿਤ ਹੋਏ ਚੇਤੁਂ ਤੱਥੇ ਤਸੀ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਚ ਲੇਈ ਜਾਨੇ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਚ ਟੀ. ਕੀ. ਨੇਹੈ ਹਾ। ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਟੀ.ਕੀ. ਨੇ ਇਸਗੀ ਦੀ ਆਰੀ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਨਾਟਕ ਚ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਸੂਰੀ ਜੇਹੜੇ ਅਨੱਕਕਲ ਅਕਾਸ਼ਕਾਣੀ ਦਿਲਲੀ ਚ ਛਾਮਾ ਪ੍ਰਹਿੜੂਸਰ ਨ ਮੈਂ ਬੀ ਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਏਹਦੇ ਬਾਦ ਚ ਰੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਮਰਾਵ ਜਾਨ ਅਦਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਛਾਮੇ ਚ ਬੀ ਖੁਚ ਖਾਤਿ ਅਖਿੰਤ ਕੀਤੀ। ਤੱਥੇ ਢੀਗਰੀ ਪੰਚਾਬੀ ਛਾਮੇ ਚ ਬੀ ਭਾਗ ਲੈਤਾ।

ਤੱਥੇ ਚਿਪ੍ਰਲੇਖਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਗੀ ਤੈ ਆਰੀ ਅਲਾਮ-ਅਲਾਮ ਤਮਰੀ ਚ ਕੀਤਾ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਟਕੋਂ ਦਾ ਲੇਖਨ ਬੀ ਕੀਤਾ। ਤੱਥੇ ਗੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਬੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਓਹਦੇ ਚ ਰੋਲ ਬੀ ਕੀਤੇ।

ਲੇਖਨ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਚ ਤੱਥੋਂ 1959 ਕੋਲਾ ਕਾਰ੍ਬ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਂਦੇ ਆਸੋਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਨਾਟਕ ਸਹਾਰਾ ਸਫਲ ਹੋਨੇ ਤਕ ਮਤਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਯ ਹੋਵੇਂ ਚੁਕ ਦਾ ਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾਂ ਯੋਜਨਾਂ ਚ ਛਪਦਿਓਂ ਰੇਹਿਓਂ। ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਦਿਨੋਂ ਬੇਦਰਾਹੀ ਹੋਰ ਸਮਾਦਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋ। 1971 ਚ ਤੱਥੋਂ 'ਪਗਡੰਡੀ' ਨਾਂਡ ਦਾ ਨਾਟਕ ਲਿਖੇਆ। ਏਹ ਇਕ ਪਾਂਤੀ ਨਾਟਕ ਹਾ। ਉਸੀ ਅਥੇਈਸਟ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਮਿਲੀ। ਤੁਂਦੀ ਲਿਖੀ ਦਿਓਂ ਕਵਿਤਾਂ "ਅਜਾਧੀ ਥੀ। ਅਜ਼ਜਕਲ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪਰ ਅਛਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਨ ਏਹ ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ, ਬੇਟੀ ਪਛਾਓ ਥੀਮ ਪਰ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਲੇਖਨ ਚ ਲੰਗਿਕ ਵਿਸ਼ਮਤਾ, ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਰੀ ਸੋਸ਼ਨ ਘਰੇਲੂ ਹਿੱਸਾ ਤੇ 'ਖੂਣ ਹਲਾ ਇੰਦੇ ਪ੍ਰਿਯ ਪਿੜੇ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਢਾਰਾ ਏਹ ਸਮਾਜ ਗੀ ਸਚੇਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਓਂ ਨ। ਔਰਤ ਗੀ ਜੋਹਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਸਥਾਨ ਥਹੋਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਹੈ। ਏਹਦੇ ਵਿਕਾਸ ਚ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿਰ ਹੈ। ਝਾਗੀ ਆਹਲੀ ਇੰਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕ੃ਤਿ ਹੈ।

ਗ੍ਰੇ. ਰੀਤਾ ਕਿਤੇਨਾ ਗੀ ਲੋਕੇ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰੇਮ ਥਹੋਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਚੇ ਸ਼ਹਿਰੇ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇ ਜਿਂਦੇ ਚ ਕਿਸਾ ਗੀ ਇਲੈਕਿਊਟ ਰੂਪੈ ਚ ਨ ਤੱਥੋਂ ਗੀ ਬੀ.ਐਮ. ਸਾਹਿਤਿਕ ਮੇਮੋਰੀਲ ਏਵਾਂਡ ਫਾਰ ਏਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਨੈਂ ਸਮਾਨਿਤ ਕਿਤਾ ਗੇਆ।

ਸਨ् 2005 ਚ ਸਟੇਟ ਏਵਾਂਡ ਫਾਰ ਕਲਚਰ ਮਿਲੇਆ। ਓਹਦੇ ਇਲਾਕਾ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਡਾਂਡੀ, ਯੋਗ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਏਵਾਂਡ ਫਾਰ ਏਜੂਕੇਸ਼ਨ ਕਨੈਂ ਬੀ ਨਵਾਜੇਆ ਗੇਆ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮਿਤਿ ਨੇ ਬੀ ਇੰਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਪੁਰਸ਼ਕੁਤ ਕਿਤਾ ਨਿਰਮਲਾ ਦੇਸ਼ ਪਾਂਡੇ ਸਮਾਨ ਬੀ ਇੰਦੀ ਝੋਲੀ ਚ ਆਗ।

ਡੋਗਰਾ ਰਲ ਸਮਾਨ ਇੰਦੀ ਕਿਸ਼ੋਰ ਤਪਲਿਓਂ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪਰ ਬਢੇ ਜ਼ਿਆਦੇ ਸੰਸਥਾਨੇ ਇੰਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਗੈਰਕ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਕੇਵੇਂ ਏਨ, ਜੀ.ਓ, ਦੇ ਕਨੈਂ ਜੂਡੀ ਦਿਓਂ ਨ। ਜਿੰਦੇ ਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨ ASHI, ਤੁਂਦੇ ਅਨੁਗਤ ਆਨੇ ਆਹਲੇ ਸੰਵਾਨ 'ਅਪਨਾ ਘਰ' ਨੇਹਾ ਘਰ ਆਦਿ। ਬਾਸੁਦੇਵ ਕਟੁਮਕਮ ਕਨੈਂ ਏਹ ਸਕਿਤ ਰੂਪ ਕਨੈਂ ਜੂਡੀ ਦਿਓਂ ਰੇਹਿਥਾ। ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਮੰਡਲ ਦੀ ਅਧਿਕਸ਼ ਰੇਹਿਥਾ। BSF ਤੇ CRPI Harassment Committee ਦੀ ਸਦਰਾਵਾ ਨ। ਕਿਮਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਚ ਬੀ ਏਹ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾਂ ਦਿਓਂ ਦਿਓਂ ਨ। IMPA ਚ ਇੰਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋਂਦੇ ਅਥਾ ਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੇਹਿਥੀ ਚ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਤਕਨੀਕ ਗੀ ਲੋਈ ਕੇਵੇਂ ਕਾਰੰਗਲਾਂ ਬੀ ਜਾਓਂਗਿਤ ਕੀਤਿਥਾ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਇੰਦੀ ਫੋਕਸ ਸ਼ੁਦਦ ਤੱਥਾਰਣ ਪਰ ਰੇਹਾ। ਇਸ ਕਾਰੰਗਲਾਂ ਢਾਰਾ ਨਾਟਕ ਤਥਾਰ ਬੀ ਕਰਵਾਏ ਗੇ। ਰੀਤਾ ਜੀ ਚ ਆਪ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨੀਕ ਸਦਰੂਦ ਲਗਨ ਤੇ ਠਦਕਿ ਰੇਹੁ। ਥੋਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਚ

ਬੀ ਕਾਰ੍ਯ ਕਰੀ ਦਸਤਿਆਂ ਨ ਇਕ ਬਾਰੀ MIEDA ਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲੇ ਦੀ ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ ਦੀ ਕਾਵੰਸ਼ਾਲਾ ਚਲਾ ਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰੀ ਦਿਨੋਂ ਤੁਹਾਨੇ ਸਥ, ਪ੍ਰੋ, ਸਾਲਾ ਮੂਲਣ ਢੁਗ ਨਾਟਕ ਕਰਨੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਘੋਸ਼ਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਗੀ ਸਾਰੀ ਤਵਾਰੀ ਤੇ ਓਹਦੇ ਬਾਦ ਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤੀ ਬੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ, ਸਾਲਾ ਮੂਲਣ ਨਾਹੂ ਸੁਨਨੇ ਗੀ ਤੱਥਾਰ ਗੀ ਨੇਹੀਂ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਡੀ ਚੰਨੀਤੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਕਿਤਾ ਤੇ 40 ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਇਕ-ਇਕ ਦੋ-ਦੋ ਢਾਇਲਾਗ ਦੇਇਂਦੀ ਇਕ ਸਮੁਹਿਕ ਨਾਟਕ ਦਾ ਮੰਚਨ ਕਰੀ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਰਹਾਨ ਰੇਹੀ ਗੇ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰੇ ਕੋਲਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮਿਨਾਕਾਈ ਗੋਪੀਨਾਥ ਨੇ ਤੁਹਾਨੇ ਆਸਟੈਂਡ ਦਰਵਾਜਾ ਖੋਹੂਲਦੇ ਹੋਈ ਆਖੇਆ ਜੇ This is the heist we can do for you ਏਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਤਰ ਪਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਮੰਚਨ ਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੀ ਰੇਹੀ ਹੈ। ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹੀ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੇ 'ਸ਼ਾਮੇਂ ਫੈਲ' ਚ ਫੈਜ ਦੀ ਨਜ਼ਮ ਸ਼ਾਮੀਂ ਲੈ ਅਪਨਾ ਸ਼ਵਰ ਦਿਤਾ ਹਾ। ਬਤੌਰ ਸ਼ਕੇਤੂਰੀ ਅਕੇਡੈਮੀ ਆਫ ਆਰਟ ਕਲਾਈ ਏਂਡ ਲੈਖਚਿਜ਼ ਬੀ ਇੰਦੀ ਸਕਿਵਤਾ ਬਣੀ ਨੇਹੀਂ। ਇੰਦੇ ਢੁਗ ਜੀ ਬੀ ਚੋਗਦਾਨ ਹੋਊ ਇੰਨ੍ਹੇ ਥਿਵੇਟਰ ਤੇ ਰੇਡਿਕੋ ਗੀ ਦਿਤਾ। ਇੰਨ੍ਹੇ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਚ ਬਣਾ ਕਮਮ ਕੀਤਾ।

ਅੰਜੰਬੀ ਦੀ ਲਈਕ ਚ ਬੀ ਇੰਦੀ ਇਕ ਦੇ ਬਾਦ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤੀਆਂ ਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਨ ਇੰਦੀ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੇਂ ਨੇਹੀਂ ਸੁਕਕਨੇ ਆਹਲੀ ਅਵਿਰਿਲ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਈਸ਼ਵਰ ਕੱਰੇ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਆਸਟੈਂਡ ਬਗਦੀ ਰਾਵੈ। ਏਹ ਜਿਨੀ ਅਚੜੀ ਏਕਟਰ ਤੇ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਰ ਨ ਤੱਤੀ ਗੇ ਅਚੜੀ ਗਲਲਿਵਾਤ ਬੀ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਇੰਥੈ ਕਾਰਣ ਏ ਜੇ ਏਹ ਜਾਮ੍ਹੂ ਕਥਮੀਰ ਚ ਸਭਨੇ ਸ਼ਾ ਅਚੜੀ ਏਕਟਰ ਨ। ਇੰਨ੍ਹੇ ਟੇਕ ਬਨ ਚੈਨਲ ਥਮਾਂ 'ਕਾਹੀ ਸਹੇਲੀ ਬੂਖਲਾ ਦੇ ਅੰਤਗੰਤ 125 ਦੇ ਲਗਮਾ ਸਾਕਾਕਾਰ ਬੀ ਕੀਤੇ ਨ। ਦੂਰਦੱਸ਼ਨ ਚ ਬੀ ਏਹ ਕੇਵੇਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮੋਂ ਚ ਏਕਟਿੰਗ ਕਰਾ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਇੰਦੇ ਕਾਨੀ ਗਲਲ ਕਰਨੇ ਦਾ ਬੀ ਬਕਖਦਾ ਗੀ ਮਜਾ ਹੈ। ਏਹ ਤੁਸੇਂਗੀ ਬੋਰ ਨੇਹੀਂ ਹੋਨ ਦਿਯਾਂ। ਗਲਲੋਂ ਦਾ ਖੜਾਨਾ ਏ ਇੰਦੇ ਕੋਲ। ਏਹ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਅਤੀਤ ਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨ। ਤੇ ਸਮੇਂ ਗੀ ਪੁਨਰੀਧਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨ।

ਨਾਸਟੈਲ ਜਿਥਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੀ ਲਾਗਾ ਇਕ ਮਿਟਠਾ ਹੋਗ ਏ। ਤਵਾਸ ਬੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਆਮੰਦ ਬੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦੀ ਆਕਥਨਾ ਓਹਦੇ ਨੀਂਹ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਕਨੀ ਜੂਝੇ ਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਕਰਨਾ ਬੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਨੇ ਦਿਨੋਂ ਪੁਰਾਨੇ ਪਾਰਿਥੇਸ਼ ਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਸੈਹਕਮਿੰਥੇ ਗੀ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਇੰਨ੍ਹੇ ਗੀ ਜਲਦੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤਸੇ ਪਰ ਸੁਹਾਗਾ ਏਹ ਕੀ ਇੰਦੀ ਸਮਰਣ ਸ਼ਕਿਤ ਅਦਮੂਤ ਏ ਏਸੇ ਨੇ ਖਿਨੋਂ ਚ ਏਹ ਅਤੀਤ ਦੇ ਖੜਾਨੇ ਚਾ ਯਾਦਾਂ ਬਟੋਰੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤੇ ਬਰਬਸ ਜੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਧਿ ਯਾਦ ਆਈ ਜਦੀ ਏ।

“ਖਵਤੇ ਪੀਂਦੀ ਸ਼ਾਰਥ ਦਿਧਾਂ ਗਲਲਾਂ,
ਇਧਾਂ ਨ ਜਿਧਾਂ ਖਾਥ ਦਿਧਾਂ ਗਲਲਾਂ।

ਖੈਰ। ਸਮੇਂ ਗੀ ਚੇਤੇ ਚ ਪਰਤਾਥਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਹ ਹੁਨਰ ਕੇਹੜਾ ਬਦਟ ਹੈ।

ਆਖਦੇ ਨ ਹਰ ਕਾਮਯਾਬ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਕੁਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਾ ਹਤਥ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਕ ਸਾਫਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਇਕ ਸਹਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹਤਥ ਬੀ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਹ ਇਕ ਦੁਲੰਭ ਸਿਖਿਤ ਹੈ। ਰੀਤਾ ਜੀ ਭਾਗਵਾਨ ਨ ਜੋ ਇਹੋ ਪਤਿ ਕਦੇ ਕੀ ਹੋਵੇ ਰਸਲੇ ਚ ਬਾਧਾ ਨੇਹੀਂ ਕਰੇ। ਇਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਦੇਣੇ ਦਾ ਲੋਭ ਜੇਤਾ ਕਰੀ ਸਕਾਂ ਨੀ ਆ-ਸਿਖਾਨਾ ਚਾਹੜੀ ਆਂ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਕਦੇ ਕੈਂਸੀ ਪਸੀਕਾ ਚ ਪਾਈ ਟਿੰਦੇ ਹਨ; ਤੇ ਟਿੰਦੇ ਆਏ ਨ। ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਦੀ ਇਕ ਮਝਹਰ ਢਾਡਕਾਸ਼ਟਰ ਹੀ ਸ਼ਾਹਾਬ ਕਾਜਲਾਬਾਸ਼ਾ ਤੈਨੈਂ ਇਕ ਸਾਭਾਕਾਰ ਚ ਸਮਾਅਾ, ਜੇ ਓਹਦੇ ਸ਼ੀਹਰ ਨੇ ਓਹਦੇ ਸਾਮੈਂ ਸ਼ਰਤ ਰਖੀ—“ਆਕਖੇਅਾ, ਤੁਸ ਜਾਂ ਤੇ ਰੋਫ਼ਿਯੋ ਛੋਡੀ ਦੇਅੀ ਜਾਂ ਸ਼ੀਹਰ ਛੋਡੀ ਦੇਅੀ।” ਤੇ ਤੁਸੇਂ ਕੇਹ ਕੀਤਾ ਏਕਰ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਮੈਂ ਸ਼ੀਹਰ ਛੋਡੀ ਦਿੱਤਾ। “ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬਾ ਬਡੀ ਭਾਗਵਾਨ ਰੱਹਿਯਾਂ ਜੇ ਇਹੋਂ ਗੀ ਜੋ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਮਿਲੇਅਾ ਇਹੋਂ ਠੰਡੇ ਆਸਟੀ ਚੀਜ਼ੋਂ ਗੀ ਆਸਾਨ ਬਨਾਅ ਸੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਜਾਰੀਕ ਕੀਤੀ। ਇਹੋਂਗੀ ਅਪਨੀ ਚੁਨੀ ਥੀ ਰਾਹ ਪਰ ਚਲਨ ਦਿੱਤਾ। ਓਹਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਬੀ ਕੀਤੀ। ਏਹ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਆਖਦਿਧਾਂ ਨ “ਡਾਮਾ ਤੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਮਿਥਾਂ ਕੋਲਾ ਸਿਖਖੇਅਾ ਕੀ ਜੇ ਏਹ ਠੰਦਾ ਬੀ ਪ੍ਰਿਯਾ ਕਰੰਦਾ ਹੈ। ਪਤਿ ਜੇਕਰ ਸਿਤਰ ਬਨੀ ਜਾ ਤਾਂ ਸਫਰ ਸੰਖਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਜੇਕਰ ਓਹ ਸੰਹਕਰਮੀ ਬੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਕਖਨਾ ਗੈ ਕੇਹ ਏ ਜਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸੌਹਯੋਗ ਦੇ ਬਿਨਾ ਰੀਤਾ ਸ਼ਾਵਦ ਰੀਤਾ ਨੇਹੀਂ ਹੋਂਦੀ। ਫੁਗਰ ਦੀਪਤੀ ਦੀ ਏਹ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ਾਖਿਸਥਤ 10 ਸਿਤੰਬਰ 2018 ਗੀ ਅਸੇ ਸਾਰੇ ਗੀ ਛੋਡਿਧੈ ਸ਼ੇਸ਼ਾ—ਸ਼ੇਸ਼ਾ ਆਸਟੀ ਟੁਝੀ ਗੇਈ।

ਤਬਲਾ ਬਾਦਕ ਕੂਣਾ ਲਾਲ ਵਰ्मਾ

॥ ਡਾਂ. ਪਦਮ ਦੇਵ ਸਿੰਹ

ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਕਾਰੀ ਚ ਆਖੇਆ ਜੰਦਾ ਏ ਜੇ ਏਹ ਓਹ ਅਨਮੋਲ ਖ਼ਾਜਾਨਾ ਏ
ਜੇਹੜਾ ਕੁਸੈ ਕਿਰਲੇ ਦੇ ਗੈ ਨਸੀਬੋਂ ਚ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਏਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਐਸਾ ਕਰਦਾਨ ਏ,
ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਚਾਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਗੀ ਬੀ ਪਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜਾਂ ਇਥਾਂ ਆਕਥੀ ਲੈਓ ਜੇ
ਇਥੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗੈ ਰੂਪ ਏ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਾਕਿ ਚ ਕੋਈ ਜਿਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੀਨ
ਹੋਗ ਪ੍ਰਭੂ ਤਸਗੀ ਅਪਨੇ ਤਾਂਨੇ ਗੈ ਨੇਡੈ ਕਡੀਡਨ। ਅਪਨੀ ਇਥੈ ਨੇਹੀਂ ਗੈ ਸੱਚੀ
ਲਗਨ ਤੋਂ ਸਾਥਨਾ ਕਨੈ ਕਢੀ ਦੇ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਇਸੈ ਭਤਾ ਦੁਰਦੇ ਰੀਹਨੇ ਆਹਲੇ
ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਨਾਂਡ ਏ; ਕੇਂਦਰ ੧੯੬੦ ਵਰ्मਾ ਯਾਨਿ ਕੂਣਾ ਲਾਲ ਵਰ्मਾ। ਏਹ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ
ਤਬਲਾ ਬਾਦਕ ਨ ਤੇ ਅਪਨੇ ਕੋਝ ਚ ਇਂਦਾ ਅਪਨਾ ਇਕ ਮੁਕਾਬਾ ਏ। ਇਂਦਾ ਜਨਮ
੪ ਜੂਨ ੧੯੪੪ ਗੀ ਸਥਾਂ ਬ੍ਰਿਨਿਸ਼ਾ ਰਾਮ ਵਰ्मਾ ਹੁੰਦੇ ਪੁਰਤੌਨੀ ਅਰ ਜਿਲਾ ਸਾਮਕਾ ਦੇ
ਗ੍ਰਾਂਡ ਸਨੂਰਾ ਚ ਹੋਆ। ਏਹ ਪੰਜ ਮੈਨ-ਬਾਡ ਨ ਤੇ ਏਹ ਸੁਭਨੇ ਘਰਮਾਂ ਕਲਾਵੇ
ਇਨੋਗੀ ਮਤਾ ਖ਼ਰਾ ਲਗਦਾ ਹਾ। ਜਾਖਦੇ ਬੀ ਹੈਨ ਨ।

“ਹੋਨਹਾਰ ਗੀ ਨੇਹੈ ਸਿਕਲਾਨਾ ਪੀਂਦਾ
ਕੰਡੇ ਦਾ ਸੂਹ ਤ੍ਰਿਕਲਾਨਾ ਹੋਂਦਾ।”

ਇਨੋਗੀ ਜਿਸਲੀ ਕੀ ਮੀਕਾ ਮਿਲਦਾ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲਾ ਚੀਰੀ ਏਹ ਹਾਰਮੋਨਿਯਮ
ਤਾਧਰ ਪੁਦਟੇ-ਸਿਟਾਥੇ ਹਤਥ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਤਸ ਚਾ ਨਿਕਲਦੇ ਸੁਰੋ ਗੀ ਸੁਨਿਥੀ ਮਨੋਮਨ
ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦੇ। ਅਸ ਆਕਥੀ ਸਕਨੇ ਅੰ ਜੇ ਇਂਦੇ ਕੋਮਲ ਮਸਾ ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਲੂਰ
ਫੁਛਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪੇਦੇ ਹੇ। ੧੯੪੭ ਵੀ ਬੰਡ ਦੇ ਦਗਨ ਇਂਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਮ੍ਹਾ ਆਈ
ਗੇ ਤੇ ਪੈਹਲੇ ਮਹਲਲਾ ਅਫਗਾਨਾ ਚ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰ ਬਦਲਿਥੈ ਛਤੀ ਵੀ ਗੇਲੀ

चੌਕ ਚਖੂਤਰਾ ਮੰਹਲਲਾ ਮਥਾਰਕ ਮੰਡੀ ਆਇਂਦੀ ਰੀਹਨ ਲਗੇ। ਤਥੋਂ ਇੰਦੇ ਘਰ ਅਕਸਰ ਇਕ 90 ਸਾਲ ਦੇ ਬਜੁੰਗ ਬਾਬਾ ਜੇਹੜੇ ਬ੍ਰਦਾਰਨ ਥਮਾਂ ਹੋ, ਅੰਹਦੇ ਹੋ, ਤੇ ਖੱਬੀ ਬਜਾਇਂਦੀ ਗਾਂਦੇ ਹੋ। ਇੰਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੌਣਲਾਗਾ ਦੇਵੀ ਬੀ ਸੰਗੀਤ ਚ ਰਚੀ ਰਖਿਦਿਆਂ ਹਿਆਂ ਤੇ ਓਹ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਂਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੀ ਕਰਦੇ ਆਟਾ ਤੇ ਕਰਦੇ ਚੈਲ ਪਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹਿਆਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇੰਦੇ ਘਰ ਅਕਸਰ ਅੰਨਾ-ਜਾਨਾ ਲਗੇਅਾ ਰੀਹਦਾ ਹਾ ਤੇ ਤਾਂਨੇ ਗੇ ਪੈਹਲੀ ਬਾਰੀ ਇੰਦੇ ਅੰਦਰ ਤਸ ਕਲਾਕਾਰ ਗੀ ਪਛਾਨੇਅਾ। ਤਾਂਨੇ ਇੰਨੌਂ ਸਖਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੇਹੜੇ ਆਪੂ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਜਾਨਕਾਰ ਹੋ, ਇੰਨੌਂ ਭੂਪਦ ਦਿਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਸਖਾਇਆਂ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਰਾਮਾਯਣ, ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਦੀ ਕਥਾ ਬਾਚੀ ਸਖਾਇ ਤੇ ਪਫੀ ਅਪਨੇ ਕਨੌ ਇੰਨੌਂ ਬਾਹਰ ਕੀ ਕਥਾ ਬਾਬੇ ਆਸਟੈ ਲੰਦੇ ਰੇਹ। ਤਸ ਬੈਲਤੇ ਦੇ ਸਵਹੂਰ ਫਿਲਮੀ ਗਾਨੇ ਜਿਥਾਂ ਜਾਗੂਤਿ ਫਿਲਮ ਦਾ :

'ਭਲੋ ਚਲੇ ਮਾ ਸਪਨੋਂ ਕੇ ਗਾਂਥ ਮੇ,
ਕਾਂਟੋਂ ਸੇ ਦੂਰ ਕਹੀ ਫੂਲਾਂ ਕੀ ਛਾਂਓਂ ਮੇ'

ਤੇ ਬੈਜੂ-ਬਾਬਰਾ ਦਾ ਗਾਨਾ :

'ਓਹ ਟੁੰਮਿਆ ਕੇ ਰਖਿਵਾਲੇ'

ਜਿਸਲੈ ਏਹ ਗਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੁਝੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦੇ ਤੇ ਇੰਨੌਂ ਇਨਾਮ ਕੀ ਦਿੰਦੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਬਾਰੀ ਝੀਲਲੀ ਬਲਾਇਵੀ ਇੰਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲਾ ਇੰਨੌਂ ਮੰਗੇਅਾ ਕੀ ਹਾ ਪਰ ਓਹ ਨੇਈ ਮਨੇ ਹੋ ਪਰ ਇਸ ਗਲਲਾ ਪਰ ਸੰਹੱਸਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਈ ਗੇ ਹੋ ਜੇ ਏਹ ਤੁੰਦੇ ਕੋਲਾ ਸਿਖਿਦੇ ਰੀਹੇਡਨ। ਪਫੀ ਏਹ ਦਿਨੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਪਰਤੀਈ ਅੰਦੇ। ਏਹ ਸਿਲਸਲਾ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਚਲਦਾ ਰੇਹਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਇੰਦੀ ਸਿਕਖਨੇ ਦੀ ਲਲਕ ਤੇ ਇੰਦੇ ਜਨੂਨ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਵੀ ਚਾਂਹਦੇ ਹੋ ਜੇ ਏਹ ਕੁਝੇ ਵਿਦਾਨ ਕੋਲਾ ਸਿਕਖਨ ਕੀ ਜੇ ਓਹ ਇੰਦੀ ਕਥਾ ਕਨੌ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਬਾਕਫ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਹੋ ਤੇ ਇੰਡੀ ਜਾਨਦੇ ਹੋ ਜੇ ਇਕ ਅੜਾ ਗੁਰੂ ਗੈ ਸ਼ਿਕਾ ਗੀ ਨਖਾਰੀ ਸਕਦਾ ਏ ਜਿਥਾਂ ਆਖੇਅਾ ਕੀ ਚੰਦਾ ਏ :-

ਗੁਰੂ ਗੋਪਾਲ ਗੁਰੂ ਗਣਪਤ ਜੀਗੀ
ਗੁਰੂ ਰਾਮ, ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੰਜੀਗੀ
ਗੁਰੂ ਮੁਲਲੇਂ ਗੀ ਰਸਤੀ ਪਾਂਦੇ
ਸੰਡਰ ਬਚੜ੍ਹੇ ਹਾਲੈਂ ਲਾਂਦੇ

ਫ਼ਹੀਂ ਇੰਨੋਂ ਇੰਦੇ ਲਾਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਪਾਸ਼ ਸੁਣ੍ਹ ਕਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸਲੈ ਇਹਾਦੇ ਨੇਕ ਹੋਸ਼ ਤੇ ਮਨਾ ਚ ਸੁਚਾਈ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੀ ਸਦਦ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਫ਼ਹੀਂ ਇੰਨੋਂਗੀ ਪਤਾ ਚਲੇਆ ਚੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਗਾਵਕ ਧੰਨ ਤੇ ਰਸਾਈ ਜੀ ਸਖਾਂਦੇ ਨ। ਰਸਾਈ ਜੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬਡੇ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਓਹ ਬਡੀ ਲਗਨ ਤੇ ਮੈਹਨਤ ਕਨੌ ਸ਼ਿਸ਼ੋਂ ਗੀ ਸਖਾਂਦੇ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਿਥਾ ਦੇਨੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਚ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਗੀ ਕੋਈ ਲੁਭਨ-ਲਾਲਚ ਨੇਹਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਕਿਥਾ ਮੁਫ਼ਤ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਿਸ਼ੋਂ ਗੀ ਦਿੰਦੇ ਹੈ। ਇਤਥੁੰ ਤਗਰ ਜੇ ਤੁੰਦੇ ਖਾਨੇ-ਲਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੀ ਆਪੂ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਓਹ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਾ ਗੀ ਇਕ ਦਾਨ ਮਨਦੇ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੋਂ ਦਾਨੇਂ ਥਮਾਂ ਢੱਤਮ ਬੀ। ਤੁੰਦੇ ਇੰਨੋਂ ਗੁਣੋਂ ਦੀ ਚਚਾਂ ਸੁਨਿਯੈ ਮੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਧੰਨ ਜੀ ਹੁੰਦੇ ਅਗੀਂ ਇੰਨੋਂਗੀ ਸਖਾਨੇ ਦੀ ਵਿਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਅਪਨੀ ਅਧਸਤਤਾ ਕਰੀ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਤੁੰਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਵਿਖਾਸ ਤੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਈਹ ਕਰਨੇ ਪਰ ਤੇ ਏਹ ਆਕਤਨੇ ਧਰ ਜੇ ਤੁਸਿ ਇਕ ਬਾਰੀ ਇਸ ਬਚੇ ਗੀ ਸੁਨੀ ਲਾਓ ਤੇ ਜੇ ਤੁਸੋਂਗੀ ਨੇਵੀਂ ਟੀਕ ਲਗਗ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਦਰੈ ਹੋਰ ਇਹੀ ਸਖਾਨ ਲੇਵੀ ਜਾਂਡ। ਪਰ ਏਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਪੜਕਾ ਵਿਖਾਸ ਗੀ ਹਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੀ ਗੇ ਤੇ ਇੰਨੋਂ ਜਿਸਲੈ :

“ਓਹ ਜਾਨੇ ਬਾਲੇ ਬਾਬੂ ਇਕ ਪੈਸਾ ਦੇ ਦੇ, ਤੇਰੀ ਜੇਥ ਰਹੇ ਨ ਖਾਲੀ ਤੇਰੀ ਰੋਜ਼ ਬਨੇ ਦਿਖਾਲੀ” ਗਾਇਆ ਤਾਂ ਧੰਨ ਜੀ ਦੀ ਅਕਥੁੰਦੇ ਚ ਅਲਥੁੰਦੇ ਆਈ ਗੇ। ਫ਼ਹੀਂ ਕੇਹ ਹਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦੇ ਸਿਰਾ ਧਰ ਹਰਥ ਰਕਖੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੁਣ੍ਹ ਹੋਈ ਗੇਆ ਇਕ ਨਮੋਂ ਸੁਗ ਦਾ ਆਰੰਭ। ਆਖਦੇ ਬੁਨੈਂ ਨ :

ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਗਤ, ਸ਼ਾਹ ਬਿਨਾ ਹੈਨੀ ਪਤ
ਮਾਝ-ਬਚੀ ਬਿਨਾ ਮਤ, ਬਾਡੀ ਔਖੀ ਔਂਦੀ ਏ
ਸਾਜੇ ਬਿਚਾ ਧੁਨ, ਬਛਡਾ ਗੁਣੋਂ ਬਿਚਾ ਗੁਣ
ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਕਛੈ ਕੁਨੈ, ਜਿਸੀ ਦੁਨਿਆ ਗੀ ਨੌਦੀ ਏ।

ਤੇ ਫ਼ਹੀਂ ਗੁਰੂ ਬੀ ਓਹ ਜਿੰਦੇ ਕੋਲ ਅਕਸਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਲਾਕਾਰ ਆਏ ਦੇ ਨੇ ਰੀਂਹਦੇ ਹੈ। ਧੰਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ਼ ਹਾਰਿਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਦਰਖਾਰ ਚ ਬੀ ਗਾਂਦੇ ਹੈ। ਧੰਜਾਬ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੱਹ ਬੀ ਦਰਖਾਰ ਚ ਨੋਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਮਲਿਕਾ ਪੁਖਰਾਜ ਬੀ ਤੁੰਨੋਂ ਦਿਨੋਂ ਜਮ੍ਮੁ ਚ ਗੇ ਹਿਯਾਂ ਤੇ ਇੰਧੀ ਨੇਹ ਸਾਜਗਾਰ ਮਹੀਲ ਚ ਇੰਨੋਂਗੀ ਸਿਕਖਾਨੇ ਦਾ ਮੀਕਾ ਮਿਲੇਆ। ਸਿਕਖਾਨੇ ਦੀ ਭੁਕਖ ਤੇ ਇੰਦੇ ਚ ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੇ ਹੀ ਜਿਥਾਂ ਇਕ ਸਫਲ ਸ਼ਿਸ਼ੋਂ ਬਨਾਨੇ ਤਾਈ ਆਖੇਅਾ ਬੀ ਜਨਦਾ ਏ ਜੇ :

ਚੇਲੇ ਦਾ ਚਲਨਾ ਏ ਚੁਸ਼ਤ ਚਾਲ
ਤੇ ਬੁਢੀ ਤੁਰਤੁਰੀ ਪਾਈ ਦੀ
ਏਹ ਧਾਦ ਰਾਵੇ ਕਿਸ਼ਾ ਲੈਨੇ ਗੀ
ਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਕੋਸ਼ਣ ਚਾਹੀ ਦੀ

ਅਪਨੀ ਚੁਸ਼ਤ ਚਾਲ ਤੇਜ ਬੁਛਿ ਤੇ ਕੋਸ਼ਣ ਕਨੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਬਡੀ ਤੌਲੇ ਮਤਾ ਕਿਸ਼ਾ
ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਲੇਆ ਤੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਬਨੀ ਗੇ। ਗਾਧਨ ਤੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ
ਚ ਹੁਨ ਏਹ ਦਿਨੋਂ-ਦਿਨ ਸੁਆਵਾ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਜਿਸਲੈ ਸ਼ਿਕਾ
ਸਿਖਣੇ ਦੀ ਢਰਸੁਕਤਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਗੁਰ ਦਾ ਮਨ ਬੀ ਕਿਸ਼ਾ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਕਰੀ ਪੰਦਾ
ਏ।

ਸੋਚ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਬਚ੍ਚੂ ਏਹ
ਮੇਰੀ ਕੁੱਦ ਹੁਕਮ ਦੇ ਥਲਲੇ ਏ
ਮਨ ਅੀਦਾ ਸਥ ਕਿਸ਼ਾ ਦੇਆਂ ਇਸੀ
ਜੀ ਕਿਸ਼ਾ ਬੀ ਮੇਰੇ ਪਲਣੀ ਏ।
ਕਿਨਾ ਕਰਮਠ ਇਕ ਜੀਗੀ ਏਹ
ਆਗਰ ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਜਾਨੀ ਏ
ਹੋ ਰਾਮ ਮਤਾ ਕਿਸ਼ਾ ਦੇਆਂ ਇਸੀ
ਗੁਰੂ ਨੈਨ ਸੀਸ ਦਾ ਪਾਨੀ ਏ।

ਸਾਧਦ ਇਥੈ ਭਜਹ ਹੀ ਜੇ ਜਿਸਲੈ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੁਰੂ ਬੀ ਅਗੀ ਆਵੇ ਜਾਇਏ ਸਿਖਣੇ
ਦੀ ਗਲਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਮਨਾਹੂ ਨੀ ਕੀਤਾ ਸੇ ਅਪਨੇ ਇਕਲੀਤੇ ਪੁਤਰ ਇਸ
ਥੈਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮਝੂਰ ਸਾਂਤੂਰ ਧਾਦਕ ਪੰਂਠ ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਜਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲ ਆਵੇ ਭੇਜੀ
ਦਿਤਾ।

ਏਹ ਕੋਈ 1958 ਦੀ ਗਲਲ ਏ ਤੇ ਤਸਲੈ ਇੰਦੀ ਤਮਰ ਕੋਈ 14-15 ਸਾਲ
ਹੀ। ਪੰਠ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਹੋਰ ਸਾਂਤੂਰ ਦੇ ਕਨੀ-ਕਨੀ ਤਬਲਾ ਧਾਦਨ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹੋ।
ਆਵੇ ਚ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮੇਂ ਚ ਵਾਸਤ ਰੀਹਦੇ ਤੇ ਕੇਈ ਬਾਰੀ 2-2, 3-
3 ਦਿਨ ਚਰ ਨੇਈ ਪਰਤੀਵੇਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਾਪਸ ਪਰਤੀਵੇਂ ਤਕਕਰ ਏਹ ਇਕ ਦਿਨ ਚ
18-18 ਥੈਟੇ ਰਿਧਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਰੀਹਦੇ। ਅਪਨੇ ਰਿਧਾਜ਼ ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੁਜ਼ੀ ਬੰਦੇ ਜੇ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ
ਪਾਨੇ-ਲਾਨੇ ਤੇ ਖਾਨੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬੀ ਨੇਈ ਰੀਹਦਾ ਤੇ ਸੁਖਿਕਵੇ ਤੀਲਾ ਹੋਉਂ ਗੇ। ਕੇਈ
ਬਾਰੀ ਤੇ ਏਹ ਪੂਰੀ ਧਿਆਡੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬਟਾਟਾ-ਬੜਾ ਜਾਂ ਕੁਲਚਾ ਖਾਇਏ ਹੈ ਕਿਛੀ

ओड़वे। गुरु जी गी इंद्री अनधकर मैहनत से प्रथास ने बड़ा प्रभावत कीता ते ओह इनेंगी अपने कनै प्रोग्रामें च तबला थादन आस्तै लेई जान लगे। इंद्री ते जिभां मनै दी मुग्राद पूरी होई गेहै। जेहडे सुखने इनें दिक्खे हे ओह सच्च होआ करदे हे बइडे-बइडे प्रोग्रामें च बजाने दा मौका मिलेआ जिभां मन्ना डे नाईट, लता नाईट, दीना चंगीशकर नाईट, बगैरा-बौरा। बइडे-बइडे कलाकारे कनै मिलना प्रोग्रामें च शिरकत करनी एस० डी० वर्मन, नीशाद, शंकर जयकिशन, ओ० पी० नव्वर जनेह म्हान संगीतकारे कनै मिलने दा ते सिक्खने दा मौका मिलेआ।

एच० एम० ची० दी सभने थमां पैहलीं रिकार्डिंग पं० शिवकुमार ते इंद्री तुगलबंदी रिकार्ड होई ते कलकत्ते थमां उसदा एल० पी० रिकार्ड ची निकलेआ।

बाघ्ये दे अपने 7-8 साल दे इस सफर च इनें कलकी किश सिक्खेआ ते हासल कीता। पर किसमत गी शायद किश होर मंजूर हा। इसगी होनी आकड़ी लैओ जां भागें दे लेख जे अकेडमी दे प्रोग्राम आस्तै उस बेल्ले दे सैक्रेटरी श्री नीलाम्बर देव शर्मा जी ते एडिशनल सैक्रेटरी श्री जितेन्द्र शर्मा जी बाघ्ये कलाकारे गी बुक करने आस्तै आए। पं० शिवकुमार जी, कलकत्ते दे मशहूर कलाकार ए० कानन, मालविका कानन ते इनेंगी ची बुक करी लैता। यूथ होस्टल, परेण्य गांडे च जिसलै इनें एइडे बइडे कलाकारे कनै संगत कीती तां हर कोई इंद्री प्रतिभा दा कायल होई गेआ। उसलै इंद्री उमर मसां कोई 22-23 साल ही। उस प्रोग्राम दे कल्पना-धर्ता ते सदरे रियासत डॉ० कर्णसिंह ते चीफ मनिस्टर जनाव मुहम्मद सादक होर बी बड़े प्रभावत होए ते अपनी जिजासा गी शांत करने आस्तै डनें पं० उमादत जी हुंदे कोला इंद्री बारे पुछेआ तां डनें जिसलै सनाया जे एह जागत जम्मू दा नै ऐ ते पिछले 7-8 साल्लों थमां मेरे पुत्र कोला बाघ्ये तबला सिक्खा दा ऐ। डनें गी सुनियै रहानगी बी होई ते खुशी बी जे जम्मू दा जागत इना शैल बजा दा ऐ। डनें पं० जी होर गी आखेआ जे एह ते डणे गल्ल होई गोई जे :

‘कुछड़ जागत ते नगर हंडोरा’

असेंगी अक्सर अपने प्रोग्रामे लेई बाहरा दे कलाकारे पर निर्भर रीहना

ਪੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਅਸੋਂਗੀ ਇਸ ਬੇਲਜ਼ੈ ਇਕ ਅਜ਼ਿਹੇ ਤਬਲਾ ਥਾਦਕ ਦੀ ਲੋਡ ਚੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਨੀ ਐਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਜੇ ਇਨੌਂਗੀ ਇਤਥੋਂ ਨੋਕਰੀ ਦੇਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ। ਇਂਦੇ ਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਦੁਰਦਿੱਸ਼ਿਤਾ ਆਕਖੀ ਲੈ ਜੋ ਜਾ ਇਂਦੇ ਬਰਾ ਦੇ ਹਾਲਾਤੋਂ ਦੀ ਲੋਡ ਗੁਰ ਜੀ ਮਨੀ ਗੇ ਤੇ ਤੁਝੇ ਇਨੌਂਗੀ ਨੋਕਰੀ ਬਾਰੈ ਸਨਾਥਾ ਤੇ ਤਸ ਚ ਗੇ ਇਂਦੇ ਭਵਿਕਖ ਦੀ ਸੁਰਕਖੇ ਆ ਕੀ ਪੱਛਾਨੀ। ਕੀ ਜੇ 1961, 65, ਤੇ 1971 ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਦਰਾਨ ਮਤੇ ਬਾਰੀ ਹਾਲਾਤ ਐਸੇ ਬਨੇ ਜੇ ਫਲਕਾਕਾਰੇਂ ਗੀ ਫਾਫੇ ਤਗਰ ਦੀ ਨੀਵਤ ਆਈ ਗੇਈ, ਤਪਸ ਏਹ ਬਰਾ ਚ ਸਾਰੇ ਥਮਾਂ ਬਣਾਉਂ ਹੋ ਜੇ ਇਂਦੇ ਪਿਲਾ ਜੀ ਕੀ ਬਮਾਰ ਗੱਹਦੇ ਹੋ ਇਸਕਰੀ ਇਕ ਬਜ਼ੀ-ਬਜ਼ਾਈ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਦ੍ਰਾਵ ਜਿਸ ਚ ਇੰਦਾ ਤੁਨਰ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਨੇਈ ਹੋਏ। ਇਨੌਂਗੀ ਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਗਲਲ ਮਨੀ ਲੇਈ ਤੇ ਤਸ ਬੈਲਲੇ ਦੇ ਇੰਡੀਚ੍ਯੂਟ ਦੇ ਪ੍ਰਿਸ਼ਿਪਲ ਕੀਂਓ ਕੀਂਓ ਸ੍ਰੀ ਖੁਂਡੇ (B.A., L.L.B.) ਹੁਂਦੇ ਸਾਮੈਂ 8 ਜੂਨ 1968 ਗੀ ਤਬਲਾ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਜਵਾਬਨ ਕਰੀ ਲੇਈ।

ਪੈਹਲੇ ਰੁਕ-ਸੂਹ ਚ ਤੇ ਇੰਦਾ ਮਨ ਨੋਕਰੀ ਚ ਨੇਈ ਲਾਗੇ ਕੀ ਜੇ ਕੁਝੋ ਆਘੇ ਚ ਏਡੂ-ਬਹੂਡੇ-ਬਹੂਡੇ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਕਾਨੈ ਬਾਜਾਨਾ ਤੇ ਕੁਝੋ ਜਮ੍ਹਾ। ਇਤਥੋਂ ਇਨੌਂਗੀ ਓਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਨੇਈ ਲਾਗੇ। ਇਂਦੇ ਲੇਈ ਤੇ ਇੰਧੈ ਨੇਹੀ ਸਿਖਤੀ ਹੋਈ ਗੇਦੀ ਹੀ ਜੇ ਜਿਥਾਂ ਕੁਝੇ ਸਮੁੰਦਰਾ ਦੀ ਮੁੜੀ ਗੀ ਤਲਾਡ ਚ ਢਕਕੀ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਹੋਏ। ਨੀਲਾਮਵਰ ਹੁੰਦਾ ਸੈਹਜੋਗ ਅਪਨੇ ਸੈਹਜੋਗਿਵਾਂ ਦੇ ਧਾਰ-ਨੁਲਾਰ ਨੇ ਇਨੌਂਗੀ ਆਸਤਾ-ਆਸਤਾ ਮਨ ਲਾਨੇ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੀ ਓਡੇਂਡਾ। ਪਰ ਤਸ ਦਰਾਨ ਇਕ ਐਸੀ ਘਟਨਾ ਹੋਈ ਜੇ ਇੰਦਾ ਮਨ ਇਸ਼ਤੀਕਾ ਦੇਨੇ ਗੀ ਹੋਈ ਪੇਅ। ਹੋਆ ਇਧਾਂ ਜੇ ਮਤੇ ਹਾਰੇ ਲੀਕ ਇਂਦੇ ਨੋਕਰੀ ਲਾਗਨੇ ਕਰੀ ਖੁਸ਼ ਨੇਈ ਹੈ ਤੇ ਤੁਝੇ ਤਕੇ ਹਾ ਜੇ ਇੰਦੀ ਨੋਕਰੀ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਕਾਨੈ ਲਾਗੀ ਦੀ ਏ ਕੀ ਜੇ ਤਸ ਬੈਲਲੇ ਇਂਦੇ ਕੌਲ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਕੋਈ ਵਿਧੀਕਤ, ਡਿਗੀ ਨੇਹੀ ਹੀ। ਪਰ ਨੀਲਾਮਵਰ ਹੋਏ ਇਨੌਂਗੀ ਸਮਝਾਵਾ ਤੇ ਦਸ਼ੇਅਾ ਜੇ ਇਨੌਂਗੀ ਇੰਦੀ ਧੀਮੀਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਹੀ ਚੁਨੇਅਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਤਸ ਬੈਲਲੇ ਬਰਾਨੇ ਦੀ ਪਰਿਪਰਾ ਹੋਂਦੀ ਹੀ ਤੇ ਪੰਠੀ ਤਮਾਦਤ ਜੀ ਬਨਾਰਸ ਬਰਾਨੇ ਕਾਨੈ ਸਰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹੋ ਬਨਾਰਸ ਬਰਾਨੇ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਹੀ, ਇਕ ਨਾਂਡ ਹਾ ਤੇ ਪਈ ਜਿਸ ਆਸਟੀ ਤੁਸੇਂ ਗੀ ਲੈਂਦਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਤਸ ਚ ਤੁਸੇਂ ਗੀ ਮਹਾਰਤ ਏ। ਤਸ ਦਰਾਨ ਇੰਦੀ ਤਨਮਾਹ ਕੀ ਕੋਈ ਮਤੀ ਨੇਈ ਹੀ ਇਨੌਂਗੀ ਨੀਲਾਮਵਰ ਜੀ ਗੀ ਸਨਾਥਾ ਜੇ ਇਨੌਂਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ 100-150 ਰੱਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹੋ ਤੇ ਆਨੇ-ਜਾਨੇ ਦਾ ਖਾਚੀ ਬਕਸ਼।

ਨੀਲਾਮਵਰ ਜੀ ਅਪਨੇ ਇਸ ਨਮੂਲਨੇ ਹੀਰੇ ਦਾ ਮੂਲਲ ਜਾਨਦੇ ਹੋ ਇਸਕਰੀ ਓਹ ਨੇਈ ਹੈ ਚਾਂਹਦੇ ਜੇ ਏਹ ਨੋਕਰੀ ਛੋਡਨ। ਤੁਝੇ ਦਿਨੇ ਇਂਦੇ ਦ੍ਰਾਵ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ

रिकार्डिंग (एल० पी० रिकार्ड्स) सरबंधी सेख 'टाईम्स आफ इंडिया' चुपेआ। जिस च इंदी काफी तारीफ कीती गई ही। नीलाम्बर होरे इनेंगी फोन करिये सदृशे तो उस लेख दी काटिगा तो इंदे होर प्रमाण पत्र तो बढ़दे-बढ़दे प्रोग्रामें च बजाए दे कोटुएं गी कनै लाइव मुहम्मद सादक हुंदे कोल भेजेआ तो एह गुजारश बी कीती जे इंदी तनखाह बधाई जा। सादक होर बी इंदी कलाकारी दे कायल हे, उनें चिर नी लाया तो इनेंगी छे इन्करीमेंट किटिलयां देई दितियां। इस कनै इंदी तनखाह च खासा बाहा होआ तो इंदे दोखियां लैई एह घटना उनें जख्मों पर लूना आंहगर ही। अकेडमी दा विश्वास अपने प्रिंसिपल तो सैहकर्मियें दा सैहजोग इनेंगी मिलदा रेहा तो इनेंगी कुतै एह मसूस नैई होए जे एह जम्मू जोगे ने रेही गे न इनेंगी अक्सर बाहर जाइये बजाने दे मीके मिलदे रेह जिस कनै इंदा उनें म्हान लोके कनै सरबंध जुड़ेआ रेहा।

16 अप्रैल 1971 गी इंदा ब्याह श्यामा वर्मा हुंदे कनै होआ। जेहडियां इक संगीत परिवार कनै ताल्लुक रखदियां हियां। इंदे पिता जी पै० उमा दत्त जी दे शिश्य मशहूर गायक हंसराज वर्मा हुंदे कोला सिद्धदे हे। अपनी पत्नि दा इनेंगी अपने जीवन च बहा सैहजोग मिलेआ तो जबे बी जारी ऐ।

1977 च तबला इन्स्ट्रक्टर दी पोस्ट निकली तां इंदी नियुक्ती उर्थे बी होई गेई तो द्रांसफर होइये इनेंगी सिरीनगर जाना पेआ। फही 2-3 सालते मगरा परतोई आए तो इर्थे आइये अपनियां सेवां दिंदे रेह। फही सफर चलदा रेहा तो पर परिवार बी तो खीर 2002 च एह एच०ओ०डी० सिनिअर इन्स्ट्रक्टर दे औहंदे परा रटैर होए। परिवार च धर्मपति दे इलावा इंदे त्रे पुतर न- नीरज वर्मा, पंकज वर्मा तै शोभित वर्मा। माता पिता दे गुण पुतरे च होना लाजमी हे पर जियां पैहले बी आखेआ जाई चुकेआ ऐ जे संगीत विरले दे गी नसीबें च होंदा ऐ। हून इस परंपरा गी इंदे बढ़दे पुतर नीरज वर्मा होर अग्नी बधा करदे न ते मनिस्टरी ऑफ ब्राइकास्टिंग सांग एण्ड ड्रामा डिविजन च ए० वन० अफसर बने दे न ते रेहियो धमां तबले दे 'बी० हाई' बी न। अज दे दौर दे तबला बादके च इंदा खरा नां० ऐ। पंकज वर्मा गिटार बजांदे न ते सभने थमां लैहके पुतर शोभित होर तबला बजाई ते लैंदे न पर नमीं पीड़ी दे होने करी आहर बजाने च किश झाक्का मसूसदे न।

ਇੰਦੇ ਸਿਖਾਏ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਚ ਅਜ ਮਤੇ ਏਸੇ ਨ ਜਿੰਦਾ ਅਪਨਾ ਅਪਨੇ ਤੀਰ ਪਰ
 ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਨਾਂਡ ਏ। ਕਿੰਦੇ ਚ ਰਖਿ ਸ਼ਾਮਾ ਮਝੂਰ ਸਨੂਰ ਤੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ,
 ਰਾਬੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਵਿਜਯ ਵਰਮਾ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੰਹ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਹ 'ਐਧਲ' ਚਾਣਕਾਧ ਸ਼ਾਮਾ
 ਅਨਿਲ ਕੌਲ, ਕੋਗਿੰਦਪਾਲ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਬਾਂਗੇਸਾ। ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਕੋਲਾ ਇੰਨ੍ਹੇ
 ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸ਼ਿਕਾਹ ਲੇਈ ਧੰਨ ਤੁਮਾਦੇ ਜੀ ਜੇਕਰ ਤੱਥੇ ਚ ਸੇਵਾ-ਮਾਵ ਹੈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇੰਨ੍ਹੇ
 ਬੀ ਤੱਤ ਪਰਮਪਰਾ ਗੀ ਕਾਥਮ ਰਖਖੇ ਦਾ ਏ ਜਿਥਾਂ ਏਹ ਇਸਲੈਂ ਇਕ ਜਾਗਤ ਨਿਹਾਲ
 ਅਥਰੋਲ ਜੇਹਡਾ ਨਾਂਡ ਤੇ ਸੁਨੀ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਨਾਂਡ ਥੋਲਲੀ ਸਕਦਾ ਏ ਤੱਤਸਾਹੀ ਸਖਾ
 ਦੇ ਨ ਤੇ ਚਾਂਹਦੇ ਨ ਜੇ ਆਹ ਤਬਲਾ-ਵਾਦਨ ਚ ਅਪਨਾ ਇਕ ਨਾਂਡ ਬਨਾ। ਇਥਾਂ ਗੈ
 ਹੋਰ ਮਤੇ ਨੀਜੁਆਮ ਇੰਦੇ ਕੋਲ ਸਿਕਸ਼ਨੇ ਗੀ ਆਂਦੇ ਨ ਤੇ ਇਸ ਛਾਨੇ ਇੰਦੀਆ ਬੀ
 ਰਿਚਾਂਡ ਹੋਈ ਜੰਦਾ ਏ। ਏਹ ਆਪੂ ਆਲ ਇੰਡਿਆ ਰੇਡਿਓ ਦੇ 'ਬੀ ਹਾਈ ਗ੍ਰੇਡ' ਕਲਾਕਾਰ
 ਨ ਇੰਨ੍ਹੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਸੰਗੀਤ-ਸਮਿਤਿ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਥਮਾਂ ਤਬਲੇ ਦੀ ਕੰਠ ਘੁੜਿਕ ਕੀਤੀ
 ਤੇ ਕਾਦ ਚ ਏਮੰਨ ਏਠ ਘੁੜਿਕ ਗੰਧਰਵ ਮੰਡਲ ਕਿਵਹਿਦਾਲਿਅ ਮੁੰਦੀ ਥਮਾਂ ਕੀਤੀ।
 ਇੰਨੋਂਗੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੋਈ ਸਮਾਨੇ ਤੇ ਅਵਾਡੇ ਕਨੌਨ ਨਵਾਜੇਅਾ ਜਾਈ ਚੁਕੇ ਦਾ
 ਏ ਤੇ ਏਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅੰਡੇ ਬੀ ਜਾਰੀ ਏ। 4-12-2015 ਗੀ ਅਕੱਡਮੀ ਤੇ ਰੇਡਿਓ
 ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਝਰੋਖਾ' ਚ ਇੰਨੋਂਗੀ ਸਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗੇਅਾ ਤੇ ਜਿਸਲੈਂ ਇੰਨ੍ਹੇ
 ਅਪਨੀ ਤਬਲੇ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇੰਦੀਆ ਜੋਸ਼ ਦਿਕਖਦੇ ਗੈ ਬਨਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਧਤਾ
 ਚਲਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਇੰਨੋਂਗੀ ਤਬਲੇ ਦਾ ਸਰਤਾਜ ਕੀ ਆਕਖੇਅਾ ਜੰਦਾ ਏ।

ਤੇ ਏਹ ਤਬਲੇ ਦਾ ਸਰਤਾਜ 20 ਸਾਚੇ, 2017 ਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੀ ਛਾਡਿਏ
 ਮਹੇਸ਼ਾ—ਮਹੇਸ਼ਾ ਆਸੀਂ ਟੁਝੀ ਗੇਅਾ।

बिशन दास हुंदा संगीत दे क्षेत्र च योगदान — यशपाल निर्मल

इस धरती उपर लक्खां—करोड़ा माहनू जनम लैदे न ते उस परमपिता परमात्मा आसेआ सीपे गेवे कम्मे गी निभाइयै इस धरती उपरा दुशि जंदे न। पर किश माहनू ऐसे होदे न जिनेगी उस परमपिता नै किश चेचे गुण जा कला रेहयै इस धरती उपर भेजे दा होंदा ऐ। ओह लोक उने गुण ते कलाए कल्प अपना अपने परोआर दा, समाज दा ते देसे दा नाँ अमर करी जंदे न। इक डुतेहास बनाई जंदे न हो हक मसाल बनाई जंदे न औने आहालेये पीढ़ियें आस्तै।

ऐसे म्हान पुरुशो चा गे इक न संगीत दे क्षेत्र च अपना चेचा थाहर रखने आहले श्री बिशन दास होरा ढोगरी, हिन्दी ते पंजाबी च लोक गायक ते लाइट म्युजिक च इक स्थापत्त गायक श्री बिशन दास हुंदा जनम 20 मई, 1961 च श्री किरपा राम ते श्रीमती कौशल्या देवी हुंदे घर तसील आर एस. पुरा दे गा नंदपुर गुजरात (भीरा जाहब) च होआ। बिशन दास हुंदे मुजब इंदे पुरखे स्थाई तीरा उपर इथ्यूआ दे गे बसनीक ह। गीत—संगीत दे प्रति हुंदे पुरखे दा चेचा रुझान हा। हुंदे दादा—पछदादा संगीत च सिफारुची गे नई हे रखदे बल्के अपने जमाने दे मशहूर गायक दी ह।

बिशन दास हुंदे दादा श्री लम्बु राम होर किंग—इकतारे पर गांदे हे तो समा छनी ओळदे ह। लोक उंदी गायकी दे कायल हे। परोआरक मौल ते गीत—संगीत दी परपरा दा गे असर हा जे बिशन दास होरे गी होश सम्हालदे गी गीत—संगीत बरासत च

ਮਿਲੇਖਾ ਹਾ। ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸੀ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਹੋਰ ਹਾਲਾਂਕੇ ਆਪੂ ਨੇਡੂ ਹੈ ਗਾਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤ ਸੱਗੀਤ ਸੁਨਨੇ ਦਾ ਬਣਾ ਸ਼ੀਕ ਹਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਉਪਰ ਓਹ ਭਗਤਿਧੀ ਦਾ ਤਮਾਸਾ ਬੁਝ ਚਾਹ ਕਨੈ ਦਿਕਖਨ ਜਦੋਂ ਛੋਡੇ ਹੋ। ਕਲਾ ਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿ ਪਰੋਆਰ ਵੇਂ ਇਸੇ ਯਾਲ ਵੇਂ ਬੁਕਾਡ ਨੇ ਗੈ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੇ ਅਨੇਕ ਗੀਤ-ਸੱਗੀਤ ਦਾ ਬੀਡ ਰਾਹੇਅ ਤੇ ਅਗੇ ਚਲਿਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕੁਲਾ ਵੇਂ ਰਫ਼ਾਈ ਅਪਨਾ, ਅਪਨੇ ਪਰੋਆਰ, ਸਮਾਜ, ਰਿਧਾਸਤ ਤੇ ਵੇਂਸੇ ਦਾ ਨਾਡ ਉਚਚਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਕ ਚੇਤੀ ਪਨਾਹਾਂ ਬਣਾਈ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੀ ਸੁਡਲੀ ਪਢਾਈ ਗਰੰਨਸੇਟ ਮਿਡਿਲ ਸਕੂਲ, ਸੀਰਾਂ ਸਾਹਬ ਚ ਫੋਰੀ। ਫੋਰੀ ਸੱਗੀਤ ਵੇਂ ਪ੍ਰਤਿ ਲਗਾਵ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਵੇਂ ਬਚਪੁਨੈ ਚ ਸੱਗੀਤ ਦੀ ਸਿਖਾ ਆਸਤੀ ਨਦਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਾਸਟਰ ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਹੁਦੇ ਕੋਲ ਮੰਜ਼ੇਅਾ ਗੇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਗੀਤ ਦੀ ਸੁਡਲੀ ਸਿਖਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਧਿਧਿਤ ਤੌਰ ਉਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਗੀਤ ਦੀ ਸਿਖਾ ਸੀ ਸਸਤ ਰਾਮ ਧੋਗੀ ਹੁਦੇ ਕੋਲਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਬਾਵ ਚ ਫੁਨ੍ਹੇ ਸਨ् 1997 ਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਥਾਸਾ ਸੱਗੀਤ ਚ ਏਮ. ਏ. ਦੀ ਡਿਗੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ 03 ਨਵੰਬਰ 1979 ਚ ਜਮ੍ਮੁ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਭਾਸਾ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਮਰਈ ਹੋਈ ਗੇ। ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਆਨੇ ਥਮਾ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਅਪਨਾ ਇਕ ਚੇਦਾ ਨਾਡ ਤੇ ਪਨਾਹਾਂ ਚੁਕੇ ਵੇਂ ਹੈ। ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਏਡ ਪਾਰਿੰ ਨਾਡ ਕਨੈ ਅਧੰਸੀ ਸਡਲੀ ਬਨਾਈ ਕੇਝੀ ਕਾਰ੍ਯਕਮੇ ਚ ਅਪਨੀ ਛਾਪ ਛੋਡੇ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਉਪਰ ਬਾਈਰ ਹੁਣਿਆ ਸ਼ਕੀਸ ਵੇਂ ਤੀਹਤ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਕਾਰ੍ਯਕਮੇ ਵੇਂ ਮਾਧਿਯਮ ਕਨੈ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਪੂਰੇ ਫੁਗਾਰ ਪ੍ਰਾਵੇਸ਼ ਚ ਅਪਨੀ ਪਨਾਹਾਂ ਬਨਾਈ ਚੁਕੇ ਵੇਂ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜੇਠਾ ਇਕ ਸੱਗੀਤ ਕਾਰ੍ਯਕਮ ਕਲਾਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਸੇਆ ਫੈਸਾਖੀ ਵੇਂ ਸੀਕੋ ਉਪਰ ਸਫ਼ ਕਲਾਕ ਚ ਕਹੋਆਧਾ ਗੇਆ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਗਾ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਤੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸੁਖਧਮੰਤੀ ਡੱਕ ਫਾਰਕ ਅਵਦੁਲਾ ਹੋਰ ਸੁਕਖ ਪਰੀਹਨੇ ਹੈ। ਫਾਰਕ ਸਾਹਬ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੀ ਗਾਧਕੀ ਵੇਂ ਇਨ੍ਹੇ ਕਾਧਲ ਹੋਏ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ 4000/- ਰੰਗੁ ਦਾ ਨਗਰ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਸਟੇਜ ਉਪਰ ਮਜ਼ੂਦ ਕਲਾਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਵੇਂ

ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਾਚਿਵ ਮੁਹਮਦ ਯੁਸਫ ਟੇਗ ਤੇ ਏਸ.एਲ.ਸੀ, ਕਾਰਨੀਂਗ ਸਿਹ
ਹੋਰੇ ਗੀ ਹਿਦਾਯਤ ਦਿਤੀ ਜੋ ਇਸ ਜਾਗਤੀ ਗੀ ਕਲਿਆਲ ਅਕੈਡਮੀ ਚ
ਨੀਕਣੀ ਦਿਤੀ ਜਾ।

ਇਸ ਥਾਲੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਧੋਗਤਾ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੇ ਦਮ
ਉਪਰ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਮਈ ਹੋਏ। ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਆਨੇ ਵੇਂ ਭਾਵ ਇੱਦੀ ਕਲਾ
ਗੀ ਨਿਖਾਰ ਮਿਲੇਅਾ ਤੇ ਉਸਗੀ ਧਿਸ਼ਤਾਰ ਦੇਨੇ ਵੇਂ ਹੀ ਅਨਸ਼ਸਮ ਨੀਕੇ
ਛਹੋਏ। ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਰੀਹਦੇ ਹੋਈ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਕਈ ਨੀਜੁਆਨ
ਗੀਤਕਾਰੇ ਤੇ ਸਾਗੀਤਕਾਰੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸ਼ੋਤ ਬਨੇ। ਫੁਰ ਦਰੇਝੇ ਛਾਡੀ ਇਲਾਕੇ
ਚ ਬੈਠੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਗੀ ਅਕੈਡਮੀ ਵਾਂ ਸੱਥ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨੇ ਚ
ਅਪਨਾ ਚੇਤਾ ਧੋਗਦਾਨ ਦਿਤਾ। ਤੇ ਇਸਦੇ ਕਨੰਨੇ ਗੀ ਲੋਕ ਕਲਾਏ ਤੇ
ਲੋਕ ਧਾਰਧ ਧੰਨੇ ਵੀ ਸਾਮ-ਸਮਾਲ ਤੇ ਸੱਰਖਣ ਵੇਂ ਕੱਤੇ ਚ ਸ਼ਹਿਰਾਵਪੂਰਨ
ਕਮਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੇਈ 2021 ਚ ਅਪਨੀ ਨੀਕਣੀ ਪੂਰੀ ਕਹਿਣੀ ਅਕੈਡਮੀ ਥਮਾ
ਰਟੈਂਟ ਹੋਏ।

ਬਿਸ਼ਨਦਾਸ ਹੋਰੇ ਸਨ 1990 ਚ ਰੇਡਿਓ ਰੂਪਰ ਯੁਕਵਾਣੀ ਚ ਗਾਜਾ ਸ਼ੁਕ
ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਛੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਡਿਧੀ ਨੇਈ ਦਿਵਖੋਆ। ਇਸਲੋਂ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ
ਰੇਡਿਓ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਲੋਕ ਗਾਧਕੀ ਚ ਹੀ-ਹਾਈ ਗੇਡ ਤੇ ਲਾਈਟ
ਸ਼੍ਵੇਜਿਕ ਚ ਹੀ-ਗੇਡ ਵੇਂ ਆਟਿੰਸਟ ਨ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਸਮੂ ਦਾ ਤਵਧਾਟਨ
ਇਵੇਂ ਗਾਜੇ ਕਨੰਨੇ ਛੋਨਾ ਛੁਦੇ ਆਸਟੈ ਤੋਂ ਭਾਗਰੇ ਆਸਟੈ ਬਡੇ ਸਾਨੇ ਵੀ ਗਲਲ
ਏ। ਜਾਂ ਸਿੱਫ਼ੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਸਮੂ ਦਾ ਬਲਕੋ ਜਾਈ ਜੋਨ ਕਲਿਆਲ ਸੈਟਰ
ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਤਵਧਾਟਨ ਬੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਅਪਨਾ ਭਾਗਣੀ ਗੀਤ
ਗਾਈ ਕੀਤਾ ਹਾ ਜੇਹਦੇ ਚ ਤਤਕਾਲੀਨ ਪ੍ਰਧਾਨਸ਼੍ਵੀ ਸ਼੍ਰੀ ਧਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਹੋਏ
ਮੁਕਖ ਪਰੀਵਹਿਨੇ ਹੋ।

ਸ਼੍ਰੀ ਬਿਸ਼ਨਦਾਸ ਹੋਰੇ ਧਾਨਖੜੇ ਰਟੈਂਡਿਅਮ, ਸੁਭਾਈ ਚ ਆਸਾ ਮੈਸਲੇ ਹੁਦੇ
ਕਨੰਨੇ 3.30 ਮਿਨਟ ਵੀ ਲਾਈ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤਿ ਦਿਤੀ ਹੀ ਜੇਹਾਡੀ ਜਾਰੀ ਹੁਨਿਯਾ
ਚ ਲਾਈ ਚਲੀ ਹੀ ਏਹ ਅਪਨੇ ਆਪੇ ਚ ਇਕ ਇਤੇਹਾਸ ਏ। ਭਾਰਤ ਦੇ
ਚੁਲ੍ਹੇ ਬਡੇ ਜੀਨਲ ਧਾਰਧਰਲ ਸੈਟਰੋਂ ਵੇਂ ਰਾ਷ਟ੍ਰੀ ਸ਼ਤਰ ਕਾਰਘਮ ਅਪਨਾ
ਤੁਲਥ ਚ ਇਨੋਗੀ ਗਾਜੇ ਵਾ ਸੌਕਾ ਮਿਲੇਅਾ, ਤੇ ਏਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਜੈ

ਤਗਰ ਚੱਲੈ ਕਾਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ ਕੇਡ੍ਯੋਂ ਨਾਮੀ—ਗਰਾਮੀ, ਰਾ਷ਟ੍ਰੀ ਤੋਂ ਅਤਰਾਣੀ ਸ਼ਤਰ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰੇ ਕਾਨ੍ਹੇ ਕਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਆ। ਜਿਦ ਚ ਅਫਸਦ ਹੁਸੈਨ ਸੁਹਸਦ ਹੁਸੈਨ, ਉਦਿਤ ਨਾਰਾਯਣ, ਆਸਾ ਭੈਸਲੇ, ਰਾਡਤ ਫਤੇਹ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਸੀਨੂ ਨਿਗਸ, ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ, ਆਧਿਦਾ ਪਰਵੀਨ, ਮਣੀ ਲਡੀ ਆਦਿ ਪ੍ਰਸੁਕਖ ਨ। ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ ਸ਼ਗਸ ਕਲਾ ਗੁਪ ਸੁਚੜ੍ਹ ਵੇ ਜਸ੍ਮੂ—ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਥਮਾ ਰਾਜਿ ਅਧਿਕਾ ਹੋਨੇ ਵਾਂ ਬੀ ਸਾਨ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਕੀ ਸਿਦਠੀ ਸੁਰੀਲੀ ਅਧਾਜ ਨੇ ਇਨੰਗੀ ਇਕ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਗਾਇਕ ਵੇ ਤੀਗ ਉਘਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਨੇ ਕੋਈ ਰਾਜਿ, ਰਾ਷ਟ੍ਰੀ ਤੇ ਅਤਰਾਣੀ ਸ਼ਤਰ ਕੇ ਕਾਰ੍ਯਕਮੇ ਚ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਆਂ ਦੇਝ੍ਯੇ ਛਕ ਚੋਣੀ ਪਨਾਈ ਬਨਾਈ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਜਸ੍ਮੂ—ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ, ਸੱਖ੍ਰਤਿ ਤੋਂ ਭਾਸਾ ਅਕੌਡਸੀ ਟੂਰਕੁਰਿਨ, ਰੇਡਿਓ, ਨਾਰੀ ਜੋਨ ਕਲਚਰਲ ਸੈਂਟਰ, ਸਾਕਥ ਜੋਨ ਕਲਚਰਲ ਸੈਂਟਰ, ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਹਿਸਾਬਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਸਾਂਝ੍ਕ੍ਰਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ, ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕੌਡਸੀ, ਇਟਰਨੇਸ਼ਨਲ ਹਿਸਾਲਿਨ ਫੈਸਟੀਵਲ, ਸੂਚਨਾ ਵਿਨਾਗ, ਸਾਂਝ੍ਕ੍ਰਤਿ ਤੋਂ ਪਰਿਟਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਇੰਡੀਯਨ ਆਰਟ ਸੀਜ਼ਾਇਟੀ, ਜਸ੍ਮੂ—ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਪਰਿਟਨ ਵਿਭਾਗ ਬੰਗੇਰਾ—ਬੰਗੇਰਾ ਕੇਡ੍ਯੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੋਂ ਗੇਰ—ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਖਾਏ ਆਸਤੀ ਅਨਗਿਜਤ ਕਾਰ੍ਯਕਮੇ ਚ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਆਂ ਦੇਝ੍ਯੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਬ੍ਰੋਤਾਏ ਦੀ ਬਾਹ—ਬਾਹੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੋਂ ਢਾਂਦੇ ਦਿਲੇ ਉਪਰ ਅਪਨੀ ਛਾਪ ਛੋਂਡੀ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਵਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ ਕੇਡ੍ਯੋਂ ਕੈਸੇਟਸ, ਐਲਬਮ ਤੋਂ ਫਿਲਮ ਆਸਟੀ ਕਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਵੇ ਮੀਕ ਬੀ ਰਹੋਏ। ਜਿਦੇ ਚ ਸਨ् 1980 ਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਕਾਸ਼ਨੀ ਆਸੈਆ ਡੀਗਰੀ ਲੋਕ ਗੀਤੇ ਦੀ ਐਲਬਮ 'ਕੂਜਾ', ਸਨ् 1990—91 ਚ ਲੰਦਨ ਦੀ ਕਾਪਨੀ ਦੀ ਇਕ ਐਲਬਮ 'ਬਾਹ ਬੁਲਲੇਸ਼ਾਹ' ਦੇ ਅਦਠ ਗਾਨੇ ਕਾਸ਼ਪੋਜ ਕਰਨੇ ਵਾਂ ਸੁਅਖਸਰ ਰਹੋਆ। ਇਨੇ ਗੀਤੇ ਗੀ ਵਿਸ਼ਨਦਾਸ ਹੁਦੇ ਸਝਾਟਲੇ ਬੇਠੇ ਸਹਿਂਦ ਸ਼ਾਨੂ ਨੇ ਗਾਏ ਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਕੈਸੇਟ

ਗੀ ਤੁਨਿਆ ਭਰੈ ਚ ਸਰਾਹੇਆ ਗੇਆ। ਤੌਲੇ ਗੀ ਰੀਲੀਜ ਹੋਨੇ ਆਹਲੀ ਛਡ੍ਹੇ ਪਦੰ ਵੀ ਫਿਲਮ 'ਬੈਣੀ ਹਿਰਖੈ ਦੇ' ਚ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਅਪਨੇ ਬਟੇ ਸਹਿਦ ਸ਼ਾਮੂ ਕਨੜ ਟੁਕ ਕਲਾਲੀ ਗਾਈ ਵੀ ਏ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਚ ਸਗੀਤ ਬੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਦਿਤਾ ਦਾ ਏ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਬਖਥ-ਬਕਥ ਭਾਸ਼ਾਏ ਦਿਧੀ ਕੌਝ੍ਯੇ ਪੁਸ਼ਤਕੋਂ ਅਖ਼ਵਾਰੇ ਤੇ ਪਤਿਕਾਏ ਦੇ ਲੋਕਾਪਰਣ ਸਮਾਰੋਹ ਚ ਅਪਨਿਆ ਗਾਧਨ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤਿਆ ਦੇਝ੍ਯੇ ਰੁਨੇ ਕਾਧਕਮੇ ਵੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਧਾਈ। ਜਸ਼ੂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਾਲਾਯ ਦੇ ਕੋਕ ਲੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਸ਼ਤੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ ਪਾਂਟ ਗੈਜੂਏਟ ਸ਼ਤਰ ਦੇ ਵਿਦਾਧਿਰੀ ਗੀ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਿਤ ਦੇਤੇ ਵੇਂ ਬੀ ਸੌਕੇ ਹਾਸਲ ਹੋਏ। ਬਾਵ ਚ ਝੁਕੇ ਆਸੇਆ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਿਤ ਵਿਵਾਹਿਤੀ ਦਿਧਾ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤਿਆਂ ਅਭਿਨਵ ਥਿਏਟਰ, ਜਸ਼ੂ ਚ ਹੋਇਆਂ ਜੇਹਦੇ ਚ ਸੁਖਖ ਪਰੀਹਨੇ ਹੋ ਉਸਲੇ ਦੇ ਸਾਨਯੋਗ ਗਥਨਰ ਜਸ਼ੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਬੀ ਜਗਸੋਫਨ ਹੋਰ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗਾਧਕੀ, ਸਹਿਤ ਵੇਂ ਖੇਤਰ ਚ ਅਪਨਾ ਖਾਸ ਸੁਧਾਸ ਬੜਨਾਹਾ ਤੇ ਇਸਦੇ ਕਨੜੇ ਗੀ ਇਕ ਕਾਲਾਕਾਰ ਵੇਂ ਤੌਰਾ ਰੁਘਰ ਅਪਨੀ ਜਿਸੇਦਾਣੀ ਗੀ ਬੀ ਬਾ-ਖੂਡੀ ਨਿਮਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਅਪਨੇ ਗਾਂ ਨੰਦਪੁਰ ਚ ਫੁਗਰ ਲੋਕ ਮੰਚ ਨਾਡ ਵੇਂ ਇਕ ਓਪਨ ਏਧਰ ਥਿਏਟਰ ਵੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਾਰੀਏ ਇਸ ਗਲੈ ਵਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤਾ ਏ। ਇਸ ਓਪਨ ਏਧਰ ਥਿਏਟਰ ਵੀ 30×20 ਵੀ ਰਟੋਜ ਏ। ਚੁਦਟੀ ਆਹਲੀ ਰੋਜ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵੇਂ ਗ੍ਰਾਏ ਵੇਂ ਬਲ੍ਲੇ ਗੀ ਗੀਤ-ਸਹਿਤ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿਵੇ ਨ ਤੇ ਫਹੀ ਤਦਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਤੁਤਿਆਂ ਉਸ ਓਪਨ ਏਧਰ ਥਿਏਟਰ ਵੀ ਸਟੋਜ ਉਘਰ ਕਰੋਆਇਆਂ ਜਦਿਧਾਂ ਨ। ਸਾਰੇ ਜਸ਼ੂ ਪ੍ਰਾਂਤ ਚ ਇਹ ਅਪਨੀ ਢਾਲੀ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਤੇ ਅਨੂਠਾ ਪ੍ਰਧਾਸਤ ਹੋ ਜੇਹਦੇ ਮਾਡਿਸ ਕਨੜੇ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਚਕ੃ਤੀ ਤੇ ਬਚਾਸਤ ਗੀ ਸੱਚਕਾਤ ਕਰਨੇ ਵਾ ਫੀਲਾ ਕਰੈ ਕਾਰਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਆਸ਼ਤੀ ਝੁਕੀ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਚਾਫਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਬਦਲ ਏ।

ਇਸਦੇ ਕਨੜੇ ਗੀ ਅਪਨੀ ਬਚਾਸਤ ਲੋਕ ਬਾਦਿ ਧੱਤੇ ਗੀ ਕਾਰੇਣੇ ਤੇ ਸੱਚਕਾਤ ਕਰਨੇ ਵਾ ਸਰਾਹਨੇ ਧੀਗ ਕਮਸ ਬੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਕਰੈ ਕਾਰਦੇ

ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਉਪਰ ਅਪਨਾ ਇਕ ਫੋਕ ਸ਼ੁਜ਼ਿਯਮ ਬਣਾਏ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੁਜ਼ਿਯਮ ਚ ਤਕਾਰੀਫਨ 150 ਪੁਰਾਨੇ ਡੋਗਰਾ ਵਾਦ੍ਯ ਧਰੋ ਗੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਕਠੋਰ ਦਾ ਹੈ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਲੁਪਤਪ੍ਰਾਯ ਕਿਗਾ, ਇਕਤਾਰ, ਸਾਂਗਿਆ, ਢੀਲ, ਕੱਸਿਆ, ਨਗਾਡੇ, ਤਾਂਸੇ, ਅਲਗਾਜੇ ਬਗੈਰਾਂ ਸ਼ਾਸਲ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਜਿਥ੍ਥੂ ਕੁਦੈ ਬੀ ਲੋਕ ਵਾਦ੍ਯ ਧਰੋ ਉਪਲਬਧ ਛੋਂਦੇ ਨ ਏਹ ਤੰਨੇਗੀ ਖੀਰੀਵੀ ਲੈਂਦੇ ਨ ਤੇ ਅਪਨੇ ਸੰਗ੍ਰਹਾਲਾਲ ਚ ਕਠੋਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਡੋਗਰਾ ਲੋਕ ਵਾਦ੍ਯ ਧਰੋ ਵੇ ਕਾਨ੍ਹੀ—ਕਾਨ੍ਹੀ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਕਿਸੀ ਲੋਕ ਵਾਦ੍ਯ ਧਰੋ ਗੀ ਬੀ ਕਠੋਰੇ ਦਾ ਕਸ਼ ਕਾਰਦੇ ਨ।

ਸੀਤ—ਸੀਗੀਤ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਿੱਖਣ ਵੇਂ ਖੇਤਰ ਚ ਬਡੂਲ੍ਹੇ ਧੋਗਦਾਨ ਆਸੀਂ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਗੀ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਏ ਆਵੇਂਆ ਮੀਂਕੇ—ਮੀਂਕੇ ਉਪਰ ਮਾਨ—ਸਮਾਨ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰੇਂ ਕਨ੍ਨੇ ਸਮਾਨਿਤ ਬੀ ਕੀਤਾ ਗੇਵਾ ਹੈ। ਜਿਂਵੇਂ ਚ ਪਰੰਟਨ ਵਿਮਾਗ, ਆਰੰ ਸਮਾਜ ਸੰਸਥਾ, ਨਿਰਕਾਰੀ ਸਮਾ, ਆਲੇ ਚਨ੍ਹਾਂ ਵੇ, ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਕੈਡਮੀ, ਜਸ਼੍ਮੂ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗ ਸਚ, ਅਖ਼ਨੂਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਿ ਸਮਾ, ਜਸ਼੍ਮੂ, ਸਾਹਿਤਿ ਸਮਾ, ਕਾਨ੍ਹੀਆ ਬਗੈਰਾ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਨ। ਤੇ ਏਹ ਸਿਲਸਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦਾ ਬਾਹੁੰ ਜਨ 1990 ਚ ਸੀਗੀਤ ਕਾਨ੍ਹੀ ਸਰਬਧ ਰਖਣੇ ਆਇਲੇ ਸਰਵਾਲ ਨਿਵਾਸੀ ਇਕ ਪਰਾਅਾਰ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਜਦੂ ਰਾਮ ਹੁਂਦੀ ਧੀਡ ਚਨ੍ਹਾ ਕੁਮਾਰੀ ਕਨ੍ਨੇ ਹੋਆ। ਚਨ੍ਹਾ ਹੋਰ ਆਪੂ ਬੀ ਸੀਗੀਤ ਦਿਓ ਪਾਰਖੀ ਨ। ਓਹ ਸਿਤਾਰ ਵਾਦਨ ਚ ਛੱਡੀ ਰਾਹਿ ਗੈ ਨੈਂਡ੍ਰ ਰਖਾਦਿਓਂ ਬਲਕੇ ਓਹ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸ਼ੀਲ ਸਿਤਾਰ ਬਜਾਦਿਓਂ ਨ ਉਦਾ ਕੈਂਠ ਬੀ ਉਨਾ ਗੈ ਮਤਾ ਸੁਰੀਲਾ ਏ। ਚਨ੍ਹਾ ਹੋਂਦੇ ਮਹੱਸ਼ਾ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਬਚਵੇਂ ਦੀ ਪਖਵਿਸ਼ਾ ਹੋਏ ਜਾ ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਂਦੀ ਸੀਗੀਤ ਸਾਧਨਾ ਤੁਨੇ ਮਹੱਸ਼ਾ ਸਾਰਥਕ ਭੂਸਕਾ ਨਿਮਨੋਂ ਛੋਡ੍ਹੇ ਅਪਨਾ ਪਤਨੀ ਧਰਮ ਢਾਖੂਬੀ ਨਿਮਾਦਾ ਏ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੇ ਤੈਂ ਬੇਟੇ ਨ। ਸਮਨੇ ਥਮੀ ਬੜਾ ਪੁਤਰ ਰਵਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ, ਜਸ਼੍ਮੂ ਵਿਸ਼ਵਿਦਿਆਲਾਲ ਥਮਾਂ ਅੰਗੜੀ ਚ ਏਮ.ਏ. ਏ ਤੇ ਬੜਾ ਗੈ ਸ਼ੀਲ ਗਾਵਾ ਏ। ਓਹ ਬੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਆਹਗਰ ਗੈ ਲੋਕ ਗਾਧਕੀ ਤੇ ਗਜ਼ਲ ਗਾਧਕੀ ਚ ਅਪਨੀ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਚੁਕੇ ਹਾ ਏ। ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦਾ ਦੂਆ ਬੇਟਾ

ਸਤਿਨਦ ਸ਼ਾਨੂ ਏ ਜਿਸਗੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨਿਧਿ 'ਛੋਟਾ ਉਸਤਾਵ' ਨਾਡ ਕਾਨੈ ਜਾਨਵੀ ਏ। ਸਤਿਨਦ ਸ਼ਾਨੂ ਨੇ ਅਦਰਿ ਬਰੈ ਦੀ ਬਰੇਸੂ ਚ ਗੈ ਥ੍ਰੀਫੋਰਟ ਆਫ਼ਿਟੋਰਿਯਮ, ਨਮੀ ਦਿਲੀ ਚ ਮੇਸ਼ਨਲ ਵਿੰਨਰ ਵਾ ਖਿਤਾਬ ਅਪਨੇ ਨਾਡ ਕਰੀ ਲੈਤਾ ਹਾ।

ਸਾਨੂ ਗੀ ਦੁਨਿਧਿ ਭਰੈ ਚ ਪ੍ਰਸਿੰਢੀ ਮਿਲੀ ਹੀ ਟੀ.ਵੀ. ਥੀ 'ਛੋਟੇ ਉਸਤਾਵ-ਵੀ ਦੇਸ਼ੀ ਕੀ ਏਕ ਆਵਾਜ਼ ਥਮਾ। ਇਸ ਥੀ ਦੇ ਬਾਬ ਛਚ੍ਚੇ—ਬਚ੍ਚੇ ਦੀ ਜਗਾਨੈ ਉਘਰ ਸਤਿਨਦ ਸ਼ਾਨੂ ਵਾ ਨਾਡ ਹਾ। ਇਸਲੇ ਤਗਰ ਸ਼ਾਨੂ ਕੋਝੋ ਰਾਣ੍ਡੀ ਤੇ ਅਤੋਂ ਰਾਣ੍ਡੀ ਸਤਰ ਦੇ ਕਾਰ੍ਬਕਮੈਂ ਚ ਅਪਨਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਧਿਆ ਦੇਝੋ ਚੁਕੇ ਹੋ ਨ।

ਅਪਨੀ ਲੀਇਖੀ ਜੇਹੀ ਬਰੇਸੂ ਚ ਗੈ ਇਨ੍ਹੀ ਸ਼ੀਇਰਤ ਹਾਸਲ ਕਹੀ ਲੈਤੀ ਹੀ ਜੇਹਦੇ ਲੇਈ ਲੀਕ ਸਾਰੀ—ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਾਈ ਓਡੁਦੇ ਨ। ਇਸਲੇ ਤਗਰ ਸ਼ਾਨੂ ਹੋਰ ਗੱਗਲ ਅੱਕ ਯਾਜੇਸਾ ਖ਼ਲਾ, ਬੈਰੀ ਫਿਰਖੀ ਦੇ, ਵਾਹ ਬੁਲਲੇਸ਼ਾਹ, ਤੇ ਕੋਝੋ ਹੋਰਨੇ ਫਿਲਮੇ ਚ ਅਪਨੀ ਗਾਧਕੀ ਵਾ ਕਮਾਲ ਦੁਲਸੀ ਚੁਕੇ ਹੋ ਨ। ਤੇ ਏਹ ਜਿਲਸਿਲਾ ਅਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਣੇ ਏ। ਗਾਲੀਕੁਡ ਚ ਅਪਨੀ ਚੇਂਧੀ ਪਨਚਾਨ ਛਨਾਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਸਤਿਨਦ ਸ਼ਾਨੂ ਗੀ ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ, ਸੋਨੂ ਨਿਗਮ, ਆਵਿਦਾ ਪਰਵੀਨ, ਰਾਇਤ ਫਾਰੋਹ ਅਲੀ ਖਾਨ, ਮਾਸਟਰ ਸਲੀਮ ਬਗੈਸਾ ਕਾਨੈ ਕਸਮ ਕਰਨੇ ਤੇ ਦੁਂਦਾ ਸ਼ੀਇਰਾਵ ਲੈਨੇ ਦੇ ਸੁਅਖਸਰ ਮਿਲੀ ਚੁਕੇ ਹੋ ਨ। ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਵਾ ਬ੍ਰੀਆ ਬੇਟਾ ਆਦਿਤਿਆ ਕੁਮਾਰ ਬੀ ਸਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਅਪਨਾ ਇਕ ਚੇਦਾ ਥਾਹਰ ਬਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਓਹ ਬੀ ਡਾਇਨ ਆਇਡਲ ਚ ਗਾਈ ਚੁਕੇ ਵਾ ਏ।

ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰ ਅਪਨੇ ਛੇ ਜਾਏਂ ਤੇ ਇਕ ਭੈਨੂ ਚ ਸਮਨੇ ਥਮਾ ਨਿਏਕੇ ਨ। ਇਦੇ ਸਮਨੇ ਥਮਾ ਬਹੁਡੇ ਆ ਬੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਹੋਰ ਫੌਜਾ ਚਾ ਬਤੌਰ ਸੁਭੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਰਟੈਂਟ ਹੋਏ ਹੋ ਨ ਤੇ ਗੀਤ—ਸਗੀਤ ਵਾ ਬਡਾ ਸ਼ੀਕ ਰਖਾਵ ਨ। ਇੰਦੇ ਦੂਜੇ ਜਾ ਬੀ ਬਿਛਾਈ ਲਾਲ ਪਰਵਾਨਾ ਹੋਰ ਜਸਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ, ਸੱਸ਼ਕੂਤਿ ਤੇ ਭਾਇਆ ਅਕੀਡਮੀ ਚਾ ਬਤੌਰ ਸਿਨੀਅਰ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਰਟੈਂਟ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹੈ। ਪਰਵਾਨਾ ਹੋਰ ਰਾਣ੍ਡੀ ਸਤਰ ਵੇ ਸੂਰੰਕਾਰ ਨ। ਰਦਿਆ ਛਨਾਈ ਦਿਧਾ ਮੂਰਿਧਿਆ — ਕਲਾਕ੃ਤਿਆਂ ਕਲਾ ਕੌਦਰ ਜਸਮੂ ਚ ਰਖਾਪਤ ਨ। ਪਰਵਾਨਾ

ਹੋਰੇ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਤੇ ਅਤਰਾਣੀ ਆਟਿੰਸਟ ਕੰਮੇ ਚ ਸ਼ਾਮੂਲਿਧਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਝੱਨੇਗੀ ਜਮ੍ਹਾ—ਕਵਸੀਰ ਕਲਾ, ਸੱਸ਼੍ਵਰਿ ਤੇ ਭਾਸਾ ਅਕੈਡਮੀ ਆਸੇਆ ਰਿਯਾਸ਼ੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਆਸੇਆ ਰਾਣੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰੇ ਕਨੰ ਛੀ ਨਵਾਜੇਆ ਜਾਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ।

ਫਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੇ ਗ੍ਰੀਏ ਭਾ ਸ਼੍ਰੀ ਬੁਲਦੇਵ ਰਾਜ ਹੋਰ ਬੀ ਰਾਣੀ ਸ਼ਤਰ ਦੇ ਸੂਤਿੰਕਾਰ ਨ। ਝੱਨੇ ਕੋਈ ਰਾਣੀ ਤੇ ਅਤਰਾਣੀ ਸ਼ਤਰ ਦੇ ਆਟਿੰਸਟ ਕੰਮੇ ਚ ਸ਼ਾਮੂਲਿਧਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਫਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੁਦੇ ਥੀਥੇ ਭਾ ਸੁਖਦੇਵ ਹੋਰ ਤਪਖਾਨਕਾ ਕਾਮ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਗੀਤ—ਸੰਗੀਤ ਸੁਨਨੇ ਦੇ ਬਡੇ ਸ਼ੀਕੀਨ ਨ। ਝੱਦੇ ਪੱਜਮੇ ਭਾ ਸਥ ਦੇਸਰਾਜ ਹੋਰ ਹੈ, ਜੇਹਾਂ ਕੋ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬਡੇ ਸ਼ੀਕੀਨ ਹੈ। ਝੱਦੀ ਮੈਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਤਧਾ ਫੇਦੀ ਹੋਰੇ ਗੀ ਗਾਨੇ ਦਾ ਭੜਾ ਸ਼ੀਕ ਏ ਤੇ ਅਕਸਰ ਘਰੇਲੂ ਕਾਰਥਕਮੇ ਚ ਅਪਨੇ ਸੁਧੀਲੇ ਕਾਂਠ ਕਨੰ ਸਮੰ ਦਾ ਸਨ ਮਾਹੀ ਲਹਿਦਿਆ ਨ।

ਇਸ ਚਾਲੀ ਅਸ ਦਿਕਖਨੇ ਆ ਜੇ ਫਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਹੋਰੇ ਆਪੂ ਮੇਹਨਤ ਲਗਨ, ਇਸਾਜਾਵਾਰੀ ਤੇ ਨੈੜ—ਨੀਤਿ ਕਾਨੰ ਗੀਤ—ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਕ ਖਾਸ ਸੁਕਾਸ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਏ। ਝੱਨੇ ਅਪਨੇ ਤ੍ਰੀਨੰ ਪੁਤਰੇ ਗੀ ਬੀ ਪਰੋਕਾਰ ਦੀ ਪੱਧਰਾ ਥਮਾ ਚਲਦੀ ਅਥੈ ਕਰਦੀ ਬਣਾਸਤ ਕਨੰ ਜੀਡਿੰਧ ਸਫਲ ਕਲਾਕਾਰ ਬਨਾਨੇ ਚ ਅਪਨਾ ਚੇਦਾ ਧੀਮਦਾਨ ਦਿਤਾ ਏ। ਇਸੀ ਚਾਲੀ ਆਲੋ—ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਗਾਏ ਤੇ ਝੁਗਗਰ ਦੇ ਬਕਲਾ—ਬਕਰਿ ਝਲਾਕੋ ਚ ਕੋਝ੍ਹੇ ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ, ਪ੍ਰਣਿਆਕਣ ਤੇ ਹੌਸਲਾ ਅਫਾਜਾਈ ਕਹਿੰਦੀ ਗੀਤ—ਸੰਗੀਤ ਕਾਨੰ ਜੀਡਨੇ ਦਾ ਕਾਢਿਲੇ ਤਰੀਫ ਕਾਮ ਛੀ ਕੀਤਾ ਏ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਈ ਬੀ ਕਰਦੇ ਨ।

ੴ ਨਾਨਾਥਣ ਪ੍ਰਸਾਦ

॥ ਪ੍ਰਾਮਿਲਾ ਮਨਹਾਸ

3 ਅਕਤੂਬਰ 1951 ਪੂਰ੍ਣਮਾਸੀ ਆਹਲੇ ਘਾੜੇ ਚਾਮਨੀ, ਤਾ ਥੰਡੇ ਥੰਡੇ ਤਤ੍ ਜਾ
ਥੰਡੇ ਥੰਡੇ ਤਤ੍ ਕਰਦੀ,

ਆ ਥੰਡੇ ਥੰਡੇ ਤਤ੍ ਕਰਦੀ ਤੁਤਰੀ ਹੋਨੀ; ਪਕਕੀ ਫੁਕਕੀ ਸ੍ਰੀ ਬਾਲ ਕੁਣਾ ਜਾਪਾਂ
ਤੇ ਫੁਗਰਕੀ ਦੇਖੀ ਹੁੰਦੇ ਭਰ ਜਨਮ ਲੇਓ ਤੁਕ ਗੋਰੇ ਚਿਟ੍ਹੇ ਜਾਗਤੇ, ਜੇਹੜਾ ਸੱਚਚੇ ਨੇ ਗੁੜੇ
ਆਂਹਗਰ ਸ਼ੀਲ ਹਾ। ਲਾਡੂ ਨੇ ਸਥ ਗੁੜ੍ਹ-ਗੁਹਦ੍ਵ ਕੋਆਲਦੇ ਹੈ। ਗੁੜ੍ਹ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ
ਲੇਈ ਨਾਰਾਧਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੈ-ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਈ ਰਖਿਆ ਗੇਆ, ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ। ਤਾਂ ਮੈਨੇ-
ਭਾਏ ਚ ਸੱਭਿੰਨੇ ਸ਼ਾ ਬੜੇ, ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੁਵਾ ਅਚੱਪਨ, ਇਕ ਆਮ ਜਿਧੁਨੇ ਆਂਹਗਰ
ਮੈਂ ਬੀਤੇਆ। ਪਿਤਾ ਸੇਹਤ ਵਿਭਾਗ ਚ ਕਾਰ੍ਯਰਤ ਹੈ, ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਥੀ।
ਜਿਤਥੇ-ਜਿਤਥੇ ਤੁਂ 'ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋਂਦੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਥੀ ਤੁਂ 'ਦੇ ਕਨੌ ਗੇ ਰੌਹਦਾ ਹਾ। ਬਨੀ ਚ
ਰਾਮਲੀਲਾ ਜੁਰੂ ਕਹੀਆਨੇ ਪਿਛੇ ਇਉਂ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਅਹੰ ਭੂਮਿਕਾ ਰੇਹੀ। ਪਿਤਾ ਗੀਂ
ਰਾਮਲੀਲਾ ਚ ਰੋਲ ਕਰਦੇ ਦਿਕਿਖੜੀ ਲੰਹਕਾ ਗੁੜ੍ਹ ਬਡਾ ਮੁਲਾਕਿਰ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਜਿਸਲੈ
ਰਾਮਲੀਲਾ ਮੁਕਕੀ ਜੰਦੀ, ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਥੇ ਕਨੌ ਮੰਚ ਪੰਚ ਆਇਥੈ, ਕਦੇਂ ਹਨੁਮਾਨ
ਥਨਦੇ, ਕਦੇਂ ਰਾਮ। ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਖੁਕ਼ਰੈ ਬਨੀ ਚ ਮੈਂ ਯੇਹੁ ਗੇਹੁ ਹੋਨੀ। ਪਹੀ ਬੜੇ
ਹੋਇਥੈ, ਇਨ੍ਹੇਂ ਦੀਕਾਨ ਮੰਦੇਰੇ ਚ ਹੋਨੇ ਆਹਲੀ ਰਾਮਲੀਲਾ ਚ, ਕਿਨ੍ਹੇ ਸਾਲ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ,
ਕਦੇਂ ਹਨੁਮਾਨ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਯਾ।

ਦਾਦਾ ਹੁੰਦੀ ਮੂਲਕੁ ਮਗਾਰਾ, ਪਰਿਵਾਰ ਜਮ੍ਹਾ ਆਈ ਗੇਆ, ਤੇ ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੋਂ,
ਚੌਥੀ ਚ, ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਸਕੂਲ DBN ਮੁਕਾਰਕ ਮੰਡੀ ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਂਤਾ। ਨੌਜਵੀਂ ਤਗਰ
ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਥਾ, ਇਖੜ੍ਹੂ ਮੈਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਧਾਹਨੇ ਚ ਤੇਜਾ ਹੈ। ਸ਼ੀਂਕ ਥੀ ਹਾ। ਸਕੂਲੈ ਦੇ
ਹਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹੈ।

ਪਹੀ ਜੁਰੂ ਹੋਇ ਗੇ, ਅਸਪਤਾਲੋਂ ਦੇ ਚਕਕਰ, Appendix ਦੀ ਸਮਸਥਾ ਕਰੀ।
ਤਕਨੀਕਿਨ ਢੇਹ ਸਾਲ ਬੀਮਾਰ ਰੇਹ ਪਛਾਈ ਛੁਡਕੀ ਗੇਈ। ਦਿਲ, ਪਛਾਈ ਥਮਾਂ ਤਚਾਟ ਹੋਇ

ਗੇ ਆ। ਤਫ਼ਨੀਕੀ ਕਾਪਮ ਸਿਕਖਨੇ ਦਾ ਸੀਂਕ ਪੇ ਆ। ਘਰੈ ਵੀ ਬਿਜਲੀ, ਪਕਖੇ, ਸਕੂਟਰ ਬਾਗੀਂ ਰਾ ਏਹ ਆਪੂ ਮੈਂ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋ।

III ਥਮਾਂ Motor Mechanic ਦਾ Diploma ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ, ਓਹਦੇ ਆਦ, ਇਕ ਗੈਰਚ ਇਚ, ਗਡ੍ਹਿਆਂ ਸਕੂਟਰ ਠੀਕ ਕਰਨੇ ਦਾ ਕਮਮ ਕਰਦੇ ਰੇਹ। ਤਸਲੈ ਕੋਈ 17ਏ-18ਏ ਕਰੰਦੇ ਹੋ ਹੈ। ਸਾਮੀ ਕਪੂਰ ਕਸ਼ਾ ਕਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਓਹਦੇ ਅੰਹਗਰ ਕਾਪਡੇ ਲਾਨੇ ਦਾ ਬੀ ਬਢਾ ਸੀਂਕ ਹੈ। ਅੰਦਰੈ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਗੀ ਗ੍ਰੀਚ, ਕਾਲੜੀ ਨੇਵੀ ਸੂਹਾਈ, ਨੇਵੀ ਭਾਈ ਤੇ ਰੁਖ ਕੀਤਾ, ਅਪਨੇ ਘਰੈ ਦੇ ਠੀਕ ਸਾਮੱਨੇ, ਵਜੀ ਵੀ ਇਕ ਤੁਕਾਨ ਪਾਸੈ। ਤਸਾਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੱਹ ਹੋਰੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਸਖਾਧਾ, ਕਾਪਡੇ ਬੇਤਰਨਾ, ਸੀਨਾ, ਤੰਦੇ ਪਰ Design ਬਾਟ ਪਾਨਾ। ਏਹ ਅੰਜ਼ ਬੀ ਅਪਨੇ ਕਾਪਡੇ, ਆਪੂ ਸੰਦੇ ਨ। ਅੰਦਰੈ ਵਾ ਨਰਿਕ ਛਾਡੇ ਦਾ ਹਾ, ਕਿਨਿਧੀ ਨੇ ਤੈਹਿਧੀ ਹੋਣ। ਤੇ ਕਲਾ ਤੁਲਾ ਕਰਦੀ ਹੀ ਤਸੀ, ਛਾਡਿਆਂ ਛੱਡਦੀ। ਕਲਾ, ਤੁਲਾ ਨੇ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਅਪਨਾ ਸਾਥਕ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੋਅਂਫੀ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਡੀਗਰਾ, ਤੇ ਮਿਤਰ, ਵਿਖਨਾਥ ਕੋਹਲੀ, ਤੰਬੇ ਦਿਨੋਂ, Music and fine Arts ਦੀ Dance Class ਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਤੰਏ ਪ੍ਰੇਰਣਾ-ਸ਼੍ਰੋਤ ਬਨੀ ਗੇ। ਪਾਣਿਡਤ ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੇ, ਕਾਪਡੇ ਸੀਨਾ ਬੀ ਜਾਰੀ ਰਕਖੇਅਾ, ਤੇ ਕਨੌ ਦਾਖਲਾ ਲੇਈ ਲੇਅ-IMFA ਦਿਨੋਂ Hobby Classes ਇਚ। ਸੁਰੂ ਹੋਈ ਗੇਈ, ਨੂੰਤ ਵੀ ਵਿਭਿਨਨ ਸਿਖਾ, ਇਕ ਸੀਂਕ ਦੇ ਤੌਰ ਚਰ। ਜਥੇਪੁਰ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਗੁਰੂ ਮਣਿਸਾਮ ਗੰਗਾਨੀ, ਤੇ ਪਹੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲਾ ਕਥਕ ਸਿਕਖੇਅਾ। ਕਨੌ ਕਨੌ ਦਸਮੀ ਬੀ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੇਈ। ਪਹੀ ਛਾਪਰਵੂਤੀ ਪਰ, ਕਥਕ-ਕੇਨ੍ਦ ਦਿਲਸ਼ੀ ਚ ਜਾਇਥੈ, ਨੂੰਤ ਸਿਕਖਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਅ। ਗੁਰੂ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਗੰਗਾਨੀ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲਾ, ਕਥਕ ਤੇ ਜਥੇਪੁਰ ਘਰਾਨੇ ਦੀ ਸਿਖਾ ਪ੍ਰਾਣ ਕੀਤੀ।

ਕਲਾਕਾਰ, ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਸ ਅਧਾਨੇ ਆਂਹਗਰ ਹੈ, ਜੇਹੜਾ ਕਡੇ ਲਸਮੇ ਬਲੋਡੇ ਮਗਰਾ ਮਾਕ ਵੀ ਗੋਵੈ ਚ ਲੌਹਦਾ ਏ ਤੇ ਪਹੀ ਤਸੀ ਨਜ਼ਰੀ ਓਹਲੀ ਨੇਵੀ ਹੋਨ ਦਿੰਦਾ। ਓਹਟੀ ਸੁਕਮਲ ਮਮਤਾ ਪਰ ਅਪਨਾ ਆਧਿਪਤਿ ਸਮਝਦਾ ਏ ਸੰਗੀਤ-ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਕਥਕ ਕੇਨ੍ਦ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਹੋਰੇ ਗੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਵਿਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜੇ ਲਖਨਤ ਘਰਾਨਾ ਸਿਕਖਨੇ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ। ਤੰਬੇ ਕਡੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਥੈ, ਅਨੁਸਤਿ ਦੇਈ ਦਿੱਤੀ। ਪਹੀ ਕਥਕ ਸਜ਼ਾਟ ਕਿਰਜੂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੁੰਦੇ ਸਮਾਕੰ ਚ ਆਏ। ਪਰ ਅਜੇ ਬੀ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸਾ ਅਧੂਰਾਪਨ ਮਸੂਸ ਕਰਾਰਦੇ ਹੈ-ਪਾਣਿਡਤ ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ।

ਇੱਛਾ ਹੋਈ ਬੇਲੈਟ (Ballet) ਸਿਕਖਨੇ ਵੀ। ਸੈ ਪੁਨਰੀ ਗੇ ਪਰਤਿਥੈ, ਨਿਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਅੜੀ ਲੇਇਥੈ ਜੇ ਸੱ'ਅੰ ਆਹਲੀ ਕਲਾਸ ਚ Ballet ਸਿਕਖਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ। ਇਸ

ਆਰੀ ਤਾਂਖੇਂ ਇਜਾਜ਼ਤੀ Permission ਨੇਈ ਦਿੱਤੀ। ਓਲੋ, “ਬਹੁ ਸਮਝ ਕੇ ਰਖਾ ਹੈ ਕਿਆ? ਯਹ ਭੀ, ਦੇ ਦੋ, ਕੋ ਭੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨੈ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਥੀਜ਼ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨੇ ਦੀ, ਜਾਂ ਸਿਕਖਨੇ ਦੀ, ਜੋ ਪ੍ਰਵਾਲ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਿਤ ਹੋਏ, ਸ਼ਿਅਤ ਹੋਏ, ਤਾਂਹਾ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਕਾਧਨਾਤ ਬੀ, ਮਕਸਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਿ ਚ ਅਪਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਿ 'ਥਾਂ ਗੈ ਏਹ ਅਪਣੇ ਹੋਸਟਲ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ, ਤਾਂ ਦਿਖਦੇ ਨ, ਜੇ ਡਾਈਰੈਕਟਰ ਹੁੰਦੀ ਫੈਟ ਕਾਰ ਦਾ ਟੈਂਕ ਫਲਟੀ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਓਹ ਪੇਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਇਥੈ, ਕੁਸੈ ਗੀ ਮਦਦ ਆਸੈ ਗੁਣਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਜਿਸਲੈ ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਸ਼ ਪੁੱਣੇ, ਲਾਂ ਤਾਂਖੇਂ ਇਖੇਂ ਗੀ ਸਾਮਨੇ ਆਹਲੀ ਕਵਕਾਪ ਚਾ ਕੁਸੈ ਮਿਲਦੀ ਗੀ ਸਰਦੀ ਆਹਨਨੇ ਲੋਈ ਆਕਖੇਓ। ਤੰਦਾਂ ਕੁਲ੍ਹਾਂ ਦਿਯਾਂ ਕੁਲ੍ਹਾਂ ਜੁਡਾਦਿੱਤਾਂ ਨ।

ਇਖੇਂ ਆਕਖੇਓ, ਜੇਕਰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੋਣਿਆ ਕਰਾਂ? ਝਟਪਟ ਜੈਕਕ ਕਹੂੰਆ, ਰਾਡ ਫਸਾਈ ਤੇ ਟੈਰ ਬਦਲੀ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ। ਓਹ ਹੈਰਾਨ ਕੀ ਹੋਏ, ਤੇ ਖੁਸ਼ ਥੀ। ਅਗਲੇ ਗੀ ਦਿਨ ਇਖੇਂ ਗੀ ਅਪਣੇ ਫਲਟਰ ਸਹੇਓ ਤੇ Ballet ਸਿਕਖਨੇ ਵੀ ਅਨੁਸਤਿ ਦੇਈ ਦਿੱਤੀ। ਥੋਹੜਾ ਹਾਰਾ Ballet ਦੇ ਕਾਰੇ ਚ ਕੀ ਦਸਲੁ।

ਏਹਦੇ ਚ ਨਰੰਕ ਜਟਿਲ ਹਾਥ-ਮਾਵ ਦੇ ਸਾਧਿਮ ਕਨੈ ਇਕ ਕਥਾ ਗੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਥਕਲੀ, ਕੁਚੀਪੁੜੀ ਜਨੇਹਿਥੋਂ ਸ਼ਾਸਤੀ ਨੂੰ ਨਾਟਿਕਾਏ ਚ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ 20ਮੀਂ ਜ਼ਤਾਬੀ ਦੇ ਨਰੰਕ, ਤਦਦਰਸ਼ਕਰ ਤੇ ਸ਼ਾਨਤ ਬਹੁਨ ਨੇ, ਇਖੇਂ ਪਾਰਮ्पਾਰਿਕ ਨੂੰ ਨਾਟਿਕਾਏ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਇਥੈ, Ballet ਦਾ ਸੂਕਨ ਕੀਤਾ।

ਹਾਂ ਤੇ ਇਖੇਂ, ਕਾਨ੍ਹੀ ਕਾਨ੍ਹੀ ਜਗਪੁਰ, ਤੇ ਲਾਖਨਕ ਘਰਾਨੇ ਦਾ ਕਥਕ ਸਿਕਖੇਓ, *Ballet-Choreography*: ਸਿਕਖੀ, ਤੇ ਫੋਕ ਸਟਾਇਲ ਕੀ ਸਿਕਖੇਓ।

ਫਹੀ ਇਖੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸੂਡਿੜੀ ਨੇਈ ਵਿਕਖੇਓ। ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਪਾਸੇਅ ਕਰੋਆਏ, ਗੇਦੇ ਨੂੰ ਨੂੰ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਂਦੇ ਚ, ਕੁਮਾਰ ਸੰਭਵ, ਕਥਾ ਰਣਜਾਥ ਕੀ, ਕੁਚਾਈਨ, ਹੋਲੀ ਧੂਮ ਮਚੌਰੀ, ਮਾਲਤੀ ਮਾਧਵ, ਰਾਨੀ ਰੁਪਮਤਿ ਬਾਜ ਬਹਾਦੁਰ, ਤੇ ਸਾਡੇ ਕਰਮੀਂ ਦਾ, ਹਵਾ ਖਾਤੂਨ ਪ੍ਰਮੁਕਖ ਨ। ਮੁਲਖੀ ਦੇ ਹਰ ਕਹੂੰ ਰੀਹੈ ਚ, ਇਖੇਂ ਬੈਲਟ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕੀਤਾ।

ਪਿੰਡਤ ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੇ ਹਰ ਜਗਹ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾਥ। ਅਸ ਇਖੇਂ ਗੀ 'ਕਥਕ' ਤੇ 'Ballet' ਦਾ ਮਹਾਰਥੀ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ।

1980 ਤਕਰ, ਏਹ ਦਿਲ੍ਹੀ ਚ ਰੇਹ। ਫਹੀ ਕਿਸਾ ਪਾਰਿਵਾਰਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰਿਯੋਂ ਕਰੀ

1980 ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪਰਤੋਈ ਆਏ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਜਾਇਥੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਨੂੰ ਗੀ ਜਾਰੀ ਰਕਖੇਆ ਤੇ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਗਨ ਕੀਤਾ। ਪਿਣਡਤ ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਢੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਿਵਾਂ ਤਾਫ਼ਿਯੇ ਮੜਾਈ, ਜਿਸ, ਸ਼ਿਦਾਤ, ਜਿਸ ਕੁੱਜਾ, ਜਿਸ ਵਿਖਵਾਸ ਕਨ੍ਹੀ ਕਥਕ ਕਰਦੇ ਨ, ਨੂੰ ਨਾਟਿਕਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਨ, ਔਹਦੇ ਥਮਾਂ ਕੌਝ ਸੋਚੀ ਕੀ ਨੇਹੁੰ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਏਹ ਕਦੇ ਬਢੇ ਸ਼ਾਰਮੀਕਲ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਰਮੀਕਲ, ਜੇ ਕੁਝੇ ਕੁਝੀ ਕਨ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਈ, ਇੰਦੇ ਹਤਥੁ-ਪੈਰ ਫੁਲਲੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਗ-ਤੁਗ ਕਮਨੀ ਪੇਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਰੀ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਇੰਦੀ ਛਾਤ੍ਰਵੁਤੀ ਕੀ ਰਹੀ ਹੋਨੇ ਥਮਾਂ ਮਸਾਂ-ਮਸਾਂ ਕਢੀ।

ਫ਼ਹੀਂ ਸੁਸ਼ਾਟ ਜਾਮ੍ਹੂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੁੰਦੇ ਥੇਟੇ ਕੁਣਾ ਮੋਹਨ ਹੋਰੋਂ ਇੰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਖਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਬਡੀ ਮੁਖਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਇਸ ਕਮਲੀ ਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਈ ਲੇਗ।

1979 ਚ ਪਿਣਡਤ ਨਾਰਾਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੁੰਦਾ ਬਾਹੁੰਤ ਤਰੰਗ ਥਮਾਂ ਹੁੰਦੇ ਕਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਗੇਆ ਭੇਡਿਆਂ ਪਟਾਮਕੋਟ ਦਿਵਾਂ ਰੀਹਨੇ ਜਾਹਲਿਆਂ ਹਿਆਂ। ਤਥੈ ਦਿਨੋਂ ਏਹ ਮਤਾ ਕਹਿੰਦੀ ਦਿਲਲੀ ਗੀ ਰੀਹਦੇ ਹੋ। ਪੈਸੇ-ਬੇਲੇ ਦੀ ਕਿਲਲਤ ਕਨੀ ਵੀ ਰੀਹਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭੀਮਤੀ ਹੋਰੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਪੂਰਾ ਸੈਹਿਯੋਗ ਦਿਤਾ। ਤਥੈ ਗੀ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚਾ ਗੇਦੇ ਹੂਨ ਮਤਾ ਅਗਸਾ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹੈ।

1981 ਚ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਪਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪਰਤੋਨੇ ਮਗਰਾ, ਏਹ ਸ਼੍ਕੂਲਾਂ ਦੇ ਲੀਹਕੇ-ਬਡੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਲੇਈ, ਵਿਦਾਖਿੰਧਿਆਂ ਗੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਾਂਦੇ ਰੇਹ। ਬਲਲੋਂ-ਬਲਲੋਂ ਇੰਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਬਾਧਨ ਲਾਗੀ ਪੇਈ।

1982 ਚ ਇਨ੍ਹੇ SP Higher Secondary School ਕਢੀ ਛਾਵਨੀ ਚ। “ਨਾਟੇਸ਼ਵਰ” ਨੂੰ ਵਿਦਾਲਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਅੰਜ਼ ਇੰਦੇ ਕਿਨ੍ਹੇ ਗੇ ਸ਼ਿਅਸ਼, ਰਾਖਟੀ ਸੁਤਹ ਪਰ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਕਹਾ ਰੇਂਦੇ ਨ। ਬਡੇ ਫਰਖ ਕਨ੍ਹੀ ਨਾਂਡ ਲੰਦੇ ਨ, ਅੰਜਲਿ ਰਾਠੀਰ, ਅਨੁਰਾਧਾ ਸੇਠ, ਸੀਰਾ ਸ਼ਾਰੀ, ਸ਼ਿਲਪਾ ਕੋਤਾਥਾਲ, ਸੀਮਾ ਸ਼ਾਰੀ, ਸੀਨਿਕਾ ਮਨਧਾਰ, ਸਰਤਾਸ ਕੁਮਾਰ, ਕਿਲਕੀ ਤੇ ਪੁਰਿੰਘਮਾ ਹਾਂਡਾ ਦਾ। ਇੰਦੇ ਚਾ ਕਿਥਾ ਨੈ, ਮੁਲਖੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਇਥੈ ਕੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ।

1982 ਚ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਕ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਕੀ, ਏਸ. ਏਫ. ਸ਼ਕੂਲ ਲੈਈ ਗੇ। ਜਿਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਧੰਤ-ਸ਼ਕੂਤਲਾ Ballot ਕਰੋਆਧਾ। ਜੇਹਦੀ ਬਾਧਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੋਈ ਤੇ ਅਨੁਬੰਧ ਦੇ ਆਖਾਰ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਤੁਲਾਂ ਨੋਕਨੀ ਮਿਲੀ ਗੇਈ।

1985 ਚ ਏਹ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਪਰ ਤਤਵੋਂ ਮੈਂ ਬਾਤੀਂ ਨੋਕਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹ੍ਯੇ 28 ਅਤੇ ਵਰ੍਷ੀਂ ਦੀ ਨ੍ਯੂਲਿਮਿਅਟ ਸੇਵਾ ਮਗਰਾ, 2013 ਚ ਏਹ ਸੇਵਾਨਿਵ੍ਵਤ ਹੋਏ।

ਉਸੀ ਦੀਰਾਜ਼, ਏਹ ਜੁੜੇ ਦੇ ਰੇਹ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਕਨੈੱਤੀ। ਅਪਨੀ ਮੈਨਤ ਤੇ ਲਾਗ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਪਰ ਏ-ਕਲਾਸ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਢੰਡਾ ਇੱਖੇ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕਿਨ੍ਹੇ ਮੈਂ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਿਥੇ, ਸੁਲਖ ਭੰਨੇ ਚ ਅਪਨੀ ਕਾਕਲਿਧਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਜਮ੍ਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ Ballet, Tipu Sultan, ਗੁਲਾਬ ਮੈਹਕ ਲੇਈ ਇੱਖੇ ਗੀ ਮੇਝਾਂ ਚੇਤਾ ਰਕਢੇਆ ਜਾਹਾਂ। ਜਮ੍ਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ-ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ, ਤੇ ਭਾਸ਼ਾਏ ਸਰਬਾਂਧੀ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਇੱਥੀ ਅਨਿਧਕ ਮੈਨਤ ਦਿਕਿਖਾਈ, ਅਨਿਗਿਨਤ ਮੌਕੇ ਤਪਲਖਾ ਕਰਾਏ। ਬਡਾ ਇੱਗਜ਼ਟ-ਮਾਨ ਕਮਾਓ। ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਨੈ ਥੀ, ਖੂਬ ਪ੍ਰੋਲਿਸਾਹਨ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਲੀ, ਦੇਆਲੀ, ਜਨਮਾਸਟਮੀ ਜਨੇਹ ਤਥਾਹਾਰੇ ਪਰ, ਇੱਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਥੀ, ਇੱਦੇ ਸਫਰ ਚ ਅਹੰ ਯੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ। ਏਹਦੇ ਲੇਈ, ਏਹ ਪ੍ਰੋ. ਲਾਲਿਤ ਮਗੋਆ ਹੋਰੇ ਗੀ ਕ੍ਰੇਚ ਲਿੰਦੇ ਨ ਕੀ ਜੇ ਨ੍ਯੂ ਇੱਕ Performing Art ਹੈ, ਖੀਂਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੇਡਿਓ ਕਨੈੱਤ ਮਤਾ ਬਾਹੁ-ਬਾਸਤਾ ਨੇਹੈ ਰੇਹਾ। ਸਭਨੇ ਮਨੇ ਦੇ ਸ਼ਕਲਾਂ, ਕਾਲਚੇ ਚ ਪਿਛਿਤ ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੇ ਨ੍ਯੂ ਨਾਟਿਕਾਂ ਕਰੋਆਇਆਂ। ਕ੃ਣੀ ਲੀਲਾ, ਆਸਪਾਲੀ, ਨੁਅਕਲ-ਸ਼ਾਕੁਨਤਾਲਾ, ਕੁਮਾਰ ਸੰਭਵ, ਹਵਾ-ਖਾਤੂਨ, ਮਾਤਾ ਯੈਥੀ, Jesus ਤੋਂ Mother Teresa, ਇੱਦੇ ਚ ਪ੍ਰਸੁਕਖ ਨ।

ਨ੍ਯੂ ਨਾਟਿਕਾ ਦੇ ਸੀਨ ਥੀ ਆਪੂ ਤਥਾਰ ਕਰਦੇ ਨ, ਸੰਖਾਦ ਥੀ ਲਿਖਦੇ, ਗੀਤੇ ਦੇ ਕੋਲ ਥੀ ਆਪੂ ਗੈ ਘੜਦੇ ਨ, ਪਰ ਮੀਟਰ ਬਾਂਗੇਰਾ, ਅਪਨੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਾਥਿਯੋਂ ਕਥਾ ਠੀਕ ਕਰੋਆਂਦੇ ਨ।

ਭਗਤ ਮੁਨੀ ਰਚਿਤ, ਨਾਟਕ ਸ਼ਾਸਕ ਮੂਜ਼ਾਵ, ਨ੍ਯੂ ਦੇ ਤੈ ਪਕਲਾ ਨ-ਨੂਤਾ; ਨ੍ਯੂ ਤੇ ਨਾਟਕ।

ਨੂਤਾ: ਛੱਡਾ ਸ਼ਾਸੀਅਕ ਮੁਦ੍ਰਾਏਂ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੈ ਓਹਦੇ ਚ ਭਾਵ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੇਹੈ। ਠੀਕ ਤ'ਾਂ, ਜਿਥਾਂ ਅੰਜੜੇ ਕਲਲੇ ਆਹਲਾ Aerobic ਨਾਚ। ਨ੍ਯੂ ਚ ਭਾਵ-ਪਕਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸੀ ਬਕਲ੍ਹ-ਬਕਲ੍ਹ ਸੁਸ਼ਾਏ ਤੇ ਭੰਗਿਸਾਏ ਦੇ ਜ਼ਰਿਏ ਦੱਸਕੇ ਤਕਰ ਪਯਾਓ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੁਆਹੀ ਨਾਟਕ ਚ ਸ਼ਕਲ ਕਾਰਾਲਿਲਾਵ ਤੇ ਸੰਖਾਦ ਗੀ ਥੀ ਜਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਿਤ ਨਾਰਾਧਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੇ ਗੀ ਤੀਨੇ ਪਰ ਪੂਰੀ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਏਹਦੇ ਚ ਕੋਈ ਦੀ ਰਾਤ ਨੇਹੈ, ਜੇ ਇੱਖੇ ਅਪਨਾ ਪੂਰਾ ਚੀਥਨ, ਕਲਾ ਦੀ ਸਾਥਾਨਾ ਦੇ ਨਾਮਿਤ ਲਾਈ

ओहे आ। कला दे ओह सच्चे-सुच्चे साधक न, जेहडे दनां बसां नेई करदे। जीवन च दुख-तकलीफों बी झेलियां, तंगी-तुसी बदाशत कीटी बुरे दिन दिक्खे, पर हिम्मत कदे नेई हारी। अंदरै दा कलाकार बड़ा सशक्त ऐ। सदा राह दसदा रेहा...। हौसला अफजलई करदा रेहा। जीवन गी फ्ही पटरी पर लेई गी आहदा ऐ।

एह अन्न-कला द' कं-त्र' के नृत्य विद्यालये च कथक मर्खांदे न। अपने जीवन कशा पूरे संतुश्ट न, पर दिलै दी कुसै नुक्करै च एह दुख अरुर ऐ, जे अपने दोने पुतरे चा, इक दी बी, नृत्य पासै रुझान नेई। खैर, एह मेहर चोनमे, खुशकिसमत लोके पर गे होंदी ऐ।

साडे सारे च कलाकार दी कला दे पारखी बी हैन, प्रशंसक बी, हौसला बधाने आहले बी असे गी खीरे चेता गी नेई राहदा, जे समर्पित कलाकार दे जीवन चापन दा इककला साधन आहदी 'कला' गी होंदी ऐ। कलाकार खंदा बी ऐ, लांदा बी, बमार बी पांदा। आहदा बी परिवार होंदा ऐ जेहदी उन पालमा करनी होंदी ऐ। नृत्य दा गृह ज्ञान रक्खने आहले पणिडत नारायण प्रसाद, नृत्य दे ऐतिहासिक परिपेक्ष्य च बी उन्नी गे सरलता करदे न, जिना सैहजे नाट्य शास्त्र दे पक्खे पर। संगीत ते नाट्य दे योग च गी, नृत्य दी सफलता निहित ऐ। पणिडत नारायण प्रसाद हुंदी सफलता च संगीतकार यशपाल यश। रोमेश परवाना ते बृजमोहन हुंदा बड़ा महत्त्व आहला योगदान ऐ। पिछले 40एं बरि थमां एह ठंडे कर्ने जुडे दे न।

इंदे नृत्यमधी सफर दी इस उच्ची ते लम्मी ढोआरी च, बलवन्त ठाकुर, मुधीर महाजन, भूपेन्द्र जी, अशोक खन्नूरिया, दीपक जी ते मुश्ताक काक हुंदा टकोहदा योगदान ऐ। इक सच्चे कलाकार ते साधक गी ना पुरस्कारे दी भुक्ख होंदी ऐ, ना नामे दी। पर जेकर बनकदा मान सम्मान दिता जा, तां ओह होर मते जोश ते जश्चे कर्ने अपने रस्ते पर अग्रसर राहदा ऐ।

पणिडत नारायण प्रसाद होरे गी, किनिंच गे उपाधिये ते पुरस्कारे कर्ने नवाजेआ गेआ। 1976 च, विल्ली च /Sangeetayan All India Music and Dance Competition च मैहला इनाम जितेआ।

1985 ਚ, ਗਜ਼ਤੰਬਰ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪਰ ਇੰਦੀ ਨੂਤਨ ਨਾਟਿਕਾ, ਆਸ਼ਾਪਾਲੀ ਗੀ ਪੈਹਲਾ ਇੱਨਾਮ, ਤੇ ਇੰਮੇਂ ਗੀ Best Dance Director Award ਮਿਲੇਆ।

1987 ਚ ਤਸਲੇ ਦੇ ਗਵਨਰ ਜਾਗਮੋਹਨ ਹੋਰੇਂ ਇੰਨ੍ਹੇਂ ਗੀ ਨੂਤਨ-ਨਾਟਿਕਾ “ਧਰ ਕਹ ਕਰ ਜਾਤੇ” ਲੇਈ ਬ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨੂਤਨ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਡਮ ਰੀਟਾ ਜਿਤੋਨਾ ਹੁੰਦੀ ਥੀ ਏਹਦੇ ਚ ਬਣੀ ਮਹਤਵੀ ਆਹਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਰੇਹੀ।

1997 ਚ ‘ਦੇਵਯਾਨੀ’ ਨਾਟਕ ਦੀ ਥੋਸ਼ਾਭੂਸ਼ਾ ਤੇ ਨੂਤਨ ਸੰਰਚਨਾ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਹੋਈ। ਤੇ ਇੰਮੇਂ ਗੀ “ਮੋਹਨ ਰਾਕੇਸ਼ ਸਮਾਨ” ਦਿੱਤਾ ਗੇਆ।

2008 ਚ ਤਜ਼ੀ ਖੇਤਰ ਪਾਵਰ ਗਿਡ ਅਮ੃ਤਸਰ ਚ ਇੰਨ੍ਹੇਂ Ballet Perform ਕੀਤਾ, “ਧਰਤੀ ਕੀ ਪੁਕਾਰ” ਤੇ ਫਲੀ ਪੈਹਲੇਂ ਸਥਾਨ ਪਰ ਅਪਨਾ ਗਲਬਾ ਕਾਬਿਤ ਰਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਗੀ ਤਲਕੂਝ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਨ ਲੇਈ, ਇੰਮੇਂ ਗੀ Best Dance Director ਦਾ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਥੀ ਦਿੱਤਾ ਗੇਆ।

1980 ਚ North Indian Dance-Drama & Music Competition ਚ ਪੈਹਲਾ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਮਿਲੇਆ। ਇਥੋਂ ਗੀ ਇੰਨ੍ਹੇਂ ਗੀ ਸਰਬਕ੍ਰੇ਷ਠ ਨੂਤਨ-ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਥੀ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

1984 ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਾਸ-ਸਾਲਾ ਦੀ choreography ਲੋਕ IMFA ਨੂੰ ਨੂਤਨ-ਆਧਾਰ ਦੀ ਉਪਾਲੀ ਕਰਾਈ ਗਈ।

2005 ਚ ਸੰਕਾਰ-ਭਾਰਤੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੇ, ਨਾਗਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ ਹੋਰੇ ਗੀ ਧਿੰਡਤ ਦੀ ਤਪਾਖਿ ਕਨੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ।

2007 ਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਗੀਤ ਨਿਕੇਤਨ ਨੇ “ਕਥਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ” ਤਪਾਖਿ ਕਨੈ ਮਾਨ ਦਿਤਾ।

2007 ਚ ਗੇ, ਸਿੰਘੁ ਤਲਥਵ ਦੌਰਾਨ, ਇਕ ਬਾਰੀ ਪਰਤਿਵੱਤੇ, ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ‘ਧਿੰਡਤ’ ਦੀ ਤਪਾਖਿ ਕਨੈ ਨਵਾਜੇਅ ਗੇਆ।

ਅਕਥੁ-ਅਕਥੁ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਏ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਬਛਾ ਮਾਨ ਦਿਤਾ। “ਜਮ੍ਹਾ ਕਾ ਗੌਰਵ” ਤੇ ‘ਥੇਸ਼ਠ ਗੁਰੂ’ ਦੀ ਤਪਾਖਿ ਇੰਦੇ ਕਥਾ ਹੈ।

ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਨ੍ਹੇ ਗੇ ਇਨਾਮ, ਸਮਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਹਾਸਿਲ ਨ। ਧਿੰਡਤ ਨਾਗਯਣ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਤਾਤੇ ਇਸੈ ਚਾਲਲੀ ਸਮਹਿੰਤ ਭਾਵ ਕਨੈ ਨੂੰ ਦੇ ਸਾਥਕ ਦੇ ਤੌਰ, ਅਪਨੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਭਾਵੇ ਰੀਹਨ। ਰੀਲੀਕੂਤ ਭਾਗੀਮਾਏ ਦਾ ਜੀ ਮੰਡਾਰ ਇੰਦੇ ਕੋਤ ਹੈ, ਓਹ ਨਿਤ ਬਧਦਾ ਜਾ। ਇੰਦੇ ਪੇਰੇ ਦੀ ਗਤਿ, ਹਵੇਂ ਦਿਵਾਂ ਸੁਡਾਂ ਜਾਦੂ ਬਖੇਰਦਿਵਾਂ ਗੈਹਨ। ਇੰਦੇ ਪੇਰੇ ਦੇ ਜੁੰਗਲ ਸਦਾ ਛਨਕਦੇ ਰੀਹਨ, ਢੰਦਾ ਚੌਖਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰਿਵੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਸੇਹਤ ਯਾਪਤ ਰਖਦੇ। ਇੰਦੇ ਆਈਵਾਦ ਤੇ ਸ਼ੇਹ ਸਦਾ ਸਾਡੇ ਪਰ ਬਨੇਆ ਰਿਵੈ।

ਪੰਡਿਤ ਟੀ. ਕੇ. ਜਲਾਲੀ

॥ ਬਿਜ ਮੋਹਨ

“ਸੁਰ ਜਿਸੀ ਆਖਦੇ ਓਹ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਦ ਏ
ਆਤਮਾ ਚ ਗੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਭਾਸ ਏ
ਆਤਮਾ ਏ ਸੀਤ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਗੀਤ ਏ
ਇਕ ਜੇਕਰ ਧਾਰ ਏ ਤਾਂ ਦੂਆ ਪੀਤ ਏ
ਫੈਲੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਏ, ਦਿਸਾ-ਦਿਸਾ ਲਾਲੀ
ਸਾਥਕੇ ਚ ਇਕ ਤੇਜ ਕੁਣ ਜਲਾਲੀ।”

ਪੰਡਿਤ ਤੇਜਕੁਣ ਜਲਾਲੀ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ 29 ਮਾਰਚ 1941 ਗੀ ਰੈਣਾਬਾਡੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ
ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਨਾਥ ਜਲਾਲੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼੍ਰੀਭਾਵਤੀ ਜਲਾਲੀ ਹੁਂਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। ਇੰਦਿਆਂ
ਮਾਤਾ ਹੋਰ ਘਰੇ ਚ ਅਕਸਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੋਕਗੀਤ ਗਾਂਦਿਆਂ ਰੀਹਦਿਆਂ ਤੇ ਇੰਦੇ ਕੋਲਾ
ਗੈ ਇੰਨੇ ਗੀ ਗਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਵਾਹਿੰਦੀ। ਇੰਦੇ ਬਿਡੇ ਪ੍ਰਾਤ ਪੰ, ਅਰਣ ਕੌਲ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ
ਤੇ Script Writer ਨ।

ਜਲਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁਂਦਾ ‘ਸੁਰ’ ਅਚਾਪਨੇ ਚ ਗੈ ਬੜਾ ਮਿਛਾ ਹਾ। ਅਪਨੇ ਵਾਲਕਾਲ
ਚ ਗੈ ਯਹ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਦੇ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਗੀਤ ਗਾਇੰਦੇ ਸਭਨੇ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹੀ
ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਇਤਖੁਆਂ ਗੈ ਇੰਦੀ ਸੰਗੀਤ ਧਾਰਾ ਦਾ ਸ਼ੁਭਾਰੰਭ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਪੰ. ਤੇਜਕੁਣ ਜਲਾਲੀ ਪ੍ਰਸਿੰਢ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀਤ ਗਾਧਕ, ਹੋਨਾਹਰ Violinist, ਕੁਸ਼ਲ
ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਆਦਰੀ ਸੰਗੀਤ ਗੁਰੂ ਨ। ਇੰਦੀ ਪਰਮਪਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜ਼ਿਯੋਤਿ ਜਲਾਲੀ
ਕੁਸ਼ਲ ਗੁਹਣੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਸੰਗੀਤ ਚ ਬੀ ਰੁਚਿ ਰਖਦਿਆਂ ਨ। ਜਲਾਲੀ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਲਾਵੇਂ ਗੀ ਅਚਡੇ ਸੱਥਕਾਰੇਂ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਬੀ ਤਾਲੀਮ
ਦਿੱਤੀ। ਇੰਦੀ ਕੋਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਚੰਨਾ ਜਲਾਲੀ ਜੇਹੁਡਿਆਂ ਵਾਡੀ ਕਨੇਡਾ ਜਾਈ ਕਲਾਕਾਰ ਨ।

जलाली साहब्ब होरे 1968 च ग्वालियर दे जीवाजी विश्व विद्यालय थमा भारतीय शास्त्रीय संगीत च एम.ए. फर्स्ट क्लास फस्ट पोजिशन लेइये पास कीती।

एह आगरा ते ग्वालियर घराने दी परम्परा दे प्रतिपादक, प्रशंसा योग्य संगीत गुरु, कुशाल गायक ते सफल संगीतकार न। इने दस्स साल लाइये संगीत दी विधिवत् शिक्षा मुंबई दे प्रख्यात गुरु च चिदानंद नगरकर ते ग्वालियर दे पं. बाला साहब पूछवाले हुंदे कोला ग्रेहन कीती।

जलाली साहब्ब जम्मू ते श्रीनगर दे Music & Fine Arts जनेह प्रख्यात प्रतिशठाने दे लगभग 25 चर्फे तक्कर प्रिंसिपल रेह न। इंदे बारे च इंदे शिशा श्री कमलेश हंडू जेहङ्गे इसलै Music & Fine Arts श्रीनगर च कार्यरत न, इस चाल्ली आखदे न-

"He is a wonderful person who always thinks for the betterment of who so ever remains in this contact. He is naming a kind heart towards his students but is tough professional, who believes in perfection and only perfection."

होनहार बंसरी चादक श्री संतोष संत इंदे बारे आखदे न,

“जब में रेडियो स्टेशन में पदस्थ रहा, जलाली जी की हर संगीत रचना में मेरा योगदान होता था, फिर चाहे चो विशेष फीचर “आवशार” हो, बद्दलीरी मौसिकी हो, डोगरी संगीत हो या फिर उनके द्वारा रचित कोई अन्य संगीत रचना। Recording के पैहले चे रिहर्सल्स पर बहुत मैहनत किया करते थे। काम इतना पुख्ता था कि पूरे गीत की सरगम एवं इंटरल्यूट्स का Notation उनकी जुबान पर रहता था, और बिना किसी पेपर लक्क के चे हमें जबानी नोटेशन बता देते थे। और इसकी मुख्य चजह श्री-शास्त्रीय संगीत पर उनकी मजबूत पकड़।”

जलाली साहब्ब इक दशक कोला ज्यादा समे तगर जम्मू विश्वविद्यालय ते कश्मीर विश्वविद्यालय दे Music & Fine Arts Faculty दे Dean ते Academy Council मैंबर थी रेह दे न।

1975-76 च कश्मीर मूनिवर्सिटी *Music & Fine Art Faculty* दी
स्थापना च इंद्रा महत्त्वपूर्ण योगदान रेहदा ऐ।

जलाली साहब इक विशेषज्ञ दे तौर पर रेडियो कश्मीर श्रीनगर ते दूरदर्शन च स्टाफ आर्टिस्टे ते संगीतकारे दी नियुक्ति आस्तै ते अवधि-2 विश्व-विद्यालये च Lectures लेक्चररे ते Professors प्रोफैसरसंने दी नियुक्ति आस्तै निर्धारित चयन कमेटी दे सदस्य बी रेह दे न।

जलाली साहब हुंदे गे इक प्रतिभाशाली शिश्वे श्री नवीण शर्मा जेहड़े संगीत च पी.एचडी. करा करदे न, ओह अपने बचार इन्हें शब्दे च अक्तु करदे न-

“जलाली साहब मेरे संगीत के प्रथम गुरु हैं। यूं तो मेरी संगीत की तालीम चौदह-पन्द्रह वर्षों से ही आरम्भ हो गई थी, परन्तु विधिवत् रागदारी संगीत की तालीम मैंने अपने गुरु जलाली साहब से ही हासिल की। वे बहुत अच्छे इन्सान हैं। मैंने जितनी देर भी उनसे सीखा, वे मेरे जीवन के बहुत अच्छे दिन थे, जिन्हें मैं कभी भूल नहीं सकता।”

Dr. Naseeb Singh Manhas जेहड़े इसली चंडीगढ़ दूरदर्शन च प्रोग्राम हैदर न, ओह अपने मनोभाव इन्हें शब्दे च अक्तु करदे न-

“जलाली साहब किसी रचना का संगीत रचते समय Poetry को रुह तक उत्तर जाते हैं। वे कभी काम से समझीता नहीं करते। रेडियो और दूरदर्शन पर इनकी कई सारी रचनाओं को रिकार्ड च Produce करने का सौभाग्य मुझे प्राप्त है।”

प्रिंसिपल कल्पना केसर इंद्रे बारे आखदियां न-

“जलाली साहब अत्यन्त प्रतिभाशाली और प्रभावशाली हैं। उनसे मैंने अनेक राग सीखे हैं। उनकी गायन शैली ग्वालियर घराने की है। ख्वरों के समूह का विशेष प्रकार से उतार चढ़ाव, खोल बनाव, तानों के विभिन्न प्रकार यही सब इनकी गायकी की विशेषता है।” जलाली साहब हुंदे गे इक होर शागिर्द राकेश कलोत्तरा जेहड़े संगीत च रिसर्च करा करदे न, आखदे न-

"Dear Guru ji

Thanks for supposing and enlighting all my ways... Thanks you for inspiring me to achieve my goals. You have not only been a great guru but also a friend, defender, protector and philosopher like parents."

जाने माने गायक ते संगीतकार श्री सूरज सिंह होर जलाली साहब हुंदे चाहे अपने उद्दगार इनें शब्दे च व्यक्त करदे न-

“जलाली साहब साडे स्टेट दे इक ऐसे आर्टिस्ट न जेहड़े शास्त्रीय संगीत दे बड़े अच्छे गायक होने दे कनै-कनै कुशल Violinist ची न इनें गी सुरं दा पूरा ज्ञान ऐ। इक अच्छे कलाकार होने दे कनै-2 एह इक कुशल प्रशासक ची रहदे न।”

सूरज भिंह हुंदे इस कथन दे बाद में लगे हत्थ जलाली साहब हुंदे दो होर शामिदौ दे बचार ची अपने लेख च दर्ज करना चाहग। इन्हैं नांड न राहुल कुमार ते मनेन्द्र शर्मा। दोए बड़े होनहार ते सुरीला गांदे न।

बतौर राहुल कुमार-

‘में जलाली साहब हुंदे कोला शास्त्रीय संगीत सिखवेआ ऐ, इस गल्ला दा मिगी बड़ा फखर ऐ। मिगी शास्त्रीय संगीत बड़ा औखा बझोंदा हा पर इंटी शरण च औने दे बाद मेरी हर मुरक्कल असान होई गई। अच्छ जेहड़ा में धोहड़ा-मता शास्त्रीय संगीत गान्नां, सब इंटी गै देन ऐ। Mr. मनेन्द्र शर्मा दा जलाली साहब चाहे गलाना ऐ-

“मैं अपने आपको बड़ा भाग्यशाली समझता हूं कि मुझे आदरणीय गुरु श्री टी.के. जलाली जी का सानिध्य प्राप्त हुआ। जलाली साहब भारतीय शास्त्रीय संगीत के बेहतरीन गुरु हैं। वे अपने शिष्यों को अपने बच्चों के समान समझते हैं। मैं उनका ख्लौकी हूं कि उन्होंने संगीत के क्षेत्र में मेरा मार्गदर्शन किया।”

जलाली साहब *All India Radio Jamia* दी औंडीशन कमेटी दे सदस्य ची रहदे न। इसदे इलाचा ओह 1986 धमां 1988 तगर *All India Radio Jamia* दी *Advisory Committee* दे मैवर ची हे। इनें 40 साले धमां ची मते समे तगर

स्टेज ओपरा, Musical Concerts, title songs, Radio Features ते मते सारे रेहियो ते टैलीविजन दे प्रोग्रामें च कशमीरी, हिन्दी, उर्दू, डोगरी, गोजरी संस्कृत आदि भाषाएं दी रचनाएं गी स्वरबद्ध कीता ऐ। इन्हें जम्मू कश्मीर दे बेशुमार कलाकारे गी शास्त्रीय संगीत दी शिक्षा दिती ऐ-

कश्मीर दे प्रमुख कलाकारे च सर्वश्री कमलेश हंडू आरती टिक्कू कौल,
अचंना जलाली टिक्कू,

M.K. Raina Maharaj Krishan Pandita, Dalip Langoo, Sutheel Bhan,
Panikaj Raina, Gulam Rabani Dost, Mohd. Khan Sawitri Talwar, Chetna
Koul, Manju, Madan, Prerna Raina, Laitt Khan। आदि नां प्रमुख न।

दूई अक्षरी जम्मू दे कलाकारे च सर्व श्री नवीन शर्मा जसमीत कौर, कल्यना केसर, राकेश कलोत्रा, रंजीत सिंह, मुकेश थर्मा, राहुल कुमार, इंदू चाला, कोमल चित्र, चिनमय शर्मा, कुणा शर्मा, रोशी सनमोत्रा, सौरभ कपूर, चीरेन्द्र कपाडिया, रोनित, शोभा कुमारी, सोनिया हंस आदि नां उल्लेखनीय न।

दूई कैटेगरी च बोह कलाकार आदि न जिन्हें इंदै कोला शास्त्रीय संगीत ते नेई सिक्खेआ पर इंदियां सखाई दियां सुगम संगीत दियां बंदशां गाइयै लोकप्रियता हासल कीती ऐ। इंदै च सर्व श्री गुलाम नवी शेख शमीमा देव, सुनयना कौल, किरण कौल, कैलाश मेहरा, जीवन शर्मा, विशाल गुप्ता, अनीता शर्मा आदि नां लैसे जाई सकदे न।

इंदै शिश्या श्रीमती राशी सनमोत्रा अपने शास्त्रीय संगीत दे गुरु जलाली साहब हुंदे चारे आत्मदियां न-

"Jalal Sir is a brilliant teacher, Musician and a great personality. He always guides his students in right direction. Moreover he has always a great inspiration to me."

मशहूर तबला चादक श्री राजेन्द्र रैणा होर इंदै चारे आखदे न-

"जलाली साहब बड़े खूबसूरत शख्सियत दे मालक न। उन्हें अपने गुरुजनें कोला जेहड़ी तालीम हासिल कीती दी ऐ उसदे पर उन्हें गी पूरा अचूर

हासल ऐ। अपने गुरुएं दी बंदियों गी ओह आपुं जी गांदे न ते अपने शिरों
गी जी सखांदे न। ओह दोस्तें दे दोस्त ते बड़े मिलनसार न।

डॉ. जितेन्द्र उद्यमपुरी जेहड़े All India Radio थमां Station Director
दी Post थमां सेवा निवृत्त होए दे न, उंदे मनोभाव किश इस चाल्ली न-

“मैं जर्दू रेडियो स्टेशन च डायरेक्टर हा, तमूं जलाली साहब अक्सर
स्टेशन च तशरीफ ल्यांदे हे। उन्में बहुत सारे डोगरी गीतें गी स्वर बढ़ कीता
ऐ। जलाली साहब शास्त्रीय संगीत दे जानकार न। सुर ताल समझादे न। उन्में
जिनियां जी धुनां त्यार कीती दियां न ते खास कर डोगरी दियां धुनां उंदा
इक टकोधा न्यार ऐ।”

जलाली साहब हुंदे बारे च प्रसिद्ध लबला-वादक श्री. के.ए.ल. वर्मा हुंदा
कथन ऐ—“जलाली साहब बड़े हंसमुख और खुशनुमां शारिसयत के मालिक
हैं। अगर कभी गुस्से से भी आत करते थे तो उनका गुस्सा छोड़ी देर का ही
होता था। बतौर प्रिंसिपल वे अपने काम के बड़े पक्के थे, हर Class में जाकर
चेक करते थे कि काम कैसा चल रहा है, सलेबस पूरा हुआ है कि नहीं,
अगर कुछ अभूत लगता तो खुद सिखाने बैठ जाते।”

जलाली साहब हुंदी गी शारिर्द श्रीमति चिनमय शर्मा दा इंदे बारे गलाना
ऐ।

“श्री टी.के. जलाली संगीत कला के अति प्रकाण्ड विद्वान होने के साथ-
साथ एक उच्च ब्रेणी के शिक्षक भी हैं। आपकी शिक्षण विधि में एक ऐसा
खुलाफन द्रष्टव्य होता है कि गाने वालों को संगीत रूपी आकाश पर मुक्त
उड़ान भरने का स्वर्व अवसर मिल जाता है।

मैडम सुनायना कौल जेहड़ियां Music & Fine Arts थमां
सेवा निवृत्त होई दियां न, ओह इंदे बारे आखदियों न।

जलाली साहब की गायकी की विशेषता स्वर का सही लगाव, स्वरों की
नियमानुसार बढ़त, बंदिश की खूबसूरती तथा स्वर, ताल, छंद का उपयुक्त
प्रयोग, भावपूर्ण सुरीला एवं रसीला गायन जिससे कलाकार के क्रियात्मक व
कलात्मक रूप का स्पष्ट प्रदर्शन हो तथा श्रोताओं का मनोरंजन हो और जानन्द

की अनुभूति हो।"

जलाली साहब हुंदी सुपुत्री Smt. Archna Jalali दा आपने पिता थारे इस
चालनी गलामा ऐ।

"It has been privilege to be the daughter of Mr. T.K. Jalali, who besides
being a great guru of music is also a great father. I learned music from my
childhood in a unique way when my father used the play way method to
teach me different songs of light music and compositions of classical music.

He to me is an ocean of knowledge as far as classical music goes as the
believer in the purity of Raga and its detailed exposition. As a teacher, he
has been a tough task master, insisting on his students to do regular riyaz
and study various aspects of raga delineation. His forte in music has been
perfect swar gyaan and terrific command on tārgam and rāg daari. He
insists on the students to create different patterns of swars with their own
ability and not follow any pre written Aalaap and tāin patterns. He also
insists to give emphasis to the 'Bhava Raksh' of the raga so that it creates
an emotional contact with the listener."

सन् 1978 च जलाली साहब ने जम्मू कश्मीर दी मशहूर गायिका श्रीमती
शमीमा देव दी अधाज च इक डिस्क त्यार कीती, जिसी लोके बड़ा पसंद
कीता।

Katha Chuk बंगला देश दी मशहूर गायिका रुना लैला दे गए दे गीत-
Mind bone दा मनमीहक संगीत थी इन्हें नै त्यार कीते दा ऐ।

1990 दे अख्तीरले बरें च इन्हें कश्मीरी भवित गीत दी 'मणि कामना'
नां॑ दी एलबम इक मशहूर संस्था Kashmiri Overseas association of
U.S.A दे सैहयोग कनै त्यार कीती, जेहंदे च मुख्य स्वर अर्चना जलाली ते
आरती टिक्कू दे हे।

मशहूर निर्माता पं० अरुण कौल दे इक मशहूर टी.वी. सीरियल 'Kashmir
File' आस्ती थी इन्हें संगीत दा संयोजन कीता, जेहड़ा लगभग दो बरै तक्कर
D.D. National, D.D. International ते D.D. C.N.N. पर लगातार प्रसारत
हुंदा रहा।

इन्हें *ethnic music of Kashmir* दे Vol 1 ते Vol-2 इच थी संगीत दिला
विसदा निर्माण अथवा *Television New Delhi* द्वारा कीता गेआ।

जलाली 'साहब' होरे Cultural Exchange Programme दे तैहत दिल्ली,
पटना, लखनऊ ते पश्चिम बंगाल च जाइये जम्मू कश्मीर रियासत दा प्रतिनिधित्व
कीता।

*Indian Council for Cultural Relations &
Trade Fair*
इन्हे 1983 च *Authority in India* सैहयोग कलै रियासत दे इक *Cultural delegation* दा
Venezuela, Trinidad ते
मेतुत्व थी कीता। जिन्हे *& Tabaga, West dice* ते
जनेह देश च जाइये अपनी कोली दा प्रदर्शन कीता।

ब'रा 2007 च इन्हे अपने संगीत च 'सोलेदिल' नांड दी इक सूफी संगीत
दी एलबम श्रीमती अर्चना जलाली दे स्वर इच त्पार कीती। रियासत दी मशहूर
गायिका श्रीमती शर्मिमा देव होर जलाली साहब हुंदे थारे च आखदियां न।

Thought he was not my teacher, I knew he was a very learned man. He mastered Indian classical music. I have seen him teaching Arti Tikoo. Who was my very dear friend. I have sung his beautiful compositions in the past, which became very popular. He is a good human being, a disciplined teacher and great friend. When we used to attend cultural tours, he was very helpful and caring. I wish him and his family all the best.

मोहतरमा ते जनाब फैख्याज़ शहरयार जेहँडे
न, उंदे शब्दे च जलाली साहब इ'यां न-
All India Radio दे *Director General*

T.K. Jalali referred to as Jalali Sahib is widely adored as a musician of exceptional merit and wide acclaim. His compositions will continue to adorn shelves of Radio Kashmir's Archives which is a repository of states music heritage. He is a talent apart for his innovations, deep knowledge go music & the changing trends of music. His contribution to music as musician, musicologist and vocalist will enrich the history Evolution of light music in Kashmir."

2013 च थी अमरीका थी इक संस्था *Kashmiri overseas Association*
ने ब्री इन्हे गी संगीत दे खेत्र च अनमुल्ले बोगदान आस्ते सम्मानत कीता।

‘जलाली साहब हुंदे थारे च बास्तू-2 विद्वानें, खुद्दिजीथियें ते संगीत प्रेमियें
मता किश आक्खेओ ऐ, ताहमीं इ'यां लगदा ऐ ते मता किश होर बी आक्खेओ
जाई सकदा ऐ। में अपने लेख दा समापन इ'न्हें शब्दें कन्नी करना चांहग-

तुं'दे चाहनो आहले दी ऐ गिनती अपार
सभने दे दिले च बनाया तुसें थाहर
सत्सुरी बगिया दे होर बी न माली
सभने शा बकख साढ़े टी.के, जलाली
कामना ऐ मेरी बस इ'यै थार-थार
मैहकदा र'वै तुं'दा सुर-संसार।

ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਫੀ ਜੀਵਨੀ ਤੇ ਕਮਜ਼

॥ ਦਰਸਾਵਣੀ ॥

‘ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਯਾਨੀ ਲੋਡ ਜਦੂ ‘ਪ੍ਰੇਮੀ’ ਹੋਈ ਜਾ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਏ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਨੇ ਸਟੇਜਾ ਪਰ ਕਵਾਚਮਾਨ ਏ ਤੇ ਜੇਹੂਦੇ ਮਾਨ-ਸਮਾਨ ਆਖੀ ਅਥਵਾ ਅਥਵਾ ਇਤੇ ਕਿਟਠੇ ਹੋਏ ਆਂ। ਇਨ੍ਹਾ ਮਾਡਾ ਮੂਲ ਨਾਂਡ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਦ ਕੀ ਨੀਂ ਹਾ, ਕੀ ਜੇ ਤੱਤ ਚ ਕੀ ਰੋਫ਼ਨੀ ਤੇ ਚੰਦਰਿਮੇਂ ਦੀ ਓਹਕੀ ਜੋਡੀ ਬਨਦੀ ਹੀ ਜੋ ਜੀਡਿਆਂ ਜਗ ਥੋਹੁਡਿਆਂ ਆਹਲੀ ਢੌਗਰੀ ਕਹਾਵਤ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੀ ਓ ਕਥਿ ਮਨ-ਸਭੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਮਾਂ ਨਾਂਡ ਰਕਿਖਿਏ ਤੱਤ ਨਾਂਡ ਦਾ ਲੋਹ ਮਨਵਾਨੇਂ ਦੀ ਪਿਰਤ ਕਥਿਧੇਂ ਚ ਕਾਫੀ ਪੂਰਾਨੀ ਏ। ਅਜ ਥਾਰਿੰਕ ਮਾਕ-ਕਬੈ ਦਾ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਨਾਂਡ, ਤੰਦੇ ਪੁਤਰੇ ਦੇ ਕਥਤਾ ਸੀਹੇ ਕਹੀ ਬਿੰਦ ਬਦਲੋਈ ਗੇਆ ਹਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਦ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਈ ਗੇਆ ਹਾ। ਅਗੇ ਚਲਿਐ ਇਸ ਕਥਿ-ਲੋਖਕ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਫਲਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਯਣ ਕੀ ਕਮਾਇਆ ਤੇ (ਅ)ਨਾਮ-ਸ਼ਾਮ ਕੀ ਹਾਸਲ ਕਿਲੇ।

ਸਾਹਿਤਕਾਰੇ ਚ ਅਪਨਾ ਨਾਂਡ ਜਾਂ ਕਲਮੀ ਨਾਂਡ ਰਖਿਆਂ ਤੇ ਜਾਂ ਪੜੀ ਤਖ਼ਲਸ ਫਰਮਾਨੇ ਦਾ ਰਖਾ ਖਾਸਾ ਆਮ ਏ ਓ ਅਪਨੇ ਤਸ ਨਾਂਡ ਗੀ ਅਪਨੇ ਸਮਾ-ਸਿਰਤ ਕਨੈ ਸਾਰੀਕ ਸਿਫ਼ੂ ਕਰਨੇ ਦਾ ਰਖਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਨੀਂ ਏ। ਓ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ his lived upto his name ਚਿਛੇ ਦੰਵੇਂ ਤੇ ਚਿਛੇ ਬਾਲੇਂ ਆਹਲੇ ਇਸ ਲੋਖਕ ਚ ਨਾਂਡ “ਮੈਂ” ਏ ਨਾਂਡ ਕੁਝੇ ਨੈ ਥੈਰ ਕਥਨੇ ਜੋਗੀ ਫੁਰਸਤ। ਜਨੇਹੀ ਚਾਨਨ ਕਥਤਾ ਤੰਏ ਨੇਹਾ ਚਾਨਨ ਸਭਾਡ। ਗੱਲ ਸੂਫ਼ ਸ਼ਿਕਿਧਿ ਦੀ ਹੋਏ ਜਾਂ ਤਤਮ ਲੋਖਨ ਦੀ, ਦੌਨੇ ਗੀ ਨਿਰਪਕਖ-ਸਲਾਹ ਦੇਨੇ ਦੀ ਹੋਏ ਜਾਂ ਸਖੇਤਰਿ ਦੀ ਸਲਾਹਗਿਰੀ ਦੀ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਭਾਨੇ ਦੀ ਹੋਏ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਨਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਸਥ ਕਿਸਾ ਕ੍ਰੇਤਤਾ ਕਨੈ ਕਿਤਾ ਏ। ਜਾਰ ਤੇ ਧਾਰਿਧੇਂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕੀ ਏ ਬਕਖ਼ਰਾ ਇਸ਼ਕ-ਮੁਸ਼ਕ ਦੇ ਮਸਲੇਂ ਦਾ ਕੀ ਮਜ਼ਾ ਪਰੋਹਜ਼ਾਗਾਰ ਨੀਂ ਹਾ-ਇਸ ਮੇਠਾ ਇਂਦੀ ਮਾਮਲਾ ਕੀ ਕਿਸਾ ਤੰਏ ਨੇਹਾ ਨੈ ਰੇਹਾ ਜੇ-

“ਸੁਨਾਂ ਹਾ ਦਿਲ ਕਥਿ ਦਾ ਕਥ ਇਕੈ ਖੋਟ ਹਾ
ਸੂਰਤ ਖਰੀ ਜੋ ਲਭੀ ਬੇਇਮਾਨ ਹੋਵੇਂ ਗੇਆ।”

ਮੇਰਾ ਏਹ ਮਨਜਾਂ ਏ ਜੇ ਸ਼ਾਥਰੋ ਗੀ ਥੋਹੜਾ ਮਸਤ ਸੌਕੀਨ ਤੇ ਰੰਗੀਨ ਹੋਸਾ ਗੈ
ਚਾਹਿਦਾ ਨੇਵੈ ਲਾਂ ਕਥਤਾ ਚ Labored effect ਬਾਂਦਾ ਝਲਕਦਾ ਏ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀ ਦੀ
ਅਜੋਕਨੀ ਕਥਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀ ਇਸ ਗਲਲ ਦਾ ਗੁਆਹ ਏ ਜੇ ਢੰਦੇ ਕਾਲ ਭੀਏ ਚਿਛੁ
ਨ ਹੋਵੈ ਸੇਵੇ ਕੋ ਠੰਦਾ ਦਿਲੀ-ਦਮਾਗ ਅੰਜ ਕੀ ਤੱਤਾਂ ਗੈ ਗੁਲਾਬੀ ਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੈਹਲੋਂ
ਹਾਂ ਇਕ ਹਾਲ ਦੀ ਕਥਤਾ ਦਾ ਅੰਧਾ-

ਚੇਤੇ ਚੇਤੇ ਓਡਕ ਚੇਤੇ
ਕਿਥਾ ਤੇਰੇ ਕਿਥਾ ਮੇਰੇ ਚੇਤੇ
ਸਾਂ ਭੀ-2 ਗੱਢੀ ਕਾਨੇ
ਤੇਰੇ ਮਿਛੁ ਥਿਥਲੇ ਚੇਤੇ
ਫੌਗਨ ਮਹੀਨੈ ਹੋਲੀ ਦੇ ਦਿਨ
ਅਸ ਹੈ ਹੋਲੀ ਰੰਗ ਰੰਗੋਏ
ਹੋਲੀ ਕਨੈ ਹੋਲੀ ਹੋਏ
ਇਕ ਦੁਰੇ ਦੇ ਸੰਗ ਸੰਗੋਏ
ਮਨ ਖੇਤਰੋਂ ਹਿਰਖੀ ਸੇ ਰੇਝਾਂ
ਕਿਨੀ ਖਿਡੀ ਤੇ ਕਿਨੀ ਮੈਹਕੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਬਹਲੂ ਨੇਹ ਬਨੋਤੇ
ਅਸ ਸਿੰਘੇ ਤਰਾਫ਼ਨ ਹੋਵੈ ਗੇ
ਅੜੋ ਕੀ ਚੇਜ਼ੇ ਕਿਚ ਬਸੈ ਦੀ
ਤਸ ਦਿਨ ਬੇਹੜੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕੁਲਲ ਰੰਗੋਏ...

‘ਚੇਤੇ’ ਤੇ ‘ਪੀਡਾਂ’ ਫੋਗਰੀ ਕਥਿਯੋਂ ਦੇ ਮਨ-ਮਾਨੇ ਅਕਥਰ ਨ। ਬਾਦੇ ਮਾਤ੍ਰੀ ਤੇ
ਦਰੋਂ ਦਿਲ ਤੰਡੀਆਂ ਹਰ ਭਾਸਾ ਦੀ ਕਥਤਾ ਦੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਨ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਇਕ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁਖਡਾ
ਦਿਕਖਾਂ-

ਮੇਰੀ ਪੀਡੀ ਦਾ ਪੇਦਾ ਖਲਾਰ
ਕਿਦਿਤਥਾਂ ਜਿ ਮੇਂ ਕਿਤਿਥਾਂ
ਮਿਕੀ ਹਰਦਮ ਇਂਦਾ ਖਲਾਰ
ਮਾਂਗੀ ਦਿਧਾਂ ਨੇਵੈ ਦਿਤਿਥਾਂ।

ਏਹ ਗੀਤ ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਨਾ ਏ... ਪੀਡੀ ਦੇ ਖੁਸ਼ਾਰ ਦੀ ਨੰਦ ਭੋਗਨੇ ਆਹਲੇ ਇਸ ਕਥਿ

ਨੇ ਅੰਗੋਂ ਚਲਿਥੈ ਅਸੋਂ ਗੀ ਬੇਦਦਨਾਂ ਵਾਂ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵ੍ਰਤ ਰੂਪ ਅੰਡੇ ਦੇਨਾਂ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਚਾ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਗੀ ਏਹ ਪਤਾ ਨੀਂ ਹੋਨਾ ਜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁਣੀ ਲਿਖਾਤ ਇਨ੍ਹੀਂ
ਖੁਸ਼ਖਤ ਐ ਜੇ ਅਗਰ ਓਹ Calligraphy ਪਾਸ੍ਸੇ ਚਲੀ ਪੀਂਦੇ ਤਾਂ ਬੀ ਤੁਹਾਂ ਖੁਰਾ
ਨਾਂਡਾ ਕਮਾਈ ਲੈਨਾਂ ਹਾਂ। ਕੋ ਲਿਖਤੇ ਦੇ (ਅ)ਨਾਮ ਤਾਂ ਮਨੀਮ ਟਾਇਪ ਲੋਕ ਲੈਂਦੇ ਨ
ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਨੀਮ ਨੀਂ ਹਾਂ। ਲੇਖਨ ਹੀ ਤੁਹਾਂਹੀ Destiny ਹੀ। ਅਚਲੇ ਵਸਤੁਖਤ ਕਰੀ ਤੇ
ਅਮ-ਬਿਖਰੀ ਸੋਚ ਕਰੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਪਨਾ ਲਿਖੇਦਾ ਭਟਟ ਜੇ ਕਟਦਾ ਹੈ।

ਰਾਮਨਗਰੇ ਦੇ ਪੱਥਰ ਚੁਲਤ ਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤੀ ਜਾਗਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੰਨ੍ਹ ਕਨੈ ਮੇਰੀ ਪਰਾਹਲੀ
ਨੇਹੀਂ ਪਨਚਾਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਂ ਸੌਂਸ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਯਥਾਨੇ ਦੀ ਹੀ ਕੋ ਕਲਮਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ
ਕਨੈ ਮੇਰੀ ਨੈਡਤਮ ਤੁਹਾਂ ਬਚੀ ਜਦੂ ਐ ਭਡੂ ਹਾਧਰ-ਸ਼ੱਕਡਾਰੀ ਸ਼੍ਕੂਲੀ ਚ ਸੰਸਕ੍ਰਤੀ ਦੇ
ਲੈਕਚਰ ਬਨਿਯੋ ਆਏ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਂ ਦਿਨੋਂ ਤੁਥੇ ਅਝੋੜੀ ਪਾਛਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਏਹ ਕੋਈ 35-
36 ਵਰ੍਷ ਪੁਰਾਨੀ ਗਲਲ ਹੈ। ਅਦੂ ਜਾ ਲੇਇਥੈ ਅੰਜਨ ਤਾਮਗਰ ਨਾਂਡਾ ਇਹੋ ਮੇਰਾ ਲਾਡੂ ਛੋਡੇਆ
ਨਾਂਡਾ ਮੈਂ ਇਂਦਾ। ਪੰਜਾਰੀ ਕਿਉਂ ਪੁਰਾਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਦੰਦ ਤੁਹਾਂ ਕੀ ਤੁਹਾਂ ਸੀ ਚਿਛੇ ਹੋ ਕੇ ਆਲ
ਭਲੋਆਂ ਕਾਲੇ ਹੋ। ਤੇ ਕੀ ਜੇ ਕਾਮਰੇਡੀ ਅੰਜੋਂ ਭਲੋਆਂ ਨੀਂ ਹੀ ਛੁਡਕਦੀ ਇਸ ਕਰੀ
ਤੁਹਾਂ ਦਿਨੋਂ ਏਹ ਦਾਢੀ ਬੀ ਰਖਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਂ ਇਂਦੇ ਹਵਸੈ ਦੇ ਚੁਡਾਈ ਤੇ ਕਲਮਾਂ ਦੀ
ਗੈਹਰਾਈ ਅਦੂ ਬੀ ਲਗਭਗ ਇਨ੍ਹੀਂ ਹੈ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹੀਂ ਹਨ।

ਤੁਹਾਂ ਦਿਨੋਂ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਪੈਹਲੇਂ ਕਥਿ ਤੇ ਭਡੂ ਦੇ ਬਸਨੀਕ ਕਥਿ
ਦਨੂ ਹੁੰਦੇ ਨਾਂਡਾ ਪਰ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਬਨਾਨੇ ਵਾਂ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਕਿਸੀ ਧਾਰੇ-ਮਿਤਰੇ ਦੇ ਇਲਾਕਾ
ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੁਦਿੱਧ-ਜੀਵਿਥੇ ਬੀ ਬਡਾ ਸਹਾਹਾਚਾ ਤੇ ਇਂਦੀ ਦੇਖਾ-ਰੇਖਾ ਚ ਕਥਿ ਮਿਤਰ ਕੂਚਾ
ਸਿੱਹ ਕੂਚਾ, ਸ਼ਵ, ਤੁਤਮ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਨਰਿਖਿੰਹ ਰਾਜ ਨਾਮਗਰ, ਜਗਦੀਸ਼ ਖਲਤਸ, ਸ਼ਿਵਦੇਵ
ਸੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦਰਸਾ ਹੁੰਦੇ ਸੈਹਿਯੋਗ ਕਨੈ ਕਥਿ ਦਨੂ ਸਾਹਿਤਿਤ ਸੰਸਥਾ ਬਜੂਦ ਚ
ਆਈ। ਤਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕੁਝੁ ਕਥਿ ਰੋਮਾਲ ਸਿੱਹ ਭਡਕਾਲ ਹੋਰ ਪੈਹਲੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਨਾਏ
ਗੇ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੇ ਆਪੂ ਕੋਈ ਆਹਦਾ ਨੀਂ ਹਾ ਸੰਭੇਅ। ਅੰਗੇਂ ਚਲਿਥੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ
ਨੇ ਹੋਰ ਜਾਗੇਂ ਇਂਧੀ ਨੇਹਿਯਾਂ ਸੰਸਥਾਂ ਖੁਡੇਰਿਯਾਂ-ਕੁਤੈ ਓਹ ਕੁਹਟੇ ਰੁਕੜ ਬਨੇ, ਕੁਤੈ
ਸੁਕਕੀ-ਸਕਾਈ ਗੇ ਕੋ ਤਸ ਭੇਟਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਤੁਥਮ ਤਾਂ ਰਿਕਾਈ ਕਰਨੇ ਜੋਗ ਹੈ ਗੇ।
ਕਥਿ ਦਨੂ ਸਾਹਿਤਿਤ ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਥੋਹੜੇ ਹੈ ਸਮੇਂ ਚ ਖਾਸੇ ਕਥਿ ਲਖਾਰੀ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕ
ਜੂਡੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੇ ਗੀ ਇਕ ਕਮਮ ਹੋਰ ਥਾਂਹੀ ਗੇਆ ਹਾਂ। ਇਸਲਾਹ ਦਾ ਕਮਮ।
ਅਦੂ ਹੈ ਮਿਗੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਖੂਲ੍ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਿਆਂ ਦੂਏ ਦੀ ਕਥਤਾ ਦੀ ਤਹੀਫ
ਕਦੇ ਬੀ ਬਨਿਝੋਈ-2 ਨੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾਂਡਾ ਅਪਨੀ ਕਥਤਾ ਗੀ ਸਾਰਕੇਈ ਸਿਦਦ ਕਰਨੇ
ਦੀ ਕੋਸ਼ਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੀਂ ਤਾਂ ਕਥਿਥੋਂ ਚ ਏਹਕੀ ਕਮਾਰੀ ਇਨ੍ਹੀਂ ਪੁਰਾਨੀ ਹੈ ਜੇ ਕੇਵੇਂ

ਸੌ ਸਾਲ ਪੈਹੂਂਦੇ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਗੀ ਲਿਖਨੇ ਪੇਅਦਾ ਹਾ-

ਮਿਚ ਕਥਿਤ ਕੇਹਿ ਲਾਗ ਨ ਨੀਕਾ
ਸਰਸ ਹੋਡ ਅਥਵਾ ਅਤਿ ਫੀਕਾ
ਜੇ ਚਰ ਮਨਿਤਿ ਸੁਨਤ ਹਰਥਾਹੀਂ
ਤੇ ਚਰ ਪੁਰਖ ਬਹੁਤ ਜਗ ਨਾਹੀਂ।

ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰ ਪਰਾਈ ਰਚਨਾ ਸੁਨਿਧੀ ਹਰਥਾਨੇ ਆਹਲੇਂ ਚਾ ਨ। ਨਾਂਡ ਕੇ ਛਡੀ ਮੁੱਢੀ
ਲਹਾਨੇ ਆਹਲੇਂ ਚਾ। ਤੀ ਗੀ ਇੰਦੇ ਥਾਰੋ-ਮਿਤਰੋਂ ਹੋ ਚੇਲੇ ਚਾਟੇ ਦੀ ਤੇਵਾਦ ਖਾਸੀ ਸਕਖਰ
ਐ।

ਤਸਲੈ ਤਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਹਾਸ਼ਾਂ-ਛਾਂਗ ਲੇਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ਕ ਛਾਪੀ ਚੁਕੀ ਦੀ ਹੀ ਤੇ
ਤਸ ਪਰ ਚਚੀ ਕੀ ਚਲੀ ਪੇਟੀ ਹੀ। ਤੁਆਹੀ ਮੁਸ਼ਾਯਰੇ ਚ ਠੰਦੇ ਹਾਸ਼ਾਂ-ਰਸ ਚ ਫੁਲੀ
ਦੀ 'ਫੈਲਨ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਥਤਾ ਖਾਰੇ ਗਢਾਕੇ ਹੀ ਕਠੇਰਾ 'ਰਦੀ-ਇਕ ਰੰਗ ਦਿਕਲੀ-

ਸੁਖਨ ਤੇ ਕੁਤੀ ਲਾਨਾ ਗੀ ਨੇਹੈ,
ਮੰਦਰ-ਮਸੀਤਾ ਜਾਨਾ ਗੀ ਨੇਹੈ।
ਲੀਂਗ ਬਰਲਾਕਣੂ ਪਾਨਾ ਗੀ ਨੇਹੈ,
ਇੰਦਿਧੇਂ ਗਲਲਾ ਢਕਾਨਾ ਗੀ ਨੇਹੈ।
ਪੈਹੂਲੀ ਤੇ ਗਲਲ ਅਥ ਰੇਹੀ ਗੀ ਨੇਹੈ
ਸਿਲਥਾ ਤੇ ਮੰਡਘੋ ਸੇਹੀ ਗੀ ਨੇਹੈ॥

ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰ ਤਸ ਸਮੇਂ ਚ ਆਮ ਲੋਕੇ ਦੀ ਰੁਚਿ ਤੇ ਮੁਝਾਵਾਰੇ ਦੀ ਮੌਗ ਮਤਾਬਕ
ਤੇ ਤਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਕਥਤਾ ਦੇ ਸਭਾਤ ਮਤਾਬਕ ਹਾਸ਼ਵ ਰਸ ਦੇ ਕਨੈ-2 ਸਮਾਚੀ,
ਸਿਥਾਸੀ ਤੇ ਰਾਣਕਾਵਾਦੀ ਕਥਤਾ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਤੰਦਾ ਮਨਨਾ ਹਾ ਜੇ, ਛਡੇ ਪ੍ਰਤੀਕੇ ਦੇ ਜਾਂਦੇਰੈ
ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਸਾਹਿਤਿਕ ਕਿਸ ਕਾਰੀ ਦਾ ਜਿਸੀ ਨਕੀ ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਸਮਝੀ ਗੀ ਨੀ
ਸਕਨ'' ਕੀ ਸਮੇਂ ਕਨੈ ਸੋਹਗੇ ਕਥਿ ਗੀ ਮੌਝਾਵਾਰੀ ਵਾਹੀ-ਵਾਹੀ ਦਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ
ਆਨਨਦ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸਿਦਾ ਲਕਭਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਹੈ। ਭਹੂੰ ਰੋਹ੍ਦੇ ਗੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੇ ਇਕ
ਨਾਟਕ ਚ ਪੌਂਚੁਗੋਪਾਲ ਨਾਂਡ ਦੇ ਇਕ ਮਜ਼ਾਹਿਯਾ ਪਾਤਰ ਦਾ ਅਭਿਨਵ ਏਸੇ ਕਮਾਲ ਦੇ
Natural ਰੰਗ ਨੇ ਨਭਾਓ ਜੇ ਧਾਰ-ਦੀਸਲ ਤੱਥੋਂ ਗੀ ਪੌਂਚੁਗੋਪਾਲ ਕਹਿਵੈ ਗੀ ਕੋਆਲਨ
ਲਗੀ ਹੈ। ਕੀ ਜਿਸ ਕਥਿ ਨੇ ਦਚੂ ਦੀ ਤਸ ਭਰਤੀ ਪਰ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਮਹਾ-ਕਾਲ
ਰਸਭਨਾਂ ਹਾਂ, ਓਹ ਭਲਾ ''ਫੈਲਨ'' ਦੀ ਵਾਹੀ-ਵਾਹੀ ਤੇ ਪੌਂਚੁਗੋਪਾਲ ਦੀ ਖੜੀ-ਖੜੀ
ਕਨੈ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਚਿਰ ਸੰਦੋਖ ਕਰਦਾ। ਠ'ਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇਹ ਮਾਹਨੂ ਚ ਕੁਰੈ-ਨਾ-ਕੁਰੈ ਝਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਲ ਅੜਜ ਬੀ ਬਸਦਾ ਹੈ, ਜੇਹਕਾ ਤਸੀ ਓਹਕੀ ਮਸੂਮਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪਾਂਦੇ ਸਾਰ ਮੈ ਮੋਹਾਈ ਓਡੇ ਨ।

ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੰਗੇਜ਼ੀ ਦੇ ਤਸ ਲਖਾਰੀ ਗੀ ਪੈਹਲੋਂ ਝੂਠਾ ਸਾਵਤ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਕ ਹੈ ਜੇਹਦਾ ਏਹ ਮਜਨਾ ਹੈ ਜੇ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਲੇਖਕ ਇਕਲਸੋਖ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ੀਰਚ ਬੀ ਲਿਖੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਨੀ ਚ ਬੀ, ਟਚਰੈ ਚ ਬੇਹਿੰਦੀ ਬੀ ਤੇ ਕਿਲੋਂ ਕੰਦਰੇ ਰੇਹਿੰਦੀ ਬੀ। ਜਿਥੋਂ ਓਹ ਗੋਸ਼ਿਫ਼ਰੀ ਚ ਪਛੀ-2 ਹੈ ਮੈ ਕਥਿ ਰੂਪ ਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀਂ ਗੇਦਾ ਹਾ ਤਥੇ ਤਨ ਤੁਹਾਂ ਪੈਰੀਤ, ਇਕ ਕੌਠਾ ਦਸ ਦੀਆਰ ਨਾਂਡ ਦਾ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗੀਹ ਛਪਵਾਇੰਦੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਸ਼ਾਨਾਂ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਬੀ ਸਿਦੁਦ ਕਰੀ ਓਡੇਆ ਤੰਦੀ ਇਕ ਕਹਾਨੀ ਆਫੋਸਰਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਜਿਕਕਰ ਤਾਂ ਅੜਜ ਬੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। 'ਕੇਹਨ ਭਰਤੀ ਦੀ' 1985 ਚ ਆਈ ਹੀ। ਤੇ ਕਥਤਾ ਸੰਗੀਹ "ਲਲਕਾਰ" 1994 ਚ। ਕੇਹਨ ਭਰਤੀ ਪਰ ਗੈ ਤੰਨੇ ਗੀ ਸਾਹਿਤਿਚ-ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ 1986 ਦਾ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਸਾਹਿਤਿਚ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਦੂਆ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਤੰਨੇ 2011 ਚ ਅਨੁਵਾਦ ਪਰ ਲੈਤਾ। ਐ ਪੰਜਾਬੀ ਤਪਨਵਾਸ "ਮਿਡੈਂਡਾ ਦਿਵਾ" ਪਰ ਹਾ-ਜੇਹਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਅਨੁਵਾਦ-ਕੌਸ਼ਲ ਦਾ ਏਸਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਜੇ ਮਜੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕ ਮੂਲ ਕ੃ਤਿ ਕੋਲਾ ਅਨੁਵਾਦ ਗੀ ਤਤਮ ਸਨਦੇ ਨ। ਤੰਨੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਹ ਦੇ ਨਾਟਕ "ਅਪਨੀ ਡਫਲੀ ਅਪਨਾ ਰਾਗ" ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਚਾਡੀਗੀ ਚ ਦੀ Monograph ਨੀਰਾਲਾ ਤੇ ਦਿਨਕਰ ਬੀ ਤੰਦੀ ਝੀਲੀ ਚ ਨ। ਕਨੈ ਡੌਨ, ਏਨ, ਗੋਪੀ ਦੀ ਤਿਲਾਗੁ ਕਥਰੋਂ ਦਾ ਡੌਗਰੀ ਅਨੁਵਾਦ ਬੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਨੋਗ੍ਰਾਫ ਡੌਗਰੀ ਚ ਤੰਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨਿਮੋਹੀ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਬੀ ਲਿਖੇਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਅਲਾਕਾ ਦੀ ਡੌਗਰੀ ਤਪਨਵਾਸੇਂ ਗੀ ਹਿੰਦੀ ਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨੇ ਦਾ ਕਮਾ ਬੀ ਤੰਦੇ ਕਮੀ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਤੰਦੇ ਚਾ ਇਕ ਤਪਨਵਾਸ ਦੇਸ਼ਬੰਧੂ ਡੌਗਰਾ ਨੁਤਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਦਰੱਸਨ ਦਰਸੀ ਦਾ।

ਏਹ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਮਾਨੋਗ੍ਰਾਫੇ ਦੇ ਬਾਰੋਂ ਜਿਥੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਬਹੁਮਖੀ ਪ੍ਰਤੀਭਾ ਦਾ ਦਰੱਸਨ ਕਰਾਂਦੇ ਨ ਤਥੇ ਕਥਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਕੁਤੇ ਲੁਜ ਹੋਨੇ ਦਾ ਸ਼ਕਕ ਬੀ ਪੀਓਂਦੇ ਨ ਬੀ ਮੈਂ ਜੀ ਤੰਦਾ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਨਾ ਦਾ ਮਤਥਾਤਰ ਬਗਦੀ ਗੰਗਾ ਚ ਚਿਤ ਨੋਹਾਲਨੇ ਦਾ ਨਨਦ ਲੈਂਦਾ ਰੀਹਨਾ ਤੁਂਸੇ ਗੀ ਵਿਖਵਾਸ ਦੀਆਈ ਸਕਨਾਂ ਜੇ ਕਥਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਕਥਤਾ ਅੜਜ ਬੀ ਚਨਹਾਂਡ ਦੇ ਕੇਗ ਸਾਹੀਂ ਕਗਾ ਦੀ ਹੈ। ਡੌਗਰੀ ਨੇਹੈ ਨੇਕਾਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸੋਂ ਦਾ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਹੈ ਜੇ ਲਿਖਨੇ ਤੇ ਛਪਨੇ ਬਾਣਕਾਰ ਜੇਹਕਾ ਪੁਲ ਹੋਂਦਾ ਓਹ ਲਖਾਰਿੰਦੀ ਗੀ ਅਥੁ ਅਪਨੇ ਗਿਤੇ ਬਨਾਨੇ ਪੋਂਦਾ। ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਚਾਰੈ ਦਾ ਥਿਹਸਾ ਤਾਂ ਸਦਾ ਮੈ ਤੰਗ ਰੇਹਾ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਏ ਦਾ ਏਹ ਕਮਾਲ ਹੈ ਜੇ ਓਹ ਅਨੁਵਾਦ ਤੇ ਮਾਨੋਗ੍ਰਾਫ ਕਰਵਾਨੇ-ਲਖਵਾਨੇ ਆਸੀਂ ਤਾਂ ਪਰਤੀ-2 ਰਾਸੀ ਤਪਲਾਵ ਕਰਵਾਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ ਬੀ ਮੂਲ ਲੇਖਨ ਦੇ

प्रोत्साहन आर्टै साहित्य अकादमी च *Fellow in Residence Erone* बनने पैग ते
जम्मू-कश्मीर अकादमी दੀ सਬसिइडी लੇਈ। ਪੈਂਚ ਦੀ ਪੰਚਾਧਰ ਪੁਸ਼ਟਨੇ
ਪੈਂਗ। ਡਾਂਡਾ ਸਾਹਿਤਕ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿਲਲੀ ਚ ਸਿਧਾਸਤ ਤੇ ਸਫ਼ਾਰਸ਼ ਦਾ ਬੋਲਵਾਲਾ
ਖਾਸਾ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਾ ਏ ਨੇਈ ਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਸ ਅਕਾਦਮੀ ਲੇਈ ਕੇਈ ਅਨੁਚਾਦ
ਕਿਤੇ, ਡਾਂਡਾ ਅਪਨੀ 1986 ਦੀ ਪੁਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟਕ “ਵੇਦਦਨ ਧਰਤੀ ਦੀ”, ਦਾ ਅਨੁਚਾਦ
ਅਜ ਤਕ ਕੁਝੇ ਦੂਰੂ ਭਾਸਾ ਚ ਕੀ ਨੇਈ ਲਕਿਆ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਝੁੰਹਗੀ
ਸਮਿਕਾ ਆਹੂਲੀ ਭੂਮਕਾ ਚ ਢੌ. ਓਮ ਗੋਸ਼ਕਾਮੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਰਾਮ ਚਨਦ ਗੀ
ਚਾਲਮਿਕੀ ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਰਾਮ ਕੋਲਾ ਬੀਦ ਮਿਨ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਤੇ ਪਾਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਨ ਚ ਕਥਿ
ਦੀ ਅਲੋਕਿਕਤਾ ਦਾ ਚਮਕਾਰ ਤੇ ਅਸਥਾਮਾਧਿਕਤਾ ਗੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨੇਈ ਹੋਨ ਦੇਨੇ ਪਰ ਡਾਂਡਾ
ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਜ ਚ ਲਿਖਦੇ ਨ-

“ਏਹ ਮਹਾਕਾਵਿ ਕਲੇਵਰ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੇ, ਜੀਵਨ-ਫਲਕ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਨ ਦੇ ਰਹਾਬੇ,
ਵਿਸ਼ਾਰ, ਵਿਵਿਧਤਾ, ਬਹੁਜਲਾ, ਗੁਣ ਦੇ ਮੰਡਾਰ, ਪਾਬੇਂ ਦੇ ਫੁਹਾਰੇ ਤੇ ਸਿਥਤਿਬੇਂ ਦੇ
ਨਿਸ਼ਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੇਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਮ ਗਾਥਾ ਚ ਅਸੇਂ ਗੀ ਓਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੁਤੰ ਨੀਂ ਲਭਦਾ
ਜਿਸੀ ਛੇਂ ਬਰੈਂ ਦੀ ਤੁਮਰੀ ਜਾ ਗੀ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿ ਵੈ ਸਲੋਕ ਤੋਤੇ ਸਾਹੀਂ ਰਣਾਏ ਗੇਂਦੇ ਹੋ।
ਵਿਜਾਨ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ-ਸ਼ਾਸਕ ਤੇ ਸਮਾਜ-ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਤਚਚ ਕੋਈ ਦੇ ਸਾਹਿਤਿ ਦਾ ਜਾਮ
ਗੈਹਨ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਓਹ ਸਲੋਕ ਰਣਨੇਂ ਆਹੂਲਾ ਤੀਤਾ ਚਰੋਕਨੇ ਸੁਕਲ ਹਾ ਹੀਂ ਗੇਂਦਾ।
ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਨੇ ਕੀ ਡਾਂਡੇ ਗੀ ਧਰਤ ਕਨੌ ਜੁਡੇ ਚ ਤੇ ਓਹਦੀ ਵੇਦਨ
ਸਮਝਨੇ-ਪਰਖਨੇ ਚ ਖਾਸਾ ਧੋਗਦਾਨ ਦਿੜਾ।”

ਡੋਗਰੀ ਚ ਬੇ-ਯੋਹੁ ਕਾਢਾ ਏ। ਓਮ ਗੋਸ਼ਕਾਮੀ ਹਾਰੇ ਇਸ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਚ ਪ੍ਰੇਮੀ
ਦੇ ਕਲਾਤਮਕ ਪਕ਼ਸ ਗੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰੀ ਅੰਕਿਤ ਕਿਤੇ। ਦਾ ਏ-ਦੀ ਬੰਦ ਦਿਕਖਾਂ ਤੇ ਆਪੂ
ਨੰਦ ਲਾਓ-

ਮੀਨ ਬੈਠਾ ਹਿਮਾਲਾ ਸਮਾਧਿ ਲੇਈ
ਜਿਧਾਂ ਬੈਠੇ ਦੇ ਲੋਮਣ ਤਪਸਨਾ ਕਰਨ।
ਪਾਲਾ ਫਰ-ਫਰ ਚੁਕਕਾਵਾ ਬੋਲਾ, ਜਿਧਾਂ-
ਦੁਕਤਾ ਬਦਕਿਸਮਾਤੋਂ ਪਰ ਨ ਲਗਦੇ ਕਰੈਣ।
ਭਾਨੂ ਦਾਂਕੇ ਕਿੰਗਰੇ ਦੇ ਮਜ਼ਾਈ ਚਹੀ,
ਚੀਰੀ ਚੀਰੀ ਏ ਧਾਰੇ ਗੀ ਦਿਖਦਾ ਇਥੋਂ

ਫਾਮੀ ਨਹੀਂਦੀ ਪਵੈਸੇ ਕੁਝੇ ਨਾਰ ਦੀ-
ਜਮਨ ਜਿੰਦੂ ਗੀ ਚੌਰੀ ਏ ਦਿਖਦਾ ਜਿੱਧਾ।

ਆਰੋ ਸਗੋਂ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਕਾਵਿ ਗੀ ਰਚਿਅੰ ਕਥਿ ਖੀਰ ਚ ਕਸ਼ਮਾ ਲਿਖਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੇ
ਆਪੇ ਗੀ ਜਿਸਲੈ ਕੰਕਰ ਆਖਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਮਿਗੀ ਮਾਨਸ ਦਾ ਤੁਲਸੀ ਚੇਜ਼ਾ ਤਲੀ ਔਦਾ
ਜੋ ਪਰਤੀ-ਪਰਤੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਕੰਗਾਲ ਆਕਿਡੀ ਜਪਨੀ ਇੰਕਸਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਵ੍ਰਤ
ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਕੋ ਲੇਖਕ, ਲੇਖਕ ਹੀ ਹੋਂਦਾ ਕੁਝੇ ਨਾਂਡ ਕੁਝੇ ਡੀਂਗ ਮਾਰੀ ਹੀ ਜੰਦਾ ਏ। ਪਛੀ
ਓਹ ਭੀਏ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇਹਾ Humble ਕਥਿ ਹੀ ਕੀ ਨੀ ਹੋਏ। “ਬੇਦਦਨ ਧਰਤੀ ਦੀ” ਚ
ਅਪਨੇ ਪਾਸੇਆ ਲਿਖਦੇ “ਏਹ ਕਾਵਿ” ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੇ ਦੀ ਹੋਰ ਮਹਾਕਾਵਿ
“ਸ਼ੁਕਦੇਵੋਵਾਚ” ਤੇ “ਕੁਝੁ ਜਾਣਣ ਗਚਾਮਿ” ਅਸੇਂ ਗੀ ਤੀਲੈ ਹੀ ਦੇਨੇਂ ਦਾ ਬਾਦਾ ਆਪੁ
ਹੀ ਕਿਤਾ ਦਾ ਏ। 30 ਕਰੋਂ ਤਾਂ ਹੋਈ ਗੇ, ਓਹਕੀ ਤੀਲ ਹੁਨ ਤੀਲੇ ਹੀ ਠਠੀ ਓਏ
ਤਾਂ ਹੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਹੋਰ ਸਮੂਢ ਹੋਏ। ਤੁਸ ਸਾਰੇ ਕਨੇ ਆਕਲੀ, “ਆਮੀਨ”।

ਤੰਦੇ ਕਵਤਾ ਸਾਂਝੀਹ, ਲਲਕਾਰ (1994) ਚ ਮਤਿਧਾਂ ਕਵਤਾਂ ਤੰਦੇ ਘੰਗ ਲੇਖ
ਤੁਲਵਾਂ (1979) ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਦਿਖਾਂ ਨ। ਬਡੀ ਸਾਰੀ ਕਵਤਾਏਂ ਚ ਚੁਲਥਾ,
ਚੋਟਾਂ, ਘੰਗ, ਕਿਵਸਥਾ, ਕਿਦ੍ਰੋਹ, ਬੇਨਵਾਈ ਦੀ ਸੁਖਾਲਫਤ ਨੇਹ ਕਿਸੇ ਨ ਤੇ ‘ਲੋਕ-
ਕਾਕ ਬਨਾਮ ਪਾਲਿੰਸੈਟ’, ‘ਮਰਹਣੇ ਬਨਾਮ ਜੁਗੋਂ ਦੀ ਆਸ’ ਨੇਹੀਂ ਕਵਤੇਂ ਚ ਸਿਫੀ
ਟਨਕਾਰ। ਤੰਦੀ ਕਵਤਾ ‘ਲਲਕਾਰ’ ਜੇਹਕੀ ਅਪਨੇ ਛਾਪਨੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਏ, ਸ਼ੀਸ਼ਤੋਂ ਗੀ
ਪ੍ਰਤਿਕਾਰ ਲੇਈ ਤਕਸਾਂਦੀ ਏ...।

“ਚਲੀ ਦੋਸਤੀ ਤੁਸ-
ਮਜ਼ੂਰੀ-ਕਸਾਨੀ...
ਗਾਂਡੀਥ ਅੰਨ੍ਹਨ ਦਾ
ਬੈਹੁਲਾ ਏ ਪੇਟਾ
ਤਦਤੀ ਇਕੱਕੇ ਆਰੀ-
ਚੁਡੀ ਰੂਪ ਸ਼ਕਰ ਰੂਦ ਕਨੀ ਜਾਓ।”

ਇਸ ਕਵਤਾ ਚ ਬਲੇਜ਼ ਗਲਲ ਏਹ ਏ, ਜੇ ਕਵਤਾ ਦਾ ਚੇਤਨ ਮਾਕਸ਼ਵਾਦੀ ਏ, ਕੋ
ਚੋਲਾ ਪੋਰਾਣਿਕ। ਭਾਰਤੀ ਕਵਤਾ ਚ ਏਹਕੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਖਾਸਾ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਕੋ
ਡੀਗਰੀ ਚ ਕੁਤੈ-ਕੁਤੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਗ੍ਯਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਏਹਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨੇ
ਗੀ ਅਕਸਰ ਤਕਸਾਂਦਾ ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਚ ਜੋ ਕਵਤਾ ਜਨਮਦੀ ਏ ਆਹ ਦੂਏ ਪ੍ਰਾਂਤੋਂ ਚ ਜਾਈ

ਚੋ ਅਪਨੀ ਮਾਨਸਾ ਮਨਬਾਂਦੀ ਏ-ਈਡੀ ਅਜਕਨੀ ਦੀ ਕਥਤਾ ਦਾ ਇਕ ਅੰਸ਼ (ਇਸੀ ਮੌਲਿਕੀ ਵਿੱਚ ਅਨੂਦਿਤ ਕਿਤਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਰੇ ਕੁਝੇ South ਜਾਈ ਖਾਸੀ ਬਾਹੀ-ਬਾਹੀ ਲੁਝੀ ਹੋਣੀ)

“ਕਾਰਣ ਆਂਹਗਰ
ਕਥਤ ਕੁੰਡਲ ਦੀ ਬਰਾਸਤ
ਲੇਡੀ ਆਧਾ ਹਾ ਮੈਂ
ਰਾਹ ਬਿਚ ਥੈਠੇ ਦੇ
ਆਥਸਨੇ ਲਾਰੇ ਦੇ ਇਨਦਰ
ਕਨੀ ਮੰਗਤੇ
ਸਮਤਾ ਦਿਥਾਂ ਦੇਈ ਸੁਖਦੀਂ
ਮੇਰੇ ਦਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਫੇ ਦੇ ਪੁਲ ਬਨਦੇ
ਮੇਰੀ ਥੇ ਬਚਿਹੈਂ ਦਾ
ਮੈਰੇ ਤੈ ਅਸਥ ਬਨਾਈ
ਬਾਰ ਗੁੜੀ ਨਿਤ ਕਾਰਿਹੈ
ਬਿਚ ਚੁਰਸ਼ੀ
ਲੁਝੀ-ਪੁਝੀ ਗੇਦੇ ਨ ਸੁਝੀ...
...

ਆਸ ਮੇਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਬਿਚ
ਜਾਨ ਹੋਂਦੀ ਪ੍ਰੋਪਟੀ ਜਨ
ਚਢ੍ਹਦੀ ਏ ਚੌਸ਼ਰੋ ਧਰ

ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਲੇਖਨ ਯਾਕਿਤਾ ਇਸ ਚਾਲ੍ਲੀ ਦੀ ਗ੍ਰੂਹ ਰਚਨਾਂ-ਕੁਮ ਚ ਪੁਰੀ ਬਾਂਦੀ ਹੋਇਥੈ
ਓਂਦੀ ਏ-ਓਹ ਜਦੂ ਗਜ਼ਲ ਲੇਖਨ ਚ ਅਪਣੀ ਊਜਾਂ ਪਾਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਨ ਤਾਂ
ਏਹਕੀ ਸ਼ਿਦਦਤ ਨੀਂ ਤੁਭਰਦੀ। ਤ'ਾਂ ਕੀ ਲੇਖਨ ਦੀ ਹਰ ਵਿਧਾ ਪਰ ਅਪਨਾ ਅਧਿਕਾਰ
ਜਮਾਨੇ ਦੀ ਸੋਚ-ਸਾਹੁਕਾਰਨਾਂ ਸੀਵ ਏ-ਕੋਈ ਕਡਾ ਖੇਤਰ-ਖੂਨਵਾਂ ਤਾਂ ਮਹਾਤਙੇਂ ਗੀ
ਕੀ ਰਾਹਨ-ਬਾਹਨ ਦੇओ। ਕੀ ਮੋਜੂ ਦੀ ਗਲਤ ਭਕਖਰੀ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਜ਼ਲ ਚ ਕੀ ਅਪਨੀ
ਟਕੋਹਦ ਕਾਧਮ ਰਖਦਾ ਏ.. ਰੋਧਰ ਦਿਕਖੋ-

ਕਰੀ ਜੰਦੀ ਮੈਹਲ ਨੇ ਹਰ ਈਡੂ ਚਾਹਗੀ
ਜਦੂ ਭੁਜਾਂ ਚੌਂਦੀ ਪਟੋਈ-ਪਟੋਈ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਵਿਖਿਤਤਾ-ਤੌ-ਕੁਤਿਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਸੀਹ ਏ ਜੇ ਓਹ ਮਲਿੰ-ਚਾ-
ਮਲਿੰ ਕਢੀ ਟਕਾਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਬਸੀਮ ਬਰੇਲਕੀ ਦੇ ਲਦੂ ਸ਼ੇਥਰ ਦਾ ਰੂਪਾਂਚਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੀ
ਧੇਖ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਜਾਜਤ ਲੈਨਾਂ-

ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੂ ਦੀ ਕਾਹਨੀ ਕੋਲਾ ਲੇਈ ਸੈਤੀ
ਹੋਨੀ ਹੀ ਫੁਰਸਤ
ਕੋ ਏਹ ਤੂ ਏਂ ਜੇਹਕਾ ਕਿਸਾ
ਸਿਮਤ, ਮੁਖਸਰ ਹੋਨ ਨੀਂ ਦਿੰਦਾ।

प्रकाश शर्मा : लोकसंगीत दा बगदा द्वे

□ छत्रपाल

14 अगस्त 1937 गो संमृत दे प्रकांड विद्यान, व्याकरणाचार्य पंडित परशुराम शास्त्री हुंदै पर जरमे दे प्रकाश शर्मा होरें गी उं'दी माता श्रीमती विष्णु देवी ने सत्ते ब'रे दी लौहकी ब्रेरसा इच री लोरिये-लोरिये संगीत दी गुड़ती दिल्ती ही। ओह खुशनसीब हे जे बरा दे म्हौल इच धार्मक-संगीत दी रोस ही, लोकगीतें दी गुजार ही। प्रभारी जिसले अक्ख खु'लदी ही तो सारें शा पैहले ग्रामोङ्कोन पर बजदे भजनें दी आवाज कन्ने इच धोलदी ही। न्हाई-धोइये मां आरती करन बाँहदी तां प्रकाश हत्थ जौले करिये ते अक्खीं मीटिये सुहाई दिंदे। मां उं'नैं गी हारमोनियम पर ची भजन ते लोक गीत सुनाई ही। अल्ले-अल्ले भजनें ते आरतियें दे इं'नैं गुंजदे सुरे प्रकाश दे मना दी क्यारी इच सरगमी दे थीउ कदू राहे, उं'नैं गी आपू ची पता नेई लगगा। पर जिस दिन उं'नैं, अपने पैहले ओता प्रसिद्ध संत करपात्री महाराज गी इक भजन सुनाइये उं'दा शीरवाद प्राप्त कीता तां उं'नैं मनोभन गतार बनने दी ध्याई लैती। करपात्री होरे भविक्खु-वाणी कीती ही जे प्रकाश इक रोज संगीत दी दुनिया इच नांड कमाडन। संते दी भविक्खुवाणी सालो-साल सच होन लगी। 1949 इच गांधी जयंती दे मीके पर रणबीर स्कूल दे समारोह इच 'बापू की अमर' गाइये उं'नैं सभनें दा मन मोही लैता जिं'दे इच स्कूल दे प्रिमिपल एन.डी. सूरी होर ची शामल हे। उं'दी आवाज ते गायकी गी होर सुआरने लैई उं'दे माता पिता ने हर चालली उं'दा उत्साह बधाया ते उं'नैं गी भावड़े दे आजार मास्टर कंतु राम हुंदै दुर्गा संगीत विद्यालय इच दाखल कराई दिता। एह विद्यालय प्रसिद्ध गायक पंडित दुर्गा दत्त होरे शुरू कीता हा ते मास्टर कंतु राम ते प्रसिद्ध गायक के०एल० सहगल हुंदे शिरश है। इस चालली पछाई दे कन्ने-कन्ने उं'दी संगीत दी बाकायदा तलीम ची रम्भ होई पेरि।"

ਦਸੰਨੀ ਬਾਅਦ ਸਨ् 1954 ਇਚ ਜਨ੍ਹੂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀਜੀਏਮ ਸਾਇੰਸ ਕਾਲੋਜ ਇਚ ਦਾ ਖੁਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤੁਰਖਾਦਕ ਪੰਡਿਤ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਸ਼ੀ, ਪਦਾ ਸਚਦੇਵ ਤੇ ਗਾਥਕ ਨਰੰਦਰ ਗੁਪਤਾ ਹੋਰ ਕੀ ਤੁਸੇ ਕਾਲੋਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਾਲੋਜ ਇਚ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮੋਂ ਇਚ ਕੀ ਬਧੀ-ਚਿੱਠੀ ਡੋਗਰੀ-ਹਿੰਦੀ ਗੀਤ ਮਾਨ ਲਗੀ ਪੇ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਬੋਗਿਤਾ ਇਚ ਓਹ ਅਖੁਲ ਆਏ। ਅਜਿਆ ਆਹਲਾ ਲੇਖਕ ਅਤ੍ਥੂ ਕੀ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ ਦਾ ਸੁਖਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹਾ ਜੇ ਓਹ ਰੇਡਿਓ ਪਰ ਗਾ ਤੇ ਓਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਜ਼ਾਰੇ ਕ੍ਰੋਟਾਏਂ ਥੋੜੀ ਪੁੱਣੀ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੀ ਰੇਡਿਓ ਪਰ ਗਾਨੇ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਮੌਕਾ 1954 ਇਚ ਨੇ ਵਾਂਗੀਆ ਜਨ੍ਹੂ ਕਾਲੋਜ ਦੇ ਜਾਗਤੋਂ ਦੇ ਇਕ ਦਲ ਗੀ 'ਕਾਲੋਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ' ਨਾਂਡ ਦੇ ਇਕ ਰੇਡਿਓ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਨੇ ਲੇਈ ਰੇਡਿਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸੇਆ ਸਹੇਅ ਗੇਆ। ਤੁਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇਚ ਗਾਨੇ ਲੇਈ ਤਾਂ ਮੀਫੀਸ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ 5 ਰਪੇਂ ਨਕਦ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੇ ਤੱਥੇ ਲੇਈ ਇਕ ਪਗਢੁੱਝੀ ਬਨਾਈ ਜਿਥੀ ਤਾਂਨੇ ਅਗੇ ਚਲਿਥੇ ਅਪਨੀ ਮੈਹਨਤ, ਲਗਨ ਤੇ ਯੋਗਘਤਾ ਕਨੈ ਇਕ ਸਾਹਮਾਨ ਇਚ ਬਦਲੀ ਦਿਤਾ ਤੇ ਤਾਂਨੇ ਗੀ ਖੁਬ ਸ਼ੋਹਰਤ ਦੀਆਈ। ਪਰ ਏਹ ਰਾਸਤਾ ਸੰਭਲ ਨੇਹਾ। ਏਹਦੇ ਗਿਰੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰੇਡਿਓ ਕਲਾਮੀਰ ਜਮ੍ਹਾ, ਬ੍ਰੀਨਗਰ ਤੇ ਦਿਲੀਂ ਇਚ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸੁਗਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ਵਰ ਪਰੀਕਸ਼ਣ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਤੇ ਜੇਹਦੇ ਮਗਰਾ ਆਕਾਸ਼ਕਾਣੀ ਨੇ ਤਾਂਨੇ ਗੀ ਬੀ-ਹਾਈ ਗ੍ਰੇਡ ਕੱਨੀ ਤਵਾਜੇਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਅਪਨੀ ਤਾਲੀਮ ਜਾਰੀ ਰਕਖੀ। ਸ਼ਾਸਕੀ ਗਾਥਨ ਇਚ ਤੱਥੇ ਗੁਰੂਏਂ ਇਚ ਮਹੇਸ਼ ਕਾਜਪੇਥੀ ਤੇ ਸ਼ਾਤਿਲਿਧ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਕੁਝ ਜਲਾਲੀ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਗਾਥਕੀ ਦੇ ਕਿਥਾ ਗੁਰ ਤਾਂਨੇ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਅਲਕੇਲੇ ਗੀਤਕਾਰ ਸੁਰਗਕਾਸੀ ਵਾਂ ਜਸ਼ ਜਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਾ ਸਿਖਖੇ। ਰੇਡਿਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਇਚ ਮੈਂ ਕੇਵੇਂ ਬਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਵਾਂ ਹੁੰਦੇ ਕਥਾ ਬੈਠੇ ਦੇ ਤੇ ਕਿਥਾ ਸਿਖਾਂਦੇ ਸਖਾਂਦੇ ਦਿਕਖੇ ਦਾ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਅਛੇ ਜਾਨਕਾਰ ਹੋਨੇ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੱਥੇ ਤੁਚਕਾਰਣ ਦਾ ਮੈਂ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਕਾਥਲ ਰੇਹਾਂ। ਰੇਡਿਓ ਦੇ ਮੁੰਡਲੇ ਸਿਰਮੌਰ ਗਾਥਕੇਂ ਇਚ ਤੱਥੀ ਬੀ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਸੁਗਮ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਇਚ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਂਹ ਥਸ਼ ਮਾਰਿਦੰਸ਼ ਲੇਡੀ ਤਾਂਨੇ ਡੋਗਰੀ ਗੀਤੋਂ ਇਚ ਸ਼ਾਸਕੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੁਰੋਂ ਗੀ ਬਨਕਾਈ ਹੋਰ ਕੀ ਮਧੁਰ ਬਨਾਵਾ। ਰਾਮ ਮੇਥ-ਮਲਹਾਰ ਇਚ ਤੁਸੇਂ ਤੱਥੀ ਏਹ ਗੀਤ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਨੇ ਦਾ ਹੋਸਾ, 'ਚਲੈ ਪੂਰੈ ਆਹਲੀ ਕਾ, ਮਸਤ ਲੋਰਿਆ ਸੁਨਾ ਮੇਰੇ ਤੁਲਾਂ-ਤੁਲਾਂ ਪੰਦੇ ਅੜਿ ਚਾਤ ਸਾਥਿਆ... ਬੇਲਿਆ...' ਏਹਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਸਾਲ ਏ। ਪਰ ਏਹ ਬਾਅਦ ਦੀ ਗਲਲ ਏ।

ਜਮ੍ਹਾ ਕਲਾਮੀਰ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਯੋਜੁਏਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਬਾਅਦ ਤਾਂਨੇ ਸਿਖਿਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਇਚ ਫਿਲੋਸੋਫੀ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਰੀਯਾ ਬਨੀ ਸਕੇ। ਗਾਥਨ ਸੰਗੀਤ

ਇਚ ਥੀ ਤਨੋਂ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਿਖਿਣੇ ਦੀ ਹੁਕਵ ਕਰਿਵੇ ਸਗਰਾ ਇੱਸਟਿਟ੍ਯੂਟ ਜਾਂਕਿ ਮਧੂਜਿਕ ਏਂਡ ਫਾਇਨ ਆਰਿਸ ਜਮ੍ਹਾ ਥਮਾਂ 6-ਸਾਲਾ ਡਿਗ੍ਰੀ ਕੌਰਸ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। 1960 ਇਚ ਤਨੋਂ PWD ਇਚ ਨੋਕਰੀ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਪਰ ਸਾਂਗੀਤ ਸਾਧਨਾ ਜਾਰੀ ਰਕਖੀ। ਤਨੋਂ ਸ਼ਕੂਲੋਂ, ਕਾਲੇਜ਼ੋਂ ਤੇ ਚੁਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਿਦੇਵਾਖਿਥਿਂ ਆਸਟੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਥਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ ਠੰਡੀ ਹੋਈ ਸਲਾਹ ਅਫਕਾਰਾਈ ਕੀਤੀ। ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਇਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰੇ ਗੀ ਸੁਦੂਰ ਢੋਗਰੀ ਲੋਕ ਸਾਂਗੀਤ ਦੀ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਝਾਂਕਨੇ ਦੇ ਕੇਇ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ। ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਮਹਸੂਵ ਆਹਲੀ ਘਟਨਾ ਤਨੋਂ ਗੀ ਕਹੇਂ ਨੇਹੀਂ ਭੁਲਦੀ। ਓਹ ਬਸੀਹਲੀ ਦੇ ਪਾਛਾਂ ਇਲਾਕੇ ਇਚ ਇਕ ਸਫ਼ਕਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਾਰੇ ਕਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤਨੋਂ ਗੀ ਦੂਰ ਆਂਦੀ ਕੁਝੇ ਗਤਾਰ ਦੀ ਮਿਡੀ ਬੁਆਜ ਸਨੋਚੀ। ਆਵਾਜ ਇਚ ਇਨਾ ਜਾਂਦੂ ਹਾ ਜੇ ਓਹ ਕਮਾ ਛੋਡਿਥੈ ਖੁਚੋਏ ਦੇ ਤੁਸ ਚਾਸ੍ਟੀ ਨੇ ਜਿਦ੍ਹਰਾ ਗਨੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਵਾਜ਼ ਆਵਾ ਕਰਦੀ ਹੀ। ਤਨੋਂ ਦਿਕਖੇਆ ਇਕ ਕਥੋਕ੍ਰਿਡ ਕੁਇਛਾ ਆਦਮੀ ਪੂਰੀ ਮਸ਼ਤੀ ਤੇ ਲਵ ਇਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦਾ ਇਚ ਢੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤ ਗਾ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਕਿਸ਼ ਚਿਰ ਫਾਡੀ ਸਾਂਗੀਤ ਦਾ ਸੂਰੀਨ ਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਰੇਹ ਤੇ ਪਫੀ ਓਹਦੇ ਪੰਨ ਕਿਛਾ ਹੋਰ ਲੋਕਗੀਤ ਸੁਨਾਨੇ ਦੀ ਅੰਦ ਗਜਾਰੀ। ਤੁਸ ਬਜੁੰਗ ਨੇ ਜਿਥਾ ਨਾਂਡ ਤਾਕਰ ਬਾਜ ਸਿੱਹ ਹਾ ਠੰਦਿਆਂ ਕੇਇ ਫਰਮੇਸ਼ਾਂ ਪੂਰਿਆਂ ਕੀਤਿਆਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਰੇ ਕਿਸ਼ ਲੋਕਗੀਤ ਬਾਜਸਿੱਹ ਕੋਲਾ ਸਿਕਖੇ ਤੇ ਬਾਦ ਇਚ ਰੇਡਿਯੋ ਪਰ ਅਸਲ ਤਰ੍ਬ ਇਚ ਗਾਇਥੈ ਤਨੋਂ ਗੀ ਲੁਕਖੋਂ ਸ਼੍ਰੋਤਾਏ ਧੋਡੀ ਪੁਜਾਧਾ। ਓਹ ਸਾਰੀ ਤੁਸ ਬਾਜ ਸਿੱਹ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗ਼ਬਾਰ ਰੇਹ।

ਇਕ ਕਥਾਫੇ ਮੂਜਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਾਮਾ ਹੋਰੇ ਕੋਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਗੀਤ ਤੇ ਲੋਕਗੀਤ ਗਾਏ ਤੇ ਰਿਕੌਂਡ ਕਰਾਏ। ਰੇਡਿਯੋ ਪਰਾ ਠੰਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਢੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤ ਹਿਟ ਹੋਏ। 'ਪਾਰੇ ਲੰਘੀ ਗੇਆ ਤੀਫ਼ਖਾਨਾ, ਗੀਰੀ ਮੰਗਦੀ ਏ ਚਾਰਖਾਨਾ, ਪਰੇ ਹਟ ਬੈਂਸਮਾਨਾ' ਹੋਏ, ਜਾਂ 'ਬਾਗੇ ਲਾਨਿਧਾਂ ਝੋਹਤੂਲ ਮੇਂ ਗਜਰੇਟੀ ਤੂ ਰਾਜਪੂਤ' ਲੋਕਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਏ ਦਾ ਮਨ ਅੜਕ ਥੀ ਠੰਡੇ ਗਾਏ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਨਿਧੀ ਤ੍ਰਾਪ ਹੋਈ ਜਨਦਾ ਏ। ਮਸਾਲ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਠੰਦੇ ਹੋਰ ਥੀ ਕੇਇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਗੀਤ ਨ। ਜਿਥਾਂ 'ਗੱਗਿਧੇ ਬਦਾਮ ਰੰਗਿਧੇ, ਜਾਂ ਪਫੀ 'ਸਾਮ੍ਬੇ ਰੈਹਰ ਬਡੀਂਦਿਆਂ ਕਿਛਿਆਂ... ਪਕਕੀਂ... 'ਅਕੰ ਲੰਗ ਗਵਾਈ ਆਈ ਜਾਂ...' 'ਜਮ੍ਹ ਦੇ ਰੰਗਰੂਟ ਖਤੀ ਹੋਈ ਜਾਨਾ।'

ਤੁਹੂ ਸਰਿੰਸ ਤੇ ਵਿਵਿਧ ਭਾਰਤੀ ਸਮੇਤ ਆਕਾਸ਼ਾਣੀ ਦੇ ਕੇਇਥੋਂ ਕੇਨ੍ਦ੍ਰੇ ਪਰਾ ਠੰਦੇ ਗੀਤ ਤੇ ਭਜਨ ਬਹਦੇ ਨ। ਤਨੋਂ ਰਿਧਾਸਤ ਦੇ ਹਰ ਬਹੁਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਕਨੈ ਗੀਤ ਗਾਏ ਏ ਨ ਜਿਥੇ ਇਚ ਬਿਮਲਾ ਦੇਵੀ, ਪ੍ਰਧੁਮਨ ਸਿੱਹ, ਸੀਮਾ ਅਨਿਲ ਸਹਗਲ ਤੇ ਕੁਝਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜਨੇਹ ਠਲਕ ਕੋਟਿ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਥੀ ਸਾਮਲ ਨ। ਰੇਡਿਯੋ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਾਂਗੀਤ

ਫੀਚਰ, ਕੇਂਦ੍ਰ ਸੰਗਠਨੇ ਵਿਖੇ ਸੰਗੀਤ ਸਮਾਈ ਤੋਂ ਮੱਚੇ ਪਰ, ਸੈਨਿਕ ਸਮੇਲਨੇ ਤੋਂ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਪਰ ਆਧੋਜਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਜਾਦੂ ਜਗਾਵਾ। ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਕਲਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਕੰਡਮੀ ਦੇ ਕੇਂਦ੍ਰੇ ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਦਲੋਂ ਦੇ ਸਮਮਾਨਯੋਗ ਸਦਸ਼ਵ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਥਾਮ੍ਬਾਂ ਹੋਰੋ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਵਾਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਵਿਲਤੀ, ਆਸਾਮ, ਮਣਿਪੁਰ, ਬਿਹਾਰ, ਮਧਿਯਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਮੇਘਾਲਿਆ ਤੋਂ ਲੋਹ, ਇਹ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਿਗੀ ਨਹੀਂ। ਰੇਡਿਓ ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸੌਜਨਿਕ ਕਨੰਤੁ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਪੰਡਿਤ ਜਗਾਹਰ ਲਾਲ ਨੇਹਲੁ, ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ, ਡਾਂ. ਜਾਕਿਰ ਹੁਸੈਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਿਗ ਗਾਂਧੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ, ਰਾਣ੍ਡੁਕਾਵਿ ਮੈਥਲੀਸ਼ਾਰਣ ਗੁਪਤ, ਤੇ ਡਾਂ. ਕਰਣ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਅਗੇ ਗਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵਾ। ਏਹਦੇ ਇਲਾਕਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਹਾ ਰਾਵ, ਸ਼ੇਖ ਮੋਹਮਦ ਅਚੁਲਲਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਜੀ.ਏ.ਸ. ਸਾਟਿਕ, ਗਵਨਰ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਮੋਹਨ, ਡਾਂ. ਫਾਰੂਕ ਅਚੁਲਲਾ ਹੁੰਦੇ ਥਾਂ ਥੀ ਤਾਰੀਫ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਜਭਵਨ ਵਿਚ ਥੀ ਕੇਂਦ੍ਰ ਆਂਧੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਅਭਿਨਵ ਥੇਟਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਪੈਹੂਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਗੁੰਜੀ ਹੈ।

1989 ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅਪਨਾ ਤਲਸਥ ਬਨਵੇਂ' ਵਿਚ ਰਿਆਸਤੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਲ ਦੀ ਅਗੁਆਈ ਕੀਤੀ ਜਿਤਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਆਸਾ ਭੋਸਲੇ ਤੇ ਤੀਜਨ ਬਾਈ ਕਨੰਤੁ ਪਰਕਾਰਮ ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਅ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਲੇਈ ਥੀ ਕੇਂਦ੍ਰੇ ਗੀਤ ਰਿਕਾਂਡ ਕਰਾਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਮਗਵਾਨ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ-ਚਲੀਸਾ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਿਥੀ ਇਕ ਟਕੋਭਾ ਕਲਮ ਕੀਤਾ ਜੇਹਦੇ ਲੇਈ ਜਾਗਦੁਗੁਰੂ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰ੍ਯ ਸ਼ਵਾਮੀ ਦਿਵਵਾਨੰਦ ਹੋਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਆਮਨ ਤੋਂ ਲਗਨ ਕਨੰਤੁ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੀ ਫੁਗਰ ਦੇ ਹਰ ਘਰਾ ਦੇ ਸੂਰੀਲੇ ਸਦਸ਼ ਕਨੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਅਛੀ ਸਦੀ ਥਮਾ ਪਸੋਂ ਸਮੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੇਕਾ ਕੀਤੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਥਾਰ ਚਨ ਲਾਏ। ਖੂਬ ਨਾਂਡ ਕਮਾਈ, ਲੋਕੇਂਦ ਦਿਖੇ ਸ਼ਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਪੁੱਝੇ। ਸਾਰੀ ਤਹਾਨੂੰ ਗਾਂਦੇ, ਸਿਖਦੇ ਤੇ ਸਾਖਾਂਦੇ ਰੇਹ। ਓਹ ਬਾਡਾ ਸਕਿਵ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਜੀਨ ਜਿਥਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੇ ਇਕ ਹਾਲਦੇਸੇ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਰੇ ਦੇ ਬਗਦੇ ਦੇਰੇਆ ਗੀ ਰੋਕੀ ਦਿਤਾ। ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਜਾਦੂ ਜਗਾਨੇ ਆਹਲੇ ਕਲਾਕਾਰ ਥਮਾ ਸਾਰਿਥੇ ਆਵਾਜ਼ੇ ਲਡ੍ਹ ਲਡ੍ਹਕਾਇਥੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਖਾਮੀਸ਼ੀ ਦੇ ਇਕ ਟਾਪੂ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਬਨਾਈ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਸੁਰ ਤੇ ਕੇਹੁ ਆਮ ਆਵਾਜ਼ ਕੀ ਨੇਹੀਂ ਪੁੱਝਦੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਨਨੇ ਦੀ ਸ਼ਾਖਿਤ ਭਲੇਅਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋਈ ਗੇਈ।

15 ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 ਗੀ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਏਹ ਬਗਦਾ ਦੇਰੇਆ ਮਹਿਸਾ— ਮਹਿਸਾ ਆਸਟੌ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਈ ਗੇਆ।

‘ਪੰਡਤ ਵਿਦਾ ਰਤਨ ਆੱਸੀ ਝਕ ਪਕਿਚੇ’

□ ਮੂਲ-ਤਦੂ ਲੇਖਕ-ਖਾਲਿਦ ਹੁਸੈਨ
□ ਅਨੁਵਾਦ-ਚੂਨੀ ਲਾਲ ਸ਼ਰਮਾ

ਕਿਸਾਂ ਲੋਕ ਅਪਨੇ ਨੇਈ ਕੀਤੇ ਦੇ ਗੁਨਾਹੋਂ ਆਸਟੈ ਦੁਨਿਆ ਦੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਚ ਗੁਨਾਹਗਾਰ
ਥਨੀ ਜਾਂਦੇ ਸ ਤੇ ਆਸੀ (ਕੈਂਦੀ) ਖੁਆਂਦੇ ਨ। ਪਛੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਾਂਗਲ ਚ ਇਕਕਲੇ
ਟੁੰਡ-ਮੁੰਡ ਰਕਖੀ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਗੈ, ਇਕਲੇ-ਪਨ ਚ ਝੂਲਸੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਠੰਡੀ ਆਤਮ
ਕਥਾ ਚ ਨਸੀਬਾ ਸੂਤਾ ਰੀਹਦਾ ਤੇ ਜਮੀਰ ਜਾਗਦਾ ਰੀਹਦਾ ਏ। ਜਿੰਦਗੀ ਢੱਚੇ ਗੀ
ਦੁਆਸਿਥੋਂ ਤੇ ਤੰਗੀ-ਤੁਝਿੰਥੋਂ ਦਿਓਂ ਸਗਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਤੰਗੀ-ਤੁਝਿੰਥੋਂ ਦਾ ਇਥੈ ਅਹਸਾਸ
ਠੰਚੇ ਗੀ ਭਾਵੁਕ ਬਨਾਈ ਦਿਵਾ ਤੇ ਓਹ ਆਕਣੀ ਪਾਂਦੇ ਨ—

ਮਸਰਤ ਚੌਨ ਕਿਧੁ ਹੈ ਰੰਜ ਕਿਧੁ ਹੈ
ਯੇ ਸਾਰਾ ਖੋਲ ਇਕ ਅਹਸਾਸ ਕਾਹੈ

ਇਥੈ ਜਨੇਹ ਲੋਕੇ ਚ ਮੇਰਾ ਸ਼ਾਘਰ ਦੀਗਰ ਪੰਡਤ ਵਿਦਾ ਰਤਨ ਆਸੀ ਕੀ ਏ, ਜਿਸ
ਨੇ ਅਪਨੇ ਸਚੇਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੌਡੇਪਨ ਗੀ ਪਾਲੇ ਦਾ ਏ। ਓਹ ਆਖਦਾ ਏ...

ਦਰਹਮੋ ਬਰਹਮ ਹੈ ਨਜ਼ਮੇ ਜਿੰਦਗੀ
ਏ ਗਮੇ ਦੌਰਾਂ ਤੇਰਾ ਖਾਨਾ ਖਰਾਬ

ਅਪਨੇ ਦੀ ਪਿੜਿਨਾ ਦੇ ਨਫਰਤ ਤੇ ਕਾਰਮ ਜਿਸ ਕੇਲ੍ਹੀ ਆਸੀ ਆਸੀ ਇਸਾਨੀ ਰਿਖਤੇ
ਮੁਸੀਬਤ ਬਨੀ ਗੇ ਤਾਂ ਓਹ ਆਕਣੀ ਚੈਠਾ...

ਸਾਰੀ ਹਮਦਦਿਦਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਕੀ
ਜੀਨੇ ਜੀਨੇ ਮੌਫ਼ਕੇ ਹੋਤਾ ਹੈ
ਕੌਨ ਸਾ ਰੂਪ ਕਥ ਦਿਖਾਤੀ ਹੈ
ਆਪ ਇਨਸਾਂ ਨਹੀਂ ਫਰਿਸਤਾ ਹੈਂ

यार लोगों का हौसला मालूम
 ये हकीकत सभी को किया मालूम
 गर्दिशे बवत तिरा बवा मालूम
 आप को भूख-च्यार बवा मालूम

माझ-बब्पे दी मौती परेंत जदू औसी गी अपने दे स्हारे दी लोड ही तां
 अपने लोके गै उसी तुकराई दिता ते बगाने अपने बनी गे। उन्हें अगें आइयै
 औसी गी थम्मी लैता। उन्हें नमें रिश्ते दी गर्मश च औसी जीन लगा ते
 कारोबारी जिंदगी गजारन लगा। एह बी भला अपने गी कि वो पचदा। औसी
 पर तोहमतां लगान लगियां। ओह बे-चैन होई गेआ...

मुफलिसों पर कभी आया शबाब
 घड़ लिए दुनिया ने क्रिस्से बेहिसाब।

उस दा व्याह होआ। व्याह ने खुशियें दे बाजए गम दिते। संकट दिते,
 परेशानियां दितियां। औसी केह बरि तगर इस बंदन दी अरथी चुककी अदालतें
 च दर बदर होंदा रेहा। रिश्ते दी सूली पर टंगोआ रेहा। उस ने गलाया...

आप ही के नहीं हम किसी के नहीं
 लोग काबिल तो हैं दोस्ती के नहीं
 हर तरफ बस्तियां घर किसी के नहीं
 दिल से मिलते हैं दिल हर किसी के नहीं

आम्भरकार रिश्ते दी एह अरथी जलियै सुआह होई पर औसी दी जिंदगी
 लगातार उस दे मुँहें दा भार बनी रेही। उन्हें दुखें भरोत्ते दिनें च आस दी इक
 किरन पुल्ले पैरे औसी दे दिली दे बेहड़े च डातरी ते उसदे न्हेरे जीवन च लोड
 बनी उस कड़े चलन लगी।

रात अच्छा लगा चाँद तुम सा लगा
 तुम मेरे हो गये बजत कितना लगा
 खेल खेला कोई घर किसी का लगा

औसी दे दिल च उस आसै बड़ी इन्जत ऐ, प्यार ऐ।

ਪੰਡਤ ਵਿਦਾਰਤਾਨ ਅੱਸੀ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਖੁਬਸੂਰਤ ਭਮੇਂ ਨੇਹੀਂ ਰੇਹੀ ਹੋਏ ਪਰ ਤਸਦੀ
ਹੁਸਨ ਤੇ ਜਥਾਨੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਦੇਂ ਸਹਾਹਨੇ ਜੀਗ ਰੇਹ ਨ। ਮਈਹੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਯਰ ਜਿਵ
ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਕੀ ਦਿਧਾਂ ਏਹ ਪੰਕਿਤਧਾਂ ਅੱਸੀ ਪਰ ਪੂਰਿਧਾਂ ਤਤਤਵਦਿਧਾਂ ਨ...

ਇਕ ਓਹਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਘੁਪ ਬਿਖੇਰੀ
ਦੂਜਾ ਮਹਕਾਂ ਦਾ ਤਿਹਰਾਯਾ
ਤੀਜਾ ਓਹਦਾ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬੀ
ਓਹ ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਜਾਥਾ।

ਬਿੰਦਗੀ ਦੇ 78 ਕਾਲੇ ਗੁਜਰਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅੱਸੀ ਦਾ ਰੰਗ ਅੜ ਕੀ ਗੁਲਾਬੀ ਹੈ,
ਅਥਵਾਂ ਨੀਲਿਆਂ ਨ ਤੇ ਤੱਤੇ ਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਲਾਖਾ ਦੀ ਮਾਰ ਸਾਫ਼ ਲਭਦੀ ਹੈ।

ਮੁਹੂਰਤੋਂ ਗੁਜਰੀ ਕਿ ਦਿਲ ਨੇ ਕੀ ਥੀ ਤਨਕੀ ਆਰਜੂ
ਆਜ ਤਕ ਦੁਸ਼ਟੇ ਤਲਥ ਮੌਤ ਠੋਕਰੇ ਖਾਲਾ ਹੈ ਮੈਂ

ਅੱਸੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੌਗਾਨ ਸਲਾਧਿਧਾਂ ਮਹਲਲੇ ਚ 11 ਜੁਲਾਈ 1938 ਗੀ ਪੈਦਾ
ਹੋਏ। ਪਿਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਡਤ ਸ਼ਾਕਤਦਾਸ ਹਾ। ਬਚਪਨ ਝੁੰਦਾ ਗਰੀਬੀ ਚ ਬੀਤੇਆ ਤੇ
ਜਥਾਨੀ ਪਰ ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਕਾਲੀ ਸ਼ਾਹੀ ਮਲੀ ਦਿਲੀ। ਝੁੰਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸਮਸਥਾਪਿ
ਗੀ ਸਲਾਝਾਨੇ ਚ ਬੀਤੇਆ ਤੇ ਫਹੀ ਸਮਸਥਾਂ ਗੀ ਤੱਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਤਾ ਕਨੀ ਗੇਹਯਾਂ...

ਗਮ ਪੁਰਾਨਾ ਥਾ
ਇਕ ਜਾਮਾਨਾ ਥਾ
ਦਿਲ ਸੇ ਮਿਲਾਨੇ ਥੇ
ਇਕ ਕਰਤਥ ਹੈ
ਸੌ ਤਿਕਾਨੇ ਥੇ
ਆਬਕੁ ਕੈ ਸੀ
ਕਥਾ ਛੁਪਾਨਾ ਥਾ
ਆਖਿਆਨਾ ਥਾ
ਕਥਾ ਜਾਮਾਨਾ ਥਾ
ਕਰ ਦਿਖਾਨਾ ਥਾ
ਥੇ ਤਿਕਾਨਾ ਥਾ
ਘਰ ਬਚਾਨਾ ਥਾ

जमाने दे तलख तजरबे उस दी लेखन प्रक्रिया दा हिस्ता थने। आँसी दे कलाम च उस चेतनशीलता दी प्रतिक्रिया साफ़ झालकदी ऐ। आँसी दी शायरी बीवन दी सच्चाइयें दा शोशा ऐ, ते उस दे शेवर मशावरे दे रिसदे नसुरे दा विभोचन करदे न...

खुल ही जाये भला या बुरा कौन है
अपने अंदर मगर झांकता कौन है
इतने शोदाई हैं गीता कुरान के
गीता कुरान की मानता कौन है

आँसी दी शायरी च जास्से-पास्से दियां तलख हक्कीकतां, दिलै दियां ब्रानियां, बेचैनी ते उलझनां निजी न्हेरा ते कुतै कुतै सूफियाना रंग लभदा ऐ।

इक दिन बेघर कर देगा
पल पल रोज़ सिमटता घर
हम सब लोग तमाशाई
दुनिया एक तमाशा घर
आज तलक शर्मिंदा हैं
बच्चपन में सोचा था घर

* * *

किस किस को मुजरिम ठहरायें, कौन है अपना कातिल
बायदा करना और निभाना, कितना आसां कितना मुश्किल
झूटी आस के रसियाओं को, जीना भी मरना दी मुश्किल
दुनिया का दस्तूर न पूछो, आप ही मुनसिफ आप ही कातिल
आँसी जब इबे तो जाना, दरिया दरिया साहिल साहिल

* * *

रास्ता मुखासिर नहीं होता, थक गया हूं सफर नहीं होता
घर तो होता है दिल के रिश्तों से, ईंट गार से घर नहीं होता
जिन को पाने दी धुन नहीं होती, उन को खोने दा डर नहीं होता
थे ठिकानों के सी ठिकाने हैं, थे ठिकानों का घर नहीं होता

ਅੱਸੀ ਦਾ ਸ਼ੇਥਰੀ ਮਜਮੂਆਂ 'ਦਿਤੇ ਤਲਥ' ਤੁਹੂੰ ਹਿਨਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕੇ ਹਤਥੋ-ਹਤਥ ਲੇਗ। ਤੇਂਦਿਆਂ ਬੇ ਸਮਾਰ ਗਜਲਾਂ ਹਿਨਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਰਤਨਿਧੀਂ ਚ ਛਪਿਆਂ ਤੇ ਤੱਖੋਂ ਗੀ ਪਛੀਵੀ ਲੋਕ ਅੱਸੀ ਦੀ ਗਜਲ ਨਿਗਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਬਨੇ, ਫਾਯਦਾ ਚੁਕੇਗਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਅੱਸੀ ਇਕ ਦਰਖੇਸ਼ ਤਬਿਦਤ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਨ। ਮੁਸਾਵਰੇ ਮੰਗਨੇ, ਰੇਡੀਵੋ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜਨ ਘਰ ਪਫੁੰਨੇ ਲੇਈ ਤੱਖੋਂ ਕਾਂਦੇ ਕੋਸ਼ਾ ਨੇਹੋਂ ਕੀਤੀ। ਵਾਲਕ ਇੱਖੋਂ ਹੁੰਗਮੇ ਥਮਾਂ ਮੇਹਸਾਂ ਦੁਰ ਰੀਹਨਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਪਛੀ ਕੀ ਮੌਕੇ ਕੇਵੀਂ ਕਾਰੀ ਅੱਸੀ ਗੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਲੇਈ ਗੇਗਾ। ਤਲਥੋਂ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਾਲਥਰ ਤੇ ਕੁਝੂ ਦੇ ਮਸਾਵਰੇ ਚ ਅੰਪਨਾ ਕਲਾਮ ਪਫੁੰਨੇ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਮਸਾਵਰੇ ਚ ਪਫੁੰਨੇ ਪੱਤੇ ਲੀਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਤਾ ਦਿਕਸ਼ਨੇ ਆਹਲੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ।

ਅੱਸੀ ਅਪਨੇ ਆਪੇ ਚ ਰੀਹਨੇ ਆਹਲਾ ਸਚਾਂ ਤੇ ਸੁਚਾ ਵਿਕਿਤ ਹੈ। ਰੱਖੋ-ਪੈਸੇ ਤੇ ਸ਼ੀਹਰਤ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਨਸਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਆਖਦਾ...

ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਫਕਤ ਕੇ ਸਾਥੇ ਆਏ ਹੈਂ
ਚੇ ਅਲਗ ਚਾਤ ਕਿਸ ਕੋ ਰਾਸ ਆਏ ਹੈਂ
ਦਿਲ ਕੇ ਢੁਖਨੇ ਮੈਂ ਚਾਦ ਆਏ ਹੈਂ
ਹਮ ਨੇ ਕਿਤਨੀਂ ਕੇ ਦਿਲ ਢੁਖਾਏ ਹੈਂ
ਲੌਟ ਆਨਾ ਪਛਾ ਜਸੀਨੀਂ ਪਰ
ਆਸਮਾਂ ਕਿਸ ਕੋ ਰਾਸ ਆਏ ਹੈਂ -

ਆ ਪਛੀ...

ਕਥਾ-ਕਥਾ ਜਿੰਦਗੀ ਬਦ-ਦੁਆ ਜਿੰਦਗੀ
ਜਿਸ ਬਹਾਨੇ ਭੀ ਆ ਰਾਸ ਆ ਜਿੰਦਗੀ

ਏਹ ਸ਼ੇਥਰ ਕੀ ਦਿਕਖਾਂ...

ਮੈਂ ਜਚ ਸੇ ਚੇ-ਚਾਰੂਰਤ ਹੋ ਗੇਆ ਹੈ
ਨਿਹਾਇਤ ਖੁਲਸੂਰਤ ਹੋ ਗੇਆ ਹੈ

ਪੰਡਤ ਕਿਦ੍ਯਾ ਰਤਨ ਅੱਸੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਸਰਬਾਂਧ ਕੀ ਅਵਤਾਰ-ਕ੃ਣ ਪੁਰੀ ਕਰੈ
ਇਕ ਲਾਮੇ ਸਮੇਂ ਤਾਗਰ ਜੁਡੇਆ ਰੇਹਾ, ਜੇਹੜੇ ਪੀ-ਮਾਰਕ ਤੇਲ ਦੀ ਫਰਮ 'ਦੇਖੀਦਾਸ ਗੋਪਾਲ ਕ੃ਣ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕੀ ਪੁਰੀ ਨੇ ਅੱਸੀ ਗੀ ਹਰ ਚਾਲਲੀ ਖੁਸ਼ ਰਕਖੇਗਾ।

उसदी पूरी-पूरी मदद कीती ते उस दे सिरे पर आशीचाद भरेचा हत्य ची रखखेआ। उ'आं ते ऑसी अशे सहबाई दा शगिरद होने दा लिकर करता ऐ पर शायरी च तकनीकी बरीकियां उस ने तालिब एमनाबादी ते डॉ० श्याम लाल कालरा आविद पेशावरी थमां सिविख्यां जेहडे आपू थी उच्चे दरजे दे शायर लेखक ते अलोचक हे। ऑसी उ'नें गी अक्सर अपनियां गजलां सुनांदा रीहंदा हा, जि'ने गी सुनिये ओह ऑसी गी लोडवारी सलाह थी दिंदे हे। जदू ऑसी हालातें दी मजबूरियें च फसे दा निमोजान हा ते अपनी चादाशत थी घटाई चुके दा हा तां स्वर्गीय आविद पेशावरी होरें उस दी हिम्मत अथाई। ओ ऑसी गी उस दी गजल दा इक शेर भुनांदे तां आसी की पूरी गजल चेतै आई जंदी। इस तरीके कनै उसदी गुमजुदगी दा आलम थी दूर होई गेआ। उ'दे एह शेर दिक्षणो—

मौजों से टकराए हैं हम तुफानों से छोले हैं
एक जीने की खातिर हम ने क्या क्या सदमे झोले हैं
ऑसी जीसा की राहों में मिल जाए किसी का साथ भगर
ये सब तकदीर की बातें सब तकदीर के मेले हैं।

०००

अभीरे शहर को इस से गरजा क्या
फकीरे शहर कब से दर बदर है।

०००

तो भी है फरियाद है ये कैसी आजादी है
बंदिशों हैं तो जीने पर चरना सब आजादी है
तुझ से क्या फरियाद करें तू तो खुद फरियादी है
तेरी मुहब्बत, तेरी नफरत हर पहलू बरबादी है

०००

आपनी बरबादियों का छेड़ कर लिकर उम्र गुजारी है खुदखुशी करते
जिंदगी में कोई कशिश ही न थी चरना कोशिश निशाह की करते
ऐ मुदों की पूजते हो तुम काश जिंदों का लिकर ही करते
हम तो ये दोस्त ही भले ऑसी दोस्त होते ते दुश्मनी करते

ਅੜਾ ਸ਼ੋਧਰ ਅਸਰਤ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਕੰਦ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਤਸੀ ਤੁਸ ਸੁਭੇ ਦੇ ਪਾਨੀ
ਕਨੈ ਲਿਖੀ ਜਾਂ ਕੋਲੇ ਕਨੈ ਤਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਪਰ ਅਸਰ ਨੇਹੀਂ ਪੀਂਦਾ। ਏਹ ਗੜ
ਆਂਸੀ ਦੀ ਸ਼ਾਥਰੀ ਪਰ ਧੂਰੀ ਤਤਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਸਾ ਦੀ ਸਾਦਗੀ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾਏਂ ਦਾ
ਪ੍ਰਗਟੀ ਕਰਨ, ਬੇਦਨਾ ਤੋਂ ਗਮ ਦੀ ਟੀਸ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੁਮਭਵ ਏਹ ਸਾਰਿਆਂ ਖੂਬਿਆਂ
ਤਸ ਦੀ ਸ਼ਾਥਰੀ ਚੁ ਮਜੂਦ ਨ। ਤਸ ਦੀ ਅਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵੀ ਸ਼ੇਲੀ ਛੱਡੀ ਸੁਨਦਰ ਹੈ। ਤਸ
ਦੀ ਸ਼ਾਥਰੀ ਚੁ ਜਲਥੇ ਤੋਂ ਭਾਵੁਕਤਾਏਂ ਦੀ ਹੱਕੀਕਤ ਪਸੰਦੀਂ ਦੀ ਅਕਾਸ਼ੀ ਹੈ। ਆਂਸੀ
ਦੀ ਸ਼ਾਥਰੀ ਦਿਲੈ ਦੀ ਤਾਰੇ ਗੀ ਛੁਂਹਦੀ ਹੈ। ਤੋਂ 'ਦਿਧਾਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਰਸਦਾਰ ਥੀ ਨ ਤੋਂ ਸੰਜੀਦਾ
ਥੀ ਜਿਥਾਂ...

ਹਮਦਰਦੀ ਕਤਾਨੇ ਬਾਲੇ ਨਿਕਲੇ ਆਗ ਲਗਾਨੇ ਬਾਲੇ
ਤੁਮ ਕਸ਼ਟੀ ਕਾਲੀ ਕਾਲੀ ਨਿਸ਼ਕਤ ਹਮ ਲਹਰੇ ਕੀਰਾਨੇ ਕਾਲੇ
ਸਾਥਦ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਰਾਤ ਗਥੇ ਘਰ ਜਾਨੇ ਕਾਲੇ

੦੦੦

ਪਲ ਹੀ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਤੀ ਹੈ ਸੁਖ ਚੈਨ ਕੀ ਰਾਤੋਂ
ਦੁਖ-ਦਰੰਦ ਕੇ ਦਿਨ ਪਲ ਭਰ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰ ਕਿਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ
ਦੁਖ-ਦਰੰਦ ਮੇਂ ਜੀਨਾ ਹੈ ਤੋ ਸਕਕਾਰ ਕਾ ਜੀਨਾ
ਥੇ ਬਾਤ ਹੱਕੀਕਤ ਹੈ ਤੋ ਮਰ ਕਿਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ

੦੦੦

ਥੇ ਤੋ ਨਹੀਂ ਹੈ ਹਮ ਅੜਦੇ ਫਨਕਾਰ ਨਹੀਂ
ਬਾਤ ਕੁਝਤ ਇਤਨੀ ਹੈ ਦੁਨਿਆਦਾਰੀ ਨਹੀਂ

੦੦੦

ਥੇ ਹੱਕੀਕਤ ਹੈ—ਆਧੁਨੇ ਚੌਂਠੀ ਅਪਨਾ ਚੇਹਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਤਾ
ਸਥ ਕੇ ਹਮਰਾਹ ਏਕ ਮਾਜ਼ੀ ਹੈ ਕੋਈ ਤਨਹਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਤਾ
ਜਿਸਮ ਏਸਾ ਮਕਾਨ ਹੈ ਜਿਸਮੇ ਰਹਨੇ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਤਾ

੦੦੦

ਦਰੰਦ ਕਾਲੇ ਹੋ ਤੋ ਫਿਰ ਏਸਾ ਕਰੀ ਸਾਥ ਕੁਛ ਹਮਦਰੰਦ ਭੀ ਰਖਾ ਕਰੀ
ਸਾਫ਼ ਦਿਖ ਜਾਏਂ ਗੇ ਥੇਹਰੇ ਕੇ ਨਕੂਸ਼ ਆਧੁਨਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਸੇ ਦੇਖਾ ਕਰੀ
ਹਮ ਸਫਰ ਹੋਂਗੇ ਤੋ ਬਿਛੁਰ੍ਹੇਂ ਗੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਸਤਿਏ ਇਕ ਇਕ ਸਫਰ ਤਨਹਾ ਕਰੀ

'ਤਰਕਾਨ' ਦਾ ਜਾਨ ਹੋਏ ਤੋ ਸ਼ਾਥਰੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਜਰਮ ਲੰਦਾ ਹੈ। ਗਜ਼ਲ ਚ
ਗੁਨਾਇਥਤ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਂਸੀ ਦਿਧਾਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਨਾਗਮਗੀ ਕਨੈ ਭਰੀ-

भरोची दियां न। आँसी ने अपनी तलीम जिंदगी दे मदरसे चा हासल कीती
कुसे कालेज जां यूनिवर्सिटी चा नेई। ओह पंडत ऐ पर भगव कबीर दे गलाने
मूजब :

पोधी पढ़ पढ़ जग मुआ
पंडित भया न कोय
ढाई आखर प्रेम के,
पढ़े सो पंडित होय।

आँसी ने बी ढाई अबखर प्रेम दे पढ़े ते अपनी शायरी च बरते। एह गल्ल
बक्कुरी ऐ जे प्रेम दे एह अबखर उसी अपनी निजी जिंदगी च रास नेई आए।...

अपनी तथाहियों का उड़ाया है खुट मनाक
खुट झुक्कहे लगाये हैं हम ने कभी कभी
ठन से बिछङ्क के उझ भर देते रहे ऊरेव
हम जिंदगी को और हमें जिंदगी कभी
आँसी तमाम उम्र रहीं आहोतारियां
देखी न तेरे होठों पै हम ने हँसी कभी

०००

मेरे हासिदों को ये क्या हो गया है ये हमददियां जानना चाहता हूं
मुझे जिंदगी की दुआ देने वाले तेरा मुद्दा जानना चाहता हूं

०००

जाने किस बक्का हो अंदर के सफर का अगाज
जाने कब खुल्म हो बाहर की ये दौड़े अपनी
आयना, आयना है आप को क्या देखेगा
देख सकती है कहाँ खुद को निगाहें अपनी
अपनी बसवादियां यकीनी थी इश्क तो सिर्फ बहाना था
ये हकीकत है आज तक खुद से इतफाकन भी सामना न हुआ
सारी दुनिया की मुनसिफी कर ली सिर्फ अपना ही फैसला न हुआ
दुनियादारी निभा तो सकते थे दिल ही सीने में दूसरा न हुआ।

10 फरवरी 2019 गी गजले दा एह बादशाह म्हेशा— म्हेशा
असे गी छोड़िये दुरी गेआ।

गलत सब दलीले गलत सब हवाले
अंधेरे अंधेरे उजाले उजाले

ਆਨੰਦ ਲਭਦ-ਫ਼ਰਜ਼ ਤੇ ਸ਼ਾਖਿਖਿਯਤ'

□ ਮੂਲ - ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੇਖਕ-ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਚੰਦਨ

□ ਅਨੁਵਾਦ-ਚੌਨੀ ਲਾਲ ਸ਼ਸ਼ਿਵ

2 ਜੁਲਾਈ 1951 ਗੀ ਪੁੱਛ ਦੇ 'ਸਾਹਿਯ' ਮਲੇ ਚ ਇਕ ਬੜੇ ਦਾ ਜਰਮ ਹੋਆ। ਪੁੱਛ ਦੀ ਸਸਤੀ ਭਰੋਚੀ ਫਾਜ਼ਾਏ ਚ ਤਸ ਦਾ ਪਾਲਨ-ਪੋਸ਼ਨ ਹੋਆ। ਪੁੱਛ ਦੀ ਬੈਲਿਲਿਬੇ, ਚਥਾਮੇਂ ਤੇ ਨਾਡੂਏਂ ਦੇ ਧਾਰੀ ਨੇ ਤਸ ਚ ਕਾਬਲਿਯਤ, ਸੋਚ-ਸਮਝ, ਸ਼ੋਖੀ, ਸ਼ਾਰਾਰਤ, ਇਨਸਾਨ ਦੋਸਤੀ, ਦੇਸ਼ਭਗਤੀ ਤੇ ਤਦਾਰਤਾ ਦਿਵੇ ਭਾਵਨਾਏਂ ਗੀ ਭਰੇਆ। ਕੇਵੇਂ ਪਾਸ਼ੋਂ ਦਾ ਪੁੱਛ ਦੀ ਪਰਦਖਿਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਦੇਖਾਏਂ ਦੀ ਲੈਹਹੋਂ ਤਸੀ ਬੀ ਇਕ ਲੈਹਹ ਬਨਾਈ ਦਿਤਾ। ਅਗੋਂ ਚਲਿਯੇ ਓਹ ਆਲਕ 'ਝਥਾਮ ਸੁਣਦਰ ਆਨੰਦ ਲਾਹਰ' ਦੇ ਨਾਂਡ ਕਨੇ ਮਝਹੂਰ ਹੋਆ। ਤਸ ਨੇ ਪੁੱਛ ਚ ਪ੍ਰਾਇਸਟਰੀ, ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੇ ਕੌਲੋਜ ਥਮਾਂ ਬੀ ० ਏਸ ० ਸੀ ० ਦੀ ਤਤੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਪਿਤਾ ਆਂਦ੍ਰੂ ਚਲਰਾਜ ਆਨੰਦ ਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਓਹ ਲਾਡਲਾ ਪੁਤਰ ਹਾ। ਭਰੇ-ਭਰੋਚੇ ਪਰੀਆਰ ਚ ਨਿਕਕੇ ਭਾਏ ਭੈਨੇ ਕਨੈ ਤਸ ਦਾ ਬਚਪਨਾ ਬੀਤੇਆ।

ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਥੈ ਲੋਕ ਨ ਜਿਥੋਂ ਗੀ ਅਨੰਦ ਲਾਹਰ ਅਪਨੇ ਤਪਨਿਆਸ 'ਨਾਮਦੇਵ' ਚ ਪੈਹਲੋਂ ਪਸੇ ਪਰ ਚੇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦਾ-

"ਸਮਰਪਨ-ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਜਿਥੋਂ ਗੀ ਮੌਖਿਕ ਭੁਲਨਾ ਚਾਹਨਾ।"

ਜਿਕਰ ਪੁੱਛ ਦਾ ਹੋਆ 'ਰਦਾ ਹਾ। ਕੌਲੋਜ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵੇ ਕਾਦ ਦੁਹਿਆਂ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ, ਮਸ਼ਾਯਰੇ, ਕਹਨਿਆਂ, ਸ਼ਾਤਾਨਿਆਂ, ਬੈਹਸ-ਮਕਾਹਸੇ, ਭਾਸ਼ਨ ਬੂਨਿਧਨ ਆਨੀ ਏਹ ਸਭ ਕਿਥਾ ਤਸ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਗੇ ਇਕ ਅੰਸ਼ ਥਮਾਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੀ ਕਹਾਨਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਪਾੜ ਆਪੂ ਬੀ ਏ-

"ਨਾਮਦੇਵ" ਬਢਾ ਹੋ ਰਹਾ ਥਾ ਤਸ ਕਾ ਕਿਵੇਂ ਬਢਾ ਰਹਾ ਮਗਰ ਲਗਤਾ ਥਾ ਕਿ ਤਸ ਕਾ ਦਿਲ ਬਢੁ ਨਹੀਂ ਰਹਾ ਅਤਿਕ ਫੈਲ ਕਰ ਟੂਸਰੋਂ ਕੇ ਦਿਲਾਂ ਪਰ ਲਾਗੇ ਹੂਏ ਜਖਮੀਂ ਕਾ ਮਰਾਹਮ ਕਰ ਰਹਾ ਹੋ। ਕੁਸੁਮ ਕਾ ਗਮ ਤਸ ਕੇ ਦਿਲ ਮੈਂ ਬਸਾ ਹੁਆ ਥਾ। ਕਿਉਂ ਥਾਰ ਥੀ ਕੁਸੁਮ ਕਾ ਜਿਕ੍ਰ ਕਰਤਾ ਮਗਰ ਫਿਰ ਭੀ ਖਾਮੀ ਹੋ ਜਾਤਾ। ਅੰਦਰ ਹੀ

ਇਥੈ ਓਹ ਸਥਾਪ ਏਂ ਜਿਸੀ ਸ਼੍ਰੂਲ ਤੋਂ ਕੱਲੇਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚ ਦਿਲ ਖੜਕਨੇ ਤੇ ਕੁਝੇ ਦੇ ਗਮ ਚ ਚੁਪ ਰੈਹਨੇ ਵੀ, ਕੁਝੇ ਵੀ ਬਾਦ ਚ ਝੁਕ੍ਕੇ ਰੈਹਨੇ ਪਰ ਉਸ ਵੀ ਚੰਚਾਂ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਨੇਈ ਬੁਹਾਸਰਨੇ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੇਅ। ਜਿਸ ਬੇਲੈ ਓਹ, ਅਪਨੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਰਾਂ ਕੀ ਢਸਦਾ ਨਾਂਡ ਨੇਈ ਲੇਈ ਰਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਪਨੀ ਨਾਧਕਾ ਕਨੌ ਕੀ ਅਪਨੇ ਮੰਨੇ ਦੇ ਭਾਖ ਕੁਝੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੀ ਸਕਕੇਆ। ਇਸ ਲੇਈ ਖੁਕ਼ਸੂਰੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਤੋਂ ਮਿਟਿਧਾਂ-ਮਿਟਿਧਾਂ ਗਲਲਾਂ ਤੱਤ ਵੀ ਕਹਾਨਿਯੇ ਤੇ ਲੇਖਨ ਚ ਸਾਫ਼ ਲਭਦਿਧਾਂ ਨ ਤੋਂ ਇਸ ਸ਼ੋਧਰ ਪਰ ਸੈਹਮਤ ਹੋਨੇ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨ।

“ਮੁਹੱਕਤ ਜਿੰਦਗੀ ਕੀ ਸਥ ਸੇ ਸੁਖਿਕਲ ਆਜਮਾਵਸ਼ਾ ਹੈ
ਮਗਰ ਯੇ ਆਜਮਾ ਲੇਨੇ ਕੇ ਕਾਬਿਲ ਆਜਮਾਵਸ਼ਾ ਹੈ”

ਪੁੰਛ ਦੇ ਬਾਤਾਕਾਰਣ ਚ ਸਾਹਿਤਕ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਰਚੀ-ਬੱਸੀ ਦਿਵਾਂ ਨ। ਇਤੇਂ ਹਰ ਨੀਕਵਾਨ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਜਾਥਰ ਜਾਂ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜਾ ਲਿਖਦਾ ਨੇਈ ਕੀ, ਓਹ ਕੀ ਤਖਲਲਸ (ਕਲਮੀ ਨਾਂਡ) ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਅਪਨਾ ਮੀਲਕ ਅਧਿਕਾਰ ਮਨਦਾ ਹੈ, ਭਾਮੇਂ ਤੱਤ ਤਖਲਲਸ ਦਾ ਅਰਥ ਤੱਥੀ ਪਤਾ ਗੇ ਨੇਈ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਾਦਰੇ ਤੇ ਸੁੱਸਕਾਰੇ ਗੀ ਅਪਨੇ ਕੜੀ ਕਠੇਰਿੰਬੀ ਆਨੰਦ ਲਾਹਰ ਜਮ੍ਹਾ ਪੁੱਛੇਆ। ਏਲ. ਏਲ. ਕੀ ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੇਆ ਤੇ ਇਤੇਂ ਕੀ ਓਹ ਸਥ ਕਿਤਾ ਜੇਹੜਾ ਪੁੰਛ ਦਾ ਹਿਸ਼ਾ ਹਾਂ। ਤੁਹੂੰ ਅਦਕ ਕਨੈ ਲਗਾਡ ਗੇ ਹਾਂ ਜੇ ਤੱਤ ਦਾ ਇਕ ਤਕਾਨਾ ਰੇਡਿਯੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੀ ਬਨੀ ਗੇਆ ਜਿਥੋਂ ਤੁਹੂੰ ਦੇ ਅਦੀਕ ਠਾਕਰ ਪੁੰਛੀ ਕਨੈ ਸੁਲਾਕਾਤ ਹੋਂਦੀ, ਅਦਕੀ ਗਲਲਾਂ ਹੋਂਦਿਆਂ ਪਰ ਤੀਲੇ ਗੇ ਪੁੰਛੀ ਹੋਰੇ ਗੀ ਪਤਾ ਲਾਗੀ ਪੇਅ ਕੇ ਓਹ ਤੱਥੀ ਮਿਲਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਕੁਝੇ ਹੋਰ ਗੀ ਕੀ ਮਿਲਨੇ ਆਸਤੈ ਜੀਂਦੇ ਨ। ਠਾਕਰ ਪੁੰਛੀ ਏਹ ਕੀ ਸਮਝੀ ਗੇ ਹੋ ਜੋ ਲਾਹਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਕੋਈ ਦੂਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਓਹ ਸਤਕ ਹੋਈ ਗੇ। ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਰੇਡਿਯੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਚਕਕਰ ਤੇ ਰਸਤੇ ਲਾਹਰ ਆਸਟੀ ਸੀਮਤ ਹੋਈ ਗੇ। ਮਾਲਿਕ ਰਾਮ ਆਨੰਦ ਤੁਹੂੰ ਦੇ ਮਨੋ-ਪਾਸ਼ੇ ਦੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਤੇ ਇਕ ਯੇਹਦ ਹਮਦਰੰ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਤੁਹੂੰ ਦੇ ਘਮਾਂ ਆਨੰਦ ਲਾਹਰ ਗੀ ਸਥਾ ਮਾਗਦਿਸ਼ਨ ਮਿਲਦਾ ਰੇਹਾ। ਦੋਸਤੀ ਤੇ ਧਾਰ ਕੀ ਮਿਲੇਆ। ਏਲ.ਏਲ. ਕੀ ਪੈਰੰਤ ਤੱਤ ਨੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਬਕਾਲਤ ਗੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੀਲੇ ਗੇ ਏਸ. ਏਸ.

ਮਨੋਰੰਜਨ, ਖੂਲਾਬਨ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸੀਵ ਤਸਦੇ ਕਰਦਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫ਼ਤਰ ਚ ਬਾਲਕ ਮਥਾਰਕ ਮੰਡੀ ਅਦਾਲਤੋਂ ਦੇ ਆਹਰ ਦਿਕਖਨੇ ਗੀ ਲਭਦੇ ਹੋ। ਤਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਤਸ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸੰਗਨੀ 'ਨੀਲਮ' ਬਕਾਲਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੈ ਤਸੀ ਮਿਲੀ ਚੁਕੀ ਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਜੋ ੧੦ ਏਨਡ ਕੇ ਥੱਕ ਚ ਮਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਨੋਕਰੀ, ਜਿਸ ਲੋਈ ਲੋਕ ਕੇਹ-ਕੇਹ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਪਰ ਆਨੰਦ ਲਹਰ ਨੇ ਕਿਸਾ ਚੰਚੀ ਸਾਗਰ ਮੈਂ ਤਸ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਛੁਡਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਓਹ, ਜਿਸ ਕਨੈ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਸ ਦੀ ਯਗ-ਮਾਸਾ ਤਕਲੀਫ ਵੀ ਨੇਈ ਟਿਕਖੀ ਸਕਦਾ। ਬਡਲੈ ਤਾਰ ਹੋਨਾ ਨਸ਼ਨਾ-ਮਜ਼ਬੂਤ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਛਨਾ, ਪੂਰਾ ਦਿਨ ਕਮੈਂ ਚ ਗੈ ਰੁਝੇ ਰੋਹਨਾ, ਸੰਭਾਂ ਬੇਲੈਂ ਹੁਦਟਨ-ਥਕੇਮਾਂ ਲੇਫ਼ੈ ਘਰ ਪਰਤੀਨਾ, ਅਨੰਦ ਲਹਰ ਦੇ ਦਮਾਗ ਪਰ ਇਕ ਭਾਰ ਗੈ ਲਗਦਾ ਹੋਨਾ, ਪਰ ਓਹ ਮੈਨਪਲ ਥੀ ਆਨੰਦ ਲਹਰ ਦੀ ਧਰਤ ਦੀ ਗਾਸ ਬਨੀ ਏ। ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਘਾਰ ਦੀ ਬਰਸੀਤੀ ਕਨੈ ਸਰਸਾਂਦੀ ਅਕਾ ਕਰ ਦੀ ਏ। ਲਹਰ ਦੇ ਆਂਧੋਡਾਟਾ ਚ ਨੀਲਸ ਟੀਂ ੧੦ ਵੀਂ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਿਟੇਡ ਤੇ ਤਸਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਡੀ-ਡੀ-ਕਾਸ਼ਿਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਭੀਨਗਰ, ਡੀ-ਡੀ-੧ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਮ੍ਮੂ ਥਮਾਂ ਕੇਈ ਸੋਂਰਿਯਲ, ਪ੍ਰਸਾਇਟ ਛੋਨੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀ ਬਣਾ ਸਾਰਾ ਏ। ਇਸ ਥਮਾਂ ਲਾਨਾ ਲਾਚਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਜੇ ਨੀਲਮ ਦੀ ਆਨੰਦ ਲਹਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕਿਸੀ ਬੁਝੀ ਜਗਹ ਏ। ਅਦੀਥੇ, ਸ਼ਾਬਦੇ ਦੇ ਸਾਰਥੀ ਲੇਖੇਂ ਚ ਪਤਾ ਨੇਈ ਕੀ ਇਸ ਚਾਲਨੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪਾੜੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ, ਜਦ ਕਿ ਆਲਤੂ-ਫਾਲਤੂ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਬਚਾਰੇ ਗੀ ਮਤਾ ਸਥਾਨ ਮਿਲਦਾ।

ਲਹਰ ਨੇ ਯਮ੍ਮੂ ਚ "ਹਲਕਾ-ਏ-ਫਿਕ੍ਰੋਫ਼ਨ" ਦੇ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਇਕ ਅਦਵੀ ਸੰਸਥਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ। 'ਨਿਰਾਨ' 'ਤਪਸਖੀ ਕੌਨ' ਦੇ ਇਕ ਥਮਾਂ ਮਤੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ। 'ਸਰਹਦ ਦੇ ਤਸ ਪਾਰ' 'ਸਰਹਦਾਂ ਦੇ ਕੀਚ', 'ਮੁੜ ਸੇ ਕਹਾ ਹੋਤਾ', 'ਇਨਹੋਂਨਾਂ', 'ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ', 'ਸਰਹਦ', 'ਧਹੀ ਸੜ੍ਹ ਹੈ', ਬਟਖਾਰਾ, ਨਾਮਦੇਵ ਤਸ ਦਿਓਂ ਕੇਈ ਕਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ। ਅਹਾਨਿਧਾਂ, ਤਪਾਨਿਆਸ, ਨਾਟਕ ਲਿਖਨੇ ਚ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਨੇ ਚ ਫ਼ਹੀ ਇਂਦੇ ਧਮੋਖਨ ਕਰਾਨੇ ਚ, ਧਰਾ ਦਾ ਤਾਂ ਨਸ਼ਨਾ-ਮਜ਼ਨਾ ਗੈ ਪੈਂਦਾ

इस चाल्ली दी इक हंसी-खुशी आहली जिंदगी अपने थेटे ते बेटी गुडिया कनै ही आनंद लहर दी। अदबी हल्के च अपनी पक्की पैठ इक पास्से ते दुए पास्से वकालत दी मस्तूफ जिंदगी ने फही कामयाबियां कनै-कनै जारी रेहियां। डैटी वकालत दा शिम्मा किश घटनाएं दे बगैर पूरा नेई होई सकदा। इस करी किश घटना इस चाल्ली थी न।

राजीरी थमा इक मुसलमान मवकिल अक्कसर मध्यारक मंडी दफतर च आँदा हा। राजीरी च ओह केह करदा हा-पता नेई पर जम्मू आइयै ओह भिक्ख

मंगदा हा पर लहर साहब उसी मकादमे दे बारे च बड़ी साफ ते सोहगी जानकारी दिंदे हे। इस्से चाल्ली इक करमीरी मुस्लिम मजदूर हा, जेहडा लक्कड़ी दे टाल पर लक्कड़ी तोलदा ते लोके दे घरे पिढ़ी पर चुक्कियै पजांदा हा, शाम बेल्से ओह लहर साहब कश आँदा हा। लहर साहब उसी मकादमे लेई उकसांदे। इस च ओह चुरूरत थमा मती दिलाचस्पी रखदे हे। में इक दिन आवन्देजा-इस चाल्ली दे लोक तुसें गी केह दिंदे न जे तुस इन्हें गी मकादमा बाजी लेई प्रेरत करदे ओ। तन्हें जवाब दिता जे एह अदालती व्यवस्था दा हिस्सा ऐ-एह लोक वकील दी फीस भामें नेई देन पर इन्हें गी अदालती प्रक्रिया थमा दूर रखद्दना पेशे दै खलाफ कम्म करना होग।

पुंछ दी परम्परा गी लहर साहब ने जम्मू च बी जारी रख्ये आ। सारे शा
पैलें उन्हें अपने मुनशी साहब गी, अपने जूनियर वकीलें गी तखल्लसे कनै
नवारोजा। ख्याली, अजाद रहबर बर्गीरा तखल्लस बंडे। किश जूनियर वकील
बगैर तखल्लस दै है। इक दिन दी गाज जे

ओह कुसे कम्मे लेई आनाकानी करा'रदे है तां में आक्खेआ-एह किश
करगेओ तां तुसें गी बी तखल्लस अलॉट करी दिता जाहग। तां उन्हें झट-
पट गङ्ग मध्री लैती ते तखल्लस थमां बची गे। वकालत दे कम्म थमां जिस थेलै
लहर साहब थक्की बंडे तां स्कूली बच्चे आहला लेखा खिसकिये सौर ते मम
परचाने दा रस्ता तुप्पी लैदे। शायद हून बी एह चलदा होऐ...। भवारक मंडी
थमां पक्का हुंगा, परानी मंडी रघुनाथ बजार ते रेजिडेन्सी रोड तक शील चात्रा
होई जंटी। इक दिन रेजिडेन्सी रोड पर कुसे गी दिक्खिये लहर साहब ने जोरे
कनै बुआज दिती-'चमचा साहब!' में आख्ये आ केह करदेओ कोई गल देई
जाहग। आख्यन लगे-'ओह ब्राह्मा खुश होग'। में रहान हा जे ओह साहब रुके
ते खुश होई ने जे कोई उन्हें गी जम्मू च बी 'चमचा' तखल्लस कनै बुला'रदा।
तोह-तुआह दियां गालां होइयां जे पुंछ च एह कनेहा-ते ओह कनेहा। लहर
साहब ने उन्हें गी पुच्छेआ जे 'हुमची' साहब दा केह हाल ऐ। तां ऐसे हे
पुंछ दे साहब-ए-तखल्लस ते ऐसा हा लहर साहब दा बिना टिकट दै सौर-सपाटे
दा समान। लगभग 45 एं साल्ले थमां जम्मू दी केई-केई अदबी मैफलें दी
जान, केई ब्रह्म सियासी दलें दे लीडरे कनै सरबंध। जटूं के हून किश-किश
सियासत थमां दूर न लहर साहब। अंधप्रदेश ते राजस्थान उर्दू अकैडमी, भीर

"आनंद लहर के हाँ ज्यादातर ऐन्डी और तजरीदी कहानी मिलती है।
उन्होंने अपने अफसानों में बगैर प्लाट (Plot) और किरदारों के खात्र-आवर
कैफित को उभारा है। नये तजरीदी अफसानों की तकनीक और हैथ्यत
(हैथ्यत), रिवायती अफसानों से क़दरे मुख्यलिफ है। आनंद लहर के अफसानों
में ज्यादातर यही नया अंदाज कारफमा है। जिस तहर खात्र में हम जम्मा-
ओ-मकां हट्ट से मावरा हो जाते हैं, इसी तरह 'इनहैराफ' के अफसानों को
पढ़ते हुए क़क्षात का एक मुन्तशिर अमल सामने आता है। उनके अफसाने
'सडक' अदालत, 'रफ्तार', 'रस्ते का घाह' और 'वजूद' तजरीदी अफसाने
के नमूने कहे जा सकते हैं।"

2015 च आनंद लहर दा नमां सकलन “सरेशटा ने भी यही लिखा है” प्रकाशित होआ। इस्सै साल उन्हें गी उपन्यास ‘नामदेव’ पर जम्मू कश्मीर अकेडमी ऑफ आर्ट, कल्चर एन्ड लीन्युएजिस ने पुरस्कार प्रदान कीता ए। इस कताव पर डाक्टर गोपी चन्द नारंग ने लिखे दा ए।

“आनंद लहर गुजराता चार दहाइयों से कहानियां और नॉवल लिख रहे हैं। उन के नॉवलों और अफसानों के मताले से उन के भशाहदात की बुअसत का बखूबी अंदाज़ा होता है। वो जब अपने ईर्द-गिर्द के तरक्काद और तसादम को देखते हैं तो तड़प उठते हैं। हिन्दोस्तान और पाकिस्तान के दरम्यान रिश्तों की करामकरा हो या दहशतगरद सरगरमियां या किर समाजी नांड़ इन्साकी या जुल्म-ओ-जबर, उन के खिलाफ वो आवाज़ उठाते हैं। अब तक उन के पांच नॉवल, (Novel) चार अफसानवी मजमुए, द्वामों के तीन मजमुएं मंत्र-ए-आम पर आ चुके हैं। उन के फिक्शन (Fiction) में खुदगर्जी, इन्सानी इस्तेहसाल की बात हो या मुहब्बत के दरम्यान खलीज का मामला इन्सानी आरत्तुओं की बात हो या इछलाकी और तहतीबी क़दरों का जवाल-हर तस्वीर हमें गौर करने की दावत देती है।”

‘आनंद लहर का इक होर कारनामा जम्मू-कश्मीर दे विधान (constitution) दा उर्दू अनुवाद ऐ।’ इस संक्षिप्त जनेह लेख च उसदे सारे कम्म ते उपलब्धियें दा वस्तार कर्नै थर्णन करना मस्कन मेई। अपनी-अपनी जगह कई लोक एह कम्म करा करदे न जिसनै पाठक लाभ लेई सकदे न। आनंद लहर पर गळ पूरी करदे होई गालिब दा एह शेर आखना मनासब होग-

कोई आगाह तहीं खातन-ए-हम दीगर से
है हर इक फ़रद जहां में चरक-ए-नाखवांदा
रेंगों को अपने व्यानिया तख्तैइयल के आइने में बखूबी उतार लिया है।’’
06 दिसंबर 2018 गी एह फनकार असे सारे गी म्हेशां- म्हेशां
आस्तै अलविदा आकड़ी गआ।

डोगरी साहित्य दे स्तंभ : नरसिंह देव जम्बाल

॥ डॉ. रत्न बसोब्रा

जीवन गी रहोई हुंगी कन्नी जीने आहले श्री नरसिंह देव जम्बाल होर जीवन और अपना नवरीया स्पष्ट करदे होई आखदे न जे जीवन जम्बना ते मरी जाना गै नेई ऐ, बल्कि इस जीवन च औने आहले हर इक माहू गी अपना दायित्व नभांदे होई इसी सफल बनाना चाहिदा। माहू गी अपनी अमख्याई इन गी कायम रखदे होई जीवन च अग्ने गै अग्ने बधने दा जेहडा मूल मैत्र जम्बाल होर टिंदे न ओह कोई जम्बाल जनेहा साहित्यकार गै देई सकदा ऐ। आखदे न केंदे दे मृँह जमदे गै चिक्कडे होंदे न जो पही इ'यां बो आखेजा जंदा ऐ :- “होनहार विरचान के होत चीकने पात” श्री नरसिंह देव जम्बाल हुंदे पर एह बहावतां शत प्रतिशत पूरिया डातरदिवां न। जम्बाल होर बचपन थमां गै प्रगति पसंद रेह न। इ'ने म्हेशां अग्ने बधना गै सिक्खेजा। जिस रस्ते बो पैर पाया पही पिच्छे मुढ़िये नेहै दिक्खेजा। तां गै ते एह आखदे न :-

“मेरी गैरत नि शुकना जानदी, हिम्मत डरी जाना
इ'ने झक्खडे तृफाने च जिसदी लाट नेई कम्बे
में अपने लकडे नै ओहका अमर दीया जलाना ऐ
में हाल्ली दूर जाना ऐ। में हाल्ली दूर जाना ऐ।”

अपने जीवन च म्हेशां अगडे बधने ते दूर पुन्जने दा जेहडा सुखना जम्बाल होरे दिक्खेजा हा उसी उन्हें साकार करी टकाया। ते अन्ज साहित्य, चित्रकला ते मूर्ति कला दे शिखरे उपर श्री नरसिंह देव जम्बाल हुंदा नाऊ सुनैहरी अक्खरे च चमचमांदा दिक्खेजा जाई सकदा ऐ।

डोगरी साहित्य दे खेतर च अहुमुखी प्रतिभा दे मालक मने जाने आहले श्री नरसिंह देव जम्बाल होर उपन्यासकार, बहानीकार, नाटककार, निबंधकार,

ਮੀਤਕਾਰ, ਕਥਿ ਤੇ ਗਾਜਲ ਗੀ ਸ਼ਾਅਰ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਾਨੈ-ਕਾਨੈ ਮਨੇ-ਪਸਮਾਨੇ ਦੇ ਚਿਤਰਕਾਰ ਤੇ ਮੂਰਿਕਾਰ ਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਈਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਾਮਵਾਲ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਧਰਮ ਦੇਵੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਖਾਮ ਸਿੰਹ ਜੀ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਜਾਮ੍ਮੁ ਦੇ ਭਲਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਚ 28 ਫਰਵਰੀ 1931 ਗੀ ਹੋਆ। ਇੱਦੇ ਜਨਮ ਕਾਨੈ ਤੁਝੀ ਦੀ ਇਕ ਮਹਤਵਪੂਰ्ण ਗਲਲ ਏਹ ਪੇ ਜੇ ਇੱਦਾ ਜਨਮ ਛੌਂ, ਕਣ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕਿਥਾ ਦਿਨ ਬਾਦ ਹੀ ਹੋਆ ਤੇ ਤਡ ਬੇਲਣੀ ਏਹ, ਜਾਹੀ ਫਰਸਾਨ ਜਾਰੀ ਹੋਆ ਜੇ ਸੁਖਗੁਜ ਕਣ ਸਿੰਹ ਦੇ ਜਨਮ ਮਹੀਨੇ ਚ ਰਾਜਪੂਤ ਬਰਾਦਰੀ ਚ ਜਿਨ੍ਹੇ ਬੀ ਬਲ੍ਲੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਆ ਏਂ ਤ ਨੇਂ ਸਾਰੇ ਗੀ ਇਕ-ਇਕ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਰਪੇਆ ਦੁਢ ਪਲੇਅਈ ਦਿੜੀ ਜਾਹਨ। ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਇੱਦੇ ਬੱਦੇ ਚ ਬੀ ਮਹੀਨੇ ਪਾਰਤੀ ਇਕ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਰਪੇਆ ਆਨ ਲਗ। ਜਾਮਵਾਲ ਹੋਰੋ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮਲਵਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲੈ ਥਮਾਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਜਾਮਵਾਲ ਹੁੰਦੀ ਮਾਤਾ ਸਥ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਧਰਮ ਦੇਵੀ ਹੁੰਦਾ ਕਾਲ ਲੌਹਕੀ ਬਰੇਸ਼ਾ ਚ ਹੈ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਏਹ ਤਸਲੀ ਚੁਕ੍ਕ ਅਤੇ ਦੇ ਬੀ ਜਿਹੇ ਹੋਏ ਦੇ ਜਿਸਲੈ ਇੱਦੀ ਮਾਤਾ ਹੁੰਦੀ ਸੂਲ੍ਹੁ ਹੋਈ। ਇੱਦੇ ਪੰਜਮੀ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਤਾਗ ਇੱਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬੀ ਪੁਲਸਾ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਤੁਝੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਹੈ। ਜਾਮਵਾਲ ਹੁੰਦੇ ਚ ਪਛਨੇ ਤੇ ਅਗੋਂ ਬਧਨੇ ਦੀ ਲਾਲਕ ਹੀ। ਏਹ ਲਾਗੇ ਤੁਆਗੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਅਪਨੇ ਤਾਪ ਦੇ ਜਾਗੈਂ ਕੋਲ ਰਿਵਾਸੀ ਚਲੀ ਗੇ ਤੇ ਤਤ੍ਤਵਾਂ ਇੱਨ੍ਹੇ ਛੇਮੀ ਸਤਮੀ ਜਮਾਤੀ ਪਾਸ ਕੀਤਿਆਂ। ਪਹੀ ਅਠਮੀ ਜਮਾਤ ਇੱਨ੍ਹੇ ਸਤਵਾਰੀ ਕੈਨਟੋਨਮੈਟ ਸਕੂਲੈ ਚ ਪਛੀ। ਇੱਨ੍ਹੇ ਜਿਸਲੈ ਅਠਮੀ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਦਿੜੀ ਤਸਲੀ ਅਠਮੀ ਬੀ ਬੋਡ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਇੱਦੀ ਸੈਂਕਡ ਬ੍ਰੇਣੀ ਆਈ। ਅਗਲੀ ਪਛਾਈ ਆਸੀਂ ਰਣਬੀਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੇਤਾ ਪਰ ਤੌਲੇ ਹੈ ਓਹ ਸਕੂਲ ਛੋਡਿਵੈ ਏਹ ਹਰਿ ਸਿੰਹ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਗੇ। ਤ ਨੇਂ ਦਿਨੇ ਦਸਮੀ ਦੀ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਸੇ ਇੱਨ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਲਵੌਰ ਥਮਾਂ 1945 ਚ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਏਹ ਅਜੇਂ ਹੋਰ ਅਗੋਂ ਪਛਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਸਾਜਗਾਰ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਏਹ ਅਗੋਂ ਨੇਈ ਪਛੀ ਸਕੇ ਤੇ ਸਟੇਟ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਚ ਭਰਖੀ ਹੋਈ ਗੇ। ਅਪਨੇ ਪਛਨੇ ਦੇ ਸ਼ੀਕ ਗੀ ਇੱਨ੍ਹੇ ਪਹੀ ਅਪਨੀ ਨੋਕਰੀ ਦਰਾਨ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਨ੍ਹੇ ਡੋਗਰੀ ਚ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ (ਆਨੰਦ ਇਨ ਡੋਗਰੀ) ਏਮ.ਏ, ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਚੀ.ਐਚ.ਡੀ, ਦਿਵਾਂ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕੀਤਿਆਂ।

1945 ਚ ਜਾਮਵਾਲ ਹੋਰ ਸਟੇਟ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਥੈ ਪੁੱਛ ਰਠੀ ਗੇ ਤੇ 1947 ਚ ਕਮੀਸ਼ਨ ਆਸੀਂ ਪੁੱਛ ਥਮਾਂ ਕਥਮੀਰ ਗੇ। ਤਸਲੀ ਏਹ ਲਿਖਤ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰੀ ਤੁਕੇ ਦੇ ਹੈ ਤੇ ਮੀਖਕ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਅਜੇਂ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਤਸੰਨੀ ਦਰਾਨ ਪਾਕੇਸਤਾਨ ਨੇ ਕਥਾਇਲੀ ਹਮਲਾ ਕਰੀ ਛੋਡੇਆ ਤੇ ਇੱਦਾ ਇਨਟਰਵਿਊ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕੇਆ। ਇਸ

ਹਮਲੇ ਦਾ ਮਕਾਬਲਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਚ ਜ਼ਮਵਾਲ ਹੋਰ ਓਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਗੇਡਿਵਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਂਦੇ ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਚ ਜੇਹੜੇ ਪੰਜਾਹ, ਆਦਮੀ ਮੁਜਫਰਾਵਾਦ ਆਹਲੀ ਬਕਖੀ ਅਗੋਂ ਬਧੇ ਤੁਂਦੇ ਚ ਜ਼ਮਵਾਲ ਹੋਰ ਓਂ ਇਕ ਹੈ। ਕਕਵਾਇਲੀ ਮਰੇ ਹੋ ਤੇ ਏਹ ਪੰਜਾਹ ਪਹੀ ਓਂ ਇਨ੍ਹੇ ਚੈਂਚ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੁਭੋਂ ਗੀ ਰੋਕੀ ਰਕਖੇਆ ਤੇ ਖੀਰ ਤੁਭੋਂ ਇਸ ਟੁਕੜੀ ਚ ਬਚੇ ਦੇ ਸੈਨਕੇ ਗੀ ਬੰਦੀ ਬਨਾਈ ਲੈਤਾ। ਤਸੇ ਦਰਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਜੰਗੀ ਕੰਦੀ ਦੇ ਰੁਪੈ ਚ ਕਿਸ਼ ਸਾਲ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨੇ ਪੈ। 1950-51 ਚ ਕਿਸਲੈ ਇਕ ਸਮਯੋਤੇ ਤੈਹਤ ਜੰਗੀ ਕੇਂਦੀਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਜ਼ਮਵਾਲ ਹੋਰ ਓਂ ਰੇਹਾ। ਹੀਡੀ ਇਥੋਂ ਆਏ। ਜਿਸਲੈ ਏਹ ਪਾਕਿਸ਼ਾਨ ਥਮਾਂ ਵਾਪਸ ਇਥੋਂ ਆਏ ਤਾਂ ਤਸਲੈ ਜਸਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਭਾਰਤ ਚ ਚਿਲ੍ਹ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਹਾ। ਜੇ ਏਂਡ ਕੇ ਸਟੇਟ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਗੀ ਖਾਤਮ ਕਰਿਵੈ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਕਨੈ ਮਲਾਈ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਹਾ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਤਸਲੈ ਓਹ ਨੋਕਰੀ ਛੋਡੀ ਦਿੱਤੀ। 1951 ਥਮਾਂ 1953 ਤਗਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਮਵਾਲ ਹੁਂਦੇ ਲੋਈ ਬੜਾ ਜਦੋਂਜੈਹਦ ਆਹਲਾ ਹਾ। ਇਸੌਂ ਦਰਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂ ਜਸਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੈਹਕਮਾ ਮਾਲ ਚ ਆਰਜੀ ਤੌਰ ਤੱਤ ਕਲਕਤਾ ਤੇ ਪਟਿਆਲੀ ਦਿਨਾਂ ਨੋਕਰਿਆਂ ਕੌਤਿਆਂ। ਏਹ ਨੋਕਰਿਆਂ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸੇਭਾਡ ਤੇ ਰੁਚਿ ਦੇ ਸੰਤਾਪਕ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਛੋਡਨਾ ਬੇਹਤਰ ਸਮਯੋਤੇ। ਜ਼ਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਤੁਭੋਂ ਦਿਨੋਂ ਤੁਦੂ ਚ ਲਿਖਦੇ ਹੋ। ਤੁਭੋਂ ਦਿਨੈ ਸਾਫੇ ਇਥੋਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਖਾਸ ਸਾਧਨ ਤਪਲਥਾ ਨੇਈ ਹੈ। ਬਾਹਰਾ ਥਮਾਂ ਫ੍ਰਾਮਾ ਕੇ ਪਨਿਆਂ ਆਹਿਏ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਿਵਾਂ। ਤਪਲਥਾ ਚ ਜ਼ਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਕਲਕਤਾ ਦੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਕੌਪਨੀ ਦੇ ਕਾਸ਼ਕੁਨ ਦੇ ਸਮਵਰਕ ਚ ਆਏ ਤੇ ਪਹੀ ਕਲਕਤਾ ਦੀ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨਿਆਂ ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਪਤਾਚਾਰ ਰਾਹੋਂ ਰਾਵਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤਤ੍ਵੋਂ ਇਨ੍ਹੋਂਦੀ ਲੇਖਨ ਪ੍ਰਕਿਤਿਆਂ ਗੀ ਦਿਖਦੇ ਹੋਈ ਕਲਕਤਾ ਦੀ ਇਕ ਫਿਲਮ ਕੌਪਨੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਗੀਤ ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਕਾਂਟ੍ਰੈਕਟ ਦੇਈ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੁਆਂ ਪਟਿਆਲੀ ਦੀ ਪਕਕੀ ਨੋਕਰੀ ਆਸਟੀ ਪ੍ਰਸ਼ਿਕਾਣ ਅਨੁ ਬਲਕਾਰ ਛੋਡਿਵੇਂ ਸੁਜ਼ਨੋ-ਮਿਜ਼ਰੇ ਤੇ ਸਾਕ ਸਰਬਥਿਆਂ ਦੇ ਰਾਫਨੇ ਤੱਤ ਕਲਕਤਾ ਤੇ ਉਠੀ ਗੇ। ਕਲਕਤਾ ਚ ਜਾਇਏ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਿਸ਼ ਗੀਤ ਓਂ ਲਿਖੇ। ਪਰ ਕਲਕਤਾ ਦਾ ਮਹੀਲ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਕਿਸ਼ ਰਾਸ ਨੇਈ ਆਯਾ। ਤਥੁਆਂ ਇਨ੍ਹੋਂ ਵਾਪਸ ਜਸਮੂ ਪਰਤੀਨਾ ਗੀ ਬੇਹਤਰ ਸਮਯੋਤੇ ਤੇ ਏਹ ਜਸਮੂ ਆਈ ਗੇ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਸੱਜੇ ਚ ਜੇਹੜੀ ਅਗੋਂ ਬਧਨੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਦੇਸ਼ ਭਖਿਤ ਦਾ ਜ਼ਲਦਾ ਹਾ ਓਹਦੇ ਚਲਦੇ 1953 ਚ ਜ਼ਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਜਸਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਯੂਲਿਸ ਚ ਭਰਥੀ ਹੋਈ ਗੇ ਤੇ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਤੇ ਤਨਦੇਹੀ ਕਨੈ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਚ 32 ਸਾਲ ਅਪਨਿਆਂ ਸੇਵਾਂ ਦੇਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਇਸੌਂ ਵਿਭਾਗ ਚਾ ਸਨ् 1986 ਚ ਡੀ.ਏਸ.ਪੀ. ਦੇ ਓਹਦੇ ਪਗ ਰੱਟੈਰ ਹੋਏ।

अपनी पुलीस दी नोकरी दरान इन्हें केवँ प्रशंसनी ते महत्वपूर्ण सेवां दितियां। केवँ बैशिष्ट व्यक्तियें कनै कम्म करने दा मौका थी इन्हें गी मिलेआ, सैना कनै बी इन्हें गी अटैच रौहना पेआ खास करिये 1965 ते 1971 दियें लाडाइयें च विशेष फोर्स रियासत ते रियासत थमां बाहर आर्मी ते बी.एस.एफ कनै अटैच कीते। इदियें सुलीस विभाग च शानदार सेवाएं आसै इन्हें गी केवँ नामें गनानें कनै नवाजेआ गेआ। 1986 च जम्बाल साहब गी गश्टपति पुलीस मैडल कनै थी सम्मानत कीता गेआ इसमै दरान इन्हें पुलीस ड्रिल मैन्यूजल दा अंग्रेजी थमां उर्दू लिन्दी च अनुवाद थी कीता।

श्री नरसिंह देव जम्बाल हुंदा व्याह 1953 च बलौर च ठा, घर्म सिंह हुंदी सुपुत्री कु. कमला देवी कनै होआ। 1953 थमां इंदी धर्मपत्नी श्रीमती कमला देवी होर इंदा साथ नभांदे-नभांदे किश चिर पैहले हमेशा-हमेशा आसै इंदा साथ छोड़ियै सुर्ग सधारी गेइयां।

कृतित्व :- जि 'यों के पैहले आकड़ेआ जे श्री नरसिंह देव जम्बाल होरे 1945 च साहित्य सिरजना रम्भ कीती ही, शुरू च एह उर्दू च गीत ते कवता लिखदे हे। जम्मू च 1944 च डोगरी संस्था दी स्वापना होई चुकी थी ही पर जम्बाल साहब दा इस बख्ती कोई ध्यान जां रुझान नेई हा, एह उर्दू अदब च गै लगातार लिखा करदे हे। श्री नरसिंह देव जम्बाल होर साहित्य सिरजन दे कनै-कनै चित्रकला दा थी शौक रखदे हे। उसलै जम्मू च मशहूर चित्रकार पं, संसार चन्द बड़ु हुंदा बड़ा नां३ हा। जम्बाल होर जिसलै उंदे सम्पर्क च आए तो उन्हें इन्हें गी छोगरी च लिखने गी गलाया। की जे उस चेल्लै बड़ु होर डोगरी संस्था दे प्रधान हे, ओह जम्बाल होरे गी डोगरी संस्था च लेई गे। इंदै च थी अपनी मातृभाषा डोगरी च लिखने दी मुहार खुल्ली ते इन्हें उर्दू च रचना करना छोड़ियै डोगरी च लिखना शुरू कीता ते फही पिच्छे मुड़ियै नेई दिक्खेआ, बस इक चित तोइयै मां बोल्ली दा कर्ज तोआरना गी अपना फर्ज समझी लैता ते इक दे बाद इक रचना देइयै डोगरी साहित्य गी समृद्ध करने च रुझी गे। जम्बाल होरे साहित्य दी हर विधा च लिखेआ जि 'यों, कवता, गीत, गजल, चहानी, उपन्यास, नाटक, एकांकी, लेख ते निबंध बैरीरा। इंदी अनथक मैहनत दा गै नतीजा ऐ जे अज्ज डोगरी साहित्य जगत गी सर्वाधिक कतावां देने दा ब्रेय जम्बाल साहब गी जंदा ऐ। इसलै तगर इदियां 37 कतावां

प्रकाशित होई चुकी दियां न, जिन्हें अब इस चालली ऐ :-

कवता संग्रह

1. नमी कवता नमें रखते (गजल संग्रह 1965)
2. शमां जलै की धड़की-धड़की (गजल संग्रह 1968)
3. कोरज (कविता संग्रह 1971)
4. सगात (कवता संग्रह 1987)
5. बुनतर (गजल संग्रह 1997)
6. मोतिया खलारे खशाचू (गीत संग्रह 1990)

कहानी संग्रह

1. धुखदे गोहटे (कहानी संग्रह 1966)
2. चाननी दा सेक (कहानी संग्रह 1979)
3. मेरा देस मेरे लोक (कहानी संग्रह 1989)

उपन्यास

1. सांझी धरती बखले माहनू (1976)
2. कनी बरसात (1991)
3. चरकचाड़ी (2001)
4. छिन कंधें कोठा-शीराज च

नाटक

1. मंडलीफ - (1972)
2. जान मर्यादा - (1975)
3. अल्लड़ गोल्ली बीर सपाही (1976) (काव्य च)

5. ਪਿੰਜਰਾ (1984)
6. ਕੀਂਡੇ ਘੁੜ (1985)
7. ਸਰਕਾਰ (1985)
8. ਰਾਮ ਲੀਲਾ (7 ਦਿਨ ਪੂਰ੍ਣ ਅਥਵਾ ਦਾ ਨਾਟਕ) 1987
9. ਪੰਜਤਾਰਾ (ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ 1992)
10. ਦੇਵਧਾਨੀ (2002)
11. ਧਾਰਾਂ ਗੁੰਬੀ ਪੇਈਆਂ (2002)
12. ਦੇਖ ਮੁਚਰ (2002)
13. ਮਲਿੰਸਕਾ
14. ਸਮਾਂ ਕੁਸ਼ਮਾਂ
15. ਬਿਸਿਥਰ
16. ਪਰਥੁਰਾਮ
17. ਵਿਫਲਤਾ—(2010)

ਮਿਥਿਤ

(1) ਢਾਰਮਾਂ ਰੋਬ (ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਨੀ, ਨਾਟਕ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਈ : 1965 ਦੀ ਲਾਡੀ)

ਜਮਵਾਲ ਹੋਰੇ ਗਦ੍ਯ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚੰਗੀ ਕਾਫੀ ਕਮਮ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ, “ਖੂਬ ਸਮਾਲੇ ਭਾਵ ਛੋਖਾਲੇ, “ਤੇ ਢੋਗਰੀ ਗਜ਼ਲ ਸਮੇਤ ਇੱਦੇ ਤੈ ਲੇਖ ਸੰਗ੍ਰੰਹ ਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਬਾਲ ਸਾਹਿਤਿਕ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਚ ਜਮਵਾਲ ਹੋਰੇ ਦੀ ਰਖਨਾਂ ‘ਕੁਝ ਚੁਗੇ ਤੇ ਕੁਝ ਮਦੇ,’ ਤੇ “ਓਹ ਕੁਝ ਹਾਂ” ਦੇਵਿਤੇ ਬਾਲ ਸੂਲਭ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਸੰਕਲਨੇਂ ਦਾ ਸੰਧਾਰਨ ਬੀ ਇੱਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਫਰ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜੇਹਦੇ ਚ “ਸਮਕਾਲੀਨ ਢੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾ” ਜੇਹਦਾ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਦਾ

ऐ प्रमुख ऐ। एहंदे कनै गੇ ਜਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਕਮਮ ਕਾਰਦੇ ਹੋਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਧੇਂ ਕਹਾਨਿਧੇਂ ਦਾ 'ਪਖੇਲੁ' ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਅਨੁਵਾਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਾਏ ਦਾ ਐ। 'ਕੁਣਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਬਕਿਤਤਚ ਤੇ ਕੁਤਿਤਚ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਪੋਤੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਤੇ "ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ ਪੰ, ਸੱਸਾਰ ਚਨਦ ਬਛੁ" ਜਮ੍ਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ। ਜਮਵਾਲ ਹੁਨਦਿਧੇਂ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਢੋਗਰੀ ਕਥਤਾਏਂ ਦਾ ਅੰਗੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ-

The representative Dogri Poems of Narzingh Dev Jamwal-Introduced & Translation by Lakshmi Narain ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਐ।

ਇਨ੍ਹੇਂ ਰਚਨਾਏਂ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਜਮਵਾਲ ਹੁਨਦੇ 100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੇਹਿਧੇ ਨਾਟਕ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਜਮ੍ਮੂ ਅਮਾਂ ਇੰਦੋਂ ਕਿਨ੍ਹੇ ਗੈ ਟੀ, ਬੀ, ਧਾਰਾਵਾਹਿਕ ਬੀ ਟੈਲੀਕਾਸਟ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਇਸਲੈ ਜਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਿਰਜਨ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਅਪਨੀ ਆਤਮਕਥਾ ਲਿਖਨੇ ਚ ਮਸ਼ਰੂਫ ਨ। ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਕੇਇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸੰਸਥਾਏਂ ਚ ਬੀ ਇੰਦੋਂ ਅੰਨਾ ਜਾਨਾ ਲਗਦਾ ਰੀਹਦਾ ਐ।

ਅਭਿਨਥ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਬੀ ਜਮਵਾਲ ਸਾਹਬ ਦਾ ਚੇਚਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਕੇਇ ਰੰਗਮੰਚੀ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਅਤੀਂਰ ਅਭਿਨੇਤਾ ਕਮਮ ਕੌਤੇ ਦਾ ਐ, ਜਿਂਦੇ ਚ ਇੰਦੋਂ ਅਪਨੇ ਨਾਟਕ ਆਨ ਮਰਦਾ, ਮੰਡਲੀਕ ਸ਼ਾਮਲ ਨ ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਪੰਚ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਤੇ ਛੌਂਦਿਆਂ ਕੰਧਾਂ ਆਦਿ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਬੀ ਇਨ੍ਹੇਂ ਭੂਮਕਾ ਨਭਾਈ ਦੀ ਐ।

ਜਮਵਾਲ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਕੁਸ਼ਲ ਚਿਤਰਕਾਰ ਤੇ ਸਿਫ਼ਹਸਤ ਮੂਰਿੰਕਾਰ ਬੀ ਹੈਨ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਅਪਨੇ ਚਿਤ੍ਰੇ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਸਨ् 1962 ਈ ਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਈ ਗੈਲਰੀ ਮੁੰਬਈ ਚ ਲਾਈ ਤੇ ਤਸਦੇ ਕਾਦ ਏਹ ਲਗਾਤਾਰ ਰਾਜਿ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰ ਸ਼ਤਰ ਦਿਧੇਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਂ ਚ ਅਤੀਂਰ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਮੂਰਿੰਕਾਰ ਹਿਸ਼ਾ ਲੰਦੇ ਅਥਾ ਕਰਦੇ ਨ।

ਜਮਵਾਲ ਹੁਨਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਥਾਈ ਅਪਨੇ ਬਚਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਾ ਬੀ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਮਹੇ ਸਾਰੇ ਯਿਦਿਆਂ ਰਖਖੀ ਦੀ ਐ।

"ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਚ ਬੀ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਖ ਜਮਵਾਲ ਹੁਨਦਾ ਅੰਨਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਇਕ ਲਾਜਮੀ ਕਡੀ ਦਾ ਜੁਡਨਾ ਹਾ।" ਏਹ ਬਚਾਰ ਸ਼ਵ, ਬੀ ਦੀਨ੍ਹ ਭਾਈ ਪੰਤ ਹੁਨਦੇ ਹੋ।

“सरकारी नोकरी की असुविधाजनक व्यस्तताओं में रहते हुए भी श्री जम्बाल कविता तथा चित्रकला दोनों कला-क्षेत्रों में साधना के लिए समय निकाल लेते हैं, यह तभी सम्भव होता है जब साधक के मन में साधना की चिंगारी सुलग रही हो।” एह बचार हे इंदौ लारि पट्टमश्री प्रो. राम नाथ शास्त्री हुदे।

श्री नरसिंह देव जम्बाल हुंदियें सर्वेक्षण रचनाएँ गी ते इंदियें चेचियें समाजक ते साहित्यक गतिविधियें गी दिखदे होइ इमें गी सरकारी ते बक्ख-बक्ख गैर सरकारी संस्थाएँ आसेआ समें-समें उपर केहै नामें ते सम्माने कनै नवाजेआ गेआ ऐ। साहित्य दे खेतरै च इंदै उपन्यास ‘सांझी धरती बख्लाले माहनू गी च’रा 1978 दे साहित्य अकादमी अवार्ड कनै नवोजआ गेआ। बैस्ट बुक अवार्ड जम्मू कश्मीर कल्चरल अकेडमी इंदियें ब्रेश्ट कृतियें (1) कोरज 1972, (2) सांझी धरती बख्लाले माहनू (1976), (3) रामलीला 1989, (4) फैज लाल 1993, (5) पिंफला गी थोआ।

एले स्क्रिप्ट अवार्ड कल्चरल अकेडमी जम्मू कश्मीर

“राजा मंडलीक-1967 (2) अल्लाह गोलली बीर सपाही 1973, (3) अपना जाल शकार ची आपू 1977, (4) एले स्क्रिप्ट अवार्ड धर्मार्थ ट्रस्ट जम्मू-रामलीला 1985

बैस्ट एले मंचन अवार्ड कल्चरल अकेडमी जम्मू

(1) जान मर्यादा, (2) धारा गुंजी पेड़यां, (3) देवयानी, (4) मालिलका, (5) अल्लाह गोलली बीर सपाही, (6) देव पुत्र

“नरसिंह देव होर ढोगरी कवता दे चढ़दे चनन न। इंदौ कवता च सफल चतेरे आहली पैन्नी झुड़ा-झूझ, सरोकर्खड़ भाव, कल्पना से मनमोहनी संगीत चासनी ऐ।” एह आखना हा ढोगरी दे प्रसिद्ध कवि श्री केहरी सिंह मधुकर हुदा। इंदै साहित्य बारे पट्मा सचदेव होर गलांदियां न :-“ श्री नरसिंह देव जम्बाल होर ढोगरी भाशा दे बेहड़े च अपनी बहुमुखी प्रतिभा करी टकोहदे लभदे न। पुलसा दी कठोर बरदी च ची इंदौ कोमल मन भाशा दा प्रेमी रेहा। चित्रकला, मूर्तिकला दे इलाका इमें लेखन दी हर विधा पर म्हारत रख्खी ऐ।”

(समाप्त)

रेडियो प्ले स्क्रिप्ट अवार्ड-

'एह दुनिया जीने रहे' 1990 ते 'सोच अपनी अपनी 1995 देशभक्ति दे गीते आसै जकाशबाणी अवार्ड 1965

इन्हें पुरस्कारे दे अलावा जम्बाल साहब गी केहै सम्मान वी इंदै ब्रशिष्ट जोगदान आसै दिते गेदे न जिंदे च व'य 1986 च राश्ट्रपति पुलीस सम्मान। अजादी दी 50मी ओरस गंह दे मीके जम्मू कश्मीर स्टेट अवार्ड ते गोल्ड मैडल।

सन् 2009 च संगीत नाटक अकादेमी अवार्ड

लघु कथा अवार्ड हिंदी दहेज दानव लखनक द्वारा

जम्मू शीहरे च राजा जाम्बू लोचन दी मूर्ति स्थापना मीके माननीय राज्यपाल के वी कृष्णा राओ द्वारा सम्मान। श्रीमती सोनिया गांधी द्वारा सम्मानत। रियासती कल्चरल संगम जे, एण्ड, के द्वारा रोब ऑफ आनर कनै सम्मानत।

चित्र कला च जोगदान आसै आल इंडिया फाइन आर्ट एग्जीविशन अवार्ड, मूर्तिकला दे खेत्रा च बहुमुल्ले जोगदान आसै जे एंड के स्टेट अवार्ड आदि।

इसदे अलावा वी नरसिंह देव जम्बाल होरे गी समें-समें उपर रियासती कल्चरल अकेडमी, प्रसार भारती जम्मू केन्द्र, डायरेक्टोरेट ऑफ सोशल फारेसटरी जे, एंड के डायरेक्टोरेट आफ मोटर बीकल हिपार्टमेंट जे, एण्ड के ७मी जैक राइफलज, भारत कनै रियासती विलय दी स्वर्ण जयन्ती समारोह, नमी दिल्ली ते दूझें साहित्यक ते समाजक संस्थाएं द्वारा इन्हें गी अनेकां बारी सम्मानत कीता जाई चुके दा ऐ।

अखीर च में अपने लेख गी इस कामना कनै विशम देना चाहना जे डोगरी साहित्यकारे, कलाकरे, चित्र ते मूर्तिकारे दे सिरा उपर श्री नरसिंह देव जम्बाल हुंदा बरध हत्य म्हेशां म्हेशां आसै र'वै ते इंदे अशीरवाद कनै डोगरी साहित्य दा चाग, मूर्ति ते चित्रकला दिवां क्यारियां इ'यां गै फलदिवां फुलदिवां रौहन।

ਨਾਵੀ ਸ਼ਕਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ : ਡਾਂਡ ਕੁਮਾਰੀ ਘੜ

□ ਡਾਂਡ ਓਸ ਗੋਸ਼ਕਾਮੀ

ਵਿਦੁਤਾ ਤੇ ਕਮੰਠਤਾ ਦਾ ਸੰਗਮ

ਪ੍ਰਤਿਆਵਾਨ, ਤੇਜ-ਤਰਾਵ ਤੇ ਲਾਧਕ ਮਨੁਭਾਂ ਲੇਈ ਢੋਗਰੀ ਚ ਕਹਾਵਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਏ-ਅਹੋ—“ਕੰਡੇ ਦੇ ਮੁੜ ਜਮਦੇ ਕਿਖੇ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਲੋਕ-ਮਾਨਸ ਨੇ ਇਸ ਚ ਕੰਡੇ ਦੇ ਗੁਣ ਬਨੀ ਕਿਖੇਪਨ ਗੀ ਸ਼ਾਹੇ ਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਏਹ ਜਮਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਸੈਲਲਾ ਤੇ ਨਮ੍ਰਾਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਜੋਕਰ ਚੁਕ੍ਕੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੀਕ ਪਾਈ ਓਡੁਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅੜ੍ਹੇ-ਭਾਵ ਚ ਕੁਝੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਗੀ ਸ਼ਾਹਾਨੇ ਗਿੱਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਅਜ ਜਨ੍ਹੂ-ਕ ਡਾਂਡ ਕੁਮਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਕਥਾ ਨਾਂ, ਮਾਨਸਾ ਤੇ ਸੀਹਰਤ ਸਥੰਬੈ ਕਿਥਾ ਏ ਤਾਂ ਬਿੰਦ ਭਰ ਢੱਡੇ ਅਤੀਤ ਚ ਆਂਕਨੇ ਪਰ ਅਸ ਸੋਹੀ ਕਰਨੇ ਆਂ ਜੇ ਢੱਖੀ ਨਾਮਵਰੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੇਹੀ ਬਾਰੇ ਪੈਹਲੇ ਢੱਡੇ ਕਥਾਪੁਨੇ ਚ ਬਨੀ ਗੇਹੁੰ ਹੀ। ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਤੇ ਅਨੁਸਾਸਨ ਚ ਕੁਝੀ ਦੀ ਇਸ ਬਾਲਿਕਾ ਨੇ ਖਦਰ ਦੀ ਬਰਾਸਤ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੀ। ਜਾਗਰੂਕ ਆਰੰਖ-ਸਮਾਜੀ ਮਹੀਲ ਆਹਲੇ ਜ਼ਰਾ ਚ ਤਸਨੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦੀਲਨ ਤੇ ਦੇਸਾ ਦੀ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਮਹਤਵ ਗੀ ਪਨਛਾਨੇਆ ਹਾ। ਤੁਹਾਨੇ ਦਿਨੇ ਯਨੀ 1942 ਵੰਡ ਚ “ਭਾਰਤ ਛੋਡੋ ਅੰਦੀਲਨ” ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਚ ਪਦਾਨੀ ਮੰਡੀ, ਜ਼ਮ੍ਮੂ ਚ ਇਕ ਕਥਿ-ਸਮੇਲਨ ਅਧੋਜਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ। ਕੇਵਲ ਜੀ ਜੇਹਾਡੀਆਂ ਮਸਾਂ ਜਾਰੇ ਕਰੇ ਦਿਯਾ ਹਿਥੋਂ ਤੁਹਾਨੇ ਅਪਨੀ ਕਥਤਾ ਰਾਹੋਂ ਕਥੇਸੀ ਹਾਕਮੇ ਗੀ ਲਲਕਾਰੇਆ—

“ਅਸ ਅਪਨਾ-ਆਪ ਨਕੜੀ ਲੈਗੇ,
ਤੁਸ ਜਾਓ ਤੇ ਸੇਹੀ।
ਕੇਹਾਡੀਆਂ ਸਥ ਅਸ ਤੋਡੀ ਲੈਗੇ,
ਤੁਸ ਅਪਨਾ ਕੌਲ ਨਭਾਓ ਤੇ ਸੇਹੀ।”

ਕਾਲ ਕੇਵਲ ਇਸ ਕਥਿਤੀ ਦੇ ਭਾਵੇਂ ਗੀ ਸੁਨਿਧੀ ਖੁਦ ਵਾਹ-ਵਾਹੀ ਮਿਲੀ ਤੇ ਖੁਦ ਲਾਡੀਆਂ ਬਿੜਿਆਂ। ਏਹ ਸ਼ਾਹਾਨਾ ਤਸਦੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਮਾਨਸਾ ਹੀ। ਕਿਉਂਕਿ

(੩) ਨਾਮ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਇਕ ਗਲਾਸ ਮਿਲੇਆ ਜਿਸੀ ਮਰੋ-ਸਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਏਂ ਇਕ-ਇਕ ਰਪੇਂ
ਦਾ ਸਿਕਕਾ ਪਾਇਥੈ ਭਰੀ ਦਿਚਾ...।

ਘਰਾ ਦੇ ਹੌਸਲਾ ਬਧਾਊ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਚ ਇਸ ਜਾਣੀ ਕੁਝੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਦੀ
ਕਮਲ-ਕਲੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਚਲੀ। ਮਾਤਾ ਵਿਦਯਾਰਤੀ ਘੱਡ ਤੇ ਪਿਤਾ
ਬਰਕਤਰਾਮ ਘੱਡ ਹੁੰਦੇ ਅਲਾਕਾ ਘਰਾ ਚ ਅਛੁਡੇ-ਬਡੇਂ ਦੀ ਲਾਹਲੀ-ਛਜ਼ਰ ਛਾਯਾ ਚ
ਘਰੇਲੁ, ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਕਾਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਾਦੀ ਸੋਚ ਮਿਲੀ। ਐਸੇ ਅਨੁਕੂਲ
ਖਾਤਾਵਰਣ ਚ ਏਹ ਆਲਿਕਾ ਵਿਜਨ ਕੁਝੇ ਰਕੌਟ ਦੇ ਅਗਾਡੀ ਬਧਦੀ ਚਲੀ ਗੇਈ। ਅਪਨੀ
ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਦਰਾਨ ਫਿਕੇਟੋ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮੋਂ ਚ ਭਾਗ ਲੈਨਾ ਜਾਰੀ ਰਕਖੇਆ।
ਸੁਰਸੂਹੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ-ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਗੇਈ, ਓਡੁਕਾਂ ਸੁਕਦਿਧਾਂ ਗੇਇਆਂ ਰਖੇ
ਪਢਦੇ ਹੋਏ ਗੇ। ਥੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ ਲੀਹਕੀ ਤੁਮਰੀ ਚ ਹੀ ਨਿਧਾਰਤ
ਹੋਈ ਗੇਈ ਹੀ, ਅਤੁ-ਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੀ ਚਡੇ ਸਪਣਿਣ ਸੰਸਕਾਰ ਮਿਲੇ। ਇੰਦ੍ਯਾ ਮਾਰ੍ਗ-ਦਰਜਨ ਕਰਨੇ
ਆਹਲੇ ਆਖ-ਵਚਨ ਹੈ—“ਸਰਵਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰੂਵ ਮਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਰਾਜਨੀਤਿ ਦਾ ਪਾਰ
ਥੇਥਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਹੈ। ਥੇਦ ਹੋਰ ਤੇ ਸੁਰਸੂਹੀ ਦਿਧਾਂ ਪਾਜਾਰਨ ਹੋਨਾ ਚਾਂਹਦਿਧਾਂ ਹਿਥਾਂ ਤੇ
ਓਹ ਹੋਇਥੈ ਰੇਹਿਧਾਂ। ਇੰਦ੍ਯੇ ਚ ਵਿਦੁਤਾ ਤੇ ਜਾਗਰਹਾਰਿਕਤਾ ਗੀ ਜੋਹਿਥੈ ਕਮਮ ਲੈਨੇ ਦੀ
ਜੇਹਾਂ ਸੋਗਚਤਾ ਹੈ, ਤਉਂ ਕਥੂਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਫੌਂਡਿਂ ਗੰਗਾਦੂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਇਸ ਰਲੋਕ ਰਾਹੋਂ
ਤਢੂਤ ਕਰਦੇ ਨ—

“ਥਾਂ ਕਿਥਾਵਾਨ ਸੁ ਗੁਣੀ ਸੁ ਵਿਦ੍ਵਾਨ।”

—ਧਨੀ ਜੇਹਾਂ ਕਮਮ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਿਥਾ ਜਾਂ ਵਿਧਿ ਜਾਨਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਏ ਗੁਣੀ ਤੇ
ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹੋਵਾ ਹੈ।

ਫੌਂਡਿਂ ਥੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੱਡ ਦੀ ਸ਼ਾਖਸੀਧਤ ਵਿਦੁਤਾ ਤੇ ਕਰਮਠਤਾ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੈ। ਤਾਂਏ
ਨਾਂਡ ਦੀ ਛਾਪ ਸਾਥੇ ਬਕਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਪਰ ਅਮਿਟ ਕਨੀ ਗੇਈ ਹੈ। ਥੇਦ ਜੀ ਐਸਿਥਾਂ
ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਮਹਿਲਾ ਨ ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਅਨਜਾਨੇ ਅਧਾਰ ਥਮਾਂ ਸਫਲਤਾ
ਦੇ ਸਿਖਰ ਤਾਗਰ ਪੁਜਦੇ ਤੇ “ਲੀਜੋਂਡ” ਕਨਦੇ ਦਿਕਖੇਆ ਹੈ। ਤਾਂ-ਤੁਮਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਨੇ-
ਆਪੈ ਗੀ ਸ਼ੋਧ ਵਿਦੁਤਾ ਤੇ ਸਮਾਜ-ਕਲਾਵਣ ਦੇ ਕਮਮੋਂ ਚ ਮਸ਼ਾਗੂਲ ਰਕਖੇਆ ਹੈ। ਪਛੇ-
ਲਿਖੇ ਲੋਕੋਂ ਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ੍ਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਸਮਾਂਦਾ ਲੋਕੋਂ
ਲੇਈ ਓਹ ਮਦਦਗਾਰ ਬਨਿਥੈ ਸਾਮ੍ਰਾਜਿਕੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗਲਲ ਏਹ
ਹੈ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਮਮੋਂ ਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਈ ਸਿਧਾਸੀ ਲਕਾ ਨੇਹੈ ਹੈ। ਇਸਦੀ
ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਮ ਗੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪਰ ਮੇਂ ਏਹ ਗਲਲ

ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਗ ਜੋ ਇੰਦੇ ਕਥਾ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਪਛੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥਿਯਾਂ ਗੀ ਜਾਨਨਾ ਜੇਹੁੰ ਇੰਦੀ ਚੰਚਾ ਚਲਨੇ ਪਰ ਆਖਦੇ ਨ ਜੋ ਸਰਸ਼ਾਤਿ ਤੇ ਬੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਅਭਿਆਨ। ਇਸੀ ਅਸ ਠੰਡੀ ਅੰਧ-ਭ੍ਰਾਨਤੀ ਨਿੱਤ ਆਖਣਗੇ, ਬਲਿਕ ਅਪਨੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਦੂਤਾ ਦੀ ਸ਼ਵੀਕਾਰੋਕਿਤ ਆਖਣਗੇ। ੳ੦ ਸੀ੦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੋਰ ਹਾਲਾਂ-ਕ ਨਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੇ ਨਾ ਗੀ ਬੇਦ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਸ਼ਾ ਹੈ—ਓਹ ਇੰਦੇ ਕਥਾ ੨੧ ਬੈਚੇ ਬਹੁੰ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇੰਦੀ ਚੰਚਾ ਚਲਨੇ ਪਰ ਆਖਦੇ—“ਇੰਦੇ ਪਰ ਸੁਰਸੂਤੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਏ।” ਏਹ ਕੁਸੇ ਮਨੁਕਖਾਂ ਦੇ ਲੀਜੇਂਡ ਬਨਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਏ।

ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਭਾਸਾ ਦੀ ਸਮਰਿਦਿਦਾ ਲੇਈ ੩੦ ਬੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਘੰਝੀ ਨੇ ਹਫ਼ਾ-ਬਦੂ ਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਏ। ਇੰਦੇ ਜੋਗਦਾਨੇ ਮੂਜਥਾ-ਬਕਥਾ-ਬਕਥ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀਂ, ਕਾਲੇਜ਼ ਤੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਵਿਸ਼ੇ਷ਜ਼ਵਾ ਦਾ ਦੰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਇੰਦੇ ਜੋਗਦਾਨ ਦੀ ਮਾਨਸਤਾ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਚ ਏ। ਇੰਨ੍ਹੀਂ ਦਰਜਨਾਂ (੩) ਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ-ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ, ਜਿੰਦੇ ਚਾ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰੋਂ ਦਾ ਤਿਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਏ—

1. ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਵਿਦੁਧੀ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਰਾਫ਼ਟਪਤਿ ਸਮਾਨ।
2. ਮਹਿਲਾ ਤੇ ਬਾਲ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤ੍ਰਾਲਾਯ ਪਾਸੇਆ—ਹਨੀ ਗੇਂਦਿਲਘੂ ਜੇਲਿਵਾਂਗ ਦੇ ਨਾਂਡ ਪਰ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਜੇਹੁੰ ਪੂਰ੍ਬ ਰਾਫ਼ਟਪਤਿ ਅੰਮਰਤੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਸਿੰਹ ਪਾਟਿਲ ਪਾਸੇਆ “ਲੜੀ-ਸ਼ਕਤਿ” ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗੇਗਾ।
3. ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਸਮੇਲਨ ਚ ੨੦੧੪ ਵਿੱਚ “ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਅੰਤੀ” ਸਮਾਨ।
4. ਜਮ੍ਹਾ-ਕਲਿੰਪਰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੇਆ ਸੰਸਕ੍ਰਤ, ਹਿੰਦੀ, ਢੋਗਰੀ, ਦੀ ਸਮਗੋਸ਼ਾਈ ਗਿਜੈ “ਲਾਈਫ ਟਾਈਮ ਅੰਚੀਕਮੇਟ ਅਵਾਰਡ”।
5. ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਹ ਮੇਮੋਰਿਯਲ ਅਵਾਰਡ ੨੦੧੨ ਵਿੱਚ ਢਹੋਗਾ।

ਇਸੈ ਚਾਲਤੀ ਜਮ੍ਹਾ-ਕਲਿੰਪਰ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਦਰਜਨਾਂ ਸਾਹਿਤਕ, ਸਮਾਜੀ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚੋਂ ਗੀ ਇੰਦੇ ਅਨੁ-ਆਧਾਰੀ ਅਧਿਕਿਤਾਤਵ ਗੀ ਸਮਾਜਨਤ ਕਰੀ ਚੁਕਿਆਂ ਨ।

ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਚ ਬੀ ਇੰਦੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਪਿਛੋਂ ਨੇਵੀ ਏ। ਹਿੰਦੀ ਚ ਇੱਥੋਂ “ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਤੁਮਹਾਰੇ ਗੀਤ” ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਚ “ਊਰੰਕਾ” ਕਾਵਿਤਾ ਸੰਗੋਹ ਦਾ ਸਹ-ਲੇਖਨ ਕੀਤਾ ਏ। ਏਹ ਦੋ ਪੋਥਿਆਂ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਤਿ ਠੰਦੇ ਰਝਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਨਦਿਆਂ

ਨ। ਪਰ ਇੰਦੋ ਹੁਾਰ ਰਚਤ ਪੰਜ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਨਾਟਕੇ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰੰਥ “ਪੁਰਨੀ ਪੰਚਕਮ” (1998 ਈਂਡ) ਵਾ ਤੇ ਚੇਕਾ ਘਾਹਰ ਏ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਬਿਮਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਾਰੀਕਾਦੀ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ। ਏਹ ਨਜ਼ਾਰਿਆ ਨਾਰੀ ਸ਼ਾਸਕਿਤਕਰਣ ਦਾ ਹਮੈਤੀ ਏ। ਏਹ ਪੰਜੇ ਨਾਟਕ ਪੰਜ ਮਹਿਲਾਏਂ ਪਰ ਕੋਤੜਤ ਨ। ਪੈਹਲਾ ਨਾਟਕ ਕਾਈਮੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਿਕਾ “ਸੁਗੰਧਾ” ਨਾਂਡ ਵੀ ਰਾਨੀ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਪਰ ਚੁਨੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਰਾਨੀ ਹੁਾਰ ਕਾਈਮੀਰ ਚ ਸਾਂਪ੍ਰਦਾਯਕ ਸੀਹਾਈਂ ਕਾਥਮ ਕਰਨੇ ਦੇ ਸਫਲ ਜਤਨੀ ਗੀ ਨਾਟਕ ਚ ਠੀਕ ਚਾਲਲੀ ਠਭਾਰੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਦੂਆ ਨਾਟਕ “ਮਦਾਲਸਾ ਚੱਚਿਤਮ” ਏ। ਜੇਹਡਾ ਤੁਹਾਥਿ ਪਲੀ ਮਦਾਲਸਾ ਦੇ ਸਾਦਚਰਿਤ ਗੀ ਚਾਂਦੈ ਕਰਦਾ ਏ। ਤਿਵਾ ਨਾਟਕ “ਅਪੂਰਵਾ ਪ੍ਰਤਿਸੀਧ” ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਛ ਕਿਰਦਾਰ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਏ। ਇਸਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਏਹ ਏ ਜੇ ਹਿੱਸਾ ਦਾ (ਇ)ਲਾਜ ਪ੍ਰਤਿਹਿੱਸਾ ਨੇਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸੀਹਾਈਂ ਏ।

ਚੀਥਾ ਨਾਟਕ “ਮੇਨਕਾ ਬਾਤਸਾਲਨਿਧੀ” ਵਿਸ਼ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਤੇ ਮੇਨਕਾ ਵੀ ਸਮਾਨ ਸ਼ਾਕੁਤਲਾ ਦੇ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਛ ਕਥਾਨਕ ਵੀ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਦਰਭ ਚ ਗਲਲ ਕਰਦਾ ਏ। ਪੰਜਮਾਂ ਨਾਟਕ ਡੇਨਮਾਰਕ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਛ ਕਥਿ ਦ੍ਰਾਖਮੈਨ ਤੇ ਤਸਦੀ ਪੈਹਲੀ ਪਰ ਤਲਾਕਸੂਦਾ—ਪਲੀ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਗੀ ਚਾਂਦੈ ਕਰਦਾ ਏ।

“ਪੁਰਨੀ ਪੰਚਕਮ” ਦਿਵੇਂ ਪੰਜੇ ਨਾਥਿਕਾਏਂ ਦਾ ਚਨਾਂਡ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਏ ਜੇ ਨਾਟਕਕਾਗ ਖੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣ, ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਚ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਕਾ ਅਦਾ ਕਰੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰੇ ਰਾਹੋਂ ਅਚੰਨ੍ਦੇ ਜੁਗ ਗੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਨਾ ਚੌਹਾਡਿਆਂ ਨ। ਚੰਕੇ ਨਾਟਕੇਂ ਦਿਵਾਂ ਨਾਥਿਕਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨ ਪਰ ਪੰਜਮੇ ਨਾਟਕ ਵੀ ਨਾਥਿਕਾ ਕਵੇਦੀ ਏ। ਤਸਦੇ ਪਤਿ ਕਥਿ ਦ੍ਰਾਖਮੈਨ ਏਸੇ ਭਾਰਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੇ ਜਿਨ੍ਹੇ “ਅਮਿਜ਼ਾਨ ਸ਼ਾਕੁਤਲਮ” ਬਿਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਥੈ ਸ਼ਾਕੁਤਲਾ ਪਰ ਕਕਤਾ ਲਿਖਿਥੈ ਡੇਨਿਸ਼ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਜਮੇ ਜੁਗੈ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਕੀਤੇ ਇੰਦੋ ਅਸਰੇ ਹੇਠ ਸਤੇ ਡੇਨਿਸ਼ ਕਥਿਯੇ ਸ਼ਾਕੁਤਲਾ ਪਰ ਕਥਿਤਾਂ ਲਿਖਿਥਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦੌਰ ਗੀ ਤੁਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਹਿਤਿ ਚ “ਸਾਕੁਤਲਾ” ਪੀਰਿਸ਼ ਦਾ ਨਾਂਡ ਘੋਆ।

ਧਾਰਗੀਰੀ ਕਾਮੇਂ ਵੀ ਰੂਪਗੇਖਾ

ਭਾਰਤ ਵੀ ਚੇਚੀ ਪਨਲਾਨ ਕੇਵੇਂ ਕਨੀ ਏ ਤੇ ਏਹ ਆਪੀਨੁਧੇਧ ਗੰਧ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਨ। ਅਸ ਇੰਡੀਆ ਜਾਸ਼ੇ ਆਂ ਜੇ ਬਿਦੁਹੀ ਬਿੰਦਾ ਨਾਂਡ ਕੇਵੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਗੀ ਸਾਰੰਕ ਕਰਦਾ ਆਯਾ ਏ ਓਹ ਖੇਦ ਯਹੋਂ ਜੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਤੀ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਗੀ ਸਦਾ ਸਮੱਪਤ ਰੇਹਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਸਾਰਸ਼ਵਤ ਵਿਕਿਤਤਵ ਗੀ ਵਿਦ੍ਵਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਦਾ ਜੀਵਨਤ

ਪ੍ਰਤੀਕ ਆਖੇਵਾ ਜਾਈ ਸੰਕਦਾ ਹੈ।

ਇੰਗੀ ਅਪਨੀ ਮਾਤ੍ਰ-ਭਾਸ਼ਾ ਡੋਗਰੀ ਕਨੈ ਬੀ ਖਾਸ ਤਨਜ਼ ਹੈ। ਡੋਗਰੀ ਚ ਲਿਖੇ ਦੇ ਤੱਥੋਂ ਵਿਦਿਤਾਪੂਰੀ ਲੇਖ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਦੇ ਵਿਦਿਧਾਥਿਂ ਦਾ ਮਾਰਗਦਾਰੀਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਤੱਥੋਂ ਡੋਗਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਇਸ ਥਾ ਬਿਡਾ ਸਬੂਤ ਕੇਹ ਹੋਗ ਜੇ ਡੇਨਮਾਰਕ ਜਾਨੇ ਦਾ ਅਕਸਰ ਥਹੋਨੇ ਪਰ ਤੱਥੋਂ ਧਵਨਿਵੱਡੇ ਵੇਖਾਨਿਕ ਸ਼ੋਧ ਆਸਟੈ ਅਪਨੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਗੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂ-ਕ ਇੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਂ ਪਰ ਬੀ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਾ। ਇਸ ਪਸੰਦ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਕਾਣਣ ਹੈ ਓਹ ਜੋ ੩੯ ਕੇਂਦ ਕਲਵਰਲ ਅਨੈਕਡਮੀ ਦੇ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਚ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਈ ਸਕਿਯਾਂ। ਸਾਫ਼ੇ ਦਿਵੇਂ ਯਾਕਰਣਿਕ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਝਾਨੀ ਰੰਗਤੋਂ ਗੀ ਨਿਹਚਲ-ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨੇ ਚ ਇੰਦੀ ਖਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ। ਮਿਗੀ ਚਾਦ ਹੋ ਜੇ ਅਸ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰ ਚੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਮਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਗੀ ਆਖੂਰੀ ਸਾਫ਼ ਮਨਦੇ ਹੋ। ਮਤੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਏਹ ਸ਼ਾਯਦ ਪਲਾ ਨੇਈ ਹੋਏ ਜਿਸਲੈ “ਡੋਗਰੀ-ਡੋਗਰੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ” ਤਥਾਰ ਕਰਨੇ ਜਾਈ ਲਖਾਈ ਦੇ ਮੂਲੋਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਰਦਾ ਹਾ ਤਾਂ ਦੇਖਨਾਗਰੀ ਲਿਖਿ ਚ ਸੁਰ ਤੇ ਚੌਥੇ ਘੰਗੰਜ ਦੀ ਸਮਸ਼ਾ ਪਰ ਪ੍ਰੋ੦ ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ ਨੇ ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਟਾਂਕੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨੇ ਦੇ ਸੁਝਾਏ ਗੀ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੀ। ਓਹ ਹੈ— ਪ੍ਰੋ੦ ਚੇਦਕੁਮਾਰੀ ਵੰਡੀ ਤੇ ਡੋਂ ਚਾਲਕੁਣਾ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ। ਚਾਦ ਦੇ ਕੱਝੇ ਚ ਜਾਂਦੇ ਅਸ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਅਸ ਥੀ ਕੋਣਕਾਰਿਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਚ ਚੇਦ ਹੁੰਦੇ ਸੁਝਾਏ ਗੀ ਚੇਦ-ਧਾਰਕ ਦਾ ਫਾਰਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਰੇਹ। ਤੱਥੋਂ ਸੁਲਾਝੇ ਦੇ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਤੇ ਵਿਝਾਨ-ਸਮਾਜ ਵਿਚਾਰ ਗੁਣਾਲੇ ਦੀ ਗੁਣੀਅਤ ਨਿੰ ਰੋਹਣ ਦਿੰਦੇ ਬੇਹਦੇ ਕਹੀ ਤੱਥੇ ਸੁਝਾਏ ਦੀ ਅਨਦਿਕਖੀ ਕਰੀ ਪਾਨਾ ਸੁਸਕਣ ਨਿੰ ਹੋਂਦਾ।

ਅਪਨੇ ਬ੍ਰਾਂਡਕ, ਸ਼ਿਕਾ ਸਰਬੰਧੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਸਰਬੰਧੀ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰੋਂ ਮੂਜ਼ਬ ਫਾਕਟਰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਰਿਵਾਸਤ ਚ ਇਕ ਅਕਸ਼ਰਾ ਤੇ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਤੱਥੋਂ ਜਾਨ ਤੇ ਅਧਿਧਨ ਦਾ ਖੇਤਰ ਯੁਲਾ-ਦੁਲਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੇ ਦਰਸਨ ਦੇ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਪੈਹਤੁਏ ਪਰ ਤੱਥੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਕਢੇ ਹੋ। ਓਹ ਜਿਨੈ ਅਧਿਕਾਰ ਕਨੈ ਤੁਗਰ ਦਿਵੇਂ ਸਾਂਕੁਰਤਕ ਖੂਥਿਵੱਡੇ ਪਰ ਬੋਲੀ ਸਕਦਿਯਾਂ ਨ ਤਹੋਂ ਗੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਨੈ ਓਹ ਕਲਸੀਅਰ ਪ੍ਰੈਕ-ਦਰਸਨ ਦਿਵੇਂ ਕਾਰੀਕਿਵੱਡੇ ਪਰ ਬੀ ਲੋਡ ਪਾਈ ਸਕਦਿਯਾਂ ਨ।

ਕਲਸੀਅਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣ—“ਨੀਲਮਤ ਪੁਰਾਣ” ਪਰ ਤੱਥੋਂ ਜੋਹੜਾ ਕਮਮ ਯਨੀ ਸ਼ੋਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ ਓਹ ਚਾਦਗੀਰੀ (Monumental) ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੋਧ ਦੀ ਮਹਤਾ ਐਂਤਰ-ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਹੈ—ਕੀਤੇ ਏਹ ਕਲਸੀਅਰ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਨਾਗ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਮੁਲਲਾਵਾਨ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਾਨ ਥੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਿਗੀ ਚਾਦ ਹੈ 1985 ਈ੦ ਚ ਚੇਦ ਹੌਰੰ ਵਿਚੁ-

ਧਮੋਤਰ ਪੁਰਾਣ ਪਰ ਸ਼ੋਧ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਨਾਈ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਗੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਤੋਂ ਇਸ ਰਹਸ਼ ਪਰਾ ਪਦਾ ਪੁੜ੍ਹੇ ਦਾ ਹਾ ਜੇ ਏਹ ਪੁਰਾਣ ਜਮ੍ਹਾ ਕਨੈ ਸਰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਜਮ੍ਹਾ ਦੇ ਧਰਮ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਤੀਥੋਂ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਇਤਖੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫਾਇੰਡ ਤੇ ਨਿਦਿੱਧੇ ਦੇ ਨਾਂਡ ਬੀ ਤਪਲਖਾ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਤੋਂਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਜੇ “ਵਿ਷ਣੁ ਧਮੋਤਰ ਪੁਰਾਣ” ਦਿੱਧੇ ਕਕਖੋ-ਕਕਖ ਪਾਂਹੁਲਿਪਿਓਂ ਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰਿਵੈ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵੀਥ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਤਾਂ ਜੇ ਜਮ੍ਹਾ ਤੇ ਜਮ੍ਹਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਏਂ ਕਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਲਲੀ ਸਮਾਗਮੀ ਤਪਲਖਾ ਹੋਈ ਸਕੇ ਜਿ ‘ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਪ ਸੰਸਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਤਸ ਪ੍ਰਸਲਾਵ ਦਾ ਕੇਹ ਹੋਆ ਪਤਾ ਨਿ ਚਲਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਗਲਲਾ ਗੀ ਹੋਏ ਦੇ ਭੀਹ ਕਰੈ ਹੋਈ ਚਲੇ ਨ। ਅਸੱਗੀ ਮੇਦ ਹੈ। ਥੇਵ ਕੁਸਾਰੀ ਹੋਰੈ ਇਸ ਅਰਦੇ ਚ ਇਸ “ਮੇਗਾ ਪ੍ਰੋਜੋਕਟ” ਪਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸ਼ ਜੋਧ ਕੀਤਾ ਹੋਗ। ਕਨੈ ਗੀ ਅਸੱਗੀ ਮੇਦ ਏ ਜੇ ਜਦੂ ਬੀ ਏਹ ਜੋਧ ਅਧਾਰਤ ਚੁਰਾਣ ਢੱਪਗ-ਡੋਗਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਫਲਖਰ ਕਨੈ ਠੜਾ ਹੋਈ ਜਾਹਗ।

ਪਨਾਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਚਾਰ ਦੱਤਾਂ ਚ ਅਸੇ ਤੋਂਦੀ ਗੁਣਸੀਲਤਾ ਦਾ ਅਸੁਸ਼ਰਣ ਬੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੀ ਸਰਾਹੇਆ ਬੀ ਏ। ਓਹ ਜਿਸ ਬੈਠਕ ਜਾਂ ਸੰਗੋਝਠੀ ਚ ਚੈਟੀ ਦਿਖਾ ਹੋਨ ਤੇ ਤੁਹਾਂ ਗੀ ਤੁਖੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂ ਪੇਖੇ ਆਦਿ ਪਰ ਚੌਲਨੇ ਗੀ ਆਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਓਹ ਅਪਨੀ ਲਿਆਕਤ ਦੀ ਕਸਤਾ ਦੇ ਕਲਕੂਤੇ ਪਰ ਪੂਰੀ ਪਰਿਚਰਵਾ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਂ ਨਾਂਖੋਡੁ ਬਾਡੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਕਨੈ ਪੇਸ਼ ਕਰੀ ਦਿੱਦਿਆਂ ਨ। ਇਸਦੇ ਅਲਾਵਾ ਓਹ ਪੂਰੀ ਸਮਸਥਾ ਕਾਰੇ ਅਪਨੀ ਸੋਥ ਤੇ ਸਮਾਧਾਨ ਬਾਡੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਕਨੈ ਰਕਖੀ ਦਿੱਦਿਆਂ ਨ। ਇਹਾਂ ਧੰਗਤਿਓਂ ਦਾ ਲੋਖਕ ਤੋਂਦੀ ਕਕਖੁਤ ਕਾਨੀ ਭਾਸਨ ਕਲਾ ਕੋਲਾ ਇਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੈ ਜੇ ਪਤਾ ਲਾਗਨੇ ਪਰ ਜੇ ਫਲਾਨੀ ਜਗਹ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਕਾ ਦਾ ਪੇਪਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਾਨਗੀ ਭਾਸਨ ਏ ਹਰ ਸੂਰਤ ਚ ਤਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚ ਪੁੱਜਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ— ਤਾਂ ਜੇ ਤੁਹਾਂ ਦੇ ਪਰ ਮੇਹਰਬਾਨ ਸੂਝੂਤੀ ਗੀ ਤੁਹਾਨੇ ਰਾਹੋਂ ਸੁਖਰ ਹੋਂਦੇ ਸੁਨਿਧੀ ਲਾਭਾਵਤ ਹੋਈ ਸਕੇ। ਤੋਂਦੀ ਕਿਛੁਤਾ ਦੇ ਪੱਜ ਗੁਣ ਸਾਫ਼ੀ ਸਮਝਾ ਮਤਾਬਕ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਨ :—

- ਕ) ਰੋਜ ਤੇ ਸ਼ਹੀਨ ਬੁਲ੍ਹ
- ਖ) ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹੀਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕਸਤਾ
- ਗ) ਵਿਸ਼ੇ ਗੀ ਠੀਕ ਪਾਇੇਕ ਚ ਸਮਝਾਨੇ ਤੇ ਰਕਖਾਨੇ ਦੀ ਕਲਾ
- ਘ) ਪ੍ਰਖਰ ਬਾਦਾਰਤ

ਤ) ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ-ਪਕਖ ਗੀ ਸੁਖਦਰ ਕਰਨੇ ਆਸੀਂ ਅਸਥਾਰ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦੀ ਚੀਜ਼।

ਏਹ ਪੰਜੇ ਗੁਣ ਤੰਡੀ ਬਕਾਤਵ ਸ਼ਕਿਤ ਗੀ ਜੋਰਥਾਰ ਬਨਾਂਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੇਂ ਗੁਣੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ
ਗੀ ਤੰਡੇ ਚ ਪਰਿਚਰਚਾ ਗੀ ਸਾਂਭਨੇ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਲਾਮਤਾ ਹੈ।

ਕਹੁ-ਆਧਾਮੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਰ ਵਿਕਿਤਤਵ

ਕਹੈਗੁ ਭਰ ਪੈਹਲੇ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਖਸੀਧਤ ਪਰ ਇੱਕ
ਮਾਨੋਗ੍ਰਾਫ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹਾ ਜੇਹਦੇ ਚ ਇੱਦੇ ਜੋਗਦਾਨ ਦੇ ਬਕਖੀ-ਬਕਖ ਪਕਖਾਂ ਪਰ
ਲੌਡ ਪਾਈ ਗੇਦੀ ਹੈ। ਮਾਹਨੂ ਜੀਕਨ, ਸਾਫੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾ ਆਂਦ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਤੰਦਿਧਿ
ਤਪਲਾਖਿਧਿ ਤੇ ਕਮਮੋ ਬਾਰੇ ਬਡੀ ਮੁਲਲਥਾਨ ਸਮਗਰੀ ਸੰਕਲਤ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਹੈ। ਇਸ
ਮਾਨੋਗ੍ਰਾਫ ਗੀ ਪਛਿਥੈ ਇੱਕ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸੁਆਲ ਤਠਦਾ ਹੈ ਜੇ ਜਿਸ ਮਨੁਕਸ੍ਥੀ ਦੇ
ਅਕਿਤਤਵ ਦੇ ਇਨ੍ਹੇ ਆਧਾਮ ਹਨ, ਜਿਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾ ਮਤਾ ਕਾਮ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੋਏ-ਤਸੁ ਚ
ਅਧਨਿਧੀ ਤਪਲਾਖਿਧਿ ਮੁਜਕ ਆਤਮਾਭਿਮਾਨ ਕੀ ਨੇਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸ਼ਾਖਸੀਧਤ ਨੇ ਨੀਲਮਤ
ਪੁਰਾਣ ਜਨੇਹ ਕਾਲਜਿਥੀ ਗ੍ਰੰਥ ਪਰ ਸ਼ੀਥ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਜਿਸੀ ਪੂਰੀ ਦੁਨਿਆ ਪੈਹਲੇ
ਦੱਜੇ ਦਾ ਕਾਮ ਮਜਦੀ ਹੋਏ ਤਸੁ ਚ ਬਿੰਦ-ਮਾਸਾ ਕੀ ਆਤਮ-ਸ਼ਾਲਾਚਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਜਾਂ
ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੇਹੀ ਹੋਨਾ ਰੁਹਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸ ਅਪਨੇ ਇਸ ਸੁਆਲੀ ਦਾ ਪਰਤਾ ਕੀ
ਜਾਨੇ ਜਾਂ। ਅਸ ਜਾਨੇ ਜਾਂ ਜੇ ਓਹ ਭਾਰਤੀ ਮਾਨ-ਮੁਲਲੇਂ ਦਿਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨ ਤੇ ਏਹ
ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਿਸ਼ਚਰਤਾ ਸਖਾਲਦੀ ਹੈ। ਡੌਂ ਸਾਹਚਾ ਜੋ ਆਖਦਿਧਾਂ ਨ, ਤਸੁ
ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਜਿਸੀ ਸਿਫ਼ਾਤਕ ਰੂਪ ਚ ਮਨਦਿਧਾਂ ਨ, ਤਸੀ ਬਿਹਾਰ ਚ
ਕੀ ਹਾਲਦਿਧਾਂ ਨ।

ਦੁਏਂ ਦੇ ਭਲੇ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਤਥਾਨ ਆਸੀਂ ਅਜ ਬੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਇਸਾ ਮਤਾ
ਜੋਗਦਾਨ ਦੇਈ ਪਾਇਧਾਂ ਨ, ਇਸ ਚ ਤੰਡੇ ਥਿਥਾਨ ਪਤਿ ਕੀ ਰਾਮਪ੍ਰਸਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਬਡਾ ਮਤਾ
ਜੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਓਹ ਜਾਨਦੇ ਨ ਜੇ ਪ੍ਰੋਫੈਕਟਕੁਮਾਰੀ ਕੋਈ ਸਥਾਰਣ ਮਹਿਲਾ ਨੇਹੀ ਨ,
ਬਲਿਕ ਮਦਾਲਸਾ, ਗਾਗੀ ਤੇ ਲੋਗਾਮੁਦਰਾ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਿਵਾਂ ਭ੍ਰਾਜਾਵਾਹਕ ਵਿਦੁਧੀ ਨ। ਓਹ
ਤੰਦਾ ਪੂਰਾ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਆਵਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਓਹ ਤੰਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ ਨ।

ਪੁਰਸਾਈਨੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਸਮਾਨ

ਓਹ ਬਿਨ ਧਕਕੇ ਦੇ ਜੀਕਨ ਦੀ ਬਜ਼ਾ ਪਰ ਜਿਸ ਲਗਨ ਕਨੈ ਦੁਰਦਿਧਾਂ ਆਇਆਂ
ਨ, ਦੁਗਦਿਧਾਂ ਜਾਰਦਿਧਾਂ ਨ-ਤਸੀ ਮਹਹਿਵ ਦਿਧਾਨੇਦ ਸਰਸ਼ਵਤਿ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾਕਲੀ ਚ “ਪੁਰਸਾਈ”
ਦੇ ਅਲਾਚਾ ਹੋਰ ਕੁਸੈ ਸ਼ਾਬਦ ਕਨੈ ਬਿਧਾਨ ਨੇਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਏਹ ਸ਼ਾਬਦ

ਕੀਂਤੇ ਨਰ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਥੋਗ ਗਿਆਂ ਰਣੁ ਹੋਈ ਗੇਵਾ ਏ, ਇਸਕਰੀ ਇੰਦੇ ਜੋਗਦਾਨ ਕਾਰੇ
 ਇਧਾਂ ਥੀ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਜੇ ਇੰਨ੍ਹੇ ਮਾਸੂ-ਸ਼ਕਿਤ ਥੀ ਸਾਰ੍ਥ-ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਤੁਲਿਖੀ
 ਬਨਿਵੇਂ ਮਨੁਕਖਤਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦਿਵੇਂ ਕਰਨੇ ਪਰ ਅਨਥਕ ਕਮਮ ਕੀਤਾ ਏ। ਸਾਫ਼ਾ
 ਪੁਰਖਾਵਾਦੀ ਛੋਗਰਾ ਸਮਾਜ ਜਿਸ ਚ ਕੁਝਿਵੇਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਗੀ ਚਕਕਖੀਂ ਦਾ ਗਲੀ-ਸਾਫ਼ੀ
 ਦੀ ਰੁਹਿਵਾਦੀ ਸੋਚੇ ਦੇ ਚੇਰੇ ਚੜ੍ਹੇ ਦੇ ਹੇ—ਓਹ ਆਸਾ ਦੀ ਕਿਰਣ ਬਨਿਵੇਂ ਸਾਮਨੇ
 ਜੀਵਿਧਿਆਂ ਨ। ਪਛੀ-ਲਿਖਿਵੇਂ ਓਹ ਸ਼ਿਕਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਕ ਮਸਾਲ ਬਨਿਵੇਂ ਨ।
 ਅਤੀਂਰ ਇਕ ਛਾਤ੍ਰ ਓਹ ਸਿੱਫ ਇਕ ਧਹਾਕੂ ਬਚੀਂ ਗੀ ਨੇਹੀਂ ਹਿਧਿਆਂ ਅਤਿਕ ਓਹ ਸੂਖਮ
 ਸੂਝ ਤੇ ਸੰਘਨੀ ਸੋਚ ਤੇ ਜਾਨ-ਚਕਾਪੇ ਕਰਨੇ ਸਾਫ਼ਨ ਭਵਿਕਦ ਦਿਵਾਂ ਇਕ ਵਿਦੁਸ਼ੀ
 ਥੀ ਹਿਧਿਆਂ। ਅਪਨੀ ਦੂਰ ਪ੍ਰਿਸਟੀ ਤੇ ਮਹੀਨ ਸਮਝ ਦੇ ਕਾਰਲ ਗੀ ਓਹ ਜੀਵਨ-ਕਤਾ ਦੇ
 ਬਿਖੁਡੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਨ ਰਸ਼ੇ ਨਾ ਸਿੱਫ ਆਪੁ ਪਾਰ ਗੇਇਆਂ ਸਗੋਂ ਦੁਏ ਗੀ ਕੀ ਪਾਰ ਕਰਾਵਾ
 ਤੇ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਿਵੇਂ ਮੰਜਲੇਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਸ਼ੀ। ਤੰਦੀ ਹੋਂਦ ਸ਼ਿਕਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਇਕ
 ਕੁਤੁਬਨੁਮਾਂ ਸਾਹੀਂ ਰੇਹੀ ਏ। ਤੰਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੇ ਮਾਰ੍ਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਚ ਤੰਦੇ ਸੈਕਡੇ ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀ
 ਜੀਵਨ ਚ ਤਚਿਵੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਪੁੱਛੇ। ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਦੇ ਭਲੇ ਤਾਈ ਤੰਨੇ ਆਪੁ ਕੀ ਤੇ ਅਪਨੇ
 ਵਿਦ੍ਯਾਰਥਿਯੇਂ ਰਾਹੋਂ ਥੀ ਚੰਤੇ ਰਕਖਨੇ ਜੋਗ ਕਮਮ ਕੀਤੇ। ਤਦਾਹਰਣ ਆਸੀਂ ਰਿਧਾਸਤ
 ਜਮ੍ਮੁ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਿਵੇਂ ਜਾਰੀ-ਬਾਹਰੀ ਕਲਾਸੇ ਚ “ਬੈਂਦਿਕ ਸਟਾਂਡੀਂਲ” ਬਿਸ਼ੇ ਗੀ ਸ਼ੁਰੂ
 ਕਰਵਾਨੇ ਲੇਈ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਧੇ-ਸੈਹਜ਼ਾਗਿਧੇ ਸਮੇਤ ਬੇਹਡਾ ਮੁਲਲਥਾਨ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ
 ਤੁਸੀਂ ਫਰਾਮੋਸ਼ ਨੇਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਖੂਥੀ ਤੇ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ਾਜ਼ਤਾ ਕਰਨੇ ਬੈਂਦਿਕ
 ਅਚਾਨਕ ਦਿਵਾਂ ਦੀ ਪਾਵਧ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਲਾਕਰ ਕਰਵਾਇਆਂ ਗੇਇਆਂ-ਤਸ ਚ ਕੀ ਤੰਦਾ
 ਮਾਰ੍ਗਦਰਸ਼ਕ ਜੋਗਦਾਨ ਹਾ। ਭਾਰਤੀਧਤਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲੇਈ ਤੰਨੇ ਜੀਵਨ ਭਰ
 ਜੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਧਮਾਂ ਬਿਕਸਤ ਹੋਈ ਦਿਵੇਂ ਛੋਗਰੀ-ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਗੀ
 ਕੀ ਤੰਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਪਰਿਕਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਮਿਥਿਵੈ ਨੇ ਅਪਨਾ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਏ।

ਡਾਂਡ ਕੁਮਾਰੀ ਘੰਡੀ ਹੁਨ੍ਹੇ ਹਿਸ੍ਸੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਪਰ-ਸ਼ਵਾਰਥ ਦੇ ਬਡੇ ਕਮਮ ਲਿਖੇ
 ਏ ਨ। ਮਿਗੀ ਯਾਦ ਏ ਜਮ੍ਮੁ ਚ ਸਾਹੇ ਬਚੁਰ੍ਗ ਜਿਸਲੈ ਦਾਨ ਦੀ ਮੈਹਮਾ ਬਖਾਨਦੇ ਹੇ,
 ਤਸਲੈ ਦਾਨੇਂ ਚ “ਅਨਦਾਨ” ਦੇ ਕਾਦ “ਸੁਨੇ ਦਾ ਦਾਨ” ਤੇ ਫਹੀ “ਜਿਮੀ” ਦਾ ਤੇ
 ਇਸ ਕੋਲਾ ਤਪ਼ਰ “ਕਲਿਆਦਾਨ” ਬਖਾਨੇਆ ਜੰਦਾ ਹਾ। ਪਰ “ਵਿਦ੍ਯਾਦਾਨ” ਗੀ ਇੰਨ੍ਹੇ
 ਸਾਰੇ ਜਾ ਢੜਾ ਦਾਨ ਮਨੇਆ ਜੰਦਾ ਹਾ। ਡਾਂਡ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਖੁਲ੍ਲੇ
 ਮਨੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਏ ਤੇ ਅਜ ਥੀ ਦੇਆ ਕਰਦਿਧਿਆਂ ਨ। ਤੰਦਾ ਧਿਆਨ ਗਰੀਬ
 ਲਏ ਦੇ ਕੇ-ਗੀਰੇ ਬਚ੍ਚੇਂ ਅਲੱਲ ਰੇਹਾ ਏ ਜਿੰਦੇ ਅਲੱਲ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਫਿਕਖਨੇ ਦੀ
 ਖੇਚਲ ਨਿੱ ਕਰਦਾ। ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਕੱਚਤ ਲੋਕੇਂ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਦਾਨ ਮਿਨਲੇ ਕਰੀ ਅਨਪਛਤਾ ਦੀ
 ਅੰਧਤਾ ਦੂਰ ਹੋਈ ਏ— ਓਹ ਇੰਨ੍ਹੇ ਗੀ ਸ਼ਾਰਦਾ ਦਾ ਰੂਪ ਕੀ ਨੇਹੀਂ ਮਨਗਨ?

ਪਿੱਛੋਂ ਜਸ ਚਿਕਰ ਕਰੀ ਆਏ ਆਂ ਜੇ ਦੇਵਭਾਸਾ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਪਮਛਾਨ ਏ। ਇਸ ਪਮਛਾਨ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਜੇਹਡੇ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਤੰਦੀ ਝੋਲੀ ਚ ਆਈ ਪੇ ਨ ਤੰਦੀ ਸੰਖਿਅਤ ਫੇਹਰਿਸ਼ ਬੀ ਦੇਈ ਆਏ ਆਂ। ਇਥੋਂ ਏਹ ਆਖਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੇਹੋਂ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਤੰਦੇ ਜਨੋਹੀ ਊਜੀ (Towering) ਸ਼ਾਖਸੀਧਤ ਗੀ (ਇਨਾਮ) ਮਿਲਨੇ ਕਨੈ ਤੰਦਾ ਕਹ ਊਜਾ ਹੋਨੇ ਥਾਹਰ ਤਲੇਟ ਤਸ (ਇ) ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਤੇ ਮਕਬੂਲਿਧਤ ਬਧਦੀ ਏ। ਐਸਿਆਂ ਖੁਲੰਦ ਸ਼ਾਖਸੀਧਤਾਂ (ਇ) ਨਾਮੇਂ ਦਿਧਾਂ ਖਾਹਸਮੰਦ ਨੇਈ ਹੋਇਆਂ। (ਇ) ਨਾਮ ਤੰਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਂਦੇ ਨ। ਅਪਨੇ ਅਨੁਮਤ ਕਨੈ ਮੌ ਆਖਨਾਂ ਜੇ ਇਕ ਸਾਹਿਤਿਧ ਸਮਾਰੋਹ ਚ ਕਿਸਾ ਚਾਈ ਪੈਹਲੇ ਢੌਂ ਸਾਹਿਬਾ ਕਨੈ ਮਲਾਈ ਹੋਨੇ ਪਰ ਅਸੋ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਭਾਵ ਕਨੈ ਆਕਣੇਆ— “ਤੁਂਦੇ ਵਕਿਤਤਵ ਦਿਧਾਂ ਖਾਸਿਧਤੇ ਗੀ ਗਿਨਨਾ ਕਰਨ ਏ। ਤੁਸੋਂ ਅਪਨੀ ਤਮਰ ਸ਼ਿਕਾ, ਸ਼ੀਥ ਤੇ ਦੁਏਂ ਦੇ ਭਲੇ ਤਾਈ ਦੇਈ ਦਿਤੀ ਏ—ਪਰ ਅਤੇ ਤਾਗ ਪਦਮਭ੍ਰੀ ਨੇਈ ਮਿਲੇਆ, ਜਾਦ-ਕੇ ਮਰੇ ਜੂਨਿਧਰ ਤੇ ਘੜ੍ਹ ਜੋਗਦਾਨ ਆਹਲੇ ਪਦਮਭ੍ਰੀ ਬਨਦੇ ਜਾਰਦੇ ਨ।”

ਇਸ ਬਿਦੁਸੀ ਮਹਿਲਾ ਨੇ ਪਰਤੇ ਚ ਇਕ ਸ਼ਾਬਦ ਨੇਈ ਠੜਕਰੇਆ, ਸਿਰਫ ਮਦਮ ਮੁਸਕਾਨ ਦੇਇਥੈ ਚੁਪ ਰੇਹੀ ਗੇਇਆਂ। ਮੁਸਕਾਨ ਤਾਂ ਇਕੱਕੇ ਅਰੰਹ ਹਾ—ਤੁਂਦੀ ਹਮਦਰੀ ਮੌ ਸਮਝੀ ਲੇਈ ਏ।

ਮੈਂ ਹੋਰ ਅਗੋਂ ਆਕਣੇਆ—“ਹੁਨ ਤੁਂਦੇ ਤਾਈ ਇਸ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀ ਸਮਾਨ ਗੀ ਚਿਰ ਨੇਈ ਲਾਗਨਾ ਚਾਹੀ ਦਾ। ਤੁਸੋਂ ਗੀ ਥਾਂਗ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਮਾਨ ਹੋਰ ਬਖ਼ਗ।”

ਸੰਭੋਗ ਦਿਕਥੀ, ਅਗਲੇ ਗੈ ਬਾਰੇ ਤੱਥੋਂ ਗੀ ਪਦਮਭ੍ਰੀ ਦੀ ਥੋਥਨਾ ਹੋਈ ਗੇਈ। ਮਿਗੀ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਜੇ ਮੇਰੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਅੜਾਤ ਸ਼ਕਿਤ ਨੇ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਏ।

ਮਾਤ੍ਰ-ਵਤ੍ਸਲਤਾ ਦੀ ਸੂਰਤ-

ਵੇਦ ਕੁਮਾਰੀ ਬਾਈ ਇਕ ਐਸੀ ਨਿਰਾਮਿਧਾਨੀ, ਮਨਾਸ-ਰਚੀ ਤੇ ਸਦਾ ਖੁਸ਼-ਰੈਹਨੀ ਤਥਿਧਤ ਦੀ ਮਾਲਕਨ ਨ ਕਿੱਦੇ ਚ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸੱਪਣਤਾ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਥੀਡੁਕ ਊਜਾਈ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਦਲਤਾ ਜੇਹਡੀ ਗਾਂਧੀਧਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਪਰਿਆਸਤ ਹੀਓਈ ਹੀ, ਤੇ ਨਕਕੋ-ਨਕਕ ਭਰੀ ਲਭਦੀ ਏ। ਇਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਵਕਿਤਤਵ ਗੀ ਬੋਹਡੇ ਸ਼ਾਬਦ ਚ ਲਾਗਨ ਕਰਨਾ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਢੌਂ ਮਹਾਕੀਰ ਜਾਗਰਾਲ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦ ਚੇਤੈ ਆਂਦੇ ਨ ਜੇਹਡੇ ਤੰਨੇ ਪ੍ਰਣਾਮ-ਅੰਜਲੀ ਲਿਖਿਅਤ ਲਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋ। ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ — “ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਸਾਹਿਤਿ-ਗਗਨ ਮੈਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਕੀਠੀ ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ, ਸ਼ੀਤਲ ਮਧੂਰ, ਵਿਵਹਾਰ ਸੇ ਸੁਧਾਸਮ ਆਹਾਦਿਨੀ, ਵੈਦੁਧ, ਕਾਗਿਮਤਾ ਏਂ ਲੇਖਨ-ਕੌਸ਼ਲ ਸੇ ਦੇਵਭਾਸਾ ਕੀ ਸੁਰਭਿ

से संपूर्ण बातावरण को सुरभित करने वाली, मातृरूपा, स्नेहरूपा, शारदा रूपा, परम सम्माननीया प्रो० वेद कुमारी आई जी...।" उन्हें इस विशाल व्यक्तित्व-रूपी सागर गी शब्द दी गागरे च इनी शैल चाली व्यक्त कीते दा ऐ जे वेद कुमारी जी गी जानने-मन्नने आहले हर मनुकखा दे भावें दी तर्जमानी इंदै च होई दी लभदी ऐ।

एह ते होई विद्वानें दे उस समाज दी गल्ल जेहडा इंदै कम्म-कार, जोगदान से व्यक्तित्व दा पनछानू ऐ, पर इक अनजान ते मसूम थच्ये पर इंदी शाखीयत दा कनेहा प्रभाव पाँदा ऐ, इसी जाचने आस्तै एह सच्ची घटना सुनो-

इक आरी में रणधीरश्वर मंदर जाने ताई महाजन सभा दे बाहरे निकला करदा हा। मेरे कनै मेग हौली उमरी दा बेटा अरविंद आई हा। सभा दे हाल च खादी ग्रामोदयोग दा कोई समारोह चला करदा हा। मेगा फोन पर वेद कुमारी हुंदी वाज आवा करदी ही। वाज पनछानिये में अंदर जान लगा तां जागती ने पुच्छेआ-“डैडी! मंदर नेडै जाना?” में आवखेआ -“विंद हाल च झांकी मारियै चलने आं।” अंदर पुज्जे तां आगें ओह माईक आगें खड़ोती दियां अपने विचार रक्खै करदियां हियां। खदर दे सादा कपड़ें च बगैर कुसै सौंदर्य प्रसाधन दे ओह देवी शारदा आंहगर सादगी दी मूरत सेही होआ करदियां हियां।

चानक मेरे पुत्रा ने पुच्छेआ-“डैडी! बो सामने जो बोल रही है बो भारत-माता हैं ना?”

कश खड़ोते दे सज्जन हस्सी पे तां में झट जागता दे मुहां गी तली कनै खट्टी ओडेआ ते बाहर उठी आया। मंदर जंदे होई में सोचदा जां जे भारत माता दा सरूप इंत्ये नेहा सरल ते सादा गै ते है। अगले दिन में घर बैठे दा हा वे अरविंद अपना डॉइंग पैड लेइयै आया। इसदे मुख पृष्ठ पर भारत माता दी चिट्ठी ते सनैहरी तस्वीर छपी दी ही। तस्वीर दस्सीयै जागत पुच्छन लगा-“डैडी ये वही आंटी हैं न भारत माता जिन्हें हमने मंदिर जाते देखा था?” में हां-हूं जाकिखूयै उसी भेजेआ। उसदे कोरी स्लेट-जन मना पर वेद कुमारी हुंदा एह अक्स कौं येआ? मेरा मन्नना ऐ उंदी सरलता, मातृ-बल्लता जेहडी उंदै व्यक्तित्व थमां म्हेशां झलकदी ऐ, ओह हर कुसै दे हिरदे च ब्रह्मा ते आदर दे भाव भरी दिंदी ऐ।

ਥੇ—ਆਸਣ ਲੋਕੋਂ ਦੀ ਸਵਾਲ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਖਲਕੀ ਪੈਂਡੀ ਪਰ ਖਡ੍ਹੇਤੇ ਦੇ ਸਾਧਨਹੀਨ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਬਚੋਂ ਦੀ ਯਾਲ-ਪੋਸ ਪਛਾਈ ਆਸਟੈਂਡਾਂਡ ਥੇਵ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਚੁਪ੍ਪ-ਚਾਪੀਤੇ ਰੇਹਿਵੈ ਕੇਇਂਦੇ ਦਹਾਂਕੇ ਬਹੁਂ ਕਮਮ ਕਰੈ ਕਰਾਦਿਆਂ ਨ। ਤਾਂਨੇ ਕਦੇ ਸਮਾਜੀ ਬੇਹਤਰੀ ਦੇ ਤੇ ਪਿਛਲਡੇ ਦੇ ਬਚੋਂ ਦੇ ਭਵਿਕਖ ਗੀ ਸੁਆਰਨੇ ਤੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਤ ਕਰਨੇ ਆਸਟੈਂਡੇ ਕਮਮ ਕੀਤੇ ਨ। ਤਾਂਨੇ ਗੀ ਭਾਰਤੀ ਪੱਧੇਸ਼ ਜੇਹਦੇ ਚ ਕਲਾਣ ਕਾਰੀ ਕਮਮੀ ਗੀ ਬਿਜਨ ਕ੍ਰੇਚ ਮਾਵ ਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਾ ਐ—ਪਰ ਚਲਟੇ ਹੋਈ ਕੀਤਾ ਏ। ਕਦੇ ਬੀ ਅਪਨੇ ਵਕਿਲਤ ਦੇ ਇਸ ਗੂੰਡੇ, ਗੌਹਰੇ ਤੇ ਘੜ੍ਹ-ਜਾਤ ਪਕਖ ਦੀ ਮਿਸ਼ਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੋਂ ਬਾਹਰ ਨੇਈ ਕਾਫ਼ੀ। ਏਹ ਠੋੰਡੀ ਤੱਤੀ ਕੰਚਾਰਿਕਤਾ ਵਾ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਏ। ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਮੀਡਿਆ ਰਾਹੋਂ ਤੱਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਮਹੱਤੁ ਸੁਖਿਨਾ, ਮਾਵ ਆਹਲੇ ਕਮਮੀ ਗੀ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਐਤਰਾਸਟ੍ਰੀ ਮੀਡਿਆ ਚ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗੇਵਾ ਹੋਂਦਾ ਤਾਂ ਦੁਨਿਆ ਜਾਨੀ ਸਕਦੀ ਜੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਸ ਦਰੇਖੁੰਡੇ ਸੀਮਾਂਤ ਰਾਜਾਂ ਚ ਇਕ ਹੋਰ “ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ” ਮਨੁਸਥਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚ ਸੁਚੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਸੁਚੇ ਭਾਵੋਂ ਕਨੀਂ ਰੁਨੜੀ ਦੀ ਏ। ਤਸਦੀ ਸੇਵਾ-ਮਾਵ ਕੁਝੈ ਨੋਕੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਾ ਮਰਤਵਕਕੇ ਨੇਹੀਂ ਏ।

श्री जे. स्टी. भावती : व्यक्तित्व ते कृतित्व

परतन दोषी

महेशां आम आदमी लघ्नने आहाले कलाकार दा मन उस दरेआ आंहगर होंदा ऐ जेहदे जीवन च कदें पानी दी पतली धारा गै बगदी ऐ। चिट्ठे-काले जां रंग-बरंगे यस्तर गीहटे धूऱे भरोचे दे धुळा-धूऱे लभें न। कदें-कदाले जेकर रत्ती मासा फुहार पेर्ह जा तां अपना असली रंग दस्सी टिंदे न पर कदें-कदें ते ओहदा ओह हाल होंदा ऐ जे ओहदे पर नजर गै नि ठेहरदी। पारला केंदा दिखदे चक्कर जोंदा ऐ। ठाठें पर ठाठां मारदा, भोडे पर भोडां खुआलदा अति विकराल बनी जंदा ऐ। सनें पाँडे रुक्खे-बूहटे गी मुंडा घरेडी तीले आंहगर तली पर धरी चलदा ऐ। लकडां मन चारे कुण्डे-फाडे गी गीहटे साही रेहडदा फिरदा ऐ। कोहदे च इनी जुरत ऐ जे ओहदे पासै पैर बधाई सकै। आकडते दा मतलब ऐ जे कलाकार दा मन ची ऐसा गै होंदा ऐ। ओहदे बी कनी-कनी दो रूप अनटे-मिट्टे रोहदे न कलाकार अक्सर शांत चित्त रेहिये सव किश दिखदा, सुनदा, जरदा, पचांदा रोहदा ऐ। जिसलै एह दुख-कसाले जां गैहरे सल्ल ओहसी बरदाशत शा बाहुर होइ जंदे न तां ओहदा मन रूपी दरेआ बिंभली पौंदा ऐ ते उच्चर बिंभले दा रोहदा ऐ जिच्चर ओह अपनी कलाकृति राहे मने दा बुआल कडही निं लै। अभिनय करदे होइ एह, कलाकार सारी दुनिया शा बेखबर अपने किरदार च इस चाल्ली खुळभी जंदा ऐ जे इसदै सामने जाना अडी भारी मसीबत दा सामना करने बरोबर होइ जंदा ऐ। दुनियां भरे दे जालो-खाले ओहदे च जाई बसोंदे न। कुसे गी दर्द डठदा ऐ तां चारा कलाकारे दा पकडोइ जंदा ऐ ते जे कुसे दा हक्क खसोंदा ऐ तां डाका ओहदे अपने अंदर पेर्ह जंदा ऐ, रोनी सूरत अनाई, डिल्ला मूऱ लमकाई ते ढाई मारी-मारी कलाकार अपने किरदार दी लोडे मताब्रक अपना मन बेहाल करी टकांदा ऐ-इयै जनेह इक कलाकार न। साढे सारे दे मानजोग, रंगमंच रेडियो ते टैलीविजन दे अद्भुत कलाकार जे, सी, भारती।

ਰੰਗਮੰਚ, ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜਨ ਦੇ ਮਨੋ-ਪੱਧਰਾਂ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੇ। ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ ਹੁਗਗਰ-ਪਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਗੁਹ ਪੂਰੇ ਵਿਖਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਗਰੀ ਕਸ਼ਾਹੀਲੀ ਵੇਂਏ 6 ਨਵੰਬਰ 1928 ਗੀ ਹੋਆ। ਪਿਤਾ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੋਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂਨੇ ਗੀ ਬਧਾ ਥਾ 8-10 ਮੀਲ ਦੂਰ ਨੋਕਰੀ ਪਰ ਜਾਨਾ ਪੰਦਾ ਹਾ ਵਾਸੋਂ-ਵਾਹਰੋਂ ਦਿਨੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਹੋਏ ਹੋ। ਇਥੋਂ ਇਨੋਂਗੀ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹਾ-ਕੀ ਜੇ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸਭਾਤ ਬਿੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਤੇ ਇਨੋਂਗੀ ਸ਼ੀਕ ਹਾ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ 1943 ਵੇਂ ਸਿਫ਼ਰ ਪੰਦਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਵੇਂਏ ਕੁਝਣਾ ਛ੍ਰਾਮਾਟਿਕ ਕਲਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵੇਂ ਆਈ ਗੇ।

ਏਹ ਆਹ ਸਮਾਂ ਹਾ ਜਿਸਲੈ ਸਾਧਨ ਅਜੇ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਛੁਡਾ ਸ਼ੀਕ ਤੇ ਸਮਾਰੋਧ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਨੀ ਗੇ ਕਿਤਾ ਜੰਦਾ ਹਾ।

ਸਾਡਾ ਮਤਾ ਸਾਡਾ ਲੋਕਮੰਚ ਧਾਰਮਿਕ ਆਸਥਾਏ ਕਨੀ ਜੁਹੇ ਦਾ ਐ ਖਾਸ ਕਹਿਵੈ ਰਾਮਲੀਲਾ ਤੇ ਕੁਝ ਲੀਲਾ ਮੰਚਨ ਮਤਾ ਚੈਹਲੇਂ ਥਾ ਮਥੁਰਾ-ਵਿੰਦੁਸਾਹਿਨ ਦਿਵੇਂ ਰਾਸ ਮੰਡਲਿਯੋਂ ਪਾਸੇਆ ਮੰਚਤ ਕਿਤਾ ਜੰਦਾ ਰੇਹਾ ਐ ਆਕਥੇਆ ਜੰਦਾ ਐ ਜੇ ਸਾਡੇ ਹੁਗਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵੇਂ ਰਾਸ ਮੰਡਲਿਯੋਂ ਦੀ ਆਮਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਕੀਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਚ ਹੋਈ ਤੇ ਅਗੋਂ ਚਲਿਵੈ ਇਥੋਂ ਰਾਸ ਮੰਡਲਿਯੋਂ ਵਾਹਰੋਂ-ਥਾਹਰੋਂ ਰਾਮਲੀਲਾ ਕਲਾਵੇਂ ਦਾ ਯਾਤ ਕੀ ਵਿਨਿਧਾਂ ਅਤ ਸਾਡੇ ਹੁਗਗਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਿਕਕੇ ਕੋਲਾ ਨਿਕਕੇ ਪ੍ਰਾਂ ਚ ਕੀ ਜੇਕਰ ਰਾਮਲੀਲਾ ਕਲਾ ਲਭਦਾ ਐ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਰਾਸ-ਮੰਡਲਿਯੋਂ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਤੇ ਠਾਂਦਾ ਮੁੜਲਾ ਤਦ੍ਦੇਸ਼ ਥੰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੈ ਰੇਹਾ ਐ-

ਹੁਗਗਰ ਪਹਿਲੀ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਦਿਖਾਨੇ ਕੀ ਜੇ, ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਹੋਰ ਚੇਤੇ ਦੇ ਝਾਰੇਖੇ ਚ ਝਾਂਕੀ ਮਾਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦੇ ਨ, “1943 ਦੀ ਗਲਲ ਐ ਤਲਥੂ ਦੇ ਕੁਝਨਾ ਛ੍ਰਾਮਾਟਿਕ ਕਲਾ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵੇਂ ਆਏ। 5 ਫੁਟ ਠਚੇ ਚਕੂਤਰੇ ਪਰ 15 ਫੁਟ ਕੁਝੀ ਸਟੇਜ ਹੀ, ਤਾਂਨੇ ਦਿਨੋਂ ਤਲਥੇਂ ਕਿਵਲੀ ਨੇਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਸਟੇਜ ਦੇ ਦੀਨੇਂ ਪਾਰਸੇ “ਪੈਟ੍ਰੋਮੈਕਸ” ਗੈਸ ਲੈਂਪ ਲਮਕਾਇਵੈ ਛ੍ਰਾਮਾ ਖੇਡੇਆ ਜੰਦਾ ਹਾ। ਤਾਂਨੇ ਦਿਨੋਂ ਆਗਾਹਿ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਦੇ ਛ੍ਰਾਮੇਂ ਮਤੇ ਮਝਹੂਰ ਹੈ। ਸੰਕਾਲ ਕਾਨੂੰਨਦਾਰ ਤੇ ਜਾਨਦਾਰ ਹੋਂਦੇ ਹੋ। ਪੈਹਲੇ-ਪੁੱਜਾ ਇਨੋਂਗੀ ਇਕ ਕੁਝੀ ਦਾ ਹੋਲ ਛੋਆ-ਲੀਕੇ ਸਰਾਹੇਆ ਤੇ ਪਹੀ ਏਹ ਜਦੂ ਤਥਕਰ ਤਲਥੇਂ ਰੇਹ ਕੁਝੀ ਬਨਿਵੈ ਗੇ ਰੇਹ ਬਾਨਿ ਕੁਝੀ ਦਾ ਅਭਿਨਵ ਗੇ ਕਿਤਾ।

ਗਾਂ ਦੀ ਰਾਮਲੀਲਾ ਦਾ ਸੰਭਾਵੇਂ ਗੀ ਬਾਡੀ ਬੇਸਾਡੀ ਕਨੀ ਇਨਤਜਾਰ ਰੀਹਦਾ ਹਾ। ਭਾਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰੁਚਿ ਕੀ ਤਤ ਪਾਸੇਂ ਗੇ ਹੀ-ਪਰ ਇਂਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਸਦੇ ਸਾਡਾ ਖਲਾਫ ਹੈ। ਝਿਅਕੇ-ਗਲੀਂ ਦਾ ਨਥੇਂ ਤੇ ਅਕਸਰ ਘਹੋਂਦਾ ਗੇ ਰੀਹਦਾ ਹਾ ਪਰ ਕਾਂਦੇ-ਕਾਂਦੇ ਮਾਰ-ਕਟਾਈ

ਦੀ ਧਾਮ ਦਾ ਸੋਆਦ ਕੀ ਚਕਖਨਾ ਪੇਈ ਜੰਦਾ ਹਾ-ਜਨਾਬ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰੇ ਗੀ।

ਚਨੌਤੀ ਭਰੋਚੇ ਰੰਗਮੰਚ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਇਕ ਮਜ਼ੇਵਾਰ ਗਲਲ ਸਮਾਂਦੇ ਹੋਈ ਕੀ ਜੋ ੦ ਸੀ੦ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰ ਕੁਹਾਸਰਦੇ ਨ ਜੇ ਰਾਮਲੀਲਾ ਚਗਨੈ ਚ ਜਾਂ ਫਾਮੇ ਆਹਲੀ ਬਾਹਰਾ ਚਮੈ ਦੀ ਨੁਕੱਕੇ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਸਮਾਹੀ ਹੀ ਤੇ ਲਕਕਣੀ ਦਿਵਾਂ ਖਡਾਮਾਂ ਗੈ ਲਾਨਾ ਪੰਦਿਤਾਂ ਹਿਚਾਂ ਖਡਾਮੈ ਗੀ ਲਗੀ ਦੀ ਟੀਨੈ ਦੀ ਪੜਤੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਗਿਦਟਾ ਲਹਲੁਹਾਨ ਕਰੀ ਟਕਾਯਾ ਡੈਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਥੈਰ ਆਹਲੇਂ ਗੀ ਸਨਾਨਾ ਨੇਈ ਸਾ ਚਾਂਹਦਾ। ਤਥੇਂ ਗੀ ਬਾਹਰਾ ਤੱਥੋਂ ਦਿਨੋਂ ਨਾਂਡ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਹਾ ਤੇ ਨਾਂਡ ਗੈ ਦੁਆਡ-ਜਖੀ ਗੀ ਬੰਦ ਪੇਅਾ, ਨਸੂਰ ਬਨੇਅਾ ਤੇ ਪਹੀ ਕੀਡੇ ਪੇਈ ਗੇ-ਬਾਹਰ ਕੁਝੀ ਛਾਪਿਵੈ ਕੁਸੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸੰਦਰੈ ਕਨੈ ਕੀਡੇ ਕਾਫਿਦਵੈ ਚੀਖਿਏ ਦੇ ਜਖੇਂ ਪਰ ਲਾਨੇ ਆਹਲੀ ਫਿਨਾਇਲ ਜਾਂ ਤਾਰਪੀਨ ਦਾ ਤੇਲ ਲਾਇਵੈ ਤੇ ਖਡਾਮਾਂ ਪੈਰੇ ਫਸਾਇਵੈ ਰਾਮਲੀਲਾ ਚਗਨਾ ਤਠੀ ਜੰਦਾ ਹਾ-ਕ ਤਥੇਂ ਕੀ ਦਰਖਾਨ ਦੇ ਰੋਲ ਜਾਂ ਕਢ ਕਿਸ਼ ਨੇਈ ਥਹੋਆ।

1946 ਚ ਕੀ ਜੋ ੦ ਸੀ੦ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰ ਜਮ੍ਹਾ ਆਈ ਗੇ। ਇਥੋਂ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਤਪਾਰੀ ਚ ਸੰਖਰੀ ਕਰਨਾ ਪੇਅਾ। ਖੀਂਦੀ ਸੁਨਿਲਿਪ-ਕਮੇਟੀ ਚ ਨਿਕਕੀ ਜਨੇਹੀ ਨੀਕਰੀ ਥਹੋਈ ਗੇਈ। 1948 ਚ ਇੰਦੀ ਮਲਾਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਲਚਰਲ ਫ੍ਰੇਂਟ ਦੇ ਮਹਾਮਨੀ ਭਰਮਕੀਰ ਚੋਪਣਾ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਹੋਈ, ਜੇਹੁੰ ਅਤਤ ਗੈ ਮਿਲਨਸਾਰ ਮਾਹਨੂ ਤੇ ਅਚੜੇ ਨੇਤਾ ਹੋ, ਤੱਥੋਂ ਇਨੋਂਗੀ ਅਪਨੀ ਸੰਥਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਨਾਵਾ ਤੇ ਇੰਦੇ ਸੂਜਕ ਗੈ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰੇ ਗੀ Information Broadcasting ਚ ਨੀਕਰੀ ਥਹੋਈ ਗੇਈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਲਚਰਲ ਫ੍ਰੇਂਟ ਚ ਆਇਵੈ ਤੇ ਹਿੰਦੀ-ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਕਾਮ ਕਾਰਿਵੈ ਇਨੋਂਗੀ ਇਥਾਂ ਬਜੋਆ ਜੇ ਏਹ ਸਮੁੰਦਰੈ ਚ ਆਈ ਪੁੱਛੇ ਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਹ ਨੇਈ ਤੇ ਨਾਂਡ ਗੈ ਕੋਈ ਕਨਾਗ।

1949 ਚ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰੇ ਤੁਹੂ ਚ “ਅਦੀਬ” ਪਾਸ ਕਿਲਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਸ਼ੂਸ਼ ਕਿਲਾ ਜੇ ਪਛਾਈ ਚ ਅਤੇ ਏਹ ਨਮੁਕਮਮਲ ਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਸੌਰ ਪਰ ਪਛਾਈ ਕੀ ਜਾਰੀ ਰਕਖੀ ਤੇ PSC ਦੀ ਪਰਿਕਾ ਪਾਸ ਕਾਰਿਵੈ ਅਚੜੇ ਜੌਹਦੇ ਪਰ ਨਿਯੁਕਿਤ ਕੀ ਹੋਈ ਗੇ। 1983 ਚ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰ 55 ਸਾਲ ਦੀ ਤਮਰੀ ਚ ਰੈਟਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਤਥਾ ਬੇਲਸ਼ੀ Finance Deptt ਦੇ Accots & Pry Déptt Chief Accounts Officer ਥੇ। ਕੁਲਲ ਮਲਾਇਵੈ ਇਨ੍ਹੋਂ 19 ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਹਕਮੇਂ ਚ ਕਾਮ ਕਿਲਾ। ਰੇਡਿਓ ਕਲਸੀਰ ਜਮ੍ਹਾ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਕੀ ਜੋ ੦ ਸੀ੦ ਭਾਰਤੀ ਹੋਰ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਪੈਹਲੋ-ਪੁਜਾ ਰੇਡਿਓ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੀ ਰਣਕੀਰ ਹਾਥਰ ਸ਼ੱਕੰਡਰੀ ਸ਼੍ਕੂਲ ਦੀ ਇਸਾਰੀ ਚ 01 ਦਿਸ਼ਵਰ 1947 ਗੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਆ-ਕਿਸਦਾ ਤਦਖਾਟਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰਿ ਸਿੰਘ ਹੋਰੇ ਕਿਤਾ। 1949 ਚ ਰੇਡਿਓ ਆਸੈ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਟੈਸਟ ਕਿਲੀ ਗੇਈ। ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਪੈਸ਼ ਹਿਨਦੇਸ਼ਨਾਂ, ਝੋਗਰੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਹਿਸਸਾ ਲੈਨਾ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ ਤੇ ਇਸ ਬੇਲਤੈ ਤਥਕਰ ਕੁਲਲ 690 ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਹਿਸਸਾ ਲੇਆ-ਜਿਂ 'ਦੇ ਚਾ 295 ਹੈ ਕਹੀਥ ਢੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਟਕ ਨ-ਤੇ ਅਸ ਏਹ ਗਲਲ ਬਣੇ ਗੈਹ ਕਨੈ ਆਕਣੀ ਸਕਨੇ ਆਂ-ਜੇ ਢੋਗਰੀ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਜਾਗਰਾ ਚ ਰੇਡਿਓ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਮ੍ਹਾ ਦਾ ਬਣ੍ਹ ਮਤਾ ਜੋਗਵਾਨ ਹੈ।

ਬੇਲਤੈ-ਬੇਲਤੈ ਸਿਰ ਰੇਡਿਓ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਮ੍ਹਾ ਨੇ ਨਮੋ-ਨਮੋ ਪਰਜੀਗ ਕਿਤੇ। 2001 ਚ ਅਭਿਨਥ ਥੇਟਰ ਚ ਸਟੇਜ-ਡ੍ਰਾਮਾ ਫੈਸਟੀਵਲ ਕਥਾਧਾ ਜਿਸਦੇ ਚ ਸਥਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਜਿਲੇਨਦ ਰਾਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹਾਸ਼ਵ ਨਾਟਕ “ਮਾਡਨ ਕੁੱਜੁ-ਚੰਚਲੋ” ਕਿਤਾ ਜਿਸਦੇ ਚ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਨੈ ਕਾਬਲੇ-ਤਾਰੀਫ Comedy ਕਿਤੀ। ਇਧਾਂ ਹੈ 2009 ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵ ਮੈਹਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਸ਼ਵ-ਨਾਟਕ ਹਾਜ਼ਰੀ ਬੀ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਕੁਤਿਯੋਂ ਚਾ ਇਕ ਏ ਇਧੋਂ 75 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੁਇਛੇ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿਤਾ। ਇਧੋਂ ਮੰਚ ਪਰ ਮਾਇਕ ਥਾ ਦਕਣ ਫੁਟ ਪੈਹਤੇ ਹਿੰਮਾਨੇ ਦਾ ਅਭਿਨਥ ਕਿਤਾ। ਸਾਥੀ ਕਲਾਕਾਰ ਨੈ ਇਧੋਂਗੀ ਠੋਅਲੇਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, “ਕੇਹ ਹੋਆ ਚਾਚੂ? ਠੋਕਰ ਲਗੀ ਏ ਕੇਹ? ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਝਾਟ ਪਰਤਾ ਦਿਤਾ, ਓ ਨੈਈ ਸੋ ਜਾਰੀ ਮਿਗੀ ਨਸੰ ਧਿਕਕਾ ਕਰਾਵਾ” ਸੁਨਦੇ ਹੈ ਦਰੱਖੇਂ ਦਿਵੇਂ ਤਾਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਕਨੈ ਹਾਲ ਗੁੰਜੀ ਤਟਠਿਆ।” ਕਿਥ ਲੋਕੋਂ ਫਕਰਤਿਆਂ ਬੀ ਕਸ਼ਿਸ਼ਾਂ। ਅਹੋਂ ਚਾਚੂ ਅਪਨੀ ਠਮਰ ਦਿਕਖ ਤੁਗੀ ਧਿਕਕਾ ਕਰਾਇਥੈ ਕੁਝੇ ਅਪਨੇ ਸਿਰ ਹਤਵਾ ਲੈਨੀ ਏ ਕੇਹ ਬੀਰਾ-ਬੀਰਾ।

ਕਵਿ ਕੁਲ ਕਨਾਮ ਰੰਗਮੰਚ

॥ ਮੋਹਨ ਸਿੰਹ

ਕਥਿ ਰਨ ਸ਼ਾਮੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਤੁਗਗਰ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਪਿਆਧ ਮਨੇਜ਼ਾ ਜਨਦਾ ਏ।
ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਥੀ ਗਲਲ ਨੇਈ ਜੇ ਝੁੰਦੇ ਪੈਹਲੀ ਤੁਗਗਰ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਾਖ ਜਾਂ ਹੋਂਦ
ਹੈ ਗੇ ਨੇਹੀਂ। ਇੱਦੇ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੀ ਬੀ ਤੁਗਗਰ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸਾਖ ਬਰਕਰਾਰ ਹੀ ਤੇ
ਹੋਂਦ ਪੂਰੀ ਚਾਲਤੀ ਹਰੀ ਕਾਥਮ ਹੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਨਮਿਯਾਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵਿਜਿਤਿਆਂ
ਤੇ ਹੋਰੇਂ ਗੀ ਬੀ ਬਕਖੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਸੋਖਨੇ ਪਰ ਸਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ।

ਤੁਗਗਰ, ਰਾਵੀ ਪਾਰਾ ਦਾ ਹੋਏ ਤੇ ਭਾਏ ਰਾਵੀ ਰੁਆਰਾ ਦਾ ਤੇ ਭਾਏ ਬਨੇ ਪਾਰਾ ਦਾ
ਗੈ ਕੀ ਨੀਂ ਹੋਏ, ਸਮੂਲਚਾ ਤੁਗਗਰ ਲੋਕ ਵਿਰਸੇ ਕਨੈ ਮਾਲਾਮਾਲ ਏ। ਇਸੈ ਲੋਕ
ਵਿਰਸੇ ਨੇ ਅਦੇਂ ਗੀ ਚੰਚਲੀ-ਕੁਨ੍ਜੀ, ਰਾਡਾ ਮੰਡਲੀਕ, ਆਵਾ ਜਿਜੀ ਤੇ ਰਣਪਤ ਦਿੱਤੇ,
ਇਤਖੂੰ ਤਕਕਰ ਜੇ ਮਿਥੀ ਢੀਡੀ ਬੀ ਅਸਲ ਚ ਲੋਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਗੈ ਦੇਨ ਏ। ਇਸ ਲੋਕ
ਵਿਰਸੇ ਚ ਕਲਥੀ-ਬਹਾਨਿਆਂ, ਕਾਰਕਾਂ-ਬਾਰਾਂ, ਗੀਤ-ਗੀਤਾਵੂ, ਕੁਛੁ-ਮੁਖਨਿਆਂ ਤੇ
ਨਾਟਕ ਪਰਮਘਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨ। ਆਦਿ ਕਾਲ ਥਮਾਂ ਚਲਦਿਆਂ ਔਨੇ ਆਹਲਿਆਂ ਏਹ ਲੋਕ
ਨਾਟਕ ਪਰਮਘਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਹਰਣ, ਜਾਗਰਨਾ, ਡੌਗਰਾ ਭਾਂਗੜਾ, ਛਿੰਜ਼-ਜਗਰਨਾ ਬਾਂਗੜਾ ਦੀ
ਸ਼ਕਲ ਚ ਅੜ ਬੀ ਤੁਗਗਰ ਚ ਹਰੀ ਕਾਥਮ ਨ। ਲੋਕ, ਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਂ ਕਲਾਸਿਕ ਦਾ
ਆਧਾਰ ਏ। ਤੇ ਚੇਕਰ ਲੋਕ ਸਜ਼ਬੂਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਜਾਂ ਕਲਾਸਿਕ ਬੀ ਸਜ਼ਬੂਰੂ ਹੋਂਦਾ
ਏ। ਏਹ ਗਲਲ ਬਕਡਰੀ ਏ, ਜੇ ਅਸ ਮਤੇ ਬਾਦੀ ਪਰਾ ਦੀ ਸ਼ੈਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗੀ ਬੀ ਖ਼ਾਤਰੀ
ਨੀਂ ਪਾਂਦੇ, ਭਾੰਸੀ ਇਸ ਗਲਤਾ ਗੀ ਤੁਸ ਕੁਕਕੜੀ ਕਨੈ ਜੋਹਿਥੇ ਦਿਕਖੀ ਲੈਂਓ ਤੇ ਭਾਏ
ਹੋਰ ਕੁਸਾ ਕੇਨੈ। ਏਹ ਡੌਗਰੇ ਦੀ ਫਿਲਿਰਤ ਏ। ਇੱਥੀ ਆਦਕਦੀਮੀ ਕੋਲਾ ਚਲਦੀ
ਆਵਾ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਕਹਿੰਦੀ ਇਸੀ ਬੀ ਲੋਕ ਵਿਰਸੇ ਚ ਥੀਓਈ ਦੀ ਬਰਾਸਤ ਗੈ ਸਮਝੀ
ਲੈਨਾ ਚਾਹਿਦਾ।

ਬਰਾਸਤ ਚ ਥੀਓਈ ਦਿਯੇ ਲੋਕ ਨਾਟਕ ਪਰਮਘਾਏ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਰਾਸ ਲੀਲਾ ਤੇ
ਪਾਰਸੀ ਰੰਗਮੰਚ ਨੇ ਬੀ ਇਸ ਲਾਕੇ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਪਰ ਅਪਨਾ ਖ਼ਾਸਾ ਤੇ ਟਕੋਥਾ ਅਸਰ
ਪਾਵਾ ਤੇ ਊਸਦੀ ਮਾਫਤ ਅਦੇਂ ਗੀ ਕੁਨ੍ਦਨ ਲਾਲ ਸੈਹਗਲ, ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਸੁਨ੍ਦਰ ਸਿੰਹ

ਮਨਹਾਸ ਜੈਸੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਥਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸਿੰਨੇ ਬਗਤ ਦੀ ਸਾਫ਼ਤ ਅਪਨਾ ਤੇ
ਇਸ ਘਰਤੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਢੱਚਾ ਕੱਤਾ। ਏਹ ਤੈਤੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹੁਗਰ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਦੇਨ
ਨ ਠ'ਾਂ ਗਲਾਕੇ ਤੇ ਤਮਾ ਦੇਵੀ (ਤੁਨਤੁਨ) ਬੀ ਜਮ੍ਮੁ ਦਿਵਾਂ ਨ ਪਰ ਇੰਦਾ ਰੰਗਮੰਚ
ਕਨੈ ਕੋਈ ਸਰਬੰਧ ਰੱਹਾ ਹੋਏ, ਕਿਸ਼ ਆਕਥੇਆ ਨੂੰ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਤਪਲਥ ਜਾਨਕਾਰੀ
ਮਤਾਬਕ ਹੁਗਰ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਇਤੇਹਾਸ ਦੀ ਜੇਹਡੀ ਮਾਡੀ ਸੁਝੀ ਲਾਦ ਲਗਦੀ ਐ ਤਸਦੇ
ਮਤਾਬਕ ਲੋਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਅਲਾਕਾ, ਸ਼ੌਕਿਥਾ ਰੰਗਮੰਚ ਜਾਂ ਅਕਸਾਧਕ ਰੰਗਮੰਚ ਜਾਂ
ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਾਖਤਾ ਕਨੈ ਚਲਨੇ ਆਹਲੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 19ਮੰਨੀ ਸਦੀ ਦੇ ਖੀਂਗਲੇ
ਚਰਣ ਚ ਹੋਈ ਤੇ ਪਛੀ ਏਹ ਸਿਲਚਿਲਾ ਟਾਮਾਂ-ਟਾਮਾਂ ਚਲਦਾ ਗੈ ਰੇਹਾ। ਜੇਕਰ ਇਸਦੇ
ਗਲਲਾ ਗੀ ਆਧਾਰ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦਾ ਜਾ ਤਾਂ ਆਕਥੀ ਸਕਨੇਆਂ ਜੇ ਕਥਿ ਹੁੰਦੀ ਪੈਦਾਸ਼
ਦੇ ਕੋਈ 50 ਕਰੋ ਪੈਹਲੇ ਹੁਗਰ ਚ ਆਖੁਨਿਕ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਚੁਕੀ ਦੀ
ਹੀ।

ਕਥਿ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ 14 ਜਨਵਰੀ 1940 ਗੀ ਧੰਨ ਰਥੁਨਾਥ ਸ਼ਾਸਕੀ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਜਮ੍ਮੁ
ਪਹਾਨੀ ਮੰਡੀ ਚ ਹੋਆ। ਇੰਦਾ ਨਾਂਡ ਕਥਿ ਰਲ ਰਖਿਆ ਗੇਆ। ਏਹ ਸ਼ਾਸਕੀ ਹੁੰਦੇ ਛੇਮੇ
ਰਲ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਰਲ, ਰਾਮ ਰਲ, ਦੇਵ ਰਲ, ਸ਼ਾਮ ਰਲ, ਪ੍ਰੇਮਰਲ ਤੇ ਕਥਿ ਰਲ। ਇੰਨ੍ਹੇ
ਛੇਮੇ ਰਲਨ ਦੀ ਇਕ ਪੈਨ, ਸਾਰੇ ਕੋਲਾ ਬਹਡੀ ਤੇ ਨਾਂਡ ਜਾਨਿ। ਤਸ ਜਾਨਿ ਦੇ ਕੀ ਅਸ
ਸਾਰੇ ਹੁਗਰ ਬਾਸੀ ਦੇਨਦਾਰ ਆਂ ਜਿਨ੍ਹੇ ਢੋਗਰੀ ਗੀ ਕੇਦਪਾਲ 'ਦੀਪ' ਜਨੇਹਾ ਅਜੀਮ
ਸ਼ਾਖਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਨ੍ਮੇ ਚਾ ਰਾਮ ਰਲ ਜੇਹਡੇ ਰਲ ਜਾਰੀ ਦੇ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ
ਚ ਜਾਨੇ ਗੇ ਤੇ ਦੇਵ ਰਲ, ਜੇਹਡੇ ਦੇਵ ਰਲ ਜਾਸਕੀ ਦੇ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਢੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ
ਚ ਜਾਨੇ ਗੇ ਦੇ ਅਲਾਕਾ ਕਥਿ ਰਲ। ਇੰਨ੍ਹੇ ਭੈਨ੍ਹੇ ਰਲੇ ਦੇ ਕੀ ਅਸ ਦੇਨਦਾਰ ਆਂ।

ਕਿਰਿਆਨਾਥ ਖੜ੍ਹੂਰਿਆ ਹੁੰਦੇ ਮਤਾਬਕ, ਹੁਗਰ ਚ ਰਾਮਲੀਲਾ ਖੇਡਨੇ ਦੀ ਪਕਕੇ
ਤੌਰੇ ਪਰ ਪੂੰਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲੀ ਪੇਈ ਜਨ੍ਹੂ ਠ'ਖੇ ਅਧੀਨਿਆ ਥਮਾਂ ਮਝਹੂਰ
ਲੀਲਾ ਧਾਰਿਆ ਸਹਾਇਆ ਹਾ ਜਿਸਨੈ ਅਧੀਨਿਆ ਦੇ ਗੈ ਨਮੂਨੇ ਪਰ ਤਥੀ ਨਵੀ ਦੇ ਕੋਲੇ
ਚ ਰਾਮ ਲੀਲਾ ਲੇਈ ਇਕ ਖੁਲ੍ਲੀ ਰੰਗਸਾਲਾ ਤਧਾਰ ਕਰੋਆਈ ਹੀ। ਇਸ ਥਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ
ਖੜ੍ਹੂਰਿਆ ਹੋਈਂ ਕਾਫੀ ਤਫਸੀਲ ਚ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਐ ਜੇਹਡੀ ਬਡੀ ਰੋਚਕ
ਏ ਪਰ ਤਸ ਮਝਹੂਰ ਲੀਲਾ ਧਾਰਿਯੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਇਸ ਜਾਨਕਾਰੀ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨੇਈ ਐ ਤੇ ਨਾਂਡ
ਗੈ ਤਸ ਕਰੋ ਦਾ ਗੈ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਏ ਜਿਸ ਕਰੋ ਏਹ ਸੁਖਵਾਦ ਘਟਨਾ ਘਟੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ
ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦਾ ਰਾਤ ਕਾਲ 1856 ਥਮਾਂ 1885 ਤਕਕਰ ਯਾਨਿ ਤਕਰੀਬਨ 29 ਕਰੋ
ਰੇਹਾ, ਇਸ ਕਰਿਣੈ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਲਾਨਾ ਲਾਨਾ ਕਿਸ਼ ਮੁਲਕਲ ਗੈ। ਪਛੀ ਕੀ ਕਿਸ਼ ਤੇ
ਲਾਦ ਲਗਦੀ ਗੈ। ਇੰਧਾਂ ਗੈ ਰਥੁਨਾਥ ਬਿਥੇਟੀਕਲ ਕਮਧਨੀ ਦਾ ਕਲ੍ਹੂਦ ਚ ਔਨਾ, ਫ਼ਹੀ

एमेच्योर ड्रामाटिक कलब ते इसदी देखा देखी फ्रैडन्स कलब दा बजूद च औना, जम्मू च होने आहलियें रंगमंची गतिविधियें दा पुख्ता सबूत न। इन्हें अपने समें दे मशहूर ते लोक प्रिये नाटक, राजा हरिचन्द्र, इन्द्रसभा, बिलवा-मंगल, यहूदी की लड़की, सफेद खून, मुहब्बत का फूल बौरा केही नाटक खेडे ते औने आहले निगर रंगमंच दी नीह रक्खी। हालांकि होगरी रंगमंच दी नीह रक्खने दा ख्याल इन्हें गी बी नी आया। इसदा कारण इच्छी होई सकदा ऐ जे एह सब रंग मंडलियां बाहर औने आहलियें रंग मंडलियें कोला मुतासर होइये बजूद च अई दियां हियां ते उंटी गी तर्ज उपर चला करदियां हियां। फही शीहरे च स्थानी भाशा दी अनदेखी कोई ओचन ते ओपरी गल्ल नेई। ऐसा हर जगह होंदा आया ऐ। इत्थे बी होआ।

जितेन्द्र शर्मा होर अपने खोजपूर्ण लेख च आखदे न- “जियां आधुनिक उडिया नाटक दा जनम कटक जां पूरी नेह बढ़डे शीहरे च नेई इक सधारण गां कोटपाद इच्च होआ ठा।”-

उडिया नाटक दा जनम कोटपाद च होआ ते उंच उस बल गी सराहेजा-सम्भालेआ ते गला कनै लाया। दुग्गर च ऐसी कोई पिरत नेही ते नां गै अजै तवक्तरा ऐसी पिरत फनपी गै सकी ऐ। होई सकदा ऐ जियां 1935 च रामनगर च अद्युत खड्डोआ ते 1948 च टिकरी च बाबा जितो, इयां गै किश होर लाके च बी किश लोके समें-समें पर किश नाटक खेडे होन विंदे बारे कुसा ने कोई गल्ल करना इस करिये बी मनासब नेई समझेआ होए जे कुतै सिंहासन खतरे च नी आई जा।

बहरलाल जम्मू शीहरा च होने आहलियें रंगमंची गतिविधियें ते इत्थे बाहरा औने आहलियें रंग मंडलियै इर्थु दे कलाकारे च काफी उत्साह भरेआ ते नित नमे नाटक करने आस्तै प्रेरित कीता। इत्थे में किश विद्वान लेखके दे हवासे कनै बाहरा दा औने आहलियें रंग मंडलियें दा मुख्तसर जेहा जिक्र करना जरूरी समझाना। बाहरा दा औने आहलियें रंग मंडलियै च बम्बई दी विकटोरिया कम्पनी, सूर्य विजय कम्पनी, मदन वियेटर ते पुष्टीराज कपूर दे पृथ्वी वियेटर दा इत्थे औना काफी बामकसद साक्षत होआ ते उंटी देखा देखी जिसदे नतीजे दे तौरा पर स्थानी मंडलियें च होर मता उत्साह जागदा गेआ जिसदे नतीजे दे तौरा पर

ਇਥੋਂ ਇਕ ਦੇ ਮਾਗਰਾ ਇਕ ਰੰਗ ਮੰਡਲੀ ਅਨਵੀਂ ਗੇਈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਿਤਿਆ ਨੇ ਕੇਇਥੋਂ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦਸ਼ਨੇ ਦਾ ਮੀਕਾ ਦਿਤਾ। ਰਾਮ ਰਲ ਸ਼ਾਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਚਾ ਗੀ ਇਕ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਚਲਿਵੈ ਨਾਂ-ਸਿਰਫ਼ ਰੰਗਮੰਚ ਅਲਿਕ ਡੋਗਰੀ ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਕੀ ਕਿਵੇਂ ਸੁਆਰਨੇ ਚ ਅਪਨਾ ਧੋਗਦਾਨ ਦਿਤਾ ਤੇ ਕੇਇਥੋਂ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਗੀ ਤੱਥੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦਸ਼ਨੇ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਚਲਿਵੈ ਨਾਂ-ਸਿਰਫ਼ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗਇਏ ਬਲਿਕ ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਨਮਿਆਂ ਦਿਸਾਂ ਕੀ ਦਿਜਿਆਂ। ਕਿਵਿ ਰਲ ਤੱਥੇ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਚਾ ਗੀ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ੪੯੦ ਕਿਲੋ ਦੀ ਕਿਰਾਤ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਰੁਪਰ ਅਭਿਨਵ ਕਰਨੇ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਮੌਕਾ ਥਿਊਂਡ ਗੇਆ ਹਾ। 1948 ਚ ਹੌਨੇ ਆਹਲੇ ਨਾਟਕ ਰਾਮਰਾਜ ਚ ਕਿਵਿ ਹੋਰ ਇਕ ਨਿਕਕੀ ਜਨੇਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਚ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਚਲਿਵੈ ਹਰ ਇਕ ਗੀ ਅਪਨਿਧੇ ਸ਼ਾਤੀ ਪਰ ਨਚਾਵਾ ਤੇ ਬਨਕਦਾ ਕਮ਼ ਕਰੋਆ।

1965 ਚ N.I.A English ਦੀ ਪਛਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨੇ ਪੰਜਾਤ ਕਿਵਿ ਹੋਰ ਕਿਸ਼ ਚਿਰ ਪਛਾਨੇ ਦਾ ਕਮ਼ ਕੀ ਕਰਦੇ ਰੇਹ ਪਰ ਰੰਗਮੰਚ ਕਾਨੀ ਮਾਤਾ ਨੀਂ ਗ੍ਰੇਡੇਆ। ਪਛੀ ਏਹ Song and Drama division ਚ ਬਧੀ ਹੋਈ ਗੇ, ਜਿਥੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ 700/- ਰੁਪੇ3 ਤਮਖਾਹ ਥਹੋਂਦੀ ਹੀ। ਤੁਸ ਲਾਨਾ ਲਾਓ ਜੇ 1966 ਚ 700/-ਰੁਪੇ3 ਸ਼ਹੀਨਾ ਕੀਈ ਬਦਟ ਰਕਮ ਨੇਹੀਂ ਹੋਂਦੀ, ਪਰ ਕਿਵਿ ਹੋਰ ਪੈਸੇ ਗੀ ਖਾਤਰੀ ਪਾਨੇ ਆਹਲੇ ਮਨੁਕੜ ਨੇਹੇ, ਏਹ ਤੇ ਕਿਸ਼ ਹੋਰ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦੇ ਹੋ ਸੇ National School of Drama ਆਸੀਂ ਦਰਖੋਆਸ਼ ਦੇਵੇਂ ਦਿਨੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਚੁਨੀ ਲੇਤਾ ਗੇਆ। ਜਾਮ੍ਹੂ ਕਥਾਰੀ ਕਲਾਰ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹੀ ਸਲਾਹਿਤੇ ਗੀ ਦਿਖਾਵੇ ਹੋਈ ਮਲਲ ਮਾਰੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀ N.S.D ਦੀ ਪਛਾਈ ਦਰਾਨ ਬਜੀਫਾ ਦੇਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਲੇਆ। ਇਤਚੂਆਂ ਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਗੇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਰ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਨੋਕਰੀ ਕਰਨੇ ਦਾ ਸਫਰ ਜੇਹੜਾ N.S.D. ਪਾਸ Out ਕਰਨੇ ਪੰਜਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ 1969-70 ਕੋਲਾ ਵਾਕਾਵਦਗੀ ਕਾਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਨੀ ਤਥਕਰ ਜਾਰੀ ਰਕਖੇਆ।

National School of Drama ਘਮਾਂ Direction ਦੀ Degree ਕਰਨੇ ਪੰਜਾਤ ਕਿਵਿ ਹੋਰ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਮਹੱਤ ਹੋਈ ਗੇ, ਬਿਸ਼ਕ ਤਸ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇਂ ਕੀ ਰੰਗਮੰਚ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਰ ਦਖਲ ਹਾ ਤੇ ਅਪਨੇ ਬਾਹੋਂ ਭਾਡ, ਜਾਮ੍ਹੂ ਦੇ ਨਾਮੀ ਰੰਗ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਕ ਤੇ ਏਕਟਰ ਰਾਮ ਰਲ ਸ਼ਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਪਾਸੇਤਾ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਬਤੌਰ ਏਕਟਰ ਅਪਨੀ ਪਨਛਾਨ ਬਨਾਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਹੇ। ਖਾਸ ਕਾਰਿਵੈ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਮਾਕਾਖੋਜ ਨਾਟਕ ਸਰਪੰਚ ਚ ਫਿਲਡੂ ਨਾਇਆ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਾਰਿਵੈ ਵਾਹ-ਆਹੀ ਲੁਟਟੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਹੇ। ਰਲ ਸ਼ਾਮੀ ਹੋਰ ਤਸਦੇ ਚ ਥਾਂਗੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਮਾਂਦੇ ਹੇ ਜਿਸਦਾ ਕੀਈ ਬਦਲ ਨੇਹਾ। ਪਛੀ ਇਨ੍ਹੀ ਨਾਟਕ ਕਿਵਿ ਹੁੰਦੀ, ਸਰਪਸ਼ਟੀ ਚ ਕੀ ਖੋਲੇਆ ਗੇਆ। ਡੋਗਰਾ ਹਿਮਾਚਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ

ਸੰਗਮ ਪਾਸ੍ਥੇਆ ਢੋਗਰੀ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਅਖੀਲ ਭਾਰਤੀ ਲੇਖਕ ਸਮੇਲਨ 1970 ਚਿਫ਼ਲੀ ਕਰੋਆਧਾ ਗੇਆ ਜਿਸਦੇ ਚ ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਨਾ ਹੁੰਦਾ ਚੰਚਿਤ ਨਾਟਕ ਸਰਪੰਚ ਖੇਡਨਾ ਤੈਹ ਹੋਆ ਤੇ ਇਸਦੇ ਨਿਰੋਧਨ ਦਾ ਕਾਰ੍ਬੰਡ ਕਵਿ ਰਲ ਹੁੰਦੇ ਧਰ ਆਧਾ, ਖੁਸ਼ਵਾ ਇਸ ਕਾਰਿੱਧੀ ਬੀ ਜੇ ਹੁਨ ਏਹ ਨਾਟਕ ਜਮ੍ਹਾ ਕਸਮੀਰ ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸ੍ਥੇਆ ਭੇਜੇਆ ਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾ ਤੇ ਕਥਿ ਹੋਰ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਅਤੀਰ Drama Instructor ਕਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਦੇ ਹੋ। ਕਥਿ ਹੋਰ ਇਸਦੇ ਚ ਕਿਸਾ ਜਥੇ ਬਨਕਦੇ ਫੇਰ ਬਦਲ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪਦਾਨੇ ਮੰਝੇ ਦੇ ਏਕਟਰਾਂ ਦੇ ਕਾਨੈ ਕਿਸਾ ਨਮ੍ਹੇ ਏਕਟਰ ਬੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਖੇਡੇ ਬਾਕਮਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਗੈ ਬਦਲੀ ਗੇਆ। ਕਵਿ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਸਖਲਾਈ ਦਾ ਪੂਰਾ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਕਾਰਿੱਧੀ ਨਾਟਕ ਕਰਨੇ ਚ ਮਸ਼ਹੂਫ ਹੋਈ ਗੇ।

Elirahim Alkazi ਹੁੰਦੀ ਸਰਪਰਸ਼ੀ ਚ ਕਥਿ ਹੋਰ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸਦਿੰਧੇ ਬੰਸ਼ਿਕਿਯੋਂ ਗੀ ਆਤਮਸਾਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਤੱਤੀ ਅਪਨੇ ਛੁੱਗਾ ਕਾਨੈ ਇਸ਼ਤਮਾਲ ਕਰਨੇ ਦੀ ਅਥਕ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ Alkazi ਹੁੰਦੇ ਪ੍ਰਮਾਵ ਕੋਲਾ ਓਹ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਮੁਕਾ ਨੀ ਹੋਈ ਸਕੇ। Elirahim Alkazi ਸਟਾਸਲਾਵਕਿਯਨ ਥਿਊਟਰ ਦੇ ਮਤੇ ਸੂਰੀਦ ਹੈ। ਏਕਟਰ ਗੀ ਕੈਰੈਕਟਰ ਚ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਭੜੀ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨਾ ਆਪ ਮੁਲਲੀ ਜਾ। ਤਸਵੀਰ Make-up ਤੇ Costume ਬੀ ਕੈਰੈਕਟਰ ਦੇ ਮਲਾਬਕ ਹੋਨੇ ਲੋਡਦੇ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਪੱਕਿਲਪਨਾ ਬੀ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਦੀ ਜੇ ਓਹ ਧਰਮੀਧ ਦੇ ਭਲੇਆ ਕਰੀਥ ਹੋਏ। Alkazi ਸਾਹਥ ਨੇ ਅਪਨਿਧੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਧਾਰਨਾਏ ਗੀ ਪੁਖਲਾਗੀ ਕਾਨੈ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪੁਆਧਾ ਤੇ ਅਪਨਾ ਲੋਣਾ ਮਨੋਆਧਾ। ਤੁਗਲਗ ਜੈਸੇ ਨਾਟਕ ਗੀ ਕਲੜੀ ਬਚਾਏ ਦੇ ਮੰਡੂਏ ਚ ਨੇਹੀਂ ਖੇਡਿੱਧੀ ਦਿਲੀ Feroze shah Kotla ਦੇ ਖੰਡਰਾਤ ਪੇਦੇ ਕਿਲੇ ਚ ਖੋਡੇਆ, ਜਿਸਦੇ ਚ ਕਥਿ ਰਲ ਹੋਰ ਅਤੀਰ ਏਕਟਰ ਕਾਮ ਕੀਤਾ।

ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੀ ਟਕ ਕਾਰਿੱਧੀ ਰਕਬੀ ਦਿੱਤਾ। ਕਥਿ ਹੋਰ ਜਸਮਾਂ ਓਡਨ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਰੁਧਾਂਤਰ ਨਸੈਂਸਾ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਦਾਨਾ ਚ ਖੇਡੇਆ ਤੇ ਦਿਕਖੁਨੇ ਆਹਲੇ ਦਿਖਦੇ ਗੀ ਰੇਹੀ ਗੇ। ਫ਼ਹੀ ਤੁਥਮਾਪੁਰ ਦੇਵਕਾ ਦੇ ਕੱਛੇ ਖੇਡੇਆ ਤੇ ਤਸ ਨਾਟਕ ਗੀ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਨਾਟਕ ਬਨਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਨਤਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਏਹ ਗੁਜਰਾਤੀ ਨਾਟਕ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਨੇਹੀਂ ਰੇਹਿੱਧੀ ਭਲੇਆਂ ਮੂਲ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਨਾਟਕ ਹੋਈ ਗੇਆ ਤਾਂ ਏਹ ਕਥਿ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਭਾ ਦਾ ਗੀ ਕਮਾਲ ਹੈ।

ਰੰਗਮੰਚ, ਪਾਰਸੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਚਕਾਈਧ ਚਾ ਨਿਕਲਿੱਧੀ ਨਮ੍ਹੇ-ਨਮ੍ਹੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨੇ ਚ ਅਧੱਸਤ ਹੋਈ ਗੇਂਦਾ ਹਾ। ਕਿ 'ਧਾਂ ਧਰਮੀਧਵਾਦੀ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੋਂ ਰਿਲੇਂ ਦੀ ਸੁਖਮਤਾ ਗੀ ਛੁਹਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਕਰਦੀ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੋਂ ਰਿਲੇਂ ਦੇ

ਰहਿਣ ਗੀ ਜਾਨਨੇ-ਸਮਝਨੇ ਦੇ ਥਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਤੁਆਹੀ ਅਵਸ਼ੇ਷ ਰੰਗਮੰਚ ਰਾਹੋਂ ਰਿਖੇ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਗੀ ਦਰਸਾਈ ਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਪਛੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੀ ਭਾਰਤੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਆਧਾਰਸ਼ੀਲਤਾ ਪਰ ਖੁਡੇਰੇਆ ਗੇਟਾ ਬ੍ਰੇਖਟੀਯਾਨ ਥਿਥੇਟਰ ਬੀ ਅਪਨੀ ਬਕਖੀ ਸਾਡੇ ਦੇਆ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਏਸੇ ਕਾਤਾਵਰਣ ਚ ਸਿਵਰ ਰੇਹਿਵੈ ਕੁਸਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਾ ਰੁਖ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕਾਮ ਹਾ। ਪਛੀ ਦੂਜੀ ਗਲਲ ਇਕ ਦੁਆ ਸੁਆਲ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਥਿਥੇਟਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕੀ ਹੈ। ਇਥੈ ਸੁਆਲ ਆਮਕਸਦ ਥਿਥੇਟਰ ਕਰਨੇ ਆਰਤੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਥਿ ਹੋਰੇ ਮਹੇਸੂਸ ਆਮਕਸਦ ਥਿਥੇਟਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਥਦ ਇਸੈ ਕਾਰਿਵੈ ਤੱਥੋਂ ਅਕੈਡਮੀ ਚ ਤ੍ਰਾਮਾਂ ਇਨਸਟੈਕਟਰ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਅਪਨੀ ਬਕਖੀ ਰੰਗ ਮੰਡਲੀ ਖੁਡੇਰੀ ਤਾਂ ਜੇ ਕਹੀਂ ਕਦਾਲੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੱਤ ਦੇ ਦਕਾਤ ਚ ਜਾਇਵੈ ਮਨ ਮਝੀ ਦਾ ਨਾਟਕ ਨੇਹੀਂ ਖੇਡਹੀ ਸਕਨ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸੀ ਬਾਹੁੰਗੀ ਪਾਸੇਆ ਖੁਡੇਆ ਜਾਈ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਤੱਥੋਂ ਗੀ ਐਸੀ ਕੋਈ ਅਛੁਚਨ ਨੀਂ ਆਈ ਤੇ ਓਹ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਦੇ ਮਗਰਾ ਇਕ ਮਨ ਮਝੀ ਦਾ ਨਾਟਕ ਖੇਡਦੇ ਹੈ।

1970 ਤਕਕਰ ਪੁਜਦੇ-ਪੁਜਦੇ ਮਤੇਹਾਰੇ ਨਾਮੀ ਰੰਗਕਮੀ ਫਿਲਮੋਂ ਪਾਸੇ ਰੁਖ ਕਰੀ ਚੁਕੇ ਹੋ ਹੈ। 1966 ਚ ਬਨਨੇ ਆਹੂਲੀ ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਫਿਲਮ ਗਲਾਂ ਹੀਇਆਂ ਬੰਜਿਵਾਂ ਚ ਰਾਮ ਕਮਾਰ ਅਕਰੋਲ, ਜਿਤੇਨਦ ਰਾਮਾ, ਕੁਣਾਦਤ ਤੇ ਬਲਦੇਵ ਚਨਦ ਦਾ ਬਾਂਡਿੱਡਾਂ ਭੂਮਿਕਾਏਂ ਚ ਹੋਨਾ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਸਕੂਤ ਹੈ। ਰਲ ਰਾਮੀ ਹੋਰ ਮਾਧਾਨਗਰੀ ਦੀ ਚਕਾਚੀਪ ਲਾਗੇਆ ਦਿਕਖੀ ਆਏ ਹੋ ਹੈ ਤੇ ਵਾਸਤ ਜਮ੍ਹ ਚ ਆਇਵੈ ਸਕਿਯਾ ਰੰਗਮੰਚ ਕਰਾ ਦੇ ਹੈ। ਇਂਦੀ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਇਂਦੇ ਹੈਂ ਸ਼ਗੀਰਦੀਂ ਕਿਸ਼ ਬਖਖਤਿਆਂ ਮੰਡਲਿਆਂ ਬੀ ਲਾਡੇਰੀ ਲੇਹਿਆਂ, ਜਿਂਦੇ ਚ ਰੁਪਕਾਣੀ ਕਲਾ ਮਨਦਰ ਤੇ ਫੈਨਡਸ ਕਲਬ ਦਾ ਨਾਉ ਚੇਚੇ ਤੌਰ ਪਰ ਲੈਂਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਲਾਵਾ ਨਿਰੇਨਦ ਰਾਮਾ, ਸੀ. ਪਰਵਾਨਾ, ਵਿਜਯ ਸੂਰੀ, ਕਮਲ ਕਿਸੀਰ ਰਾਮਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਨੇ ਹੈਂ ਕਲਾਕਾਰ ਕੁਸਾ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਥੇਰੇ ਚ ਬਣ੍ਹੇ ਬੰਗੇਰ ਰੰਗਮੰਚ ਪਰ ਅਪਨਾ ਚੀਗਦਾਨ ਦੇਆ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕਿਸ਼ ਨੀਜਵਾਨੇ ਦੇ ਟੀਲਲੇ ਬੀ ਅਪਨਾ ਬਾਹਰ ਬਨਾਨੇ ਚ ਯਲਣੀਲ ਹੈ। ਕੁਲਲ ਮਲਾਇਵੈ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹੀ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਨੇਹੀਂ ਜਿਨੀ ਅਜਾ ਹੈ। ਨਾਟਕ ਹੋਂਦਾ ਹਾ ਤਾਂ ਸਥ ਦਿਖਦੇ ਹੋ। ਕੇਝ-ਕੇਝ ਚਿਰ ਤਸਦੀ ਚਵਾਂ ਹੋਂਦੀ ਹੈ। ਖਾਰ ਬਾਜਿਆਂ ਬੀ ਚਲਦਿਆਂ ਹਿਵਾਂ ਤੇ ਨਾਟਕ ਫਲੀਪ ਬੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਕਥਿ ਹੁੰਦਾ ਪੱਥੀ ਏਸਿਥੇ ਗੈ ਖਾਰਕਾਜਿਥੇ ਵਾ ਸ਼ਕਾਰ ਹੋਆ ਹਾ। ਏਹ ਖਾਰਕਾਜਿਥੇ ਅਹਮ ਦਾ ਤਪਕਾਦਿਆਂ ਹਿਵਾਂ ਜਿੰਦਾ ਜੀਤ ਕਪਾਸਾ ਨੇਹੀਂ ਦਪਾਸਾ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਕਥਿ ਹੋਰ ਜਾਨਕਾਰ ਹੈ, ਤਾਲੀਮਧਾਮਾ ਹੈ ਤੇ ਪਛੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਸਸੁਂਦਰਾ ਚ ਤਰੀ ਆਏ ਦੇ ਹੈ। ਏਹ ਇਨ੍ਹੋਂ ਛਪਾਫਿਥੇਂ ਚ ਗੋਤੇ ਖਾਨੇ ਆਹੂਲੋਂ ਗੀ ਕੇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਏਹ ਨੇਹਾਂ ਪਲਾ ਜੇ ਛਪਾਫਿਥੇਂ ਦੇ ਗਾਰੇ ਦੀ ਤਲੈਟ ਭਲੇ-ਭਲੇ ਗੀ ਕਨੈ ਹਤਥ

ਲੁਆਈ ਓਡੀ ਐ। ਇੰਗੀ ਬੀ ਕਨ ਹਤਥ ਲਾਗੇ ਤੇ ਪਹੀ ਆਗੂਆਂ ਕਨਕਾਈ ਪੈਰ ਥਰਨ ਲਗੀ ਪੈ।

ਤਸਲੈ ਗਲਾਬ ਭਖਨ ਗੈ ਰੰਗਮੰਚੀ ਗਤਿਵਿਧਿਯੋਂ ਦਾ ਕੇਨ੍ਦਰ ਹਾ ਪਰ ਕਈ ਕਦਾਲੈ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮੰਡੀ ਗੀਨ ਹਾਲ ਦਾ ਬੀ ਇਸ਼ਟੋਮਾਲ ਇੰਨ੍ਹੋਂ ਗਤਿਵਿਧਿਯੋਂ ਆਸੀਂ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਇਸ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੈਂ ਦਿਵਾਨ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮੰਡੁਆਂ ਗੈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਹਾ ਜਾਂ ਰਣਕੀਰ ਹਾਵਰ ਸੰਕਟਰੀ ਦੇ ਕਨੈ ਲਗਦੇ ਧੂਥੁ ਹੋਸ਼ਟਲ ਦਾ ਥਾਵਾ, ਜਿਥੇ ਤੱਥ ਨਾਟਕੋਂ ਦੇ ਅਲਾਵਾ ਦੂਏ ਕਾਰਕਮ ਬੀ ਹੋਂਦੇ ਹੋ। ਅਜ਼ ਸਾਫ਼ੇ ਕੋਲ ਅਭਿਨਵ ਐ, ਪਹੀ ਜੋਗਾਬਰ ਸਿੰਹ ਆਡੋਟੋਰਿਯਮ ਐ ਪੁਲਿਸ ਆਡੋਟੋਰਿਯਮ ਐ ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਨਗਰ ਜਨਾਨਾ ਕਾਲੋਜ ਦਾ ਹਾਲ ਐ, ਪਰ ਪਹੀ ਬੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਹਾਲ ਤਸਲੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਨੀਂ ਐ। ਹਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ ਪਰ ਮਾਡੇ ਮੁਦਰੇ ਤਜਰਬੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਊ ਕਰਦੇ ਨ ਪਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਬੇਸ, ਕਾਨ੍ਟੈਟ, ਸ਼ਕਾਇਕ ਗਾਥਕ ਐ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਬਾਨਗੀ ਤੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੀ ਕਲਾ ਨਦਾਰਦ ਐ ਜਾਂ ਤਰਲੇ ਪਾਂਦੀ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਖੁਸ਼ਬਾ ਇਸੀ ਕਹਿੰਦੀ ਅਜ਼ ਬੀ 'ਪਗਲਾ ਘੋੜਾ' ਦੀ ਸਾਥ ਦਰਕਾਰ ਐ। ਗੁਲਾਬ ਭਖਨ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੱਥ ਐਸਾ ਕਾਮਲੈਮਸ ਪਲੇ ਖੋਣਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹੀਂ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਨੈ ਖੋਣਾ ਜੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹਣਹਣ ਕਰੀ ਤਫ਼ਤਨ, ਏਹ ਕਥਿ ਹੁੰਦੀ ਸਲਾਹਿਅਤਾਂ ਦਾ ਗੈ ਕਮਾਲ ਹਾ। ਆਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਏਹ ਮੁਝਕਲ ਨਾਟਕ ਕਥਿ ਹੋਰੋ ਗੀ ਖੋਣੇ ਜਾਸੀ ਕੁਸਾ ਨੇ ਜੋਰ ਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾ, ਏਹ ਇੰਦੀ ਅਪਨਾ ਸਲੈਕਸ਼ਨ ਹੀ। ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸੋਆ ਲੁਆਈ ਗੋਈ ਪਿਥੇਟਰ ਕਥਕਸਾਪ ਚ ਕਾਫ਼ੀ ਮੈਹਨਤ ਕਨੈ ਲਾਵਰ ਕਹੋਆਚਾ ਗੇ ਜਾ ਏਹ ਨਾਟਕ ਜਮ੍ਹਾ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਦੀ ਧਾਗ ਬਦਲਨੇ ਚ ਪੇਸ਼-ਪੇਸ਼ ਰੇਹਾ। ਇਸਟੇ ਬਾਦ ਗੈ ਜਮ੍ਹਾ ਦੇ ਰੰਗਮੰਚ ਤੱਥ ਸਿੱਹਾਸਨ ਖਾਲੀ ਐ, ਤਾਲੀ ਮੈਂ ਬੰਦ ਪ੍ਰਯਾਤੋਤ੍ਰ, ਪਾਂਚਵਾ ਸ਼ਵਾਰ, ਅੰਧੀਂ ਕਾ ਹਾਥੀ, ਇਕ ਥਾ ਗਧਾ ਤੱਫ਼ ਅਲਾਦਾਦ ਖਾਂ, ਇਕ ਔਰ ਟ੍ਰੋਨਾਚਾਰੀ, ਕਾਲਾ ਸੁਰਜ ਤੇ ਪੰਚ ਕਲਿਆਣੀ ਜੈਸੇ ਨਾਟਕ ਹੋਏ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪਗਲਾ ਘੋੜਾ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੈਂ ਕਥਿ ਹੋਰ ਖਾਮੀਓਸ਼ ਅਦਾਤਤ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੇ ਰੀਡੁ ਕੀ ਹਵਾਡੀ ਜੈਸੇ ਨਾਟਕ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਨੈ ਖੋਵਾਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਹੈ ਪਰ ਪਗਲਾ ਘੋੜਾ ਨੇ ਇੰਦੇ ਕਥਿਅਤਾਂ ਗੀ ਬੀ ਇੰਦੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਮਨੇ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੀ ਦਿੜਾ।

ਕਥਿ ਹੁੰਦੀ ਖੋਜੀ ਟ੍ਰਿਸਟੀ ਨੇ ਕੇਇਥੋਂ ਪ੍ਰਤਿਆਵਾਨ ਨਮੈਂ ਕਲਾਕਾਰੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤਾਂਨੋਂ ਗੀ ਅਪਨੀ Team ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ। ਇੰਦੀ ਕਾਰਣ ਐ ਜੇ ਇੰਦੇ ਕੋਲ ਅਪਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ ਜੇਹਡੇ ਅਭਿਨਵ ਦਿਵਾਂ ਬੀਕਿਅਤਾਂ ਸਮਝਾਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਰੰਗਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਸ਼ਠਾਵਾਨ ਬੀ ਹੈ। ਹਰੀਸ਼ ਰਾਓ, ਦੁਰਗਾਵਰ ਦੱਤ 'ਦੁਰਗ੍ਹ' ਵਿਰੇਨਦ੍ਰ 'ਖਿਲਲਾ' ਲਲਿਤ 'ਕੁਨਵ੍ਹ', ਦਲਜੀਤ ਪਠਾਨਿਧਾ, ਸ਼ਾਦੀ ਲਾਲ, ਰਾਜ

सिंह जम्बाल, चीणा बलौरिया, सुषमा शर्मा, प्रदीप शर्मा, प्रीतम कटोच, विजय अब्बोल, विजय आनन्द ते शिवराम बीरा ऐसे गै कलाकार हे जेहडे हर बेल्लै कवि हुंदे शारे पर किंश ब्रौं कम्म करने गौ त्वार ब्र त्वार रीहडे हे पर अगैं चलियै एह मिलसिला चली नीं सकेआ। कारण मते हारे न, पर में इत्यें उभें कारणे दी पटारी नीं खोहलना चाहदा। कविं होर अपनी मैहनत ते लगन दे पक्के ते प्रतिभा दे धनी ते हैन गै न पर केझें मामले च किसमत दे ची धनी न। इभें गौ दुनियां दे मने परमने दे रंग निर्देशके कन्ने कम्म करने दा मौका हत्थ लगा ते इभें उं 'दो कार्यशैली गौ भलेओं लगोआ दिक्खेआ, भालेआ ते आत्मसात कीता ते उस सारे हुनर गी, सखलाई गी, अपनी बेजोहु प्रतिभा गी जम्मू दे रंगकभियें च बंडुने दी अथक कोशश कीती। कर्दै चियेटर वर्कशापों लाइये कर्दै ड्रामां फैस्टीवल राहें ते कर्दै जां इयां आक्खी लैओ जे मतवातर चनौती भरोचे नाटक करियै। Thank you Mr. Glad थी इक ऐसा गै चनौती भरोचा नाटक हा जिसी कवि होरे इक यादगारी नाटक बनाई ओहेआ। अनिल चर्वे दे इस नाटक गी जम्मू अभिनय ते श्रीनगर टैगोर हाल च खेडेआ गेआ हा। केझें कलाकारे गी अजमाने दे बाद आखरकार Glad दी भूमिका कवि होरे आपूं नभाई दी। H.L. Kohli थी मुक्ख भूमिका च हे। होर कलाकारे च राज सिंह जम्बाल गौ नेहियां सकियां। किंश होर कलाकारे चा राज सिंह जम्बाल थी नेहे जाई सके। उभें मधु आहली भूमिका ज्योति फोतेदार ने कीती ही ते जमादार आहली यादगारी भूमिका सुभाश तदगारे ने नभाई ही। चर्धाधवादी शैली च इनसानी रिस्ते दी मार्मिक तरबीर पेश करदा एह इक ऐसा नाटक हा जेहडा कवि हुंदे दूए सारे नाटके कोला सुआया हा। हालांकि बेगम का तकिया, जलूस, मतविलास ते स्माँटाक्स जैसे नाटके दियां प्रस्तुतियां बी अपने धाहर भार्काच्छेज रेहदियां न।

जलूस, को जे नुककडू शैली च लखांए दा नाटक हा ते उसदा असल मजा तां गै आई सकदा हा जे उसी खुल्ले मंच पर लोके दे घेरे दे विच खेडेआ जंदा ते ऐसा करना उस बेल्लै जम्मू च सम्भव नेहा इत्यै अजें नुककडू नाटक खेडने गी लेइयै सब जबको तवके च गै पेदे हे। इस करियै कवि होरे विच दा रस्ता तुम्हेआ। गांधी भवन हाल च विच्चो विच रस्ते रकिख्यै आसौ-पासौ

ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਬੀਂਹਨੇ ਵਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾਟਕ ਖੋਲੇਆ, ਜਿਸਦੀ ਲੋਕੋਂ ਮੁਕਤਾ ਕੇਂਠ ਕਰਨੈ ਸ਼ਾਹਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੁਕਦੀ ਗਲਲ ਏਹ ਏ ਜੇ ਕਥਿ ਹੋਰੇ ਅਪਨੇ ਭੁੱਂ ਮਤਾਬਕ ਨਾਟਕ ਨੀਂ ਖੋਲੇ, ਨਾਟਕ ਵਾਂ ਸਿਕਾਣ ਕੇਹ ਚਾਂਡਾ ਪੇ, ਤਸੀ ਸਮਝਿਬੈ, ਤਸਦੇ ਮਤਾਬਕ ਨਾਟਕ ਖੋਲੇ ਤੇ ਸਫਲ ਰੇਹ। ਕਿਸਾ ਇਕ ਸਫਲ ਨੇਹੀਂ ਬੀ ਰੇਹ, ਜਿਧਾਂ ਸ਼ਾਨਸੂਰੇ ਵੀ ਰੂਪ ਕਥਾ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਕੀ ਦਿਕਾਰ ਬਗੀਰਾ।

ਕਥਿ ਹੁੰਦਾ ਸਾਰੇ ਕੋਲਾ ਬਵਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਏਹ ਨੇਹੀਂ ਏ ਜੇ ਤੁਹਾਨੈ ਆਮਕਸਦ ਰੰਗਮੰਚ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਧਾਰੀ ਨਾਟਕ ਖੋਲੇ। ਤੁਹਾਨੈ ਸਾਰੇ ਕੋਲਾ ਬਵਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਏਹ ਏ ਜੇ ਤੁਹਾਨੈ ਜਮ੍ਹਾ ਦੇ ਰੇਗਕਮਿਅਂ ਆਸਤੀ ਇਕ ਚਨੌਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੈ ਗੀ ਆਮਕਸਦ ਤੇ ਮਧਾਰੀ ਰੰਗਮੰਚ ਚ ਕਰਨੇ ਪਰ ਆਮਾਦਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸਦੇ ਸਾਰਥਕ ਪਰਿਯਾਸ ਸਾਮੰਜਨ ਆਏ ਤੇ ਨਾਟਕ ਖੋਲੇ ਜਾਹਲੈਂ ਚ ਅਚਲ ਨਾਟਕ ਖੋਲੇ ਵੀ ਇਕ ਹੋਂਡ ਜਨ ਲਗਮੀ ਗੇਹੀ।

ਕਥਿ ਹੋਰੇ ਗੀ ਵੀ ਨਾਟਕ ਐਸੇ ਬੀ ਖੋਲੇ ਪੇ ਜੇਹਡੇ ਇੱਦੇ ਅਪਨੇ ਜੈਹਥੂਲ ਚ ਨੇਹੇ। ਨੋਕਰੀ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੀ। 'ਮੈਹਕ ਗੁਲਾਬ ਕੀ' ਤੇ 'ਕਹਾਨੀ ਹਮਾਰੀ ਤੁਮਹਾਰੀ'। ਇਤਥੈ ਬੀ ਇੱਨ੍ਹੇ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਵਾਂ ਲੋਹਾ ਮਨੋਆਚਾ ਤੇ ਬਾਹੁਬਾਹੀ ਲੁਟਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੀ ਨੋਕਰੀ ਵੇਂ ਫ਼ਰਾਯਕ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ। ਅਜ਼ ਮਨੁਹਰ ਰਾਖਸ਼ਾਬਿਵਾਂ ਦੀ biographics ਗੀ ਮੰਚ ਤਲਪਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾਂ ਚਲਨ ਕਾਫ਼ੀ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਲਕਿ ਤਸਦੇ ਪਰ ਰਾਮਕੇਨਿਗਲ ਪਾਸੋਚਾ ਬਨਾਏ ਗੇਦੇ TU Social ਭਾਰਤ ਏਕ ਖੋਜ ਵੀ ਛਾਚਾ ਮੰਡਰਾਂਦੀ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਮੰਚ ਤਲਪਰ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਦਿਓਂ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਧਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਮੈਨਨਤ ਮੰਗਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ Creativity ਬੀ। ਏਸਾ ਅਜ਼ ਬਵਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਪਰ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਪੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕਰਨੈ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਏ।

ਕਥਿ ਹੋਰੇ ਇਸੀ ਮਤੀ ਪੈਹਲੀ ਤੇ ਸੁਰਖਤਲਿਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਚ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਕ ਬਕਖਰੀ ਲੀਹ ਚਲਾਇ।

ਰਿਵਾਸਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਥਮੀਰ ਤੇ ਇਸ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ 170 ਨਾਟਕ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਧਾਂ ਤੇ 30 ਵੇਂ ਕਰੀਬਿਚ ਥਿਥੇਟਰ ਵਰਕਜ਼ਾਪਾਂ ਕਰੀਆਨੇ ਦੇ ਕਨੈਂ-ਕਨੈਂ ਕਥਿ ਹੋਰੇਂ ਰੇਡਿਕੂ ਤੇ ਫਿਲਮ-ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਚ ਕੀ ਅਪਨਾ ਸਕਿਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਮ ਬੈਨਗਲ ਤੇ ਬੇਦ ਰਾਹੀਂ ਜੈਸੇ ਨਾਮੀ ਫਿਲਮ ਨਿਦੰਸ਼ਕੋਂ ਕਨੈਂ ਬਤੌਰ ਏਕਟਰ ਕਮਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰੇਡਿਓ ਜਮ੍ਹਾਂ ਆਸਤੀ ਡਾਮਾ ਵਾਈਸ ਵੇਂ ਤੌਰ ਪਰ ਕੇਵਿਂਡੇ ਵੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਏ।

ਆਖਦੇ ਨ ਨਾਂ, ਨੋਕਰੀ ਕੇਹ ਤੇ ਤੁਲੁਗੁ ਕੇਹ। ਨੋਕਰੀ ਯੋ ਵੀ ਸੀਕਡੀ

ਮੀਂ ਹੋਂਦੀ ਤੇ ਜੇ ਕਵੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਹੋਏ ਤੇ ਫ਼ਿਰ ਸਰਕਾਰੀ ਚਾ ਬੀ ਜਮ੍ਹੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਚਰ ਅੱਕੰਡਮੀ ਵੀ ਹੋਏ, ਤੇ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਕੋਈ ਕਥਿ ਰਲ ਜਨੇਹਾ ਕਲਾਕਾਰ ਹੋਏ। ਜੇਹੜਾ ਸਦਾ ਅਪਨੀ ਗੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਗੁਆਚੇ ਵਾ ਰੀਹਦਾ ਹੋਏ, ਤੇ ਉਸੀ ਐਸਾ ਕਥਤ ਬੀ ਆਵੈ ਜੇ ਫਾਇਲਾਂ ਲੀਕਨੇ ਪੀਨ, ਰੰਗਮੰਚ ਦਾ ਨੇਈ ਦਫ਼ਲਾਂ ਦਾ Administrator ਅਨੈ ਪਵੈ ਤੇ ਲਾਨਾ ਲਾਓ ਹਾਂ ਜੇ ਕੇਹ ਹਾਲ ਹੋਂਦਾ ਹੋਗ। ਪਰ ਆਖਰਕਾਰ ਕਥਿ ਹੋਂਦੇ ਗੀ ਓਹ ਕਿਸ਼ ਬੀ ਕਰਨੇ ਪੇਆ ਜੇਹੜਾ ਠੰਦੇ ਸਭਾਤ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨੇਹਾ ਇਨ੍ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਗੀ ਤੁਸਦੇ ਮਤਾਬਕ ਢਾਲੇਆ ਤੇ ਸਿਰ ਪੇਟੀ ਜਿਮਮੇਦਾਰੀ ਗੀ ਪੂਰੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਟਾ ਕਨੌ ਨਭਾਵ ਪਰ ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਪੀਛੀ ਆਂਹਗਰ ਇਸ਼ਤੇਮਾਲ ਕਰਿਵੈ ਤੁਸਦਾ ਲਾਹ ਨੀ ਕਛੜੇਅ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਸਾਹੇਂ ਚ, ਸੁਆਸੇਂ ਚ ਕਵਸਾਈ ਲੇਦਾ ਹੋ। ਇਦੀ ਰੰਗ-ਰੰਗ ਚ ਰੰਗਮੰਚ ਏ। ਏਹ ਰੰਗਮੰਚ ਚ ਜੀਵੇਂ ਨ। ਦੁਅਂਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬਡਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸ਼ੋਡਰ ਆਕਥੇ ਦਾ ਏ-

ਮੈਂ ਜਿਸੇ ਓਡਤਾ ਬਿਛਲਾ ਹੈ।

ਵਹ ਗਜ਼ਲ ਸੁਨਾਤਾ ਹੈ। ਆਪਕੋ

ਕਥਿ ਹੁੰਦਾ ਓਡਨਾ ਬਛੋਨਾ ਰੰਗਮੰਚ ਏ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਗਲਲਾ ਗੀ ਇਥਾਂ ਆਖੁਚੈ ਜੇ ਇਦੀ ਦੁਨਿਆਂ ਰੰਗਮੰਚ ਕੌਲਾ ਸ਼ੁਣੁ ਹੋਂਦੀ ਏ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਚ ਗੈ ਸੁਕਕੀ ਜੰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਗਲਤ ਨੀ ਹੋਗ। ਅਸਲ ਚ ਦੁਨਿਆਂ ਬੀ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਗੈ ਏ। ਇਹਿਦੇ ਸਲਾਹਿਤੋਂ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਆਸੀਂ ਇਹੋ ਯੋਗਦਾਨ ਗੀ ਧਾਨਾ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਕੇਇਥੋਂ ਅਦਾਰੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਮਾਨ ਸਮਾਨ ਕਨੌ ਨਵਾਜੇਆ ਤੇ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਨ ਬਖਾਈ। ਠੰਦੇ ਚ ਕਿਸ਼ ਇਕ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਨ-

2003 ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਜਮ੍ਹੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਨ੍ਧ ਪਾਸੇਆ 51,000/- ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਨੌ ਨਵਾਜੇਆ ਗੇਆ। 1970 ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਡੋਗਰਾ ਹਿਮਾਚਲ ਸੰਸਕ੍ਰਤ ਸੰਗਮ ਪਾਸੇਆ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗੇਆ। 1993 ਚ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ ਦਲਿਤ ਅੱਕੰਡਮੀ ਪਾਸੇਆ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ। ਫ਼ਿਰ ਤੁਗਰ ਰਲ ਸਮਾਨ, ਰੰਗ ਰਲ ਸਮਾਨ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨਾਗਿਨਤ ਸਮਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਥਾਈ ਚੁਕੇ ਦੇਨ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਚ ਇਦੀ ਅਸਲੀ ਸਮਾਨ ਤੋਂ ਹੋਗ ਜੇ ਇਹਿਦੇ ਸਲਾਹਿਤੋਂ ਗੀ ਯੋਝਨਵਾਫ਼ ਤਰੀਕੇ ਕਨੌ ਨਮੀ ਪੀਛੀ, ਰੰਗਮੰਚ ਗੀ ਨਿਸ਼ਟਾ ਤੇ ਮਨੀ ਕਨੌ ਕਰਨੇ ਵੀ ਸ਼ਕੀਨ ਨਮੀ ਪੀਛੀ ਤਕਕਰ ਪਾਵਾਦ ਜਾ ਤਾਂ ਜੇ ਰੰਗਮੰਚ ਵੀ ਅਸਲੀ ਸਾਖ ਤੇ ਅਸਲੀ ਮੈਹਨੋਂ ਕਾਥਮ ਰੇਹੀ ਸਕੇ। ਅਸੋਂ ਗੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਕਨੌ

ਸੀਚਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਐ ਤੇ ਤਸ ਸੋਚ ਗੀ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪੁਆਨੇ ਦੀ। ਇਥੈ ਸਾਰੰਕ ਰੂਪ
ਚ ਕਹਿ ਰਲ ਜੈਸੀ ਅਜੀਸ ਸ਼ਖਸੀਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮਾਨ ਹੋਗ, ਜਿਸਦਾ ਹੋਨਾ ਬੜਾ ਜਰੂਰੀ
ਐ ਤੇ ਹੁਗਰ ਆਸ੍ਤੀ ਫਾਖਦੇਮਦ ਥੀ।
ਉਗਮਧ ਦਾ ਏਹ ਨਾਧਾਬ ਹੀਰਾ 17 ਮਾਰਚ, 2016 ਗੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਗੀ ਸ਼ੇਖਾਂ –
ਸ਼ੇਖਾਂ ਆਸ੍ਤੀ ਛਾਡਿਯੈ ਟੁਝੀ ਗੇਆ।

अनीता शर्मा

॥ प्रोमिला मन्हास

पैहली अप्रैल 1949, ऐतवार पूरब दिशा आहले खितिज परा सूरज की शीतलता कड़ी चढ़ेआ होना। सतरंगी रिक्में पक्क किश चितरेआ होना गासे पर। दूर उच्चियें धारे परा मैदानी इलाके च आई दी कुसे कोयल नै, खास इसी दिने लेर्ह, पंडत धनी राम जी ते सावित्री देवी हुंदे बेहड़े, खाँर नै लदोए दे अंधे दे बूहटे पर, अपना आसा कीता होना। ते अनीता शर्मा हुंदे जनम बेलनै छेड़ेआ होना 'भैरव' जां 'अलहैया बिलावल'। अनीता शर्मा हुंदी, इस दुनिया च आमद दा, हां, किश इ'यां गै स्वागत होआ होना।

श्रीमति अनीता शर्मा, कुसे तारुफक दियां मोहताज नेई हैन। पैहली अप्रैल 1949 गौ पुरानी मंडी, लिंक रोड दे बसनीक, पंडत धनी राम जी हुंदे घर पैदा होइयां। इ'दा बचपन इत्ये गै बीतेआ। श्याम शर्मा ते दुष्यंत शर्मा दो भाऊ हैं। बदकिसमती कड़ी ओह दबै हून इस दुनिया च नेई हैन। पिता ज्योतिशी है, ते बड़ा शैल कीर्तन करदे हैं। अनीता शर्मा हुंदे आल मानस पर कीर्तन दा बड़ा प्रभाव पैआ। कलाकार बड़ा सहदय होंदा ऐ। संवेदनशील होंदा ऐ। उसी अपने आसे-पासे दियें घटनाएं थमां सैहजे गै प्रेरणा मिलदी रहदौ ऐ।

धरे च संगीतमध्य बालावरण ते है गै हा। पिता होरे कला-संस्कृति ते भाशाएं सरबंधी अकादमी थमां सेवानिवृत तबला बादक, नवल किशोर होरे गी, चरे दे ज्याने गी संगीत सखाने दा जिम्मा सीपिआ। संयुक्त परिवार हा। अनीता होर अपने भाएं ते चबेरे भैने-भ्राएं कनै संगीत सिखादियां हियां। कोई औपचारिक शास्त्री संगीत दी थिधा नेई ही। ओह रामायण दियां चौपाइयां गाना सखांदे हैं। अनीता होरे रामायण दियां चौपाइयां गाइयैं, अपने गायन दे सफर दा तुभारम्भ कीता। कोई शौक कड़ी नेई, बन्धो दे सिक्खेआ-जे पिता होर सारे गी उत्थे बौहने लेई आखदे न, ते सिक्खना गै पौना।

“ਸੁਰਮਤ ਕਨਾ ਧਾਰਸਾਲਾ-ਪਲਟੂ ਚੋਗਾਨ” ਬਸ਼ੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਦਸਮੀ ਤਾਗਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਛਾਨੇ ਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਰੁਚਿ ਨੇਹੀਂ ਹੀ, ਪਰ ਘਰੇ ਦਾ ਮਹੌਲ ਪਛਾਨੇ ਪਛਾਨੇ ਆਹਲਾ ਹਾ। ਨੌਮੀਂ ਪਛੂਦੇ ਪੈਹਲੀ ਆਰੀ ਸ਼ਕੂਲੇ ਦੇ ਦਿਨੋਂ ਬਹੁੰ ਭਾਡ ਇਥਾਮ ਸ਼ਾਮੀ ਬਡਾ ਸ਼ੈਲ ਗਾਂਦੇ ਹੋ। ਤੇਂਦੇ ਜਨਮਦਿਨੇ ਪਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਿਕਲੇ ਸੁਟੇ ਤਲਸਬ-ਕਾਰਜੇ ਪਰ ਤੇਂਦੇ ਬਾਰ-ਬੇਲੀ, ਜੇਹੁੰ ਸਥਾਈ ਕਲਾਕਾਰ ਹੈ, ਬਰ ਆਂਦੇ, ਤੇ ਮੈਹਫਿਲਾਂ ਭਖਾਦਿਵਾਂ ਹਿਥਾਂ। ਏਹ ਓਹ ਜਮਾਨਾ ਹਾ, ਜਿਸਲੈ ਬੈਂਦੇ ਦਿਨੋਂ ਕੁਝਿਂਦੇ ਗੀ ਬੈਠਕਾ ਬੈਠੇ ਦੇ ਪੜੀਹਨੇ ਸਾਮੱਨੇ ਜਾਨੇ ਦੀ ਇਲਾਜਤ ਨੇਹੀਂ ਹੀ। ਸੋ, ਇਥੀ ਪਿਤੀ ਦੇ ਓਹਲੇਆ ਗੀਤੋਂ ਦਾ ਨੰਦ ਲੈਂਦਿਧਾਂ ਹਿਥਾਂ। ਇਥਾਂ ਸ਼ੌਕ ਪੈਂਦਾ ਹੋਆ, ਗੀਤ ਗਾਨੇ ਦਾ ਗੁਨਗੁਨਾਨੇ ਦਾ। ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਰੋਹ, ਚ, ਇਕ ਨਾਟਿਕਾ ਚ ਹਿਸਸਾ ਲੇਆ, ਤੇ ਗੀਤ ਗਾਯਾ—

“ਤਕਦੀਰ ਕਾ ਫਸਾਨਾ ਜਾਕਰ ਕਿਸੇ ਸੁਨਾਕੈ ”

ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਪੁਣਿਆ ਆਹਲੁਵਾਲਿਆ ਹੋਰੋ ਬਡਾ ਪ੍ਰੋਲਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪੇਜਾ ਇਕ ਨੇਹਾ ਸਫਰ, ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਾਮੀ ਹੋਰੋ ਗੀ ਟਕੋਹਦੀ ਪਨਛਾਨ ਦੀ ਮਹਿਲਕਾ ਬਨਾਯਾ। ਕਿਨ੍ਹੇ ਰੋਸ਼ਨ ਮੀਲ ਦੇ ਪਥਰ ਤੈਹ ਕੀਤੇ।

ਨੌਮੀਂ ਜਮਾਤੀ ਚ ਗੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸੇਆ ਆਧੀਜਿਤ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਚ ਅਪਨੇ ਸ਼ਕੂਲ ਦੀ ਨੁਮਾਂਥਦਗੀ ਕੀਤੀ ਦੇ ਸ਼ਕੀਲ ਬਦਾਵੁਨੀ ਹੁੰਦੀ ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਗਾਈ—

“ਰਾਤ ਭਰ ਢਨਕਾ ਤਸਵੂਰ ਦਿਲ ਕੋ ਰਫ਼ਾਪਾਤਾ ਰਹਾ

ਏਕ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਮੱਨੇ ਆਤਾ ਰਹਾ ਜਾਤਾ ਰਹਾ”

ਏਹ ਗਜ਼ਲ ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਸਖਾਈ, ਪ੍ਰੋ. ਜੇ, ਆਰ, ਸ਼ਾਮੀ ਹੋਰੋ ਜੇਹੁੰ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲੇਜ ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੋ। ਰਾਧਾ-ਕ੍ਰਿਣ ਹੋਰੋ ਬੈਂਜੀ ਪਰ ਇਂਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ। ਏਹ ਵੱਡੇ ਸ਼ਕੂਲ ਗੈ ਅੰਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਦੀ ਤਥਾਰੀ ਕਰਵਾਨੇ ਆਸੀਂ। ਇਸ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਮਾਧਕੀ ਪਰ ਅਨੀਤਾ ਹੋਰੋ ਗੀ ਪੈਹਲਾ ਨਾਮ ਛੋਝਾ 75 ਰਪੇ। ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਮੈਡਮ ਨੇ ਪੈਸੇ ਨੇਹੀਂ ਖਾਰੰਨ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਪੈਸੇਂ ਕੱਜੀ ਇਕ ਬੰਕ ਖਾਤਾ ਖਲਹਾਈ ਓਡੇਆ। ਅਗਲੇ ਬਾਰੇ ਪਹੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾ ਚ ਹਿਸਸਾ ਲੇਆ। ਪਹੀ ਪੈਹਲਾ ਨਾਮ ਮਿਲੇਆ। ਪੈਹਲੀ ਥਾਹੈਰੇ ਪਰ ਇੰਦੀ ਏਕ ਛੜ ਅਧਿਕਾਰ ਜਨ ਬਨੀ ਗੇਦਾ ਹਾ। ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਹਿੰਦੀ ਕਾਲੇਜ ਸੁਭਿਵਾਂ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਜੇ, ਆਰ, ਸ਼ਾਮੀ ਤਲਥੇ ਅਗੇ ਗੈ ਮਜ਼ਬੂਦ ਹੋ। ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਓਹ ਪੈਹਲੇ ਔਫਚਾਰਿਕ ਗੁਰੂ ਹੋ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪੇਈ ਇਂਦੀ ਜਾਂਚੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਿਆ। ਪਹੀ ਪਿਛੋਂ ਮੁਫ਼ਤੀ ਦਿਕਖਾਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਆਲ ਗੈ ਨੇਹੀਂ ਹੋ। ਕਿਨ੍ਹਿਂ ਗੈ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਿਤਾਏਂ

ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਦੂਏ ਬਰੰਚ, ਗਣਤੰਤ੍ਰ ਦਿਵਸ ਪੇਂਡ ਆਸੈ NCC ਟੁਕੜੀ ਦੀ ਤਾਲ ਲੇਈ, ਏਹ ਫਰੰਦ ਕਾਲੇਜ ਆਏ। ਪਾਣਿਡਲ ਰਾਜ ਨਾਗਰਿਕ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਇੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਸਰਬਾਂਧ ਹੋ। ਏਹ ਤੱਥੇ ਗੀ ਚਾਚਾਜੀ ਕਪਿਅਤ ਕੋਆਲਾਡਿਵਾਂ ਹਿਥਾਂ। ਤੱਥੇ ਸੁਢੇਆ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰੇਡਿਓ ਪਰਾ ਕੀ ਨੇਹੀਂ ਗਾਂਦਿਵਾਂ? ਤੱਥੇ ਦਿਨੋਂ ਕੁਝਿਥੋਂ ਦਾ ਪਰਾ ਗੀਤ ਗਨਾ ਨਿਗਿਛਦ ਸਮਝੇਆ ਜੰਦਾ ਹਾ। ਆਖਦੇ ਹੋ ਖੇਡ ਘਰੇ ਦਿਵਾਂ ਕੁਝਿਥਾਂ, ਮਰਾਸਿਯੇ ਆਹਲੇ ਕਮਮ ਨੇਹੀਂ ਕਰਦਿਧਾਂ।

ਖੈਰ, ਤੱਥੇ ਇੰਦੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਚਾਚਾ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਗਲਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦੀਆਂ ਯੋਗ ਫਿਕ੍ਰੀ ਆਹਲੀ ਕੋਈ ਗਲਲ ਨੇਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਲਵੇਂ ਮੈਂ ਆਂ। ਫਿਰੀ ਇੰਨੇ Light Music ਚੈਕਿਊ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਤੇ 1970 ਥਮਾਂ ਜਿਸਲੇ ਏਹ, ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਦੂਏ ਬਰੰਚ ਹਿਥਾਂ ਰੇਡਿਓ ਪਰਾ ਗੀਤ ਗਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਜ਼ੋਡੇਆ। ਕਨੈ ਕਨੈ ਇੰਨੇ Institute of music and fine arts ਵੀ ਤਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਤਲਵੇਂ 5-6 ਮਹੀਨੇ, ਮਹੇਸ਼ ਬਾਬੇਂਧੀ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲਾ ਵੀ ਸਿਖਦੇਆ, ਜੇਹੜੇ ਰੇਡਿਓ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਮ੍ਹ ਦੇ ਕੇਨ੍ਦਰ ਨਿਦੇਸ਼ਕ, ਵੀ, ਕੇ, ਸਮਾਵਧਾਲ ਹੁੰਦੇ ਥੀ ਗੁਰੂ ਰੇਹਦੇ ਨ।

ਏਹਦੇ ਮਗਰਾ ਗਾਧਨ ਦੇ ਸੋਪਾਨ ਤੈਹ ਕਰਨੇ ਚ ਜੇਹਡੇ ਗੁਰੂਏਂ ਦਾ ਆਸਾਵਾਦ ਤੱਥੇ ਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਆ, ਤੱਥੇ ਚ ਟੀ, ਕੇ, ਜਲਾਲੀ, ਵੀ, ਏਸ. ਆਲੀ ਪ੍ਰਮੁਨਾਨ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਮੁਕ ਖੜਕ ਸਥਾਨ ਹੈ।

ਛੇ ਬਰੰਚ ਤਾਨਰ Institute of music and fine arts ਜਾਮ੍ਹ ਥਮਾਂ ਸ਼ਾਸਤੀ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਦੇਆ। ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਗੀਤ ਸਹਿਮਤਿ ਇਲਾਹਾਕਾਦ ਥਮਾਂ "ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਵੀਣ" ਵੀ ਸ਼ਾਸਤਾਕੋਨਰ ਡਿਗ੍ਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ।

ਵੀ, ਏ, ਚ ਪਛੂਦੇ ਮੈਂ, ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋ, ਅਪਨੇ ਚਚੇਰੇ ਆਡ ਕਮਲ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੀ ਅਗੁਖਾਈ ਚ Youth Cultured Crew ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਇਕ ਸਾਂਸਕ੍ਰਾਂਤਿਕ ਗੁਪ ਬਨਾਵਾ। ਕਮਲ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਬਾਰੇ ਚ 'ਅਨੀਤਾ' ਹੁੰਦਾ ਆਕਖਨਾ ਹੈ, "ਗਾਧਨ ਦਾ ਮੇਰਾ ਏਹ, ਸਫਰ ਕੁਝੇ ਅੜ੍ਹ ਮਜ਼ਾਈ ਮੈਂ ਲਮਕੀਏ ਦਾ ਰੀਹਨਾ ਹਾ ਜੇਕਰ ਕਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸਾਥ ਨੇਹੀਂ ਹੋਂਦਾ।

अकैडमी दे सेवा नियुत अधिकारी Deputy Secretary कवि रल होरे जिसले अनीता शर्मा हुंदी आवाज सुनी तां अपने संगीत नाटक, "लकड़ी की काठी" च इंदे कशा गोआया-

"ऐ री मैं तो प्रेम दीवानी
मेरा दर्द ना जाने कोय।"

एहदे मगरा, उंटी हर संगीत बहु नाटिका च, मुक्ख पाइवं गायिका, अनीता शर्मा गै होंदियो हियो। "जसुका" 'कुञ्ज चैचलो', 'कहानी हमारी-तुम्हारी', महक गुलाब की' ते कृष्ण लीला खासे मकबूल होए। जम्मू कश्मीर कल्घरल अकैडमी अंतर्राजीय प्रतियोगिता ते प्रोग्राम करोआंदी ऐ-डॉनें प्रोग्रामें दी कड़ी च गै अनीता शर्मा होरे कश्मीर धमां कन्याकुमारी तगर Solo Performance, दितियो। आखदियो न जे अद्भु भारत-भ्रमण रेडियो नै कराया ते जद्धा अकैडमी नै।

अनीता शर्मा पिछले 46 एं बरें धमां रेडियो कन्नै जुड़ी दियां न। एह ची-हाई श्रेणी दियो गायिका न। डोगरी गीते दी पैहली LP, HMV पासेआ, सरदार प्रीतम सिंह होरे रिकाई कीती, जेहदे च अनिल कुमार, सीमा शर्मा ते अनीता शर्मा हुंदे गाए दे गीत हे। किश बरें मगरा, पद्मा सचदेव हुंदे 4 डोगरी गीत जेहड़े लता मंगेशकर होरे गाए दे न,- ओह, ते LP आहले 7-8 गाने रलाइयै, इक कसैट बनाई गोई। जेहड़ी बड़ी लोकप्रिय होई।

तकरीबन सब्नें प्रोग्रामें च कमल होर कन्नै रीहदे हे। राज्य दी हर नुककै च, ते मुल्हैं दे सब्नें राज्यें च मैं अपने सोलो प्रोग्राम कीते। धरै आहलें कदं नेई ठाकेआ-रांकेआ की जे लौहका भाऊ कमल कन्नै होंदा हा।" कमल शर्मा होर DSP दे औहदे धमां सेवानियूत होए दे न- ते जिंदी अपनी इक अक्खरी पनछान ऐ। ओह, रिदम दे मास्टर न। छोलक, तबला, मृदंग बजाने च उनें गी म्हारत हासल ऐ। गल्ल होआ करदी ही, Youth Cultured Crew दी। इस गुप्त नै अच्छे-अच्छे घरे दियें कुहियें गी, उंदे माता-पिता गी संगीत दे प्रति जागरूक कीता, ते उंदे च बी संगीत विधा सिक्खने दी चड़क पैदा कीती। एह गुप्त सांस्कृतिक प्रोग्रामें दा आवोजन बी करदा हा। जितेन्द्र कौर, शाम साजन सीमा शर्मा, अनुपमा शर्मा बी गुप्त दियां मिम्बर हियां।

ਅਨੀਤ ਰਾਮਾ ਹੁਣਿਆਂ ਅੜ ਕਿਨਿਆਂ ਗੈ ਕੈਸੇਟਸ ਤਪਲਥਨ, ਜਿਂ 'ਦੇ ਚ ਇਖੋਂ
ਸਾਮ ਸਾਜਨ, ਸੁਰਜ ਸਿੱਹ, ਜੀਵਨ ਰਾਮਾ, ਸੀਮਾ ਰਾਮਾ ਹੁਂਦੇ ਕਨੈ ਬੀ ਗਾਏ ਦਾ ਹੈ।
ਕਿਥ ਕੈਸੇਟਾ ਜਿ 'ਥਾਂ 'ਡੋਗਰੀ ਗੀਤ' 'ਹਥਾ ਚਲਦੀ ਤੇ ਝੱਠੇ ਜੂਲਨੇ' ''ਮਾਂ ਤੁਮਹਾਰੇ
ਕਿਤਨੇ ਧਾਮ'' ਕਹਿਣਾਂ ਲੀਕਪ੍ਰਿਯ ਨ।

ਇਥਾਂ ਗੈ, ਜਮ੍ਮੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਿਤ ਫੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ "ਦੇਆਰ ਤੇ ਚਿਨਾਰ" ਕੈਸਟਾਂ
ਕਿਨੀਤ ਹੁਂਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ ਚ ਬ੍ਰੀ ਕਾਲੀਬੀਰ ਕੈਸਟ ਚ ਬੀ ਅਨੀਤ
ਰਾਮਾ ਹੋਰੇਂ ਗੀਤ ਗਾਏ ਦੇ ਨ।

"ਮਾਂ ਤੁਮਹਾਰੇ ਕਿਤਨੇ ਧਾਮ" ਚ ਅਨੀਤ ਰਾਮਾ ਹੋਰੇ ਸ਼ਹੂਰ ਗਾਥਕ ਸੁਰੇਸ਼
ਛਾਫਕਰ ਹੁਂਦੇ ਕਨੈ ਭੇਟਾ ਗਾਈ ਦਿਯੀ ਨ। ਰਖਿ ਜਾਮਾ ਹੋਰੇ ਸੰਗੀਤਬਦ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ।
ਅਨੀਤ ਰਾਮਾ ਹੋਰੇਂ ਡੋਗਰੀ ਲੀਕ ਗੀਤੇ ਸੰਨੇ, ਕਿਨੇ ਗੈ ਕਵਿਥੇ, ਸ਼ਾਬਦੇ ਦੇ ਗੀਤ,
ਸੁਜਲੇਂ-ਜਜਮੇਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਜੀ। ਇਸਲੈਂ ਤਕਰ ਇਂਦੇ 400 ਤਕਰ ਗੀਤ ਰਿਕਾਰਡ
ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਇਂਦੇ ਗਾਏ ਦੇ ਕਿਥ ਗੀਤ ਇੱਨੇ ਲੀਕਪ੍ਰਿਯ ਹੋਈ ਗੇਵੇ ਨ, ਜੇ ਕਿਥ ਲੀਕ ਤੇਥੇ
ਗੀ ਲੀਕ ਗੀਤ ਗੈ ਸਮਝਨ ਲਗੀ ਪੇਵੇ ਨ। ਜਿਥਾਂ-

ਕੁਝਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁਂਦਾ-ਜਮ੍ਮੂ ਦਿਖਾ ਕੰਡਿਆਂ ਬਰਖਾ ਲਗੀ ਦੀ ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਕੀ
ਹੁਂਦਾ-ਖਿਡੀ ਜੋਖਨੇ ਦੇ ਬਾਂਗੇ ਗੁਲਚਾਰ ਸ਼ਾਮਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਹੁਂਦਾ ਲਿਖੇ ਦਾ ਤੇ ਅਨਿਲ ਕੁਮਾਰ
ਹੁਂਦੇ ਫਨੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨਾ ਤੇਰੇ ਖੇਤਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਮਿਤਰਾ" ਇਥਾਂ ਗੈ, "ਮਿਤ੍ਰਾ ਬਲੀਰਿਆ
ਮਿਲੀ ਜਾਧਾਂ ਬੋਰਿਆ-"

ਤੇ "ਅਪਨਾ ਗੈ ਚਿਤ ਤੁਹਾ ਚੌਰ, ਚੰਦੂ ਜੀ" ਬਢੇ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ

ਕੁਝਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ, ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਸਪੋਲਿਆ ਹੁਂਦਾ-ਚੂਡਾ ਕੁਨੈ ਘਹੇਆ,

ਰੇਡਿਓ ਤੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਕ ਤੇ ਸੁਗਮ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਕਾਰਥਕਮੇ ਚ ਬੀ ਇਂਦੀ
ਆਵਾਜ਼ ਮੈਂ ਸਦਾ ਅਪਨਾ ਜਾਂਦੂ ਬਿਖੋਰੇਆ ਹੈ।

ਅਨੀਤ ਰਾਮਾ ਹੋਰੇਂ ਬਡੀ ਲੌਹਕੀ ਬਰੇਸੂ ਚ ਗੈ ਸ਼ੀਲ ਨਾਂਡ ਕਮਾਵਾ। ਸੰਗੀਤ ਦੀ
ਦੁਨਿਧਿ ਚ ਇਕ ਟਕੋਹਦਾ ਸੁਕਾਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰੀ ਲੇਆ। ਇਥੋਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਵੈ, ਕੇਈ
ਲੀਕੋਂ ਅਧਨਿਧੇਂ ਕੁਝਿਧੇਂ ਗੀ ਬੀ ਸੰਗੀਤ-ਨ੃ਤ ਸਿਖਖਨੇ ਲੇਈ, ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਨ੃ਤ
ਕਰਨੇ ਆਹਲਿਧੇਂ ਕੁਝਿਧੇਂ ਦੇ ਅਭਿਆਵਕ, ਇਸੀ ਮਰੋਸੇ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮੇਂ ਚ ਹਿਸਸਾ ਲੈਨੇ ਲੇਈ,
ਅਧਨਿਧੇਂ ਕੁਝਿਧੇਂ ਗੀ ਰਾਨਵ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਅਨੀਤ ਰਾਮਾ, ਹੁਂਦੇ ਕਹੈ

ਜਾਰਦਿਧਾਂ ਨ।

ਜਿਸ ਗਾਧਨ ਨੇ ਅਨੀਤਾ ਹੋਰੇ ਗੀ ਪਨਛਾਨ ਦੀਆਈ, ਇੜਜ਼ਤ ਬਖ਼ਖ਼ਾਂ, ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਵਿਲੋਂ ਪਰ ਰਾਜ ਫਰਾਯਾ। ਉਸੈ ਗਾਧਨ ਨੇ ਤੱਥੀ ਕਡਮਾਈ ਚ ਕੇਈ ਰੋਡੇ ਅਟਕਾਏ। ਜਿਥੋਂ ਕੁਝੀ ਗਲਲ ਚਲਦੀ, ਲੋਕ ਆਖਦੇ, ਕੁਝੀ ਗਤਾਰ ਹੋ, ਰੁਝੀ ਨੀਂ ਪਕਾਇਥੈ ਲਗੀ ਰਖਲਾਨ। ਰਿਖੋਂ-ਨਾਤੇ ਆਖਦੇ ਕੇਹ ਮਰਾਸਿਥੇ ਆਹਲੇ ਕਮ ਲਾਹ ਵਾ ਕੁਝੀ ਗੀ? ਕੋਹੀਂ ਦੀ ਪਨਛਾਨ ਤੇ ਜੀਹੀ ਗੀ ਕਰੀ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1980 ਚ Regional Research Laboratory ਜਿਸੀ ਅੜਕਲ 111m ਆਖਦੇ ਨ ਚ ਵੈਜਾਨਿਕ ਦੇ ਲੀਂਰ ਪਰ ਕਾਰ੍ਬਰਤ ਡਾਂ, ਆਰ. ਕੇ ਥਾਪਾ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਮਾਂ ਛੋਈ ਗੇਇਆਂ। ਡਾਂ, ਥਾਪਾ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨ। ਆਪੂਰੂ ਤੇ ਨੇਹੀਂ ਗਾਂਦੇ ਪਰ, ਇੱਦਾ ਮੇਣਾਂ ਹੌਸਲਾ ਅਧਿਅਾ। ਓਹ ਪਿਛੁਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰੀਹਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਤੇ ਅਨੀਤਾ ਹੋਰ ਛੋਈ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੈਂ ਗੇਇਆਂ ਹਿਥਾਂ। ਪਛੀ ਕਿਸ਼ ਚਿਰੋਂ ਮਗਰਾ ਇੰਨ੍ਹੇ RRL ਦੇ ਚ ਅਪਨੀ ਪਿਛੀ ਬਸਾਈ ਲੈਈ। ਸੀਹਰਿਥੇ ਵਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬਹੁ ਹਾ। ਆਓ ਜਾਈ ਬੀ ਲਗੀ ਵੀ ਰੀਹਦੀ ਹੀ। ਕੋਈ ਦੀ ਸਾਲ ਇਕ ਚਾਲੀ ਏਹ ਅਜ਼ਾਤਕਾਸ ਚ ਗੇ ਰੇਹਿਆਂ। ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਮਹਿਤ।

1981 ਚ ਬਹੁ ਚੇਟਾ ਹਿਮਾਂਸੂ ਤੇ 82 ਚ ਲੀਹਕਾ ਹਿਤੇਥ ਪੈਟਾ ਹੋਏ। ਏਹ ਦਵੈ ਇਸਲੈ Computer Engineer ਨ। ਭੋਈ-ਬੋਰੀ ਕੀ ਗੇਦੇ ਨ। ਹਿਮਾਂਸੂ ਪ੍ਰਨਾ ਚ ਤੇ ਲੀਹਕਾ ਹਿਤੇਥ ਅੜਕਲ Poland ਚ ਹੋ। ਪਦਮਿਨੀ ਤੇ ਸਮੂਤਿ, ਦੀ ਨੁਹਾਂ ਨ। ਪਦਮਿਨੀ ਮਣਿਪੁਰ ਦੀ ਰੀਹਨੇ ਆਹਲੀ ਹੋ, ਤੇ ਸਮੂਤਿ ਜਮ੍ਹਾ ਦੀ ਗੇ। ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਮਾਂ ਹੋਰ ਇਸਲੈ ਸਸ਼੍ਵ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਬੀ ਬਖ਼ਥਾਂ ਅਵਾ ਕਰਾ 'ਰਦਿਧਾਂ ਨ।

ਹੀਂ, ਤੇ ਗਲਲ ਕਰਾ 'ਰਦੀ ਹੀ, ਜੇ ਅਧਾਹ ਮਗਰਾ, ਅਨੀਤਾ ਹੋਰੇ ਕਿਸ਼ ਚਿਰ ਗਾਧਨ ਛੋਡੀ ਰਖਿੋਤਾ। ਮਨੇ ਪਰਮਨੇ ਦੇ ਗਾਧਕ ਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ਮਾਂ। ਤੇਹੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇੱਦੇ ਪਤਿ ਗੀ ਲਾਹਮਾ ਦਿਤਾ, ਜੇ ਤੂ ਛਨੀ ਬਹੁ ਕਲਾਕਾਰ ਗੀ ਘਰ ਬਵਹਾਲੀ ਓਹੋਤਾ। ਬੇਚਾਰੇ ਸੋਚੇ ਪੇਈ ਹੇ, ਜੇ ਅਸੋਂ ਤੇ ਤੇਹੋਂ ਗੀ ਕਦੋਂ ਰੋਕੋਤਾ ਹੀ ਨੇਈ। ਪਛੀ ਏਹ ਕਿਚ ਕਿਚ ਰੇਡਿਥੋ ਆਸਟੈ ਗਾਂਦਿਧਾਂ ਰੇਹਿਆਂ। ਪਰ ਅਕੈਡਮੀ ਕਨੈ ਰਾਵਤਾ ਥੀਹਡਾ ਕਟੋਈ ਗੇਆ। ਅਧਾਨੇ ਜਿਸਲੈ ਸ਼ਕੂਲ ਜਾਨੇ ਜੁਗਡੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇੰਨ੍ਹੇ ਬੀ ਨਾਗਥਨੀ ਸ਼ਕੂਲ ਨੋਕਰੀ ਕਰੀ ਸ਼ੇਈ, ਜਿਥੋਂ ਇੱਦੇ ਬਚ੍ਚੇ ਪਛਾਦੇ ਹੋ। ਸੰਗੀਤ ਅਧਿਆਪਕਾ ਦੇ ਸੀਰਾ ਪਰ 17 ਬੰਦੇ ਇੰਨ੍ਹੇ ਬਚ੍ਚੇਂ ਗੀ ਖੂਬ ਸੁਖਾਵਾ। ਏਹਦੇ ਅਲਾਕਾ RRL ਚ ਬੀ ਸੰਗੀਤ ਸਖ਼ਾਂਦਿਧਾਂ ਹਿਥਾਂ। 2009 ਚ ਏਹ ਸੇਵਾ ਨਿਵੂਤ ਹੋਈ ਗੇਇਆਂ।

ਸੰਗੀਤ ਲੇਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਅੜਾ ਕਾਵਿ ਹੈ, ਪਰ ਰਿਧਾਤ ਇਚ ਕਿਣ ਕਮੀ ਏਹ
ਆਪੂ ਮਸੂਸ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਅਨੀਤਾ ਹੁਣਾ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਟੂਟ ਵਿਖਾਸ ਹੈ।
ਆਖਦਿਧਾਂ ਨ, “ਮੈਂ ਜੇ ਕਿਸਾ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ, ਓਹਦੇ ਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਰਤਾ ਮਰੀ ਹੈ,
ਤੇ ਮੇਰੀ ਮੈਹਨਤ ਨਾਂਡ ਮਾਤਰ” ਇਸ ਸੁਕਾਮ ਪਰ ਪੁਜਿਥੈ, ਅਨੀਤਾ ਸ਼ਾਮਾ ਸੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਨੁਰਟ
ਪਾਰਿਖਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਜਿਥਾ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਪੂਰ੍ਣ ਰੂਪੇਣ ਸ਼ਾਪੂਰਣਤਾ ਸੰਭਵ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ। ਕੁਝੀ
ਨਾ ਕੁਝੀ, ਕੋਈ ਜਾ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਥਾਹਰ ਰੇਹੀ ਸੇ ਯੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਹੜੀ ਫਿਲੈ ਦੀ ਕੁਸੀ
ਮੁਕਕਰੈ ਚ, ਕਦੇ-ਕਦਾਲੇ ਸਿਮਕੀ ਤਠਦੀ ਹੈ। ਹਤਥੈ ਚ ਆਈ ਦੀ ਰੇਡਿਕੋ ਠਦਘੋਧਿਕਾ
ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਇਮੈਂ ਨੇਈ ਕੀਤੀ ਕੀ ਜੇ ਪਿਤਾ ਹੋਰੇ ਇਜਾਜਤ ਨੇਈ ਦਿਜੀ “ਮੈਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ
ਸੀਚਨੀ ਆਂ, ਇਸ ਦੀਰ ਜ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਦੀ ਹੋਂਦੀ, ਤਾਂ ਸੂਲਖੜੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਇਥੈ, ਅਪਨੇ
ਜ਼ਮ੍ਮੂ ਦਾ ਤੇ ਅਪਨੀ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦੀ।”

ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ : ਵਕਿਤਤਵ ਤੇ ਕ੃ਤਿਤਵ

॥ ਮੂਲ (ਪੰਜਾਬੀ) - ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਹ ਰੈਨਾ

॥ ਡੋਗਰੀ ਅਨੁ-ਆਸੂ ਸ਼ਰਮਾ

ਸਰਦਾਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ 10 ਫਰਵਰੀ, 1940 ਚ ਸ. ਕੁਪਾਲ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਥਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁਰੰਗ, ਤਸੀਲ ਬਾਗ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁੰਡ ਚ ਹੋਇਆ। ਅਜੇਂ ਏਹ ਨਿਕਕੇ ਗੈ ਹੈ ਜੇ ਇਂਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਕਾਲ ਹੋਈ ਗੇ ਆ। ਇਸ ਕਾਰੀ ਆਪਨੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਾਰੀ ਇਨੌਂਗੀ ਮਤਾ ਕਿਥ ਨੇਵੀਂ ਪਤਾ ਏ। ਇਂਦੀ ਪਾਲਮਾ ਇਂਦੀ ਦਾਵੀ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇੱਦੇ ਦਾਵਾ ਜੀ ਗੀ ਪੁੰਢ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਚ ਕੁਸੀ ਛਹੀਓਈ ਦੀ ਏ ਤੇ ਢੰਡੇ ਕੋਲ ਮੈਜ਼ੀਸਟ੍ਰੇਟ ਆਹਲੀ ਕਿਥਾ ਅਖੀਓਅਾਰ ਥੀ ਹੈ। ਇੱਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਫੌਜ ਚ ਨੋਕਰੀ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਇੱਦੇ ਦਾਵਾ ਜੀ ਸ. ਅਮੀਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਕੀ ਬੈਲਟ ਫੋਰਸ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਦੀਰਾਨ ਗਿਲਮਿਤ ਸ਼ਕਾਉਟ ਚ ਰੇਹ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੌਜੀ ਥਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਪੱਧੇਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਦੂਈ ਨੋਕਰੀ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੀ ਬਚਪਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ। ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਤੱਖੋਂਗੇ ਅਪਨੇ ਝਲਾਕੇ ਦੀ ਹੁੰਨੇ ਤਕਕਰ ਪੂਰੀ ਧਾਰ ਏ, ਅਦੂ ਦੀ ਟੋਪੋਗ੍ਰਾਫੀ, ਗ੍ਰਾਮ ਚ ਹੋਨੇ ਆਹਲਿਵਾਂ ਮਤਿਯਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਘਟਨਾਂ, ਚਲ੍ਹੀ ਰੋਜ਼ਮਰੀ ਦਿਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ-ਕਲੋਂਗਿਆਂ ਜਾਨੇ ਆਹਲਿਵਾਂ ਅਦਲਾ-ਅਵਲਿਧਾਂ, ਅਧੰਤ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵੇਡੀ ਦੂਝ ਲੋਡ਼ਚਦੀ ਚੀਜ਼ ਲੈਂਦੀ। ਇਥੁੰ ਤਕਕਰ ਜੇ ਗਮੇ, ਦਾਂਦੇ ਦੇ ਭਾਂਡ ਤੇ ਤੱਵਿਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਢੰਡੇ ਮੱਨੇ ਚ ਅਜੇਂ ਕੀ ਤਾਜ਼ਾ ਨ।

ਸਨ् 1946 ਚ ਇੰਡੇ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਚ ਗੈ ਦੂਝ ਜਮਾਤੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹੀ ਤਲਥੁਆਂ ਅਪਨੇ ਤਾਥਾ ਜੀ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ, ਚਕਾਲੀ ਚ ਢੁਰੀ ਗੈ ਹੈ। ਇੱਦੇ ਤਾਥਾ ਜੀ ਤਲਥੀ ਗੈਂਥੀ ਹੈ। ਸਨ् 1947 ਚ ਜਨੂੰ ਦੇਸੇ ਦੀ ਬੰਡ ਹੋਈ ਏਹ ਚੀਥੀ ਜਮਾਤੀ ਚ ਪਹੈ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਬੰਡ ਦਿਵੇਂ ਬਹਿਧੇ ਸਾਰਿਥੇ ਗਲਿਥੇ-ਮਿਲਿਥੇ ਯਾਦੇਂ ਦਾ ਖੜਾਨਾ ਇੱਦੇ

ਚੀ.ਏਚ.ਡੀ. ਰਾਮ ਛਾਗ, ਡੋਗਰੀ ਮਿਪਾਣ, ਜ਼ਮ੍ਰੂ ਪਿਸ਼ਵਾਇਆਲਾਕ, ਜ਼ਮ੍ਰੂ-180008

ਕੋਲ ਸਾਂਮੇ ਹਾ ਪੇਦਾ ਏ। ਲੋਕ 47 ਚ ਚਕਰਾਲੀ ਗ੍ਰਾਂ ਛੋਫ਼ਿੱਧੈ ਹਿਨਦੀਸਤਾਨ ਚ ਔਨਾ ਨੇਈ ਹੋ ਚਾਂਹਦੇ, ਪਰ ਥੰਡ ਰੀ ਹੋਜੀ ਬਰਤੀ ਗੇਈ ਹੀ ਤੇ ਖੀਰ ਤੱਭੇਗੀ 12 ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਥਮਾਂ ਬਗਦੀ ਰਾਵੀ ਗੀ ਪਾਰ ਕਰਿਧੈ ਔਨਾ ਗੈ ਪੇਆ। ਲੋਕੇ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਬਨਾਇੱਧੈ ਦਰੋਆ ਰਾਵੀ ਤਕਕਰ ਪੁੱਜਨੇ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਚ ਦਰੋਆ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਥੇਲਤੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਾ ਛੁਕਨਾ ਤੇ ਲੋਕੇ ਆਸੇਆ ਬਚਾਏ ਜਾਨੇ ਦਾ ਇਕ ਦਰੰਨਾਕ ਇਤੇਹਾਸ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੇ ਅਪਨੀ ਯਾਦੇਂ ਚ ਸਾਂਮੀ ਰਕਖੇ ਦਾ ਏ। ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮੁਖਖ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਕੌਂਧੇਂ ਚ ਲਗਣੇ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਤਸ ਥੇਲਤੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਫ਼ਰਾ-ਤਫ਼ਰੀ...ਬਟਵਾਰੇ ਪਰ ਲਿਖੋ ਦੇ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਨਾਵਲੋਂ, ਯਾਦੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਿਧੀ ਦੀ ਬਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰੀ ਦਿਵਾ ਗੇ।

ਅਮ੃ਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਚ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਖੰਦੇ-ਖੰਦੇ ਤੰਦਾ ਕਾਫਲਾ ਕਿ 'ਥਾਂ ਕੁਝੁਕੇਤਰ ਰਿਫ਼ਿਊਜੀ ਕੈਪ ਚ ਪੁੱਜਨਾ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਮਤੇ ਸ਼ਰਣਾਈ ਆਈ ਜਾਨੇ ਕਾਰਣ ਤਤਥੁਆਂ ਹੋਰ ਅਗੈ ਤਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਿ 'ਲਾ ਮਿਅਂਪੁਰ ਦੇ ਕਿਲਾ ਚਿਨਾਰ ਚ ਮੇਜੀ ਦਿਲਾ ਗੇਆ, ਏਹ ਸਾਗ ਕਿਸਾ ਓਹ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਾਰ ਕਨੈ ਅੜਕ ਬੀ ਸੁਨਾਈ ਸੁਕਾਦੇ ਨ।

ਅਨ੍ਤੇ ਬਾਲਕ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਵੀ ਸਭਨੇ ਥਮਾਂ ਬਡ੍ਡੀ ਸਮਸਥਾ ਹੀ ਚੀਥੀ ਤਕਕਰ ਤਨ੍ਹੂ ਪਛੇ ਦੇ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਇਛਰਲੇ ਸ਼ਕੂਲੇਂ ਚ ਠੰਡੇ ਆਸੱਤੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਚ ਪਛਾਈ ਕਰਨਾ ਚਨ੍ਹੀ-ਚਨ੍ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਚਨੇ ਦਾ ਹਾ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਠੰਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਇਥੋਂ ਗੈ ਖਾਰਾ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਪਰ ਚਿਨਾਰ ਕਿਲੇ ਥਮਾਂ ਨਿਕਲਿਧੈ ਓਹ ਲਖਨੂੰ ਪੁੱਜੀ ਗੇ ਹੇ ਤੇ ਤਤ੍ਵੇਂ ਕੁਸੈ ਦੇ ਘਰੈ ਚ ਗੈਹਨ ਲੇਈ ਪੇ ਹੇ। ਇਥੇ ਗੈ ਇਨ੍ਹੇ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਕੂਲੈਂ ਚ ਜ਼ਫਰੇ-ਦਸੱਦੇ ਦਿਨੋਂ ਚ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਸਿਖਖੀ ਲੈਂਤੀ ਪਰ ਪੰਜਮੀ ਜਮਾਈ ਚ ਬੰਟੇ ਜਾਹਲੇ ਸੁਆਲ ਨੇਈ ਔਨੇ ਕਰੀ ਫੇਲ ਹੋਈ ਗੇ। ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਫ਼ਹੀ ਓਹ ਸ਼ਕੂਲ ਨੇਈ ਗੇ। ਹਾਲਾਂਕੇ ਪਛਾਈ ਦਾ ਕਦੇ ਤੱਥੋਂ ਸੁਖਨਾ ਬੀ ਨੇਈ ਹਾ ਦਿਕਖੇਆ। ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਕਿਸਾ ਨੇਹ ਬਮਦੇ ਗੇ ਜੇ ਓਹ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਇਸ਼ਨੋਹਾਨ ਵਿਦੇ ਵਿਦੇ ਥੀ, ਏ, ਪਾਸ ਕਰੀ ਗੇ। ਇਸਗੀ ਓਹ ਥੀ, ਏ, ਬਾਧਾ ਬਟਿੰਡਾ ਆਖੁਦੇ ਨ। ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਏਫ, ਏ, ਥੀ, ਏ, ਤਕਕਰ ਪੁੱਜਦੇ ਹੋਈ ਤੱਭੇਗੀ ਰਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨੋਹਾਨੇਂ ਚ ਬੀਹਨਾ ਪੇਆ। ਫ਼ਹੀ ਤੱਭੇਗੀ ਥੀ, ਏ, ਥੀ ਫਿਗੀ ਲੈਨੇ ਗਿਉ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਸਾਂਇਸ ਦਾ ਇਸ਼ਨੋਹਾਨ ਪਾਸ ਕਰਨਾ ਪੇਆ। ਪਰ ਪੰਜਾਹ, ਫੀਸਦੀ ਨਮਵਰ ਨੇਈ ਔਨੇ ਕਰੀ ਏਹ ਅਗੋਂ ਏਮ, ਏ, ਅਪਨੀ ਮਜ਼ੀ ਦੇ ਕਿਸੀ ਚ ਨੇਈ ਕਰੀ ਸਕੇ। ਹਾਂ ਏਮ, ਏ, ਹਿਨਦੀ ਆਸੱਤੀ ਇਨ੍ਹੇ ਹੋਓਇਆਰਪੁਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲੇਬ ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੇਈ ਲੈਤਾ। ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਦਾ ਮੈਹਪਾਠੀ ਓਹ ਵਿਸਾਣੁਦਸ ਜਾਮੀ ਬਨੇਆ, ਜਿਸ ਕੋਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਹਿਧੈ ਇਨ੍ਹੇ ਰਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨੋਹਾਨ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਏਮ, ਏ, ਹਿਨਦੀ ਦੇ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹੇ ਏਮ, ਏ, ਪੰਜਾਬੀ

ਥੀ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਦਸਦੇ ਨ ਜੇ ਏਮ. ਏ. ਹਿੰਦੀ ਥਰਡ ਫਿਵਿਜਨ ਚ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਹਿੰਦੀ ਲੰਬਚਾਰ ਆਸਟੀ ਦਰਖਾਸ਼ ਨੇਵੀ ਹੈ ਦੇਵੀ ਸਕੇ। ਅਤੁੰ ਇੰਨੌਂ ਇਸ ਗਲੈਂ ਦਾ ਬਡਾ ਅਫਸੋਸ ਹੋਆ ਹਾ। ਇਕ ਥਾਗੀ ਬਡਾ ਚਿਰ ਪੈਹਲੀ ਥੀ ਇੰਨੋਂ ਘੱਟੇਆਹਲੇਂ ਦੇ ਆਖਨੇ ਪਰ ਫੌਜ ਚ ਮਰਥੀ ਹੋਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੀ ਪਰ ਖੜ੍ਹੀ ਅਕਖੁ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਮਰਥੀ ਨੇਵੀ ਹੋਵੇਂ ਸਕੇ ਹੈ। ਅਤੁੰ ਥੀ ਇੰਨੌਂ ਲਾਗੇਆ ਹਾ ਨੋਕਰੀ ਹਥਿੰ ਚਾ ਨਿਕਲੀ ਗੇਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਸੋਚਦੇ ਨ, ਜੇ ਮਰਥੀ ਹੋਵੇਂ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਦ੍ਰ ਥਮਾਂ ਬ੍ਰਦ੍ਰ ਹਵਲਦਾਰ ਦੇ ਓਹਦੇ ਪਰ ਰਟੈਰ ਹੋਵੇਂ ਜਾਂਦੇ।

ਯੇਕਰ ਲੰਬਚਾਰ ਲਾਗੀ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬ੍ਰਦ੍ਰ ਥਮਾਂ ਬ੍ਰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਿਸਿਪਲ ਰਟੈਰ ਹੋਂਦੇ ਪਰ ਰੇਡਿਯੋ ਚ ਆਇਥੈ ਓਹ ਜਿਸ ਓਹਦੇ ਥਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਏ ਨ ਜਾਂ ਫ਼ੀ ਇਸ ਨੋਕਰੀ ਕਾਰਣ ਜੋਹਿਡਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਿਤਿਆਂ ਤੇਹਿਂਗੀ ਹਾਸਲ ਹੋਵਾਂਦਾ ਨ, ਏਹ ਕੁਝੇ ਹੋਰ ਨੋਕਰੀ ਚ ਮੁਸਕਨ ਨੇਵੀ ਹਾ।

ਅਪਨੇ ਲੇਖਕ ਕਨੇ ਆਸਟੀ ਏਹ ਰਲ ਦੇ ਫ਼ਮੋਹਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀ ਗੀ ਬਡਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਸਮਝਦੇ ਨ। ਕੀ ਜੇ ਰਲ ਦੀ ਤਾਰੀ ਦੀਰਨ ਗੀ ਤੇਹਿਂਗੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਛੇਨੇ ਦੀ ਰੁਚਿ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਂ ਤੇ ਇੰਨੋਂ ਅਪਨੀ ਪੈਹਲੀ ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਨੀ ਰਲ ਦਾ ਪੇਪਰ ਦੇਨੇ ਥਮਾਂ ਦੀ ਦਿਨ ਪੈਹਲੀ ਸਾਨ੍ਹ 1957 ਚ ਲਿਖੀ ਹੀ। ਧੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਇੰਨੋਂ ਸਤਮੇਂ ਦਿਲਾਕੇ ਚ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਆਖਦੇ ਨ ਯੇਕਰ ਅਤੇ ਕਹਾਨੀ ਨੇਵੀ ਲਿਖਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਮੇਂ ਹਲਕਾ ਹੋਆ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਾਰੀ ਕਨੈ ਪੇਪਰ ਦੇਵੀ ਸਕੇਅਾ।

ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਅਸ ਦਿਕਖਨੇਆਂ ਜੇ ਓਹ ਜਾਗਤ ਜਿਨੈ ਕਥਪਨ ਚ ਸੁਗਫਲੀ ਤੇ ਚਾਹੁੰ ਬੇਚਨੇ ਗੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਥੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਕਾਮ ਹੋਵੇਂ ਗੇਆ ਹਾ, ਓਹ ਗਮਰੂ ਜਿਸਨੈ ਤਰਖਾਨਕਾ ਕਮਮ ਥੀ ਸਿਖਖੇਆ ਤੇ ਨੋਕਰਿਆਂ ਕੀਤਿਆਂ, ਫ਼ੀ ਜਿ 'ਸੈਨੀ ਕਿਚਲੀ ਮਕੈਨਿਕ ਦਾ ਕਮਮ ਥੀ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਕਨੈ ਸਿਖਿਖੈ, ਕੇਹੀ ਦਾ ਕਮਮ ਓਹ ਆਖਦ ਚ ਅਧਿਆਪਕੀ ਕਰਦਾ ਹੋਆ ਰੇਡਿਯੋ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਸਕਕਰ ਪੁੱਜੀ ਗੇਆ। ਸਾਨ੍ਹ 1965 ਚ ਇੰਨੌਂ ਕਠੁਆ ਜਿ 'ਲੇ ਦੇ ਕੁਝੇ ਸ਼ਕੂਲ ਚ 70 ਰੋਪੜ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੀ ਕਨੈ ਨਜੂਕਤੀ ਮਿਲੀ ਪਰ ਬਦਟ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲਨੇ ਕਹੀ ਇੰਨੋਂ ਗੁਸ਼ੇ ਚ ਚਿਟਟੀ ਲਿਖਿਖੈ ਨੋਕਰੀ ਛੋਡੀ ਓਹਵੀ। ਫ਼ੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹੁਚ ਚ 140 ਰੋਪੜ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਲੰਕਚਰਾਰ

ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਥੂਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਰੇਡਿਓ ਆਸਟੈ ਜਮ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜਲਾਂਧਰ ਆਸਟੈ ਫਾਰਮ ਮਹੀਂ ਓਡੇ। ਫਲਸਰੂਪ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰੇਡਿਓ ਪਰ ਇੱਦੀ ਸਲੈਕਸ਼ਨ ਹੋਈ ਗੇਇ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦਿੰਦੇ ਬੇਲਤੀ ਇਨ੍ਹੋਂ ਪੈਹਲੀ ਬਾਰੀ ਰੇਡਿਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਆਹਲਾ ਬੰਦ ਸਟੁਡਿਓ ਵਿਕਖੇਅਾ ਹਾ।

ਅਗੇਰ ਕੁਝੇ ਸਫ਼ਾਰਸ਼ ਤੇ ਭਾਨ-ਪਨਛਾਨ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਅਨਾਂਤਸਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਆਸਟੈ ਓਹ ਸਾਰਾ ਥ੍ਰੇਡ ਸਲੈਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ, ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰੇ ਗੇ ਦਿੰਦੇ ਨ।

ਸੁਰੂ-ਸੁਰੂ ਚ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਹਿੰਦੀ ਚ ਕਹਾਨਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਇਕ ਬਾਰੀ ਕਿਸਲੈ ਇੱਤੇਗੀ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ, ਨਰੰਦਰ ਖਚੁਰਿਆ ਹੋਰੇ ਆਕਖੇਅਾ -ਤੁਸੁ ਆਪਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਕੀ ਨੇਵੀਂ ਲਿਖਦੇ ? -ਤਾਂ ਤੁਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਠਪ੍ਪਰ ਇਨ੍ਹੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਬੀ ਲਿਖਨਾ ਰਘ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਇੱਦਾ ਪੈਹਲਾ ਕਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਹ "ਪਾਂਡਿਯਾਂ ਦੇ ਮੁਲੋਖੇ" ਸਾਨੁ 1971 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ ਹਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਬੈਈ ਇੱਤੇਗੀ ਇਸੋਂ ਤੱਥ ਜਮ੍ਹਾਂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ, ਸੰਸਕਰਿਤ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਕੈਡਮੀ ਆਸੇਆ ਸਰੋਤਸਮ ਪੁਸ਼ਕ ਦਾ ਇਨਾਮ ਕੀ ਮਿਲੀ ਗੇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਇੱਦੇ ਹੁਨੈ ਤਕਕਰ ਚਾਰ ਕਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਹ 1. ਪਾਂਡਿਯਾਂ ਦੇ ਮੁਲੋਖੇ 2. ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਮਰੀ ਨਹੀਂ । 3. ਦੂਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼, ਤੇ 4. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। 'ਦਰਵਾਜ਼ੇ' ਗੀ ਬੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਾ, ਸੰਸਕਰਿਤ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਕੈਡਮੀ ਆਸੇਆ 'ਬੈਸਟ' ਕੁਕ ਅਵਾਈ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਵਿਥੋਂ ਪਰ ਢੱਪੇ ਦੇ ਇੱਦੇ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗ੍ਰੰਹ 'ਮੰਥਨ' ਕੀ ਢੱਪੀ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਚ ਇੱਦੇ ਤੈ ਅਧੰਗ ਲੇਖ ਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨ।

ਹਿੰਦੀ ਚ ਇੱਦੇ ਤੈ ਕਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਹ - 1. ਖੁਧਲਕੇ, 2. ਅਮਕਹੀ, ਤੇ 3. ਅਪਮੇ ਲੋਗ, ਪਾਏ ਲੋਗ, ਢੱਪੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਇਕ ਤਪਨਿਆਸ "ਪਰਤੇ" ਕੀ ਢੱਪੀ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ, ਜੇਹਡਾ ਅਖ਼ਕਲ ਤਪਲਖਿ ਨੇਵੀਂ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਦੁਖਾਰਾ ਛਪਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਧਾ ਚ ਏ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੱਥੋਂ ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ 'ਜਲ ਬਿਨ ਕੁੰਭ' ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਰੇਡਿਓ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਨ੍ਹੋਂ ਪੜ-ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਆਸੀ ਕੀ ਲਗਾਤਾਰ ਲੇਖਨ ਕੀਤਾ ਏ ਤੇ ਹਰ ਹਿੰਦੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਕਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਚ ਇੱਦਿਆਂ ਰਚਨਾਂ ਛਪਦਿਧਿਆਂ ਰੇਹਿਵਾਂ ਨ।

ਦਾ. ਗੁਰਚਰਣ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ, ਜਮ੍ਹਾਂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦਾ

ਇਤਿਹਾਸ (ਭਾਗ - ਤੀਅ) ਚ ਲਿਖਦੇ ਨ-

“ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰੇ ਆਪਨਿਧੇ ਕਹਾਨਿਧੇ ਚ ਸਮਾਜਕ ਧਥਾਰ੍ਥ ਗੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਵਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਏ। ਤਸਦਿਧੇ ਕਹਾਨਿਧੇ ਦੇ ਬਿਣੇ ਨ - ਸੁਹਿੜਤ, ਖੋਖੂਲਾ ਪਿਕਥਾ ਛਾਂਚਾ, ਇਨਸਾਨਿਧਤ, ਪਾਰ ਤੇ ਔਰਤ-ਮੰਦ ਸਰਬਥ, ਲਡਾਈ ਵੀ ਭਾਨਕਤਾ, ਤੇ ਭਰਟਾਚਾਰ ਆਦਿ। ਤਸਦੀ ਹਰ ਕਹਾਨੀ ਇਕ ਨਪੈ-ਤੁਲੇ ਅੰਦਰ ਚ ਸਮਝੀਤੇ ਪਰ ਆਈ ਸੁਕਦੀ ਏ। ਓਹ ਨਮੀ ਪੀਛੀ ਦਿਵੇਂ ਆਸਾਏ ਤੇ ਤੱਹੋਂ ਗੀ ਜੁਵਾਨ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲੈ ਵਾ ਖੁਲ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਦਾ ਏ ਜੇ ਅਧੁਨਿਕਤਾ ਵਾ ਭਾਵ ਅਨੇਕਾਹ ਪਚਲਮ ਵੀ ਨਕਲ ਚ ਨੇਹੀਂ ਨਿਕਲੇ। ਤਸਦੀ ਜਤਨ ਏਹ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਕੋਈ ਐਸਾ ਬਿਕਾਰਲਾ ਰਸਤਾ ਤੁਝੀ ਜਿਸ ਕਨੀ ਨਮੀ ਪੀਛੀ ਤੱਥਰ ਅਗ੍ਰਾਕ੃ਤਿਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਕੀ ਹਟੀ ਜਾਨ ਤੇ ਸਾਫ਼ੀ ਅਪੀ ਸਭਿਆਤ ਵੀ ਸਦਿਵੇਂ ਪੁਰਾਨੀ ਢਾਪ ਕੀ ਕਾਵਚ ਰਿਹੈ।”

ਹਰ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਆਂਹਗਰ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ ਹੁੰਦੇ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਲਿਖਨੇ ਗੀ ਲੇਇਥੈ ਅਪੀ ਕਿਵਾ ਬਿਚਾਰ ਅਪਨਿਧੇ ਕਿਵਾ ਧਾਰਨਾ ਨ। ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ-

“ ਆਕਾਸਥਾਣੀ ਦੇ ਸਮਝਕ ਚ ਔਨੇ ਕਨੀ ਮੇਰਿਧੇ ਕਹਾਨਿਧੇ ਵਾ ਬਿਸਤਾਰ ਘਟਦਾ ਗੇਆ। ਹੁਨ ਮੇਂ ਲਈ ਕਹਾਨੀ ਬਣੀ ਗੇ ਘਟਟ ਲਿਖਦਾ ਆਂ। ਲਈ ਕਹਾਨੀ ਪਛੁਨੇ ਵਾ ਪਾਠਕ ਕੋਲ ਸਮੇਂ ਨੇ ਨੇਹੀਂ ਹੋਂਦਾ। ਪਹੀ ਸੋਚੇਆ ਬੇਹੁਫ਼ੀ ਗੱਲ ਪੰਚ-ਦਸ ਮੰਦੇ ਚ ਆਕਥੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ ਹੋਏ, ਤਸਗੀ ਜਦੇ-ਪੀਨੇ ਬੈਠੇ ਚ ਕੀ ਆਕਥੇਆ ਜਾ ? ਇਸਦੇ ਕਨੀ ਨੇ ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ - “ ਬਾਦਸੂ ਬਿਸਤਾਰ ਤੇ ਗੁੰਜਲਦਾਰ ਕਹਾਨੀ ਲਿਖਨੇ ਕੋਲਾ ਪਰਹੋਜ ਕਰਨਾ। ਕਹਾਨੀ ਪਾਠਕ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਕੀ ਜਗਾ। ਤੇ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਸਮਝ ਕੀ ਆਈ ਜਾ, ਨਾ ਕਿ ਪਾਠਕ ਦੇ ਕਿਥਾ ਪਲਲੇ ਨੇ ਨੇਹੀਂ ਪਥੈ ਜੇ ਲੇਖਕ ਕੇਹ ਗਲਾਵ ਗੇਆ। ਕਹਾਨੀ ਲਿਖਦੇ ਬੇਲਲੈ ਮੇਰੇ ਸਾਮੰਜ ਬੁਦਿਤੀਕੀ ਅਲੋਚਕ ਨੇਹੀਂ ਬਲਿਕ ਮਮੂਲੀ/ ਆਮ ਪਾਠਕ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਜਿਸਗੀ ਕਹਾਨੀ ਪਛੁਨੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕਿਵਾ ਤਸਲੀ ਕੀ ਹੋਏ। ਇਸਦੇ ਕਨੀ ਨੇ ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ - “ ਜਦੁੰ ਕਾਨੀ ਪੂਰੀ ਪਕਛ ਚ ਆਈ ਜਾ ਤਸਲੀ ਲਿਖਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਆਂ। ਤੇ ਇਕੱਕੇ ਬੈਠਕ ਚ ਪੂਰੀ ਲਿਖਿਅੰ ਛੋਹਨਾ ਆਂ, ਨੇਹੀਂ ਤਾਂ ਲਿੰਕ ਤੁਟਾਈ ਜੇਂਦਾ ਏ।”

ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਹ ਦੇ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗੀਹ “ ਇਨਸਾਨਿਧਤ ਮਰੀ ਨਹੀਂ ” ਬਾਰੇ ਇਕ ਬਿਦਵਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕਾਲਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਲਿਖਦੀ ਏ-

“ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕਹਾਨਿਧੇ ਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਥੈ ਗੀ ਪਰਿਆਸਤ ਕੀਤਾ ਏ। ਧਰਮ ਮਨੁਕਤੀ ਗੀ ਮਨੁਕਤੀ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਨੇਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕੇ ਸੁਖੈ-ਦੁਖੈ ਚ ਦੂਪ ਵੀ

ਮਦਦ ਕਰਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਗੈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।... ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਾਸਰ ਸਥਾਤ ਸ਼ਤਰ ਤੱਤਪ੍ਰ ਤਾਂ ਕੇਵਿਂ ਕਿਸਮੋਂ ਦੇ ਭੁਲੇ ਕਮਮੋਂ ਚ ਗ੍ਰਹਣ ਨ। ਇਸ ਸਥਾਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤੁਹਾਡੇ ਹੂਏ ਅੰਦਰ ਅਖਬੋਤਨ ਚ ਕੁਝੇ ਨਾ ਕੁਝੇ ਅਚਲਾਈ ਕੀ ਛੁਪ੍ਹੀ ਵੀ ਹੈ, ਜੇਹਾਡੀ ਕਿ ਬੋਹੜਾ ਜੇਹਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਨੇ ਪਰ ਸਾਮੜੇ ਆਇੱਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਧਵਹਾਰ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖਮ ਹੌਂਗੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਯਾਤਰੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਗੀ ਚਿਤਰਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਧਵਹਾਰ ਪਿਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਕਾਰਗੋਂ ਗੀ ਤਲਾਸ਼ੇਆ, ਬੋਖੇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹੇ ਪਾਤਰੇ ਦੇ ਮਾਨਵੀ ਤੋਂ ਅਮਾਨਵੀ ਗੁਣੋਂ ਗੀ ਪਾਠਕੋਂ ਸਾਮੜੇ ਰਖਖਨਾ, ਇਹੋ ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਤਪਲੜੀ ਹੈ।"

ਹੋਰ ਕੇਵਿਂ ਵਿਦਵਾਨੇ, ਚੁਫ਼ਿਜ਼ੀਵਿਯੇ ਤੋਂ ਪਾਠਕੋਂ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਦਿਵੇਂ ਰਚਨਾਏ ਕਾਰੇ ਅਪਨੇ ਬਾਫ਼ਮੂਲਲੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਾਤ ਜਾਂ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪੇ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮੜੇ ਰਖਿਆਂ ਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਪਚੋਂ ਚ ਤਪਰੋਕਤ ਦੋਕਾਂ ਵਿਦਵਾਨੇ ਦੇ ਗੈ ਹਵਾਲੇ ਪਚੋਂ ਵੀ ਸੀਮਾ ਗੀ ਬਧਾਂ ਚ ਰਕਿਤਾਵੀ ਦਿੱਤੇ ਨ।

ਅਪਨੀ ਰੇਡਿਓ ਦੀ ਨੋਕਰੀ ਗੀ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਈਸ਼ਵਰ ਪਾਸੇਆ ਛੋਏ ਦਾ ਸਮਨੇ ਥਮਾਂ ਖੁਕ਼ਸੂਰਤ ਤੋਹਫਾ ਮਨਦੇ ਨ। ਇਸ ਨੋਕਰੀ ਚ ਰੱਹਦੇ ਹੋਈ ਜਿਤ੍ਥੇ ਤੁਹਾਨੀਂ ਕੇਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰੇ, ਲੇਖਕੋਂ, ਸਾਂਗੀਤਕਾਰੋਂ ਤੋਂ ਬਕਲੁ-ਬਕਲੁ ਵਿਸ਼ੇ ਕਨੈ ਸਰਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਆ, ਤੁਹਾਨੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਲੇਖਕ ਗੀ ਕੀ ਬਧਨੇ-ਫੁਲਨੇ ਦੇ ਕੇਵੇਂ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਮੰਚ ਮਿਲੇ। ਸਨ 1984 ਥਮਾਂ 1987 ਤਕਕਰ ਓਹ ਔਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡਿਓ ਦਿਲ੍ਲੀ ਰੇਹ। ਏਹ ਓਹ ਦੀਰ ਹਾ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਿਵੋਂ ਕੇਵੇਂ ਐਸਮ ਘਟਨਾਂ ਘਟਿਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਚ ਆਤਕਕਾਦ ਅਪਨੇ ਸ਼ਿਖਦਰ ਤੱਤਪ੍ਰ ਹਾ। ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਨੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਕ ਚੰਟ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਧਾਰ ਕਰਿਵੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਅਦ੍ਧਾ ਚੰਟਾ ਸਥਾਰੇ ਤੋਂ ਅਦ੍ਧਾ ਚੰਟਾ ਤ੍ਰਕਾਲੇ। ਤੁਹਾਨੇ ਦਿਨੋਂ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰ ਫੌਜੀ ਕਾਵਿਆਈ, ਹਰਚਰਣ ਸਿੰਹ ਲੋਗੀਵਾਲ ਤੋਂ ਜਨਰਲ ਚੰਦ ਦੀ ਹਤਾਂ, ਜਾਂ ਇੰਦਿਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਤਾਂ ਦੇ ਚਾਦ ਸਿਕਕ੍ਹ ਕਤਾਲੇ ਆਮ ਬੀਰਾ ਕੇਵੇਂ ਜ਼ਖਲਾਂ ਮਾਮਲੇ ਕਨੈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੁਝਾਨੇ ਦਾ ਦੀਰ ਹਾ। ਇਸ ਦੀਰ ਨੇ ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਗੀ ਜਿਤ੍ਥੇ ਫੀਜ਼ ਦੇ ਭੀਨੇ ਪ੍ਰਮੁਕਖ ਜਰੋਲੇਂ ਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨੇ ਦੇ ਮੀਕੇ ਦੁਆਏ ਤੁਹਾਨੀਂ ਦਿਲ੍ਲੀ ਦਿਵੋਂ ਹੋਰ ਕੇਵੇਂ ਅਵਿਡਵੇ ਸ਼ਖਸੀਵਤੋਂ ਕਨੈ ਰੁਵਰੁ ਹੋਨੇ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਕੀ ਦਿੱਤੇ। ਇਹੁਣੇ ਤਕਕਰ ਜੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਤਕਕਰ ਕੀ ਤੁਹਾਨੀਂ ਪੌਹੜ ਕਨੀ ਤੋਂ ਏਹ ਤੁਹਾਨੀਂ ਰੇਡਿਓ ਆਸਟੈ ਰਿਕਾਈ ਕਰੀ ਸਕੇ। ਦੀਵਾਰ ਸਿੰਹ ਹੋਰ ਦਸਦੇ ਨ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕ ਰੇਡਿਓ ਜਾਂ ਮੀਡਿਆ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਕਨੈ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਬੇਲਲੈ

ਕਾਸੀ ਚੌਕਨੇ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ। ਕੀਂਡੇ ਰਿਕਾਫਿੰਗ ਕੋਲਾ ਸੁਕਕਰਨਾ ਤੇਂਦੇ ਗਿਰੈ ਅਸਾਨ ਨੇਹੀਂ ਹਾ ਰੇਹੀ ਜਂਦਾ।

ਅਪਨੇ ਰੇਡਿਓ ਦੇ ਜਨ੍ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਤੱਥੋਂ ਜੇਹੜੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹੋ, ਆਹ ਇੰਦੀ ਕਤਾਬ 'ਮੰਧਨ' ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨ। ਇੱਥੋਂ ਲੇਖਿਆਂ ਚ ਏਹ ਕਮਾਲ ਦੀ ਜਾਮਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਮਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੱਥੀ ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਬਾਰੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦਿਓਂ ਗਲਲਾਂ ਕਲਾਕਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਲੇਈ ਬਿਛੁਰ੍ਣਾ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਹੋਈ ਸਕਦਿਆਂ ਨ। ਦੀਵਾਰ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਲਿਖਦੇ ਨ-

"ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਦਿਓਂ ਕਿਸਾ ਅਪਨਿਆਂ ਮੀਂ ਬਿਲਖਾਨਤਾ/ਕਿਸੋਝਤਾਂ, ਸ਼ੂਲਤਾਂ, ਮਜ਼ਬੂਰਿਆਂ ਤੇ ਸੀਮਾਂ ਨ। ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਚ ਨਾਂ ਪੇਸ਼-ਬੂਸਾ ਦੀ ਲੋਡ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਂ ਹਾਰ-ਕੁੱਗਾਰ ਦੀ, ਨਾਂ ਮੇਕਅਪ ਦੀ, ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਕੀਮਤੀ ਸੈਟਟ ਲਾਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਸ ਸਾਰਾ ਕਮਾਲ ਅਵਾਜ ਦੀ ਏ ਜਾਂ ਸ਼ਹਾਯਕ ਸੰਗੀਤ ਦੀ। ਨਾਟਕਕਾਰ ਜਾਂ ਪਾਤਰ ਨੇ ਜੇਹੜਾ ਕਿਸਾ ਆਕਥਨਾ ਜਾਂ ਸਮਯਾਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਆਹ ਸਿੱਫੇ ਅਵਾਜ ਦੇ ਤਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਤ ਤੇ ਅਭਿਵਧਤ ਰਾਹੋਂ ਕ੍ਰੋਤਾਏ ਤਕਕਰ ਪੁੱਞਨਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਏਹ ਕੀ ਸੁਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਕੀ ਮਹੀਨ/ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜਿਥਾਂ ਥੋਰ, ਬਰੁੜਾ, ਅੰਧੀ ਹਾਡ, ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮਿਲਕਨਾ, ਰੇਲ ਦੀ ਅਵਾਜ ਜਾਂ ਬਸੀ ਦੇ ਚਲਨੇ ਦੀ ਅਵਾਜ ... ਕੋਈ ਕੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਹੋਰਨੋਂ ਅਵਾਜਾਂ ਕਨੈ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁਸੈ ਗੀ ਚਪੋੜ ਮਾਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਪਨੀ ਗੀ ਬਾਹਮੈਂ ਪਰ ਹਤਥ ਮਾਰਿਏ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

ਆਹ ਅਮ੍ਰਿਤ ਆਕਥਾਦੇ ਨ - "ਕ੍ਰੋਤਾਏ ਗੀ ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਐਹਸਾਸ ਕਰਾਨੇ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਸ਼ਾ ਕਨੈ ਪਹਿਚਿਤ ਕਰੋਆਨੇ ਆਵੈ, ਪੈਹਲੀ ਅਕਾਸ਼ਥਾਣੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰੋਂ ਆਸੇਆ ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕੋਂ ਦਾ ਹਫ਼ਤਾ ਜਾਂ ਮੇਲਾ ਮਨਾਯਾ ਜਂਦਾ ਹਾ, ਜਿਸ ਚ ਦੱਸਕੇ ਸਾਮ੍ਰਾਜ ਮੰਚ ਪਰ ਨਾਟਕ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਯਾਨਿ ਸਟੁਡਿਓ ਆਂਹਗਰ ਗੈ ਕਲਾਕਾਰ ਸਟੇਜ ਪਰ ਮਾਇਕ ਦੇ ਸਾਮ੍ਰਾਜ ਖਾਡੀਏ ਅਪਨੇ ਲਿਖਾਤ ਸੰਖਾਦ ਭੋਲਦੇ ਹੋ ਕਨੈ ਗੈ ਥਵਨਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇਥੋਂ ਰਿਕਾਫਿੰਗ ਬਾਦ ਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

"ਰੇਡਿਓ ਨਾਟਕ ਚ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਦੇ ਦਿਨਸਾਹ ਗੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਰਾਵਾਂ ਰਾਹੋਂ ਕੀ ਦਸ਼ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥਾਂ ਖਫ਼ਕਾਡ ਦੀ ਅਵਾਜ ਦਿੱਤੀ ਏ ਤਾਂ ਦੂਆ ਪਾਤਰ ਆਕਥਾਗ, "ਤੁੰ ਸਿਗੀ ਥਫ਼ਕਾਡ ਸਾਰੇਜਾ ਹੈ, ਤੈ ਫ਼ਹੀ ਸੇਰੇ ਸੁਕਕੇ ਦਾ ਜਥਾਵ।" ...

"ਅੜਾ, ਤੁੰ ਢਾਂਗ ਚੁਕਕੀ ਲੈਇ ਆਯਾ ਹੈ, ਫਲਾਇਆਂ ਮੇਰੀ ਤਲਥਾਰ।"

भाव एह जे रेडियो नाटक च संवाद जरूरी न।

शब्दे दे बारे कोई द्रिश्य पेश नेहैं कीता जाई सकदा। इससे चाल्ली एह साइब कंपीयटिंग गी लेइवै स्व, महमूद अहमद दे हवाले कन्नै आखदे न-

“लकरीबन पिछले 19एं बरै थमां महमूद अहमद गी करीब थमां दिक्खने-परखने दा माँका मिलेआ ऐ। ओह इक जिंदा दिल इसान ते यारे दा चार ऐ। होरनें साहित्यकारें आंहगर ओह बी जन्माती होइ जंदा ऐ। ते केहै बारी जन्मात काढु थमां बाहर होने दी सीमा तककर बी पुज्जी जंदे न। पर ओहदी हाजर जवाबी दा जवाब नेहैं। उ'आं बी इक कंपीअर आस्तै जरूरी ऐ जे ओह अड्हा गी हाजर जवाब ते भीके गी सम्हालने आहला होए। अज्ञकल तां रेडियो दे बडे प्रोग्राम पैहले गी रिकार्ड करी लैते जंदे न, जेकर कोई गल्ल मुहां निकली बी जा तां उसगी दुलारा रिकार्ड कीता जाई सकदा ऐ, पर पैहले इस चाल्ली नेहैं हा होंदा। सारे प्रोग्राम लाइव होंदे हे ते कंपीअर हाजर जवाब ते आम जानकारी रक्खने आहला होने दे इलाचा एह बी दिखदा होंदा हा जे केहडी गल्ल रेडियो पर आवडी जाई सकदी ऐ ते केहडी नेहै। पंजाबी प्रोग्राम च महमूद उर्फ फतेहदीन दी जोड़ी ही शाह बी कन्नै। हुन बी जिस दिन फतेहदीन ते शाह जी प्रोग्राम च होन, प्रोग्राम दा रंग गै होर होइ जंदा ऐ। दीने दी हाजर जवाबी, नोक झोक, इक दूए दी पूरी अंडरस्टैंडिंग होने कारण हैन्ने गी एह बी पता होंदा ऐ जे केहडी गल्ल कर्नी ऐ ते केहडी नेहै। केहै बारी द'कं कम्पीयटरे बश्कार मुकाबला शुरू होइ जंदा ऐ ते केहै बारी इक दूए दी हिमायत करनी पांदी ऐ। नेहै तां केहै बारी किश ऐसे हालात पैदा होइ जंदे न जे उसगी सम्हालना मुश्कल होइ जंदा ऐ।

ऐसी इक मसाल पेश कीती जंदी ऐ जरूर शाह जी दे कन्नै इक कुड़ी नमी-नमी कम्पीयटिंग करन आई-

शाह जी - बाह-बाह! अज्ञ तां सारा किश बसंती गै बसंती ऐ। तुं 'हा दुप्पटा बसंती, कमीज बसंती।

कुड़ी - शाह जी, तुमें मेरी जुती अल्ल निं दिक्खेआ ?

महमूद एह संवाद सुनै रेदा हा। जुती दा नां३ सुनिये शाह जी हक्के-बक्के

रही गे। हून रेडियो पर यासी लाइव प्रोग्राम च उसगी केह आक्खुन। फतेहदीन नै बड़ी हुशेयारी कनै मीके गी सम्हालेआ। ओह शाह जी कोल चली गेआ ते आक्खुन लगा-शाह जी इंद्रा मतलब ऐ, इंद्री जुती बी बसंती दंगी दी गै ऐ ते सूटे कनै मैच करदी ऐ।

असल च कुड़ी दे आक्खुने दा मतलब बी इंचै हा, पर विस हंगै कनै उन्नै गल्ल कीती, उसदे कनै बड़ी दी बड़ी हालत बड़ी तनाः पूर्ण होइ गेई।

रेडियो कनै जुड़े दे उपर आक्खे गेदे दोनें किसें कनै गै तुस समझी सकदे जां जे दीदार सिंह होर अपने अनुभव दी अमीर विरासत गी किन्नी खूबसूरती कनै शब्दे च परोइयै अपने लोखं च पेश करदे न। दीदार सिंह नै प्रै बारी पाकिस्तान दी यात्रा कीती ऐ।

इक बारी सन् 1982 'च, जरू ओह गुरुद्वारे दे दर्शने गितै गे हे। ते पही दो बारी अपनी दिल्ली च नोकरी द'रुन इंग्रेजी आफिशियली पाकिस्तान भेजेआ गेआ। इंसदे इलाका एह दो बारी अपने बेटे गी मिलने गितै कनेडा बी गे हे। दीदार सिंह होर नवंबर 1984 थमां जून 1987 तककर दिल्ली रेह ते पही इंग्रेजी जम्मू भेजी दिता गेआ। जून 1991 च इंग्रेजी सहायक निदेशक दी तरक्की हेइयै दूरदर्शन केंद्र, जलंधर भेजी दिता गेआ। जित्थे मार्च 1997 च इंग्रेजी डिप्टी डायरेक्टर बनाइ दिता गेआ ते उत्थं गै एह फरवरी 1998 च रटैर होए।

इन्हें अपनी नोकरी दा मता समां जम्मू च गै गुजारेआ। रेडियो स्टेशन दे कोल गै कर्ण नगर च रेहा। इंद्री धर्म पत्नी परमजीत कौर हुशियारपुर (पंजाब) दियां रीहने आहलियां हियां। ओह खालसा स्कूल जम्मू च इक अध्यापक दे तौर पर कार्यरत रेहिचा। मता चिर अमार रीहने मगरा सन् 2015 च उंदा काल/ होइ गेआ। दीदार सिंह हुदे परोजार च इक बेटा ते इक बेटी न। बेटा ऐट्रोलियम ईजीनियर ऐ ते कनेडा च रीहदा ऐ। बेटी दा ब्याह जम्मू च गै होए दा ऐ। जलंधर थमां रटैर होने परेत दीदार सिंह होरे नानक नगर च इक मकान खरीदी लैता हा ते अन्जकल उरथे गै र बै करदे न। नजर दी कमजोरी बधी जाने करी ओह पैहले आंहगर लिखने पढ़ने दा कम्म नेई करी सके दे। हालांकि दीदार सिंह गै में सन् 1975 थमां जाननां। पर पिछले किश दिनें च इस लेख गी

लिखने भित्ति जिससे मैं डंडे और जानकारी इकट्ठी करन लगा हा तां में मसूस
 कीता जो डंडी जिंदगी च इस चाल्ली दियां केहै घटनां न जिंदे पर इक
 खूबसूरत विशाल उपन्यास लिखेआ जाई सकदा ऐ जो इंदी आत्मकथा पाठकें
 आस्ती बढ़ी रोचक होई सकती ऐ। 'बचपन दियां यादां' लेख होऐ जो 'अतीत
 के झरोखे से' लेख होऐ, बड़े सिद्दे-साद्दे ढंगे कनै दीदार सिंह दियां एह
 यादां पाठकें गी अपने कनै टोरी लेंदियां न। पिछले दिनें इंदा हिन्दी उपन्यास
 'परतें' वी में इवको बैठक च पढ़ी गेआ हा। जम्मू-कश्मीर दी पंजाबी कहानी
 पर केहै विशेष अंक ते लेख पढ़ने दे बाद में मसूस कीता ऐ जे दीदार सिंह
 दियें कहानियें पर जिन्हीं गंभीरता कनै गल्ल होनी चाहिदी ही, ओह नेहै होई।
 ऐसा शायद इंदी साद्दा जीवन शैली ते संकोची सभाँ करिये होऐ, कीजे
 अन्धा ते जमाना गे विज्ञान दा ऐ, दुरं कोला उच्ची अकाज च दस्सने दा ऐ जे
 'मैं एह कीता... मैं ओह कीता' ... पर मिर्गी नेहै लगदा दीदार सिंह नै करें
 कुसे गी जाक्खेआ होऐ जे डंडी कुसे कताब पर कोई लेख गे लिखी देऐ।
 खैर/खीर च अपने इस शेअर कनै गल्ल खतम करना-

"सादगी इस तरहां जिंदगी बिच रही।
 ओह न बंदा रिहा फलसफा हो गिआ।"

श्रीमती कृष्णा गुप्ता

२ मूल-डॉ. विनोद कुमार गुप्ता
२ अनु.-ज्योति शर्मा 'एकता'

बहुमुखी व्यक्तित्व दी धनी श्रीमती कृष्णा गुप्ता हुंदा जरम हक्की सरजां, जम्मू दे नवासी श्रीमान लाल मस्तगम बैद्य ते श्रीमती शंकरी देवी, (जिंदा व्याह दे थाद दा नांड चंदन देवी हा) हुंदे घर ०५ नवम्बर, १९२९ गी होआ।

कृष्णा हुंदी माता जी उपर थी भी सरस्वती बड़ी मेहरबान ही। ओह भजने दी रचना थी करदियां हियां ते अप्से रचे हे भजने गी सतासंगे च गांदियां थी हियां। कृष्णा गुप्ता होरे अपनी माता जी आसेआ रचे गेदे भजने दा संकलन ते संपादन करिए "चंदन की गुंज" सिरलेख कनै कताब प्रकाशत कीती थी ऐ।

कृष्णा हुंदा परोआरक परिवेश श्रेष्ठ सात्त्विक सस्कारे कनै ओतप्रोत हा, जेहडे च उंदा पालन-पोशन होआ। कृष्णा हुंदी मुँडली पढ़ाई आर्य कन्या पाठशाला पुरानी मंडी च होई, जदके दसमों तगर दी पढ़ाई विश्व भारती स्कूले थमां हासल कीती। ड'ने महारानी महिला महाविद्यालय, परेंड थमां थी. ए. ते विद्यापीठ जम्मू थमां प्रभाकर तगर दी शिक्षा हासल कीती। स्कूले ते कालजै दी विधिवत् शिक्षा थूरी करी सेने दे परेंत थी कृष्णा होरे पढ़ना लिखना जारी रक्खेआ। श्रेष्ठ भारतीय ग्रंथे दे स्वाध्याय दी ललक उंदे च अबैं तगर थी अनी थी ऐ।

ड'ऐ स्कूली जीवनै च प० दयाराम शास्त्री जनेह त्यागी, कर्मठ ते श्रेष्ठ विद्वान अध्यापक ड'ऐ अदर्श रेह तां सुश्री शकुतला सेठ जनेही व्यक्तित्व दी धनी महिला दे सानिध्य-संपर्क कनै ड'दी मस्तिष्क गी नमें आयाम थोए। शकुतला सेठ जी दी ख्याती हिन्दी सेवी, कवियित्री ते जम्मू थमां प्रकाशत होने

ਆਹਲੀ ਪੜਕਾ 'ਤਥਾ' ਦੀ ਸੰਪਾਦਿਕਾ ਦੇ ਕਨੌਕਾਨੈ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਿਠਤ ਸ਼ਿਕਾਵਿਦ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਤੀਂ ਹੈ ਗੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰੰ ਚ ਬੀ ਓਹ ਅਗ੍ਰਨੀ ਰੇਹਿਥਾਂ। ਤਾਂ ਨੇ ਅਨੁਸ਼ੀਲਨ ਸਮਾਜਿਤ ਬਨਾਈ ਤਸਦੀ ਸਕਿਤ ਸਦਸਥਾ ਦੇ ਨਾਤੋਂ ਕ੃ਣਾ ਜੀ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਦਾਖਿਤਵੰਂ ਦਾ ਬਾਖੂਵੀ ਨਿਵਾਹ ਕੀਤਾ। ਬਾਦ ਚ ਦੇਸੇ ਦੀ ਕੱਡੇ ਦੇ ਪੱਤੇ ਜਿ 'ਖਲੈ ਜਮ੍ਮੁ ਚ ਅੰਨੇ ਆਹਲੇ ਪਨਾਹਗਿਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਸਟੀ ਮਹਾਰਾਨੀ ਸੇਵਾ ਵੇਲ ਵੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ ਤੀਂ ਕ੃ਣਾ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ-ਕਾਰਜੇਂ ਚ ਬਧੀ-ਚਿਛਿਵੇਂ ਹਿੱਸਥਾ ਲੈਤਾ। ਤਾਂ ਨੇ ਪਲਟੂਨ ਕਮੀਡਰ ਦੀ ਕਿਮੈਕਾਰੀ ਸੀਪੀ ਗੇਈ ਹੀ। ਜਨਰਲ ਕਰਿਯਾ ਥੀ ਸਾਫ-ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨੇ ਮਹਾਰਾਨੀ ਸੇਵਾ ਵੱਲ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਚ ਮਹਤਵਪੂਰੀ ਰੋਲ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੀਰਾਨ ਥੀ ਨਾਟ ਥੀ ਥਮਾਂ ਭੇਨ ਗਨ ਤਗਰ ਚਲਾਨੇ ਦੀ ਸਿੱਖਲਾਈ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਅਪਨੀ ਜਾਮਦਾਰ ਨਸਾਨੇਬਾਬੀ ਆਸਟੀ ਤਾਂ ਨੇ ਪੱਤੇ ਈਨਾਮ ਥੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਾਰਣਾਥੀ ਕੈਪੇ ਚ ਲਟੋਏ-ਪਟੋਏ ਦੇ ਪਰੋਆਰੇ ਦੀ ਸ਼ਹਾਚਤਾ ਗਿੱਤੇ ਮਹਾਰਾਨੀ ਸੇਵਾ ਵੱਲ ਵੀ ਸਦਸਥਾ ਕਿੜੀਓਇਥੇ-ਧੁਕਤਿਥੇ ਦਿਨ-ਦਾਤ ਇਕ ਕਾਰੀ ਰੁਖ਼ਤ ਮੇਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਦੇ ਗਿੱਤੇ ਸੁਦਟੀ, ਕਾਪ੍ਰਡੇਂ ਦੇ ਇੱਤਜਾਮ ਦੇ ਕਨੌਕਾਨੈ ਜੀਵਨ ਥਮਾਂ ਨਰਾਸ਼-ਹਤਾਸ਼ ਪਨਾਹਗੀਰ ਸਹਿਲਾਏਂ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਅਭਿਆਤੋਂ ਪਰ ਕਰੁਣਾ, ਸਦਾਸਾਹਤਾ ਤੇ ਹਮਦਰੀ ਦੀ ਮਲਮ ਲਾਈ ਤੱਤੇ ਚ ਜੀਵਨ ਜੀਨੇ ਦੀ ਪਰਤਿਵੰਡੇਂ ਇਚਲੇਆ ਜਾਗਾਨੇ ਤੇ ਤਾਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਧੈਰੇ ਪਰ ਖਾਫੇਰੇ ਆਸਟੀ ਕ੃ਣਾ ਜੀ ਤੇ ਤੁੰਦਿਆਂ ਸਾਥਨਾਂ ਮੇਹਸਾਂ ਕੋਝਾਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਰੇਹਿਥਾਂ। ਜਮ੍ਮੁ ਦਿਵੇਂ ਤਾਂ ਨੇ ਧੁਕਤਿਥੇ ਦੇ ਪਰੋਆਰੇ ਵਾਹੀਸਲਾ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਬੀ ਸਗਨੇਯੋਗ ਏ ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਪਨੀ ਹੋਨਹੋਰ ਥੀਏ ਗੀ ਮਾਨਕ-ਸੇਵਾ ਥਮਾਂ ਕਾਦੇਂ ਕਿਮੁਖ ਨੇਈ ਕੀਤਾ।

ਕ੃ਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਵਾਹ 15 ਫਰਵਰੀ, 1951 ਗੀ ਥੀ ਕੇਵਲ ਰਲ ਗੁਪਤਾ ਹੁੰਦੇ ਕਨੌਕਾਨੈ ਹੋਆ। ਅਕਾਸ਼ਖਾਣੀ ਚ ਇੰਡੀਨਿਧਰ ਦੇ ਔਹਨੇ ਪਰ ਕਾਰ੍ਯਰਤ ਥੀ ਗੁਪਤਾ ਜੀ ਕਨੌਕਾਨੈ ਕ੃ਣਾ ਜੀ ਗੀ ਜਮ੍ਮੁ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ, ਦੇਸੇ ਦੇ ਹੋਰਨੇ ਨਗਰੇ, ਥੀਹੂਰੇ ਚ ਬੀ ਜਾਨੇ ਵਾਹੀਸਲਾ ਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਬੀ ਸਗਨੇਯੋਗ ਏ ਜਿਨ੍ਹੇ ਅਪਨੀ ਹੋਨਹੋਰ ਥੀਏ ਗੀ ਮਾਨਕ-ਸੇਵਾ ਥਮਾਂ ਕਾਦੇਂ ਕਿਮੁਖ ਨੇਈ ਕੀਤਾ।

ਅਕਾਸ਼ਖਾਣੀ ਕਨੌਕਾਨੈ ਜੁਡੇ ਦੇ ਧਤਿ ਦੇ ਕਾਰਣ ਥੀਮਤੀ ਕ੃ਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੋਰੋ ਗੀ ਰੇਡਿਓ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮੇਂ ਥਮਾਂ ਅਕਸਰ ਦੂਰ ਗੈ ਰੋਹਨਾ ਪੰਦਾ ਹਾ। ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਥੀ ਆਧਾ ਜਾਂਦੁ ਤਸਲੇ ਦੇ ਡੈਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਮਿਕਿਖੂ ਹੋਰੋ ਤਾਂ 'ਦਾ ਮਾਂਗ-ਪ੍ਰਸ਼ਸ਼ਤ ਕਾਰੀ ਓਡੇਆ। ਮਿਕਿਖੂ ਹੋਰ ਆਪੁ ਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੈ। ਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਦੀ ਥੀਡ ਤੇ ਘਰੈਆਲੀ ਨੇ ਕ੃ਣਾ ਜੀ ਗੀ ਅਕਾਸ਼ਖਾਣੀ ਦੇ ਕਾਰ੍ਯਕ੍ਰਮੇਂ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਰਕਖਨੇ ਗੀ ਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਬੇਨਵਾਈ ਦਸ਼ੀ ਹੀ। ਕ੃ਣਾ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਏਂ ਕੋਲਾ ਬੀ ਦੂਰ ਗੈ ਰੇਹਿਥਾਂ। ਪਰ ਲਖਨਕੇ 'ਚ,

हिन्दी दे वरिश्ट कथाकार ते ग्रांतिकारी यशपाल जी दी घैरजाली श्रीमती प्रकाश जी दे आक्खने पर उने महिला लेखके दी मंडली दी सदस्यता ग्रहण कीती ही।

जिसलै फही श्री केवल रल गुप्ता होर जम्मू परतोए तो कृष्णा होर मुवा हिन्दी लेखक संघ कन्नै थी जुड़ी गेहयां।

श्रीमती कृष्णा गुप्ता हुंदे जीवन गी रिखदे होई आक्षेआ जाई सकदा ऐ जे अड़ी सौम्य, शालीन, गरिमामयी ते सदग्रेक इक नेही सिरजक कवित्री ते लेखका न, जि'दा कृतित्व बहु-आयामी ऐ। बहु पक्खी ऐ। ओह लगातार मक्किय ते सार्वक जीवन जौने आहली समाज-सेवका दे रूपै च अपनी किशोरावस्था थमां गै कार्बरत रेहियां न। अपनी सात्त्विक बृत्ति कारण जि'त्थे अदर्श उं'दा ओढ़ना-बछोना रेह, उर्थे गै साधना उं'धी दिनचर्चा दा प्रमुख भंग ऐ। एह साधना साहित्य-साधना थी है ते भागवत् साधना थी। राश्ट्रभक्ति उं'ऐ च कुटटी-कुटटी भरी दी ऐ। अपने देस, अपनी भाषा, अपने धर्म ते अपनी संस्कृति दे प्रति अनसम्भ प्यार उंभेंगी चुट्ठी च मिले दा ऐ। उं'धी द्विश्टी सत्यानिष्टा पर केदरत ते चिंतन निरांत स्पर्श ऐ। ओह शिवसंकल्पे दियां थनी न। महिला होने कारण बढ़ियां गै संवेदनशील ते भमतामयी न। सञ्जनता, सदाशयता, दुर्ए दा दुख समझने आहली, कर्तव्य परायणता, मनुक्खी ते समाजी सरोकारे प्रति आगस्तकता ते रचनात्मक भूमिका दा निर्वाह जि'यां आक्खो उं'दा मैहज सुभा ऐ। एह सब्बे गुण ते ब्रह्मशतां उं'ऐ व्यक्तित्व च किह इस चाल्ली कन्नै समाई दियां न, जि'यां दुर्भै च केसर दे रंग ते उसदे होर गुण-धर्म। एह उं'दा सरोखड़ व्यक्तित्व गै ऐ-जेहड़ा उं'दे सबूर लेखन च साफ तौरा पर इत्तकदा ऐ।

उं'दियां अदृ कताबां प्रकाशत होई चुकी दियां न। 'उच्छवास', 'दिव्यक्षण', 'इन्द्रधनुष', ते 'काव्य गुच्छ' उंदियां काव्य-कृतियां न। जदके 'चिंतन सुधा', 'मनन धारा', ते 'विमल विमर्श' गदा कृतियां न। उंभें बच्चे गिते थी लिखे दा ऐ। 'कलियां और फूल' च उंदियां शिशु ते बाल कवितां न। 'बंदन की गूंज' उं'दे आसेआ संषादत पोधी ऐ।

इक रचनाकार दे रूपै च कविय त्री दा मूल संस्कार छायाचादी-रहस्यचादी

ऐ। छायाचाद ते रहस्यचाद दी आमतौर पर सब्जे प्रवृत्तियां उंदे काल्य च सैहज ने लक्षित होंदियां न, तां बी परवतीं युगीन प्रभावें घमां ओह अछूती नेहि रेहियां न। चथा-स्थान चथा-प्रसंग उन्में गी बी कृथा बी दी कविताई च अंकत दिक्षेआ जाई सकदा ऐ।

येदें ते उपनिषदें दा अध्ययन-मनन कृथा जी दी जीवन यात्रा दा पाठेय ऐ। इसकरी उंदे सबूरे लेखन 'च-उंदे काल्य से गद्यात्मक इचनाएं च उंदे गंभीर अध्ययन दियां छवियां ते छायां झलकदियां न। दार्शनिकता ते प्रभु भक्ति उंदे अध्ययन दा नेहा प्रतिफल न, जेहडा सैहज सुभावक ऐ। उंदे काल्य च इश्वर दे प्रति उंदी भक्ति ते समर्पण भावना बार-बार प्रकट होंदी ऐ। उंदियां केहँ कवितां ते गीत वंदना ते प्रार्थना-परक न। ओह चांहदियां न जे प्रभु दे नां दा दीआ उंदी याणी पर म्हेशा गिते बलदा रहवै।

"प्रवृद्धण करो सत्य के लिए

याणी में नाम-दीप धरो हे।

(ठच्छवास, सफा-3)

इक होर कविता च उंदी प्रार्थना इस चाल्ली प्रकट होई दी ऐ-

नीर भरे मेघ में, सार क्या असार क्या
मन-मराल के लिए, विवेक मोती चाहिए
अर्चना-प्रदीप हूँ, ज्योति से मिलाइए
निर्विकार साधना प्रीत पीर में यते
भावना का फूल हूँ, चरण में लगाइए
सांध्या दा सुदीप हूँ, वन्दना जगाइए।

जिंदगी सुखें-दुखें दा कोलाज ऐ। इस संसार ही कर्म-भूमि च हस्सना-रोना, लैना-देना, दिन-रात, जनेह दुन्दें दी कोई कमी नेहि।

कर्म-भूमि है कभी लेना, कभी देना भी होगा।

धूप भर-भर हंस लिया तो ओस भर रोना भी होगा दिन यहां आते सुनहले, रात कब्र कालीन होती ताज से सजते हैं जो सिर, आंख क्या उनकी न रोती।

बिन बुलाए दर्द-क्षण को मुस्कुरा सहना ही होगा।
अर्चना-मंदिर चढ़े तो वेदि-बलि सोना ही होगा।

जिंदगी दे एह दुँझ बिसलै बेहाल करी ओड़दे न तां कवियत्री थी अथा
इनै शब्दे च प्रकट होंदी ऐ-

यह छलावे से भरा जीवन
कहाँ तक मैं जीऊँ ?
भुल रहा भीठा गरल हर पल
कहाँ तक मैं पीऊँ ?
यह तृष्णा का दैत्य घटने का
न लेता नाम अब
उधड़ती यह कर्म की कड़ियाँ
कहाँ तक मैं सीऊँ ?

अपने जीवन काल च अस कर्में दी फाई बनांदे, कर्म बंधने दा बस्तार
करदे जने आं, दिनें शर्ती कौड़े घुट्ट भरदे होई ज़ियां-कियां जीवन जींदि
रौहने आं कवियत्री धरती उप्पर बोझ बनियै जीने दी सार्थकता उप्पर बी सुआल
पुटदी नजरी औंदी ऐ-जीवन का जहर च ढं'शा इ'चै चिंतन प्रकट होए दा ऐ।

'मैं नचिकेता कविता' च जनम ते भौती ब्रह्मकार दे ते मरने परेत जीव
दी गति दे रहस्ये कर्नै सर्वंधत चिरतन जिज्ञासाए ते सुआलें दा उल्लेख ध्यान
खिचदा ऐ। कठोपनिषद दी प्रसिद्ध कथा इस कविता दा अथार बनी दी ऐ, जिस
च यमराज नै द्रुम् पुञ्जे दा नचिकेता जीवन दी सार्थकता ते जीन-मरन कर्नै
सरवंधत सुआल पुछदा ऐ।

ओह बड़ियां ममतामयी न। ढं'शा ममत्य ते वात्सल्य ठंडियें केइयें कविताएं
च नजरी औंदा ऐ। इसदी मसाल 'एक स्वप्न हो डठा साकार', 'नव शिशु के
प्रति', और 'रीशव' बर्गीश किन्नियाँ गैं कवतां न।

'तेरा अंजा' सिरलेख कवता दा इक अंश दिक्खो, जिस च ओह अपने-
आप गी प्रभु दी व्यक्तता दा पर्व ते इक अंश दसदियां न-

'तेरी व्यक्तता का ही एक पर्व मैं हूँ।'

कभी छंद गहना, कभी गीत गाना
 कभी उसके मुख़ड़ों की प्रतिभा सजाना
 कहाँ तब कोई रागिनी जन्मती है
 प्रतिष्ठा उसी रागिनी की तो मैं हूँ
 निशा तम-लटों का भुलाती है पलना
 किरण चल दुमक-दुम सिखाती है चलना
 कोई ओस कण की कली फूटती है
 उसी रूप की मुरधता रशिम में हूँ
 जो आमंद धारा तेरी है बरसती
 उसी धार का एक लघु तेरी है बरसती
 उसी धार का एक लघु अंश मैं हूँ।

(उच्छ्वास, सफा-6-7)

कवियत्री अपनी उन्नवल 'बहुण' गी संबोधत करदे होई, जिन गीरव,
 मैंन जलने दी विश्वासी न। जीवन दी सकारात्मकता होने गी जीवन जीने
 आस्ती सद्प्रेरणा देने च ऐ। "उन्नवल करुणे," "तूं दूँह अपना रास्ता,"
 "ध्यार बांटते चलो," आदि उन्हियाँ केवै सत् प्रेरक कविताँ उंदे काव्य संग्रहें
 च काफी मात्रा च न।

उनेंगी अपने कर्तव्ये दा थी पूरा पता ऐ। आक्षेजा जाना चाहिदा वे इस
 सूचना च ठंडे ओह सरोकार थी संगीहत न, जिंदा उल्लेख पैहलै कीरा जाई
 चुके दा ऐ।

कर लक्ष्मी कर सरस्वती, कर करे हरिपद स्पर्शनम्
 कर कौशल भर कला प्रबोधे जन-मन-संकुल हर्षनाम्
 कृषि उपवन-खेत सजाए, तोषे चुभुक्षा चर्षनम्
 कर बिनसेवा द्रवत नहीं सभंव नहीं जन रक्षणम्
 कर्म कुशल कर से ही पाइये, वैज्ञानिक उत्कर्षणम्
 स्वर्ग-नरक बनते कर के लिए, कर बल अतिदुर्धरणा
 भास्य लिखा कर भी मुद्टी मैं, खोल पढ़ो कर परसणम्
 मृत्त करे कर सकल कल्पना यथा हह्य विवक्षण
 कर माला, मन सम्बक्ष के कर, तप साथे सुविवक्षम्

पर हित को नित कर्मशील हो, यह वर परम विलक्षण
प्रभाते कर दर्शन।

उपर दिते गेंदे उदाहरण च सिफे भवित भाव गै नेई बल्के कला-कौशल,
खेती-बाड़ी, सेवा व्रत दा निर्वाह, जन-जन दी सुरक्खेजा ओह पैहली कवता
दुआरी ऐ, जिस चा उंदा रचनाकर्म अपने आप झांकदा प्रतीत होंदा ऐ। साही
परंपरा 'च, सबैरे उटठने पैस्त आमतीरा पर इस श्लोक दा पाठ करियै ते चिंतन
सभने थमां पैहलै कीता जंदा ऐ-

कराए वसते लक्ष्मी
कर मध्ये सरस्वती
करमूले तु गोविन्दा
प्रभाते कर दर्शनम्
समुद्र वसने देवी
पर्वतस्तन मंडले
विष्णु पत्नी नमस्तुभ्यं
पादस्पर्शन शमास्वमे।

कवियगी नै परंपरा दा नर्वाह करदे होइ परंपरक श्लोकै च किश होर ची
जोड़े दा ऐ, जेहडा इस गलै दा शोतक ऐ जे ओह सिफे लकीर कुदठने
आहली रचनाकार नेई ऐ।

पल भर पी लेने दी
अमृत
पर भर जाहन्वी
बन जाने दी
जीवन की अभिशापित
लघुता को
बरथन बनाने दो।

इस च राष्ट्र रक्खेजा ची शामल ऐ, वैज्ञानिक उन्नति, कल्पनाएं गी
साकार करने गिरी कर्म करने अर्धात भागें भरोसे नेई बैते रीहने ते पर-हित,
पर सेवा च लग्गे रीहने दा मंत्र ऐ। जेहडा जीवन बातरा गी शिखरै तगर पजाने

आहला ऐ।

‘अंकांशा’ कवता च प्रभु गी प्रार्थना कीती गेती ऐ जे एह प्रभु असेंगी
शुभ-गुणे कनै सम्पन्न करो। मन-प्रांगम च मनुषखता दा औंकुर फुटटने सी
कामना ची कीती गेती ऐ। जेहडा पावन छाँड दिया महावृक्ष बनी जा ते जेहडी
हर इक डाहल्ली पर ‘दिया प्रेम को छाया’ झूमै करदी होऐ। कवियगी मैं
कवता दा समापन इने शब्दे कनै कीते दा ऐ-

‘मंदिर कर दो मेरी काया’
पल भर का राघव मैं

कवियगी रावणत्व पर गमत्व गी अधिमान दियो ऐ।

कृष्णा जी दियां किनियां गै कवितां न, जि’दा अध्ययन करदे होइ
छायायादी ब्रह्म चतुष्ट दे प्रमाद, पंत, निराला ते महादेवी दा चानक चेता आई
जंदा ऐ। जि’यां ‘नीरव क्षणों की अनुभूति ‘च-

“कैसे है वे नीरव क्षण
अनायास ही आ जाते
चुपके से
जग जाता मन।
अद्भुत जाभास पाते
अपने ही भीतर
कुछ स्वर
कर्ण-रन्ध्र में
जगता है
कौन है तुम ?
कैसे हो तुम ?
कैसे हो ?
कहाँ मूळ रहा सा
लगता है !”

ਕਥਿਤ ਗੀ ਲਾਗਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਤਜੈ ਧਮਾਂ ਅਲਗ ਕੁਝੋ ਚੇਤਨਾ ਸਕਾ
 ਏ, ਸਭਨੇਂ ਇਸਤੋਂ ਥਾ ਦੂਰ ਹਲਕੀ-ਫੁਲਕੀ ਵਿਵਰਤਾ ਏ ਤੇ ਨੇਹ ਚ ਰੋਮਾਂਚ ਦੇ ਖਿਨ
 ਜਾਂਦੇ ਜਿ 'ਥਾ' ਗੇ ਨੇਨ ਖੋਲਦੀ ਏ, ਓਹ ਸੁਖਦਾਯੀ ਰੂਪ ਤਿਰੋਹਿਤ ਛੋਡੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਚਾਨਕ
 ਗੈ ਵਾਹੀ ਦੀ ਸੱਪਦਾ ਲਟੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚਿ ਚੇਤਨਾ ਗੀ ਸਮਾਇ ਚੇਤਨਾ
 ਕਨੈ ਜੋਡੀ ਏ ਤੇ ਥੀਰ ਪਰਮੇਘੀ ਤਗਰ ਲੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਸੇਵਾ ਵੀ ਭਾਵਨਾ ਕਨੈ
 ਧਨਦਾ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋਵਾ ਏ। ਹੋਰਨੇਂ ਗੀ ਸੁਖੀ ਵਿਖਾਵੈ ਤਾਂ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵੀ ਅਨੁਭੂਤਿ ਹੋਵੀ
 ਏ।-

ਦੇਵਤਾ ਕੋ ਅਪਨੇ ਆਗੋਸ਼ ਮੌਲੇ
 ਸੇਵਾ ਕਾ ਤਨਿਕ ਸਾ ਵਹ ਕਾਮ
 ਪੁੱਝੇ ਭਾਵਾ
 ਮੈਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਨ ਛਾ ਗਯਾ
 ਪੂਰੇ ਆਂਗਨ ਮੈਂ
 ਨੀਡੀਆਂ ਕਾ ਏਕ ਸੰਸਾਰ
 ਬਸਾ ਪ੍ਰਾਂਗਨ ਮੈਂ
 ਮੇਰੇ ਛੁਣ੍ਣੇ ਕੇ ਜੀਚੇ
 ਸ਼ਿਵ ਸੰਕਲਪ ਚਲੇ,
 ਯੀਕੁਂ ਮੈਂ ਕਾਰਮ-ਮੂਰਿਥਨ
 ਛਲਕੇ ਜਧੋਤਿ-ਕਲਾਸਾ
 ਧੋਕਰ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤਨ ਮਨ
 ਮੈਂ ਗੱਗਾ ਸੀ
 ਅਹ ਲੂ ਤੀਰ੍ਥ ਜਲ ਬਨਕਰ
 ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਕੋ
 ਸਿੰਚਿਤ ਕਰ ਦੂ ਜੀ ਭਰ
 ਔਰ
 ਸ਼ਾਙਲ ਚਿਰੇ ਪ੍ਰਿਥ ਕੇ ਚਰ
 ਜਥੁ ਮੈਂ ਲੀਨ੍ਹਾਂ।
 ਤੀ ਸਾਰਾ ਸੁਖ-ਥਾਟ
 ਚਰਣਾਂ ਪਰ ਲੁਟਾ ਦੂ

ਇਸੇ ਬਾਲਲੀ 'ਅਭਾਵੀਂ ਕੀ ਦੁਨਿਆ' ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਵਿਕਾਓ :-

“मिट्टी का तेल
चौमी का आभाव
दूर-दूर तक
पशुओं के समृह
सुख पाते देख कर
छाया फिर भौंगों का
भीठा संगीत।”

भगवान् श्री कृष्ण जिस लोक संग्रह दी गत्ता करदे न, उसगी इस कवता च ओं रेखांकत कीता जाई सकदा ऐ। मुक्ती निराला गी ओं पसंद ही, पंत गी ओं महादेवी वर्मा गी ओं, कवियश्री नै जिज्ञासु मनै च जिज्ञासु मनै गी उम्मुक्ता वर्जना-मुक्त होइयै ज्ञान री ब्रेह शांत करने पर जोर पाए या ऐ।

पीड़ माहनू दे अ्यक्तित्व गी माङ्गदी ऐ। आतम विस्तार दा मौका दिदी ऐ। संवेदना गी होर मता गैहरा बनांदी ऐ। मनै दो मैल धोई ओहुदी ऐ। ते उसगी निर्मल मुखैकन दी दिव्यता भरोची भेट देहयै, अ्यक्तित्व गी होर मता समृद्ध ते सम्पन्न बनांदी ऐ। ‘पीड़ा से पीड़ा का मिलन’ कविता च एह तत्व बड़ी प्रखरता कनै उच्चरियै सामनै आया ऐ। ‘जी चाहता है।’ कविता थर्मा इक मसाल पेश ऐ-

“खानाबदोशी दा प्रभाव
रोग है
निदान नहीं
अज्ञानता है,
शिक्षा का इंतजाम नहीं
संदेश है,
पहुंचाने का काम नहीं
शहर पास है,
जाने का इंतजाम नहीं
बीसवीं सर्दी में
चौदहवीं सर्दी जीते हैं।”

ते फही कवियत्री सुआल पूछदे होई आखरी ऐ जे :-

'आशा की कोई
नई किरण लाएगा क्या ?'

एहकड़ी पंक्ति पर बी गीर करओ :-

"पक्षी बेचैन हैं
चौसलों में
उखड़ने-खिलड़ने की दहशत में
खेतों में चोगा नहीं
सब मैसम
एक-से लगते हैं।

सच्चे गै व्यास्थिति दा बनेआ रीहना किन्ना भ्यानक ते जानलेवा सिद्ध होंदा ऐ, विस्थापन ते ईहशत कुसी आखदे न, घरे थमां उखड़ने दी पीड़ कनेही होंदी ऐ, इसदा ब्याका सैहजे गै लगाई जंदा ऐ। सवेदनशील कवियत्री गी वर्तमान जीवन दियें विसंगतिये, अनास्थाएं, अनाचार, आतंकवाद, देस-दोह, समाजक विशमता, कमिये-धोड़े, समाजक सद्भाव दी कर्मी, आपू-चें सनेह सरबंधे दियें दराँ, भुक्ख, गरीबी, बेरोजगारी बगैर थमां दुख पुजदा ऐ तां व्याधा कविता बनियै फुटी पाँदी ऐ। 'आक्रांत' कविता च आतंक दी काली छाँड़ गी अभिव्यक्ति ध्होई दी ऐ। ते 'सुस्वन' सबमै धाल होइयै रही ने न। 'वर्जना' सिरलेख कविता अभिमानी व्यक्तिये दे आपू-चे टकराड गी उकेरदी ऐ। सुधम ते अहंकार महाभारते दा कारण अभी जंदे न :-

"भूतराष्ट्रों का लोभ मम्भले
तो महाभारत मच जाते हैं। (237)

अम्बै दे तथाकथत भगोआने दी भीड़ दा सच्च व्यंग्यात्मक कविता 'आज का ईश्वर' च प्रकट होए दा ऐ। ज्यामें दे खड़ाने आंहगर रोज-ब-रोज बनदे असंख्य ईश्वरें पर ईश्वर कापेरिट कल्चर दी तर्जु उपर खेड़दे-खड़ादे न। इकानां सजादे ते कमाल दस्सदे न। ते असली ईश्वर इनें नकली ईश्वरें पर उपर खड़ोइयै मुस्कांथा ऐ।

‘झूठे देशभक्त’ कविता च और व्यंग दी अभिव्यक्ति होई दी ए।

आतम-विश्लेषन, पच्छोत्ता, परिताप गी अभिव्यक्ति दे उदाहरण आसौ
‘लक्ष्यसाध’ कविता दियां एह पंगतियां दिक्खो-

कौन कहता है,
किसी ने हमारी
जिंदगी तबाह की ?
तबाही अपनी के
हम स्वयं जिम्मेदार हैं
हर अच्छाई-बुराई
अपने से आरम्भ होती है
अपनी तकदीर के
हम स्वयं सिकंदर हैं।

इसदे कर्ने गै एह पंगतियां और वर्णन करने योग न :-

काश।
कुछ ऐसा कर गुजरते
कि हमारे चिराग से
और चिराग जलते
उस जरा सी ली में
एकाश क्षण जी लेते
तो जिन्दगी भर के लिए
धन्य हो जाते
गिले दूसरों से करना
कमज़ोरी है
अच्छा था
कमज़ोरियों से
ऊपर उठ जाते (240)

कृष्णा होर इक नारी होने दे नाही नारी दियें इच्छेआएं-अकांक्षाएं ते विषम
जीवन परिस्थितियें कर्ने शैल चाल्ली परिचित न। उंदियें केइयें कविताएं च

ममला छलकरी है। थीड़ मुखर होइये प्रकट होंदी है। मसाले दे तौर पर 'मेरी बाल सखी', 'मां के प्रति', 'नारी', 'कांच की चूड़ियाँ', 'माँ', जनेही कविताएं या उल्लेख कीता जाना प्रासंगिक है।

ठंडे कविता संग्रहों च किसम-किसम दे कविता-सुभरे दियां भाव-छवियाँ न, जेहाड़ियाँ पाठके गी रसे कनै तरोतर करी ओहिदियाँ न। सोचने पर मजबूर करदियाँ न ते अगे बढ़ने दी प्रेरना दिंदियाँ न। "नहीं चाहिए" कविता च, Eat, Drink, And Be Marry जनेही पाइचाल्य जीवन-द्रिष्टी, विशेष-आसक्ति, लोलुपता, ते विकृतियें गी नकारदे होई कवियत्री आखदी है-

हमको ऐसा कोई स्वर, लय
सुनने की चाह नहीं
जिसके छन्दों की कड़ियों में
हित-चिंतन की कोई चाह नहीं
ऐश-विलास नहीं चाहिए।

काव्य संग्रह दी इक होर कविता 'जग की सुरा' च बी भौतिक अकर्णने थमां उपर डटठने, मनै गी सबल बनाने ते जीवन गी उदात्त बनाने दी गल्ल आखदी गेदी है।

रिशियें दी अमर वाणी पाठक गी करें बी खोझ नेहै लगदी। बड़ी गै सरल-सैहज स्थावक शैली च पाठके गी बेशकीमती रत्न छोड़े जांदे न। इधे लघ्वाकार अनुच्छेदें, लेख्ये ते विचार-अभिव्यक्तियें च जीवन गी अमर बनाने दे नुसखे ते सुशाङ् तां हैन गै, रोजमरा दे जीवन गी हुंगे कनै जीने दा ओह ज्ञान बी भरोचा दा पेदा दे जेहड़ा सांसारक जीवन-यातरा च अगे बढ़दे होई, पैर-पैर पर साढ़े कम्म औने आहला है।

श्रीमती कृष्ण गुप्ता जी दा जीवन, ठंडी जीवन-शैली, ठंडी तेजस्विता ठंडी तपश्चर्या दी गै अभिव्यक्ति है। वेद-उपनिषद् द्वारा अमर ग्रन्थों दी अनमोल बयासत दी ज्ञान-गंगा च ठंडे अवगाहन कनै ज्ञान-अमृत दे जेहड़े छद्दे ओह ठंडी चिरंन-सुधा, 'मनन भास', ते विमल विमर्श च आइये समोए दे न।

'ਚਿੰਤਨ-ਸੁਧਾ' ਚ ਠੰਡੀ ਡਾਪਰੀ ਦੇ ਚਿੰਤਾ-ਪਰਕ ਅੰਸ਼, ਮਿਕਕੇ-ਮਿਕਕੇ ਅਨੁਚਲੋਦੇ ਵੇ ਰੂਪੈ ਚ ਬਾਹਰ ਪਾਈ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਜਦੋਕੇ 'ਮਨਨ ਧਾਰਾ' ਚ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਕਾਹ, ਕਥਿਤਾਏ, ਅਨੁਚਲੋਦੇ ਤੇ ਲਖੂਲੇਖੋਂ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਹੈ। ਸਾਚਾ ਤਾਂ ਏਹ ਹੈ, ਜੇ ਠੰਨੇ ਜਾਨ ਗੀ-ਮਾਤਾ ਵੇ ਤੁਹੈਂ ਗੀ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਮਧਾਨੀ ਕਨੈ ਛੋਲਿਲਵੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚਾਰ-ਨਵਮੀਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ, ਤਸਗੀ ਸਭਨੇਂ ਦੇ ਹਿਤ ਆਸਟੀ ਸਮਾਜ ਗੀ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰੀ ਓਡੇਆ ਹੈ। ਏਹ ਬ੍ਰੀਮਤੀ ਕੁਝਾ ਗੁਜਾ ਹੁੰਦੇ ਸਬੂਰ ਲੇਖਨ, ਠੰਡੀ ਯੜਮਈ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਅੰਜ ਵੇ ਦੀਰ ਚ ਕਦਰੋ-ਕੀਮਤੋਂ ਦੇ ਤੁਟਣੇ-ਖਿਲਲਣੇ ਗੀ ਲੇਝੈ ਅਕਸਰ ਜੇਹੜਾ ਕੌਹਕੌ ਰੌਲਾ ਸਨੋਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਝਾ ਹੁੰਦਾ ਲੇਖਨ ਤਸਦਾ ਸਮਰਥ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਪਰਤਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਦਰੋ-ਕੀਮਤੋਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਿਕਾਂ ਬੀਂਸਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਿਆਂ ਮੜੀਂ ਹੋਂਦਿਆਂ ਰੀਹਨ, ਜੇਕਰ ਲੇਖਨ ਅਪਨੇ ਦਾਖਿਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ਕਗ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਨੇਹੀਂ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਰਿਸ਼ੀ-ਗ੍ਰਣੀਤ ਗੈੰਡੋਂ ਚ ਸ਼ਹੋਜੀ ਗੇਂਦੀ ਇੱਖਵਰੀ ਵਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਯਨ ਅਪਨੀ ਸੀਮਾ ਗੀ ਦਿੱਖਾਦੇ ਹੋਈ ਸਿੱਫੰ ਕਿਸਾ ਸਿਰਲੋਖੋਂ ਕਨੈ ਤੁਂਦੇਂਗੀ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰੋਆਈ ਦੇਨਾ ਕਾਫੀ ਹੋਗ। ਤੁਸ ਜਿਝਾਸੂ ਹੋਨੇ ਪਰ ਲਾਹ ਲੰਨੇ ਗਿਤੈ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਵ੃ਤ ਹੋਗੇਓ। ਜਿਥਾਂ-'ਕੈ ਹਿਰਣ ਗੰਧੇ?', 'ਹਮ ਬਾਚਕ ਕੋ ਦਾਤਾ', 'ਮਨ ਔਰ ਆਤਮਾ', 'ਖਨ ਕਾ ਸਤਿਆਨਾਈ ਰੂਪ', 'ਮੁਖਿਲ ਕਿਸ ਸੇ', 'ਜਾਨ ਕਾ ਦੀਧਾ', 'ਅਧਿਕਿਤ ਨਿਰੰਣ', 'ਅਭਿਨ ਮਿਤ੍ਰ ਭਗਵਾਨ', ਵਿਝਾਨ ਕਾ ਪ੍ਰਕੂਤਿ ਪਰ ਪ੍ਰਕੋਪ', 'ਵ੍ਰਦੁਗ੍ਰਾਮ' 'ਹਮਾਰਾ ਆਚਰਣ', 'ਸੂਰ੍ਯ ਔਰ ਚਾਂਦ ਜੈਸਾ ਹੋ', 'ਆਜ ਕੀ ਪੁਕਾਰ', 'ਹਮਾਰਾ ਸਰੋਕਾਰ', 'ਵੈਦਿਕ ਸ਼ਿਕਸਾ', 'ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਏਕਤਾ', 'ਪਾਗਲ ਪ੍ਰੇਮੀ', 'ਵਰਤਮਾਨ ਸਿਥਤਿ', 'ਸੰਗ ਕੇਸਾ ਕਿਧੋ ?', 'ਸਤਸੰਗਤਿ', ਅਵਹਾਰ ਔਰ ਕਹਾਵਾਂ, 'ਲਾਲਘ ਕੀ ਭਾਵਨਾ', ਮਨ ਕਾ ਸਫਰ' ਕੌਣ-ਕਾਂਗ।

ਮਾਹਨੂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿਤ ਆਸਲੀ ਤਸਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਸਾਰ ਰਿਸ਼ਿਯੋਂ ਦੇ ਰਿਣ ਘਮਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਦ-ਪ੍ਰਵਾਸ ਹੈ। ਨੇਹਾ ਮਾਂਗਲ ਕਾਰੜ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਮਾਹਨੂ ਰਿਸ਼ੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਤੈਹਤ ਗੀ ਮਨੋਆ ਜੰਦਾ ਹੋ। ਕੁਝਾ ਹੋਰ ਨ ਸਿੱਫੰ ਆਪੂਰ੍ਵ ਰਿਸ਼ਿਯੋਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਇਕ ਕਡੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੈ ਨ, ਭਲਕੇ ਠੰਨੇ ਅਪਨੇ ਪਾਠਕੋਂ ਗੀ ਬੀ ਤਸ ਮਹਤਵਪੂਰ੍ਣ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਨਾਨੇ ਦਾ ਅਡੁਭਾਗ ਜੁਟਾਵਾ ਹੈ।

ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ਰੈਨਾ

। ਮੂਲ-ਡਾਂਡਾ ਲਲਿਤ ਗੁਪਤਾ
ਅਨੁ:- ਡਾਂਡਾ ਰਤਨ ਬਸੋਵਾ

ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਕੁਮਾਰ ਰੈਨਾ ਇਕ ਨਾਉਂ ਇਕ ਮਕਾਮ, ਇਕ ਸਥਿਤਿ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਗੀ ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਰੈਨਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕਾਨੈ ਬੀ ਜਾਨੇਆਂ-ਪਨਛਾਨੇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਨ् 1942 ਚੁਡਾਗਰ ਦੀ ਇਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ।

ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਚੁਣੌਟੀ ਪਦਾਰਥ ਇੱਥੋਂ ਚਾਚਾ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ ਰਾਹੋਂ ਹੋਆ, ਜਿਥੋਂ ਇੰਡੀਆ ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ ਦਿੱਤੀ। ਏਹ ਗਾਥਨ ਚੁਅਪਨੀ ਅੜ੍ਹਾਂ ਖਾਸੀ ਰੂਚਿ ਦਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਕੁਝੇ ਕਾਰਣ ਕਹੀ ਗਨਾ ਛੀਡਿਧੇ ਤਬਦੀਲੇ ਤੱਥ ਏਹ ਅਪਨਾ ਹਤਥ ਅਭਮਾਨ ਲਗੇ।

ਏਹਦੇ ਚੁਣੌਟੀ ਸ਼ਕਕ ਨੇਹੀਂ ਹੈ ਜੇ ਸਨ् 1947 ਤੋਂ 1950 ਦਾ ਦਸ਼ਕ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਚੁਣੌਟੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਸ਼ਾ ਹਾ। ਤਸੀਂ ਬੇਲਲੈ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀਤ ਸੰਗੀਤ ਨੇ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਤੱਥ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਪ ਲੋਡੀ ਦੀ ਦੀ। ਸਮਾਜਕ ਤੌਰ ਤੱਥ ਏਹਦਾ ਬਣਾ ਗੈਹਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਾ ਤੇ ਏਹ ਜੀਵਾਂ ਚੁਣੌਟੀ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਹੀ ਗੇਂਦਾ ਹੈ। ਤਸੀਂ ਦਸ਼ਕ ਦਾ ਨੇਹੀਂ ਮਹੀਨਾ ਜਿਥੋਂ ਇੱਥੋਂ ਰਿਖਤੇਦਾਰ, ਇੱਥੋਂ ਬਡੇਰੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਰਿਧਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਨੇਹੀਂ ਮਹੀਨਾ ਚੁਣੌਟੀ ਦੀ ਸਾਹ ਲੈਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਤਸੀਂ ਬੇਲਲੈ ਬਚਚੇ ਗੀ ਨਾਟਕ ਕਰਨੇ ਆਸਤੀ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਸਕਰ ਕੁਝੀਂ ਗੀ ਨਹਾਂਦੇ ਚੁਣੌਟੀ ਰਾਮ ਲੀਲਾਏ ਚੁਣੌਟੀ ਕਾਹਨ-ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪੋਂ ਚੁਣੌਟੀ ਸਜਾਵਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰੋਂ ਚੁਣੌਟੀ ਮੰਦੀਰੋਂ ਚੁਣੌਟੀ ਤੌਰ ਤੱਥ ਰਖੁਨਾਥ ਮੰਦੀਰੇ ਰੋਗ ਸੰਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਆਮ ਲੋਕੋਂ ਆਸਤੀ ਇਕ ਐਸਾ ਮੰਚ ਹਾ ਜਿਥੋਂ ਪ੍ਰਤਿਆਵਾਨ ਲੋਕ ਸਦਦੇ ਗੇਂਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰੋਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਨੇ ਅਪਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਵਾਸਿਆਂ ਦਾ ਬੀ ਅਪਨੇ ਸੰਗੀਤ ਰਾਹੋਂ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕਾ, ਅਪਨੇ ਆਸੋ-ਪਾਸੋ ਨੇਹੀਂ ਸੰਗੀਤਮਥ

ਆਤਾਵਰਣ ਹੋਨਾ ਹਰ ਕੁਸੇ ਦੇ ਭਾਗੋਂ ਚ ਨੇਹੂੰ ਦੱਦਾ। ਇੰਦੇ ਜੇਹੜੇ ਦੂਏ ਸਾਥੀ ਦੇ ਜਾਂ ਫ਼ਾਰੀ ਇੰਦੇ ਕਣਾ ਤਮਰ ਬਿੰਦਾ 7-8 ਸਾਲ ਦਾ ਫ਼ਾਰਕ ਹਾ ਜਿਥੋਂ ਕੇ ਆਚਸ਼ਤਿ ਸ਼ਾਮੀ ਬੀ, ਏਸ, ਬਾਲੀ, ਜੇਹੜੇ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਛਾਈ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਬੀ ਅਗੋਂ ਬਧਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇੰਦੇ ਆਸਟੈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸ਼ੀਤ ਹੋ।

ਰਾਬੋਨਾ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੀ ਦਸਮੀਂ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪਾਰਿਕਖੇਆ ਸ਼ੈਲ ਨਿਵੇਦ ਕਨੈ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪੱਠੇਂ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗੀ ਗੀਤ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਤਬਲਾ ਲੇਈ ਦੇਨੇ ਆਸਟੈ ਗਲਾਗਾ। ਏਹ, ਗਲਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਲੇਈ ਤੇਂਦੇ ਮਨੈ ਚ ਬੇਸ਼ਮਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਗੀ ਦਸ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਏਹਦੇ ਬਾਦ ਇੰਨੇ ਅਪਨੇ ਬਾਕੀ ਹਾਨਿਵੇਂ ਆਂਹੁਗਰ ਆਸਟੈ Graduation Course ਆਸਟੈ ਅਪਨਾ ਨਾਮਾਂਕਨ ਭੇਜਾ ਜਿਸੀ ਏਹ ਕਾਹਰਮੀਂ ਜਮਾਤਾ ਦੇ ਬਾਦ ਜਾਰੀ ਨੇਹੂੰ ਰਕਤੀ ਸਕੇ। ਏਹਦੇ ਬਾਦ ਇੰਨੇ 20 ਏਂ ਕੱਝ ਦੀ ਤਮਰੀ ਚ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਵੀਨ ਦੀ ਛਿਡੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇੰਦੇ ਆਸਟੈ ਏਹ ਕੁਸੇ ਤਪਲਕਿਆਂ ਕੋਲਾ ਘਟਟ ਨੇਹੂੰ ਹੀ ਕੀਤੇ ਇੰਨੇ ਪੂਰੇ North Zone ਚ ਪੈਹਲਾ ਧਾਹਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੁਲਲੇ-ਬੁਲਲੇ ਇੰਦੇ ਲੇਈ ਤਰਕਕੀ ਤੇ ਤਪਲਕਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੱਖੇ ਖੁੱਲਦੇ ਹੋ। ਆਂਲ ਇਣਿਡਿਆ ਰੇਡਿਓ ਆਸਸੇਆ ਇੰਦੀ ਤਬਲਾ ਬਾਦਣ ਦੀ ਰਿਕਾਈਂਗ ਦੀ ਕੈਂਸੇਟ ਨਮੀ ਦਿਲਲੀ ਪੇਜੀ ਗੇਈ ਜਿਥੋਂ ਇੰਨੇ ਗੀ ਰਾਣ੍ਡੀ ਸ਼ਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਯੋਗਤਾ ਚ ਤਬਲਾ ਬਾਦਨਾ ਆਸਟੈ ਚੁਨੀ ਲੈਤਾ ਗੇਤਾ ਤੇ ਏਹ ਆਂਲ ਇਣਿਡਿਆ ਰੇਡਿਓ ਦੇ B Grade ਕਲਾਕਾਰ ਬਣੀ ਹੈ।

ਮੈਹਕਮਾ ਸਾਂਗ ਏਂਡ ਡ੍ਰਾਮਾ ਫਿਲਿਜਨ ਚ ਤਬਲਾ ਬਾਦਕ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਨੋਕਰੀ ਥਾਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਇੰਨੇ ਗੀ ਮੁੱਲਕੇ ਦੇ ਅਕਥਾ-ਥਕਥ ਸ਼ੀਹੁੰ ਚ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤਿ ਭਵਨ ਚ ਅਜੋਜਤ ਭਜਨ ਸੰਘਾ ਚ ਬੀ ਭਾਗ ਲੈਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗੇਤਾ ਜਿਥੋਂ ਸੁਰੱਪਲਲੀ ڈਾਂਡ ਰਾਧਾ ਕੁਣਾਨ ਜੀ ਦਰਸ਼ਕੇ ਚ ਬੈਠੇ ਦੇ ਹੋ।

ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮਿਵੇਂ ਆਸਟੈ Institute of music and Fine Arts ਖੁੱਲ੍ਹਨਾ ਕੋਈ ਨਿਕਕੀ ਗਲਲ ਨੇਹੂੰ ਹੈ। ਏਹ ਓਹ ਧਾਹਰ ਹਾ ਜਿਥੋਂ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਕਲਾ ਚ ਰੁਚਿ ਰਕਖਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਇਕ ਮੰਚ ਥਾਂ ਆ ਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਬੇਹਿੰਦੇ ਓਹ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਗੀ ਗਾਂਡੀ ਦਿਵੇਂ ਤੁਚਵਾਇਥੇ ਲਗਾਰ ਪਚਾਈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ Institute ਨੇ ਇਕ ਨਮੀ ਪੈਹਲ ਕੀਤੀ ਜੇਹੜੇ ਚ ਕਾਹਰਲੇ ਰਾਜੇ ਥਮਾਂ ਬੀ ਅਧਿਆਪਕੇ ਗੀ ਸਦਦੇਤਾ ਗੇਤਾ ਤੇ ਸੰ'ਜਾ ਥੇਲਲੈ Hobby Classes ਖੀਹਲਣੀ ਦਿਤਿਥਾਂ ਗੇਇਆਂ।

ਜੇਹਦੇ ਚ ਲੀਂਹਕੇ ਕੋਲਾ ਬਛੁਡੇ ਤਾਗ ਜੇਹੜਾ ਬੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਏ, ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਏ ਆਇਥੈ ਅਪਨਾ ਸ਼ੀਕ ਪੂਰਾ ਕਰੀ ਸਕਦਾ ਹਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਆਸਟੈ ਠਮਰ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾ ਦੀ ਕੋਈ ਹਦਦ ਨੇਹੀਂ ਹੈ।

ਇਹ ਜੇਹੜੀ ਪੈਹਲ ਕੀਤੀ ਗੇਈ ਇਸਦਾ ਸੁਆਗਤ, ਬਚ੍ਚੇ, ਨੀਯੂਆਨੇ, ਮਹਿਲਾਏਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਂ ਤੇ ਆਮ ਨਾਗਰਕੇਂ ਦੁਆਰਾ ਬਢੇ ਨੈ ਸ਼ੈਲ ਫੰਗੇ ਕਨੈ ਕੀਤਾ ਗੇਅ। IMFA ਕਨੈ ਸਰਬੰਧ ਰਕਖਾਨੇ ਜਾਹਲੀ ਅਧਿਆਪਕ ਜਿ 'ਧਾਂ ਵੀ.ਬੀ. ਸ਼੍ਰੀਖੁਣਦੇ, ਮਹੇਸ਼, ਬੀ, ਵਾਲਪੇਂਡੀ ਭੀਮਪੁਰ, ਵਿਧਿਨ ਚੰਦ ਮਾਲਿਵੀਧ, ਨਾਰਾਵਣ ਗਣੇਸ਼, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਾਮਾਂ, ਮਣਿਰਾਮ ਗਨਗਨੀ (1967) ਸ਼ੁਜ਼ਤ ਹੁਸੈਨ ਖਾਨ, ਆਰ. ਈ. ਦਸ਼ਾਕਰ ਨੇ ਜਮ੍ਮੂ ਕਲਿਮੀਰ ਦੇ ਆਮ ਪ੍ਰਤਿਆਸ਼ਾਲੀ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸ਼ਿਕਾਕ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਂਦੇ ਚ ਜਾਮਾਂ (1956) ਟੀ ਕੇ. ਜਲਾਲੀ ਬੀ.ਐਸ.ਬਾਲੀ (1970) ਸੁਦਾਰਨ ਕੌਰ (1969) ਵਿਚਿਜਾ ਸਿੰਘ, ਕੇ. ਏਲ.ਕਾਮਾਂ (1968) ਓਂ ਏਨਾ ਰੈਨਾ, ਕੰਸੀ ਡੋਗਰਾ, (1972) ਇੰਦ ਗੋਬਲ (1970) ਬੀਣਾ ਗੁਪਤਾ (1972) ਬੀਰਾ ਕੇਈ ਹੋਰ, ਸੁਰ, ਜੁਤਾ ਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਗਹ ਪਰ ਚਲਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੀ ਮੰਜਲ ਤਾਗ ਪੁੱਛੇ।

ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਰੈਨਾ, ਜਿ ਮੈਂਗੀ ਸਾਬਲਾ ਬਜਾਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਗਾਵਕੀ ਚ ਕੀ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੀ ਬਡੇ ਤੀਲੈ ਇਕ ਮੰਝੇ ਦੇ ਖਡਾਰੀ ਦੇ ਕਨੈ IMFA ਚ ਅਪਨੀ ਪਾਰੀ ਖੇਡਨੇ ਆਸਟੈ ਸਨ् 1967 ਚ ਮਹਾਨ ਚ ਤਤਰੇ। ਤੈ ਸਾਲ ਤਾਗ �IMFA ਗੀ ਅਪਨਿਆਂ ਸੇਵਾ ਦੇਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਰਾਜੇਨਦ੍ਰ ਰੈਣਾ ਜੀ ਗੀ Scholarship ਤੈਹਤ ਬਨਾਸਸ ਘਰਾਨੇ ਚ (ਪਦਮ ਭੂ਷ਣ) ਪਾਂਡਤ ਕਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਥਮਾਂ ਸਿਕਖਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵਾਹਿਆ ਤੈ ਸਾਲ ਪਾਂਡਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਚ ਸਿਕਖਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹੋਂ ਬਨਾਸਸ ਘਰਾਨੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪਰੰਪਰਾ ਗੀ ਸਿੱਫੇ ਅਗੋਂ ਨੇ ਨੇਹੀਂ ਬਧਾਓ ਸਗੁਆਂ ਅਪਨੇ ਗੁਰੂਜੀ ਦੇ ਸਾਨਿਧਿ ਚ ਮੂਲਕੇ ਦੇ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਰਾਜਿੰ ਚ ਜਾਇਥੈ ਤੁਂਦੇ ਕਨੈ ਕੇਈ ਅਜਲਾਸਾਸਟ੍ਰੀ ਸ਼ਤਰ ਦਿਵੇਂ ਮੜ੍ਹੀ ਪਰਮਨੀ ਦਿਵੇਂ ਹਸਿਲਮੇਂ ਦੇ ਸਾਮੈਂ ਅਪਨੀ ਕਲਾ ਗੀ ਗਾਰੇ ਦਿਵੇਂ ਤੁਚਾਇਥੈ ਨਗਰ ਬੀ ਪਿਆਵਾ।

ਬਨਾਰਸ ਥਮਾਂ ਪਰਤੀਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਆਖਿਓ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਦੇਵੀ ਮਾਂ ਸਾਰਥਕੀ ਨੇ ਠੁੰਡੇ ਕੱਠ ਤੇ ਹੁਲਚੇ ਚ ਅਪਨੀ ਬੀਣਾ ਦਿਵਾਂ ਤਰੰਗਾਂ ਥਮਹਾਈ ਦਿਤਿਵਾਂ ਹੋਨ। ਤਥਲਾ ਬਜਾਂਦੇ ਥੇਲ੍ਹੀ ਅਪਨੀ ਗਾਵਕੀ ਕਨੈ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕੇਈ ਕਾਰੀ ਦਰਸਕੋਂ ਗੀ ਮੈਚਰ-ਸੁਗਧ ਕੀਤਾ। ਚਰ ਬਾਪਸੀਂ ਬਾਦ ਇਨ੍ਹੋਂ ਕੇਇਥੋਂ ਕਿਦਾਰਿਥਿੰਥੇ ਗੀ ਤਥਲਾ ਬਜਾਨੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ ਦਿੱਤੀ।

ਸੰਗੀਤਿਆਂ ਤੇ ਨੁਤਕੇ ਕਨੈ ਅਪਨੀ ਤਬਲੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਕੀਤੀ। ਇੰਦੀ ਕਲਾ ਗੀ ਜਮ੍ਮ-
ਕਥਮੀਰ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸੇਆ ਬੀ ਸਰ੍ਹਾਅਾ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਕੇਹੁੰ ਫ਼ਾਮਾ ਤੇ
ਓਪੋਰਾ ਚ ਇੰਦੇ ਆਸੇਆ ਸੰਗੀਤ ਦਿਤਾ ਗੇਆ।

ਇੰਦੇ ਜੀਵਨੇ ਚ ਰੋਮਾਂਚਕ ਮੋਡ ਤੱਤੀਲੈ ਆਵਾ ਜਿਸਲੈ ਇੰਨੇ (ਸਾਉਥ ਅਫ੍ਰੀਕਾ)
ਵੇਂ ਗੁਆਨਾ ਚ ਤਬਲਾ ਸ਼ਿਕਾਅ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਨ 1990 ਚ ਤੋਂ ਬੈਣ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਦੇਨੇ
ਗਿੱਤੇ ਚੁਨੇਆ ਗੇਆ। ਵਿਦਾਰਥਿਂਦੇ ਗੀ ਸ਼ਿਕਾਅ ਦੇਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਇੰਨੇ ਕੇਹੁੰ 'ਸੋਲੀ'
ਪ੍ਰਸ਼ੁਤਿਆਂ ਬੀ ਦਿੱਤਿਆਂ।

ਤਬਲੇ ਪਰ ਇਨੀ ਸ਼ੈਲ ਪਕਡੁ ਬਡੇ ਘਦਟ ਤੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਚ ਗੈ ਦਿਕਖਾਨੇ
ਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇੰਦੀ ਇਸੀ ਮੈਨੁਤ ਤੇ ਲਾਨ ਦੇ ਚਲਦੇ ਇੰਨੇ ਧੰਜਤਾਲਿਮੇ ਸੁਰੱਤਰਤਾ
ਦਿਖਾਅ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪਰ ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਥਕਮ ਚ ਇਕਕਲੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ
ਮਿਲੇਆ। ਏਹ ਤਪਲਥੀ ਇੰਦੇ ਆਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਯਾਦਗਾਰ ਹੀ ਨੇਹੁੰ ਅਨੀ ਬਲਕੇ ਇੰਦੇ ਗਿੱਤੇ
ਚਾਨੀ ਗੀ ਅਪਨੀ ਤਾਲੀ ਪਰ ਰਕਖਣੇ ਦੇ ਬਰੋਬਰ ਹਾ। ਅਨਗਿਨਤ ਕਾਰਥਕਮ ਚ ਹਿੱਸਾ
ਲੈਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਇੰਨੇ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ ਜਮ੍ਮ, ਰੇਡਿਯੋ ਕਥਮੀਰ, ਜਮ੍ਮ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ, ਲੇਹ, ਦਿੱਲੀ,
ਖਨਾਰਸ ਤੇ ਇਲਾਹਕਾਦ ਚ ਕੇਹੁੰ ਸ਼ਕਾਰੀ ਤੇ ਨਿਜੀ ਕਾਰਥਕਮੋਂ ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਤਾ।
ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਓਹਿਮੀ ਚ ਬੀ ਇੰਨੇਗੀ ਤਬਲਾ ਬਚਾਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਆ। ਹੋਰਮੇਂ
ਕੇਡਿਯੋ ਮਥੂਰ ਹਾਸਿਤਾਂ ਕਿਥਾਂ, ਹਨੁਮਾਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜੀ ਰਾਮ-ਸਾਖਨ ਮਿਤੀਆ, ਰੀਤ
ਗੰਗੂਲੀ, ਗਿਰਿਆ ਦੇਵੀ, ਜ਼ਿਤਿਨ ਭਣਾਚਾਰੀ, ਤਸਤਾਦ ਹਫ਼ਕੀਜ ਅਹਮਦ ਖਾਨ, ਤਸਤਾਦ
ਅਹਮਦ ਖਾਨ, ਤਸਤਾਦ ਮੋਹਾਮਦ ਹਸੈਨ, ਸਾਹਿਦ ਪਰਵੀਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਹੇਰਾ, ਗੰਗਾਰਾਮ
ਪਾਠਕ, ਸ਼ਵਾਮੀ ਡੀ.ਆਰ. ਪਾਰਟੀਕਰ ਬੰਗਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨ।

ਏਹ ਤੱਥੇ ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਚਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਮਹਾਭਾਣੀ ਮਹੇਸ਼ ਧੋਗੀ ਆਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਚ
Call of Valley ਕਾਲ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਅਨੱਤਾਂ L.P. Record ਆਸੀਂ ਅਪਨਾ ਸੰਗੀਤ
ਦਿਤਾ। ਇੰਨੇ ਬੀਟਲ ਗੁਪ ਦੇ ਆਮਂਤ੍ਰਣ ਪਰ ਬੀ ਤਬਲੇ ਪਰ ਅਪਨੀ ਢੰਗਲਿਧੇਂ ਦਾ ਜਾਂਦੂ
ਦਸ਼ੇਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਚਸਥਤਿ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਬੀ ਸਨ 2000 ਚ ਏਹ ਬਤੌਰ ਤੱਤ
ਸ਼ਿਕਾਅ ਆਈ। ਏਸ। ਏਫ। ਏ। ਧਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਏ। ਆਈ ਸੀ ਸੀ ਆਰ ਨੇ, ਆਜੀਵਨ
ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਸੇਵਾ ਆਸੀਂ ਇੰਨੋਂ Life Time Achievement Award ਕਨੈ ਸਮਾਨਤ
ਕੀਤਾ।

ਦੇਨੀ ਬੰਦ ਕਰੀ ਓਫੀ। ਪਰ ਅਥੋਂ ਭੀ ਇਂਦੇ ਕੋਲ 'ਤਾਲੀਮ' ਦੀ ਓਹ ਥੀਸਤ ਤੇ ਧਰੋਹਰ ਏ ਜਿਨ੍ਹੇ ਇੰਗੀ ਮਾਮੂਸਕ ਤੌਰ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਇਸ ਪਛਾਂ ਪਰ ਫੁਲੀਲਾ ਤੇ ਢਲਸਾਹੂਤ ਅਨਾਹੂ ਰਖਣੇ ਵਾ ਏ। ਇੰਦੀ ਸ਼ੇਖਾਂ ਇੱਥੈ ਕਾਮਨਾ ਰੇਹੀ ਏ ਜੋ ਅਪਨੇ ਵਿਦਾਖੰਬੀ ਰੂਪੀ ਫੀਰੇ ਗੀ ਇਕ ਰੀਲ ਜੀਹਾਂ ਆਂਹਗਰ ਤਰਾਖਿਅਤੀ ਅਪਨੀ ਧਰੋਹਰ ਗੀ ਅਗੈ ਲੇਈ ਜਾਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਚ ਅਪਨੀ ਲੇਤੀ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਗੀ ਸਤੇ ਕੋਲਾ ਸਤੇ ਵਿਦਾਖੰਬੀ ਤਗਰ ਪੁਗਾਵਾ ਜਾ।

ਇੰਦਾ ਮਨਨਾ ਏ ਜੇ ਸਿੱਫੇ ਸੰਸਥਾਏ ਆਸੇਆ ਅਗੋਂ ਆਇਥੈ ਕਲਾਕਾਰੋਂ, ਸੰਗੀਤਕਾਰੋਂ ਗੀ ਲੋਕੋਂ ਬਲਕਾਰ ਆਹਨਿਧੀ ਜਾ ਇੰਗੀ ਸਮਸਾਨਿਤ ਕਰਨਾ ਗੈ ਕਾਨ੍ਹੀ ਨੇਹੀਂ ਏ, ਬਲਕੇ ਲੋਡੁ ਏ ਇਸ ਧਰੋਹਰ ਗੀ ਬਚਾਨੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਗੀ ਇਸਦਾ ਮਹਤਵ ਸਮਝਾਨੇ ਵੀ ਤਾਂ ਜੇ ਇਸ ਕਨੌਂ ਜੁਡੇ ਵਾ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ, ਹਰ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮਾਜ ਚ ਅਪਨੀ ਇਕ ਬਕਖਰੀ ਪਨਛਾਨ ਬਨਾਇਥੈ ਅਪਨੀ ਰਿਯਾਸਤ, ਅਪਨੇ ਵੇਂਸ ਤੇ ਅਪਨਾ ਮਾਂਡ ਬੁਲਾਂਦਿਵੇਂ ਤਗਰ ਲੇਈ ਜਾ।

ਤਬਲੇ ਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਮਹਾਰਤ ਧਖ਼ਖ਼ਨੇ ਆਹਲੇ ਰਾਜੈਨਕ ਰੈਨਾ ਫੌਰ 09 ਮਈ 2019 ਗੀ ਸ਼ੇਖਾਂ— ਸ਼ੇਖਾਂ ਆਸਟ੍ਰੀ ਅਜੇਗੀ ਛਾਡਿਥੈ ਟੁਰੀ ਗੇ।

शीराजा डोगरी (दमासक) साहित्यकारें गी अनुरोध

1. शीराजा डोगरी च छपने आस्तै भेजी जाने आहली समझरी कृति देव 10 फॉट च टाइप करिये वर्ड फाइल च भेजी जा। रचना दे कन्वे रचना दी मौलिकता ते अप्रकाशित होने दा प्रमाण पत्र भेजना बी लाजमी ऐ।
2. अनुवाद जां लिप्यंतरण दे कन्वे मूल लेखक दी अनुमति भेजना लाजमी ऐ। इस कन्वे रचना पर निर्णा लैने च असंगी सुविधा होग। रचना कन्वे अपना नों, पता, मोबाइल नंबर ते ई-मेल भी भेजने दी खेचल करेओ।
3. समझरी दे प्रकाशन दे विशे च संपादक दा निर्णा खीरी मन्नेआ जाहग।
4. रचनाए दी अस्वीकृति दे सरबंधी च बक्खरी कोई सूचना देई पाना साढे आस्तै मुमकिन नई ऐ।
5. समीक्षार्थ पुस्तक दियां दो कपियां भेजनियां लाजमी न।

पत्र व्यवहार दा पता

संपादक

शीराजा डोगरी,

जे. एंड के. अकैडमी ऑफ आर्ट कल्यार एंड लैंग्वेजिज़,
कैनाल रोड, जम्मू, जम्मू र कश्मीर - 180016

Email- tajkaacl@gmail.com

PUBLISHED BY THE SECRETARY
J&K ACADEMY OF ART, CULTURE AND LANGUAGES, JAMMU
PRINTED AT GOVERNMENT RANBIR PRESS, JAMMU